OSMAN ŞAHİN ● BAŞAKLAR GECE DOĞAR

TÜRK YAZARLARI

BAŞAKLAR GECE DOĞAR

OSMAN ŞAHİN

cem yayınevi

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

OSMAN ŞAHİN

BAŞAKLAR GECE DOĞAR

roman

cem yayınevi
Nurucsmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 527 17 41 – Fax: 526 97 42

Birinci Basım, 1991
Dizgi: Cem Yayınevi

Baskı
Özyurt Matbaacılık
Tel: 522 95 19

«Diyeceğimi diyemedim
Giyeceğimi giyemedim
Yiyeceğimi yiyemedim
Çulsuz gittim ey âlem!*»

* Çukurova'daki bir ırgat mezarlığının yazıt taşından...

Soğuk, yağmurlu gecenin rengi çökmüştü pencerenin dışına. Durmadan yağan yağmur suları, çitlerde, çatılarda, okaliptüs ağaçlarının dallarıyla yapraklarında patlıyor, cılız, titrek sokak lambalarının ışığında düşsel bir ışıltıda parlıyor, içerisinin ucuz cigara dumanı kokan sıcaklığında terlemiş, buğulanmış camların dışında ışıklı damlalar halinde iz yaparak akıyordu. Sırtına kirden kararmış, dik yakalı boz bir kazak geçirmişti İsmail; arada bir alnını ıslak, buğulu pencere camına dayayarak dışarıya bakıyor, dışarıda şaklayan yağmurun altında, yağmura, suya doymuş, çatılarla ağaçların suskunluğundan başka bir şey göremeyince sinirleniyor, «yahu bu Erollar da nerede kaldı? Şimdiye gelmeleri gerekirdi,» diyerek kendi kendine söyleniyordu. İçeridekiler ne onun bu sorusuna yanıt veriyorlardı, ne de kendi aralarında bir söze varıyorlardı; taş kesilmişcesine suskundular hepsi de. Susmayan, çalışan tek şey, orta yerde gürül gürül yanan kalın saç sobaydı; odunun, ateşin, havanın oluşturduğu ortak bir dili söylüyordu o da.

Ev sahibi Ali Seydo, sobaya yakın yer minderlerinden birinin üstüne sereserpe oturmuştu. Gevrek, uzun boylu, zayıf yüzlü, iri burunlu, uzun kirpikli, yeşile çalar çiğit gözlüydü. Yaşı otuzu geçkindi. Mavi çizgili gömleğinin üstüne elörgüsü yün hırkasını geçirmişti. Tahir, Ahmet Duran, Memedo, Sinan ve Hüseyin ise, odayı çevreleyen tahta sedirlerin üstüne oturmuşlardı. Kimi bağdaş kurmuştu, kimi de ayağından birini rastgele boşluğa doğru uzatmıştı. Tahir, kirli yün çorabının erimiş taban deliğinden işaret parmağını sokmuş, nasır bağlamış topuğunu

usulca kaşıyordu. İri yarı, şişman, gevrek dokulu, boz şalvarlı Remzi ise, sırtını duvara vermişti; geviş getirirmiş gibi durmadan çenesini oynatıyor, tavana bakıyordu.

Dışarısı bir an karıştı; gök gürledi, öfkeli, yalımlı şimşekler çaktı. Arkası arkasına aydınlanan buğulu pencere camları zifiri karanlığa büründü sonra. İsmail tekrar camdan dışarıya bakarken, zorlanarak açıldı kapı. Erol'la kardeşleri girdiler içeri. Kemikli ve sağlamdılar dördü de. Aynı türün çoğaltılmışları gibi birbirlerine benziyorlardı. İçlerinde yaşça ve boyca en büyükleri Erol'du. İri yarı boyuyla odanın içini dolduran bir görünümü vardı.

Üstleri başları yağmur, çamur, su içindeydi dördünün. Dışarısının yağmuruyla rüzgârı biraz hırpalamış gibiydi onları. Yün başlıklarını, şapkalarını, paltolarını çıkarıp duvara asarak divandaki yerlerine oturdular. Daracık oda insandan yükünü aldı iyice. İçeride tam onbir kişiydiler şimdi. Bundan önce yaptıkları tüm toplantılarda olduğu gibi bu da gizli bir toplantıydı. Bu toplantılardan kendilerinin dışında ne muhtarın, ne köylülerin, ne de ana baba ve karılarının haberleri vardı. Şimdiye kadar olmamıştı, bundan sonra da olmayacaktı; girişecekleri bir toprak işgali eylemini kimseye söylemeyecekleri konusunda, ana avrat üstüne, ateş yakmaz, su boğmaz, ok geçmez Hz. Ali üstüne yemin etmişlerdi çünkü.

Toplantının başındanberi pencere camından dışarı bakmaktan bıkan, usanan İsmail, sıkkın, sinirli sesiyle,

«Nerede kaldınız be kardeşim?» diye çıkıştı Erol'a. «Bir oda dolusu insan ilk akşamdanberi sizleri bekliyoruz. Bilen bilir de bilmeyen en az iki saatlik yoldan geldiğinizi sanır sizin. Oysa eviniz şurada, iki adım ötede. Bir daha geç kalmayın lütfen,»

«Vallahi geç de kalsak, erken de gelsek, değişen bir şey yok ki ortada», dedi Erol, iri taraklı elini korkusuzca sallayarak. «Bu toplantıların tadı kaçtı, bu iş fazla uzadı artık. Biz bu kafayla değil tarla, bir avuç yer bile alamayız.»

«Orası belli olmaz. Ne yani? Bu güne kadar yapmış olduğumuz toplantılar, konuşmalar boşuna mı?»

«Boşuna tabii. Toplantı toplantı, her allahın günü toplantı. Ne bu yahu? Gören de basbayağı bir iş çevireceğimizi sanır bizim. İçimiz dışımız toplantıya kestiği halde yine de bir sonuç yok ortada. Varsa söyleyin? Eğer bu toplantıda da iyi kötü bir karara varamazsak, silin benimle kardeşlerimi defterden.»

Bahane ararmış gibi Tahir de Erol'a destek verdi.

«Ben de öyle, beni de silin! Bu toplantıya da istemiye istemiye geldim zaten. Evimde hastam var. Bundan sonraki toplantılara çağırmayın beni. Gelmem. Çünkü gına geldi bu tür toplantılardan.»

«Bir o kadar da benden al!» dedi Ahmet Duran da, Erol'la Tahir'e katılarak. «Toplantımıza doyduk gayrı. Hepimiz çalışan insanlarız. İşimiz gücümüz var. Uykumuzdan bari olmayalım.»

Ağır bir sessizlik çöktü odaya. Herkesin bakışları dondu kaldı. Bir tek İsmail'le Ali Seydo başlarını çevirerek anlamlı anlamlı birbirleriyle bakıştılar.

«Ne oluyorsunuz yahu? Kendi aranızda sözleşip öğütleşmiş gibi niye öyle konuşuyorsunuz?» dedi Ali Seydo. «Burada toprak sahibi olmak isteyenler yalnızca sizler değilsiniz ki. Ne yani? Bizler adam değil miyiz? Bizlerin canı, işi, gücü yok mu sanıyorsunuz? Şurada gönül birliğiyle bir araya gelip toplandık. Yaş tahtaya basmayalım diye de her şeyi enine boyuna konuşup tartışmaya çalıştık. Şimdi bu suçmuş gibi nedir durmadan bıktık usandık diyorsunuz?»

«Toprağı istemek başkaaa, ona sahip olmak yine başka,» dedi Erol, ağır, bastırıcı, gür sesiyle. «Zaten her şey bizim istememizle olsaydı şimdiye çoktan taşımız toprağımız olurdu. Bir aydanberi her gece bir araya gelip toplanıyoruz. Sonra da bir sonuca varamadan dağılıp gidiyoruz. Bizler burada zaman öldürür, bolca çene çalarken, öte yandan millet ovada işini bitirdi bile; herkes ekeceğini ekti, süreceğini sürdü. Nerdeyse çiftin, toprağın sürüm tavı geçiyor, sen de gelmiş, her şeyi enine

boyuna konuşup tartışmışsak bu suç mu diyorsun. Bıktım usandım arkadaşlar. Bu iş bir an önce olacaksa olsun, olmayacaksa verin paylarımıza düşen paralarımızı geri de, başının çaresine baksın herkes.»

İsmail bedenini duvardan alarak, Erol'a doğru uzattı başını.

«Bak, bazı konularda haklı olduğun yer çok. Ama yine de bu tür işlerin enine boyuna tartışılıp konuşulmasından yanayım ben. Çocuk oyuncağı değil bu.»

«İyi, madem bizler çocuğuz, sen yetişkin adam gibi konuş da, can kulağıyla dinleyelim bakalım,» dedi Erol, alınmış sesiyle.

Herkes İsmail'e baktı. İsmail hiç oralı olmadı. Bilmiş, güvenli sesiyle,

«Şu anda elimizde mevcut sekizyüzbin lira kadar bir para var. Bu parayla değil tarla, birer ev yeri bile alabilmemiz mümkün değil. Bu durumda ne yapacağız? Nasıl tarla sahibi olacağız? İşin asıl püf noktası burası bence. Her iş işte burada düğümleniyor. Salt bu nedenle her şeyi enine boyuna konuşalım da bir karara varalım diyorum.»

«Yahu daha ne konuşmasından söz ediyorsun İsmail» diye patladı Erol. «Ankara meclisinde mebusmuyuz da, durmadan konuşalım, lak lak edelim diyorsun? Köyümüzün dört yanı ağa topraklarıyla çevrili. Bırakalım ağalar gönüllerince eksin sürsünler tarlalarını. Ekinler biraz ılmığa durupta kendini topraktan kurtarmaya başlayınca, gidelim, gözümüze kestirdiğimiz tarlalardan birinin yüzüne boydan boya bir sınır, bir çizgi çekelim. Ondan sonra da ağalara, 'bu sınırdan, çizgiden ötesi bizimdir', diyelim, olsun bitsin bu iş.»

«Yahu sana göre ne kadar da kolaymış tarla sahibi olmak Erol?» diye güldü İsmail. «Peki bu sınırdan ötesi bizimdir dememizle bakalım ağalar verecekler mi orasını bize? Hiç düşündün mü bunu Erol?»

«Canları isterse vermesinler. Gönülleri bilir. O zaman biz-

ler de gider ekinlerini yakarız, kavga eder, başlarına bela oluruz.»

«Peki bela oldun. Sonra? Sonrası ne olacak Erol?»

«Her yıl böyle yaka yaka, taciz eder, gözlerini iyice yıldırırız onların. Bilirsin ağa kısmı keyfine düşkün olur. İyice bizlerden yaka silkince, «lanet olsun! Alın ekini de, tarlası da sizin olsun!» diyerek vazgeçer, çeker giderler. Böylece tarla da bizim olur.»

Başını iki yanına acı acı salladı İsmail.

«Vallahi Erol, şu senin söylediklerini bir başkası söylese, hiç dinlemez güler geçerdim. Ama sana ne diyeceğimi bilemiyorum. Eğer bu kafayla tarla toprak sahibi olunsaydı, şimdiye Çukurova'da herkes toprak sahibi olurdu. Biz bu kafayla bir yere varamayız Erol. Biz bu kafayla ağa–mağa yıldıramayız. Olsa olsa başımız derde girer. Ağalar böylesine kolay vermezler hem tarlayı.»

«O zaman gün aşırı toplanıp birbirimizle çekişeceğimize, gözümüzü yumup girelim tarlalardan birine, işgal edelim. Bunu da yapamayacaksak dağılalım gidelim.»

«İyi girmesine girelim de kimin tarlasına girelim?» dedi Ali Seydo.

«Gazi'nin,» dedi Erol, çok önceden düşünmüş taşınmış gibi. «Gazi var ya, hani şu Evran Ağa'nın mıymıntı eniştesi? İşte onun tarlasına girelim. En uygun yer orası bence. Hem köyümüze yakın, şurada burnumuzun dibinde, sofra kenarı gibi bir yer; hem de altıyüz dönümden fazla çeker.»

«Bence de en uygunu orası,» diyerek öne atıldı Tahir. «Hem Gazi'ye gücümüz yeter, hem de Evran Ağa ile kardeşi Bıyık Süleyman bitleri kadar sevmezler Gazi'yi. İlerde Gazi ile kapıştığımızda araya girip korumazlar Gazi'yi sanırım.»

«Yahu çocuk olmayın,» dedi İsmail, kuru gevrek bedenini öne doğru tekrar uzatarak. «Tarlası bize yakındır, ağalar da korumazlar diyerek Gazi'nin tarlasına giremeyiz. Orası tapulu senetli malıdır adamın. Tapulu araziye girecek olursak işimiz daha baştan ölü doğar, başımız da derde girer. Yok, biz tapu

mapu, senet dinlemeyiz gireriz diyorsanız, o zaman Gazi'nin tarlasına ne gerek vardır ki? Gazi'den önce işte kendi köyümüzde Memetali amcayla, Koca Ömer'in, Muhtar Fikri'nin tarlaları var; üstelik arkalarında ağa mağa da yoktur onların.»

«Doğru be yahu!» dedi Tahir, apışmış haliyle. «Vallahi de tillahi de doğru! Peki bu durumda ne yapacağız şimdi?»

«Bakın bu güne kadar bizleri topraksız, işsiz bırakanlar Gazi, Memetali ve Koca Ömer gibi köylü zenginleri değildir. Bizleri asıl topraksız yoksul bırakanlar doğrudan ağalardır. Eğer mutlaka bir tarla işgal edelim diyorsanız o zaman en az toprağı olanların malına değil, en çok toprağı olanların malına girelim ki, yaptığımız iş yerini bulsun.»

«Yani önce ağaları hedef alalım diyorsun, öyle mi?»

«Evet. Bence kozumuzu ilkin onlarla paylaşalım diyorum.»

«Yahu bırakın böyle kabirlik lafları,» diyerek ayağa kalktı Erol. «Neresi olacağı bu kadar önemli mi? İster Kadir Caf Ağa'nın, ister Filit Eken Ağa'nın, isterse de Andırın Ağalarının tarlası olsun, neresi olursa olsun, gözümüzü yumup girelim de olacaksa olsun bitsin şu iş!»

«Girelim!» dedi Tahir heyecanla. «Kısrağın oynağına eloğlu tuttuğu yerde binermiş. O hesap biz de kendimize en uygun yer neresiyse oraya girelim.»

Ahmet Duran da, «Girelim anasını satayım!» deyince, öbürleri de heyecana gelerek, «girelim, girelim!» demeye başladılar.

Ağzına kadar insanla dolu odaya bir heyecan geldi birden.

İsmail, etkileyici, yumuşak sesiyle tekrar söz aldı.

«Tamam, girelim diyorsanız, o zaman en uygun yeri bulup kararlaştıralım şimdi. Bana sorarsanız bence en uygun yer Evran Ağa'nın çiftliğidir. Hani şu köyümüzün doğusunda, Gazi'nin tarlasını geçince önümüze ilk çıkan tarla var ya; Devlet Su İşleri kanalının altındaki taban yer, işte orası. Beşyüz dönümden de fazla çeker. Üstelik tapusuz senetsiz, hazine malı. Evran

Ağa ile kardeşi Bıyık Süleyman, yıllardanberi orasını kendi malları mülkleri gibi ekip biçiyorlar. Bundan böyle biraz da bizler sürüp ekelim bakalım, felek ne gösterecek.»

Herkes, İsmail'in sözünü ettiği tarlayı gözünün önüne getirip düşünmeye başladı. Çürümüş eski batak toprağıyla gübrelenmiş, verimli, bitek, kudurgan bir yerdi tarla. Toprağı sıkılıp avuca alındığında, kara yağlı, çamurlu bir su çıkardı ki, böylesi yere değil tohum, cam eksen biterdi.

«Gerçekten de iyi bir yer orası,» dedi Ahmet Duran. «En az bire kırk, bire elli verir. Ne kadar tohum ekersen ek, hakkını verir, tümünü kamışa kaldırır.»

«Bence de orası uygun,» dedi ilk kez söze katılan Memedo. «Gerçekten verimli, münasip, taban bir yer.»

«Tamam, verimli taban bir yer ama, böylesi yerler dönümüne en az yirmi beş otuz kiloya yakın tohum ister. Bu da su içinde on ton tohumluk buğday demektir ki, elimizdeki bu kısıtlı parayla tohum mu alacağız, motor mu kiralayacağız?» dedi Ali Seydo.

«Düşündüğün şeye bak!» dedi Erol. «Şart mı dönümüne yirmi beş otuz kilo tohum ekmemiz? Onar onbeşer kilo ekeriz olur biter babam. Nasıl olsa tarla kuvvetli; sıkından seyreği iyidir derler hem. O da olmazsa kardeşlerimle ben birer çuval tohumluk buğday veririz.»

«Canım iş oraya kadar geldiğinde, iki çuval tohum da ben veririm,» dedi Ahmet Duran.

Toplantının başındanberi sessizce bir köşede oturan, geviş getirirmiş gibi de durmadan çenesini oynatarak tavana bakan iri yarı Remzi, öne doğru yekindi.

«Benim verecek ne tohumum var ne de param. Ama tabancamı takar belime gelirim.»

«Ben de bunların hiç biri yok ama, olsun, maksat tarla işgal etmek değil mi? Sopayla da gelsem olur,» dedi Kır saçlı Sinan.

«Deli olma! Şu zamanda sopayla tarla mı işgal edilirmiş?» diye çıkıştı İsmail ona.

«Canım kefenimi boynuma sarar gelirim demek istemiştim,» dedi Sinan sırıtarak.

İsmail bir elini kardeşi Hüseyin'in omuzuna atarak:

«Benimle kardeşimin ne verecek tohumluk buğdayımız var ne de paramız. Ama Ceyhan'da tanıdık dostlarım, arkadaşlarım var benim. Öte gün yolum Ceyhan'a düştüğünde, arkadaşlarıma, bu işgal işini azıcık çıtlattığımda, bana yardımcı olacaklarını, tohum ve traktör bulacaklarını, hatta bu uğurda kefil bile olabileceklerini söylediler. Eğer bu iş kesinleşirse ki, bu durumda öyle görünüyor, yarın bir gün Ceyhan'a gidip görüşmem gerekiyor onlarla.»

«Birlikte gideriz,» dedi Erol, İsmail'e.

«O zaman buraya kadar anlaştık sayılır», dedi Ali Seydo. «Şimdi asıl soruna gelelim; güpegündüz tarlaya giremeyeceğimize, herkesin gözü önünde de tarlayı süremeyeceğimize göre, gece girerek gizlice sürüp ekmemiz gerekiyor tarlayı. Gece girince de beşyüz dönüm tarlanın tamamını sabaha kadar sürüp ekmemiz gerekiyor. Bu da yedi sekiz traktörlük iş demektir. Şimdi bu kadar traktörü kimlerden, nasıl bulacağız? Kiralayacak mıyız? Kiralayacaksak buna paramız yeter mi?»

Erol tekrar yerine oturarak, keyifle salladı elini.

«Aktozlu köyünde askerlik arkadaşım Ejder var. Biraz deli doludur ama verdiği sözde durur, tutar. Evvelsi günü onunla görüştüm. Motoruyla birlikte bir geceliğine geleceğine dair söz verdi. Bir motor da İnceyirlilerden alırız, etti iki. Üç dört motor da İsmail'in Ceyhan'lı tanıdıklarından alırız. Geri kalanları da kiraladık mı bu iş tamam demektir. Daha da olmazsa, bulabildiklerimizle sürer ekeriz, ekemediğimiz yerler de boş kalır anasını satayım.»

«Yahu yarısı sürülmüş ekilmiş, yarısı sürülmemiş tarla olmaz,» dedi Ali Seydo. «Girmişken tamamını sürüp ekmeliyiz ki, işgal dediğin tam olsun.»

Ne ki Erol keyiflenmeye başlamıştı. İrice bir şaplak çekti Ali Seydo'nun dizine.

«O kadar ince eleyip sık dokuma Aloş! Tamam, şimdiden olmuş bitmiş say bu işi sen.»

İsmail rahatlamış gibi genişçe bir soluk koyverdi önüne.

«O zaman bu gelişmelere göre, yarından tezi yok, Ceyhan'a giderek, Pala Dayı ile Toprak–İş başkanı Behzat Bey'i görmemiz gerekecek. Eğer bir aksilik çıkmaz da tohumluk buğdaylarla motorları kiralayabilirsek, iki üç güne kalmaz gireriz tarlaya. Gireriz de inşallah sonumuz hayırlı uğurlu olur.»

Bir gün sonra, horozların ötmesine yakın, Erol'la İsmail, yataklarından kalkarak sıkıca giyindiler. Şafağın üşütücü ayazında ağızlarından burunlarından sıcacık buharlar püskürte püskürte, kahvenin önündeki çakıllı alanda buluşarak köyün batısına, Ceyhan Kozan ana yoluna doğru yürüdüler. Sabahın nemli, üşütücü ayazında bir süre bekledikten sonra, Kozan yönünden gelerek Ceyhan'a doğru giden minibüslerden birine bindiler. Başörtülü, genç, yaşlı, şişman, zayıf birkaç kadınla, şapkalı, fesli, sakallı, kara şalvarlı köylülerle hıncahınç dolmuş minibüsün içinde oturacak bir yer bulamayınca, birbirlerine tutunarak Ceyhan'a kadar ayakta gittiler.

Adana, Kozan, Kadirli yönünden gelip giden araçların tümü Ceyhan nehrinin üstündeki demirköprüyü geçer geçmez, Köprübaşı Meydanı'nda alırlar soluğu. Yüklerini, yolcularını oradan alırlar, oraya indirir boşaltırlar. Köprübaşı Meydanı, ilçenin en işlek, en hareketli yerlerinden biridir. Bir yanında taksi durağı, gübre, küspe, yem satan dükkanlar, çaycılar, simitçiler, biyan şurubu, ayran, gazoz satıcıları, bir yanda gübre, sidik, sap saman, toz, çamur, benzin ve yağ kokuları alır ortalığı. Simsarlar aracılığıyla kredi arayan yoksul köylülerle dolup taşan tefeci dükkanlarının yanı sıra, buğdayını, pamuğunu, pirincini, yağını, ayçiçeğini, bulgurunu, tavuğunu, nohutunu, fasulyesini, yumurtasını, yoğurdunu ucuz pahalı demeden ellerinden çıkarmaya çalışan, çömelmiş durmadan çay ve cigara içen, içine helva konulmuş sıcacık fırın ekmeğini büyük bir iştahla yiyen, sırtında çuval ve heybe taşıyan, kara şalvarlı köylülere

rastlanır hep. Başlarını torbalarının içine sokmuş, kütür kütür yem yiyen, saman geven, arabalarına koşulmuş atlar görünür bir de.

Bu canlı görüntünün hemen ardından ana caddeye çıkıldığında, dört yol ağzında, Pala Dayı'nın büfesi çıkar insanın karşısına. Pala Dayı, adından da anlaşılacağı gibi pala bıyıklı, ellisini geçkin, kır saçlı, beyaz kırışık tenli, kara gözlü kara kaşlı, kasketli, potur şalvarlı, evli dört çocuklu, sevecen, hoş sohbet biridir. İsmail'in yıllar önce ölen babası İbrahim Efendi'nin yakın arkadaşı ve dostudur. Küçüklüğünden beri de tanır, sever İsmail'i, Pala Dayı. Orta sondan beklemeli, kısa saçlı, kot pantolonlu küçük kızı Ayşenur'la birlikte çalıştırırlar büfeyi.

Görünüş olarak bir köylüye benzemesine karşın, her sabah bir 'Cumhuriyet' alıp okuyan, ülke ve yurt sorunlarına ilgi duyan, bu tür konuları herkesle tartışan bir insandır Pala Dayı. Bu yanıyla sevilip sayıldığı için, büfesinin çevresi gençlerle dolar taşar bazen.

İsmail'le Erol büfeye uğradıklarında, Pala Dayı'yı sandalyesine oturmuş, gazetesini okurken buldular. İsmail'le Erol'u birden karşısında gören Pala Dayı, gazetesini ikiye katlayıp bükerek, ayağa kalktı. «Hoş geldiniz!» diyerek ellerini sıktı. Sandalye verdi altlarına. Çay kahve söyledi. Birer de tost yaptırdı kızı Ayşenur'a. Sesi gibi davranışları da sevecen, güven verici, içtendi Pala Dayı'nın.

«Ee, ne var ne yok bakalım İsmail?»

«Vallahi ne olsun Pala Dayı. Yeşermesek de kurumadan geçinip gidiyoruz işte.»

«Geçen gelişinde bana bir toprak meselesinden sözetmiştin. Ne oldu, o konuda bir gelişme var mı? Yoksa kuru bir heves miydi dilinize vurup geçen?»

«Doğrusunu istersen tam üstüne bastın konunun, Pala Dayı,» dedi İsmail. «Bu gelişimiz o işle ilgiliydi zaten.»

Pala Dayı sandalyesini biraz daha yaklaştırdı.

«İyi, o zaman anlat da dinleyelim bakalım, neler olup

bittiğini?»

«Durum vaziyetler şu merkezde şimdi Dayı. Biz on bir arkadaş bir araya gelerek, Evrân Ağa'nın hazineyle davalı tarlalarından birine girip işgal etmeye karar verdik. Elimizde avucumuzda neyimiz var neyimiz yoksa topladık. Karılarımızın boynundaki altınlardan tutun, parmaklarımızdaki alyanslarımıza varıncaya kadar satıp savdık, paraya çevirdik. Senin anlayacağın şu an elimizde sekizyüz bin lira kadar bir para var. Bu parayla motor mu kiralayacağız, yakıt parası mı vereceğiz, yoksa tohumluk buğday mı alacağız? İnanın şaşırmış bir haldeyiz.»

«Peki başka? Hepsi bu kadar mı?»

«Değil elbette. Evvelce sana bu konuyu açtığımda, elinden geleni ardına komayacağını söylemiş, bana umut vermiştin. Şimdi ayağına geldiğimize göre, yap yapacağını bize Pala Dayı.»

Pala Dayı'nın sesinin tonu gibi yüzünün rengi, bakışları değişmeye başladı.

«Ne kadar tohumluk buğday lâzım şimdi size?»

«On tona kadar yolu var ama biz beş altı tona da razıyız,» dedi Erol.

«Peki beş ton diyelim buna. Bunun ne kadarının parasını peşin ödeyebilirsiniz?»

«Yarısını peşin ödeyebiliriz. Geri kalanını da kısmetse sonra öderiz.»

Pala Dayı başını önüne eğerek bir süre düşündü. Sonra yerinden kalkarak:

«Kalkın! Duracak zaman değil,» dedi. «Şurada Zahireci Fehmi'nin dükkanına kadar bir gidelim. Arkadaşım olur. Bu konuyu gidip onunla konuşalım.»

Pala Dayı önde, İsmail'le Erol arkada, birlikte Zahireci Fehmi'nin dükkanına doğru yürüdüler.

Islanmış, çiğnenmiş, buruş buruş olmuş bir kağıt parçasından farksızdı Zahireci Fehmi'nin yüzü. Sırtına eski püskü, omuzları toz içinde bir palto giymiş, paltosunun altına ceket, ceketinin altına yelek, onun da altına kalınca eski bir kazak

geçirmişti. Böylesine kalın giyinmesine karşın zayıf, titrek, sürekli üşüyen bir görünümü vardı. En ucuz buğdayı o satardı. Sattığı buğdayların tümü de ala samanlı, tozlu, ordan burdan toplama, 'İmam Buğdayı' denilen yerli karakılçık cinsi buğdaydı.

Pala Dayı'nın beraberinde iki kişiyle içeri girdiğini görünce ellerini oğuşturarak yerinden kalktı, Fehmi. Selam aldı selam verdi. El sıkıştılar. Bir süre hoş beşten, işlerin iyi gitmediğinden, piyasanın darlığından sözettikten sonra, Pala Dayı konuya girdi hemen. Erol'la İsmail'i göstererek: «Sarıbahçe'den yakınım olurlar. Beş ton kadar buğdaya ihtiyaçları var. Yarısını peşin elden ödeyecekler. Geriye kalan borçlarına da ben kefilim,» dedi.

Zahireci Fehmi, eliyle bir hangara benzeyen tozlu dükkanının tabanına öbek öbek yığılmış, altlarına kirli branda bezleri ve naylonlar serilmiş buğdayları, içleri buğday dolu çuvalları gösterdi: «Vallahi buğday bol; sen de araya girdikten sonra mesele yok. İkimiz de esnafız. Esnaf esnafın dilinden anlar. Bir vasıta bulup getirsinler. Sonra da istedikleri buğdayı yükleyip götürsünler.»

İsmail, elini ceketinin koyun cebine sokarak, kalınca para tomarını çıkardı. Parmaklarının ucunu ağzına götürüp ıslatarak, alışılmış hareketlerle ve yüksek sesle saydı paraları. Sonra da Zahireci Fehmi'ye vererek: «Buyurun! Hayrın görün!» dedi. Zahireci Fehmi de aldığı paraları saydıktan sonra cebine koydu. İsmail'le Erol'un elini sıktı. «Size de hayırlı uğurlu olsun!»

Pala Dayı önde, Erol'la İsmail arkada, Zahireci Fehmi'nin dükkanından dışarı çıktılar. Gün öğlene yakındı. Pala Dayı, en yakın işkembecilerden birine götürdü onları. Bol biberli, sarımsaklı, sirkeli birer işkembe çorbası içtiler. Karnı doymayan Erol, ikinci bir tas çorbayla bir yarım ekmeği daha mideye indirdi. Pala Dayı hesapları ödedikten sonra işkembeciden çıktılar.

«Ne zaman dara düşerseniz gelin yanıma!» diyerek onları uğurladı Pala Dayı. Büfesine doğru ağır, paytak adımlarla yü-

rürken, İsmail'le Erol da, tohumluk buğday işini halletmiş olmanın sevinciyle, Toprak–İş'in bürosuna doğru yürüdüler.

Büro, üç katlı, ahşap, tahtaları yer yer çivilerinden çıkmış, düşmüş, yarı hurda bir binanın giriş katındaydı. Gövdeleri kütükleşmiş, yaşlı, sarı yapraklı irili ufaklı akasya ağaçları vardı önünde. Ne ki kapısı kilitliydi büronun. İçinde, dışında kimseler yoktu.

«Bina kapalı. Behzat Bey'i bulsak bulsak acentasında bulabiliriz,» dedi İsmail.

Çamurla kaplı ara sokaklarda bir süre yürüdükten sonra, dört katlı beton karkas bir binanın önünde durdular. Giriş katı boydan boya kalın camlarla kaplıydı binanın. Pırıl pırıl tarım araç gereçleri, makinalar, ilaç pompaları, su motorları, hortumlar, naylon bidonlar, yeşil sarı, mavi renklerde traktörler dizilmişti acentanın içine, dışına. Yağ, pas ve kirden tulumunun rengi atmış, onüç ondört yaşlarında bir çırak, el beziyle durmadan motorların tozunu alıyor, Behzat Bey de, masasının gerisine kurulmuş, telefon görüşmesi yapıyordu.

Birbirine dolaşmış kır saçlı, hafif rakı göbekli, güleç yüzlü, çipil yeşil gözlü, temiz şık giyimliydi Behzat Bey. Çalışkan oluşu kadar, sabırlı davranışlarıyla da bilinir sevilirdi çevresinde. En zor anlarda bile onun sinirlenerek bağırıp çağırdığını gören, işiten kimse yoktu. Adana Motor Sanat Enstitüsü'nü parasızlık nedeniyle bitirmeden ayrılmış, sonra da askere gitmişti. Terhis sonu Magirus montaj fabrikasına işçi olarak girmeyi başarmış, birkaç yıllık bir çalışmadan sonra Ceyhan'a geri dönerek, Magirus'un Ceyhan Acentalığını açmış üstlenmişti.

Ceyhan'da işsiz kaldığı, işsizlikten bunaldığı yıllardanberi tanır severdi İsmail'i. Dar günlerinde para yardımı yaptığı, elinden geldiğince iş bulup kollamaya çalıştığı İsmail'i, başkanlığını yaptığı Ceyhan Toprak–İş'e üye bile yapmıştı. Güvenir ve severdi İsmail'i. Ağzından çıkanı kulağı duyan, söylenilenleri can kulağıyla dinleyen, düşünmeden konuşmayan bir insandı İsmail çünkü.

Behzat Bey, telefon konuşmasını bitirdikten sonra, ayağa

kalkarak, «hoş geldiniz!» dedi, teker teker ellerini sıktı, yer gösterdiği İsmail'le Erol'a. Makinaların tozunu alan çırağına seslenerek, «oğlum çabuk şuradan üç demli çay söyle!» dedi. Sohbete başladılar sonra. Dili sargın, güleç yüzlü, rahat, yüksek sesle konuşan bir insandı Behzat Bey. Toprak–İş'in çalışmalarından, partilerden , gazete haberlerinden bir süre söz ettikten sonra, İsmail'e dönerek:

«Ee, işler nasıl gidiyor bakalım? Kahven iyi çalışıyor mu?»

«Fena değil,» dedi İsmail. «Zaten köy kahveciliğinden ne olacak ki? Sabahtan akşama kadar üç kuruş, beş kuruş çay kahve parası toplamayla insan nereye varabilir? Bizimkisi çalışmak değil, nefsini körletmek...»

Çaylar geldi o ara. İçmeye başladılar. Behzat Bey, paketinden cigara tuttu, yaktı çakmağıyla.

İsmail,

«Abi, vaktinizi fazla almayalım. Bir iş için geldik buraya,» diyerek girdi konuya.

«Ne gibi? Ne işi?»

«Nasıl söyliyeyim? Toprak işgal etmek gibi bir niyetimiz var bizim. Evran Ağa'nın elinin altındaki hazine topraklarından beşyüz dönüm kadar bir yeri gözümüze kestirdik; sürüp işgal edeceğiz. Aramızda paralar topladık. Borç harç beş ton kadar da tohumluk buğday aldık. Şimdi iş kaldı üç nalla bir atın hesabı, tarlayı sürüp ekmeye. Ama elimizin altında yeterince motor yok. Tanıdıklardan dört tane motor bulduk kiraladık. Ama dört motorla koca tarlayı bir gecede sürüp ekmemiz imkânsız. Bize şimdi üç dört motor daha lâzım. Kirasını verebiliriz. Bu konuda acaba bize yardımcı olabilir, bir geceliğine olsun bize birkaç motor temin edebilir misiniz?»

Behzat Bey, çipil yeşil gözlerini iyice kısarak bir süre düşündü.

«Ne zamana lâzımdı motorlar?»

«Ne zamana temin edebilirseniz; ama bir iki gün içinde hazır olursa bizim için daha iyi olur.»

Behzat Bey başını önüne eğdi. Sesi durağanlaştı.

«Vallahi bir iki yere telefon edip sormam gerekiyor. Biliyorsunuz güz gününde motorların tümü meşgul şimdi. Eğer bir aksilik çıkar da sağdan soldan bulamazsam bir çaresine bakacağız. Daha da olmazsa, elimin altında duran şu pırıl pırıl motorlardan bir kaçını çeker veririm size. Bütün gün burada yatıp duracaklarına, bir geceliğine bari olsun işinizi görsünler sizin. Sanırım böylesi daha iyi olur.»

İsmail'le Erol'un gözleri sevinçten ışırken, Behzat Bey konuşmasını sürdürdü.

«Yalnız bazı koşullarım var. Size bu motorları nasıl yepyeni, pırıl pırıl vermişsem, ertesi gününe geri bana getirdiğinizde de, aynısını isterim. Aynen fabrika çıkışı gibi yıkanmış, pırıl pırıl, tertemiz olarak. Malumya acenta malı, vitrin, müşteri malı bunlar.»

Erol güldü.

«Düşündüğünüz şeye bakın; yıkayıp temizlemek de ne kelime Behzat Bey? Vallahi gelin duvağı gibi süsler paklarız da öyle getiririz onları. Bu konuda en ufak tasanız olmasın.»

Gün indi sonra battı. Soğuk, nemli güz akşamlarının alacakaranlığı köyün üstüne ağır ağır yürüdü. Gölgelerin, ağaçların, korulukların, damların tümünü yuttu içine aldı. Birbiri ardına dizilmiş traktörler çıkıp gelmeye başladılar sonra, kahvenin önündeki düz çakıllı alanda çamurlukları birbirlerine dayalı olarak durdular. Çakıllı alan kırmızı, sarı ışık selleri ve motor gürültüleriyle boğuldu bir an. Arkalarında tohum yüklü mibzerler, çuvallar, toprağa girip çıkmaktan ışıl ışıl olmuş kötenler, pulluklar, diskarolar vardı. Magirus, Massey Ferguson ve Hanomac tipinde, yeşilli, sarılı, kırmızılı, mavili renklere boyanmış sayıları yediyi bulan traktörlerdi bunlar. Aşırı kullanılmaktan kimi taraktörlerin kaportaları, çamurlukları yer yer yumulmuş, boyaları dökülmüş, eskimişti, çamur içindeydi. Kimi traktörler de acentadan yeni çıkmış, bir kez olsun toprağa basmamış, tarla, tohum, çift yüzü görmemiş, genç, güçlü traktörlerdi. Pulluklarından diskarolarına kadar terü taze yağ kokularıyla duruyorlardı.

Traktörlerinden inen sürücüler, pardesü ve paltolarının yakalarını indirerek kahveye girdiler. Fazla göze batmak istemezlermiş gibi sessizce bir köşeye çekildiler. Kahvede tavla oynayan, televizyon izleyen, konuşan, cigara içen, tesbih çeken bir sürü köylü vardı. Güz günü çift sürme mevsimi demekti Çukurova'da. Böylesi günlerde köye giren çıkan traktörlerin sayısı hiç belli olmazdı. Bu yüzden köylülerin ilgilerini çekmediler pek, kahveye girip oturan yabancı sürücülerle, dışarıdaki çakıllı alanda duran traktörler.

İsmail'le kardeşi Hüseyin, kahve sahibi olmalarının da getirdiği bir yakınlıkla, ellerinden geldiğince ağırlamaya koyuldular konuk sürücüleri. Çaylar kahveler söylediler, cigara tuttular. «Bu kadar traktörle kimin tarlasını süreceksiniz? Nereden gelir nereye gidersiniz? diye köylülerden soru soran olursa, sakın ağzınızdan bir şey kaçırmayın!» diye de usulca uyardı İsmail onları.

Erol'la kardeşlerinin ardından Tahir, Ahmet Duran, Remzi, Memedo, Sinan girdiler içeri. Erol, Aktozlu'dan traktörüyle birlikte gelen askerlik arkadaşı Ejder'i kucakladı. Gürültülüce şakalaşıp konuştular. Geniş çeneli, çenesinin ortasında bir çukuru olan, kısa saçlı, sarışın biriydi Ejder. Erol kadar iri yarı olmasa da güçlü, sağlam bir görünümü vardı.

Gece saat yirmi bire doğru kahvede kimse kalmadı. Öteden beri erken yatıp erken kalkmaya alışmış köylüler birer ikişer çekip gittiler. Erol, İsmail ve arkadaşları, traktör sürücüleriyle başbaşa kaldılar. Bir süre daha oyalanıp sohbet ettiler. Çaylar kahveler tazelendi, cigaralar içildi.

Sonra Erol kalktı ayağa. Ellerini masaya dayadı:

«Herkes ağzını sıkı tutsun! Kimse kimseye bir şey söylemesin. Yerin kulağı var derler. Hayırlısıyla bu gece tarlaya giriyoruz,» dedi.

«Bu gece zorlu bir gece olacağa benzer arkadaşlar,» dedi Ahmet Duran da. «Gece gününde ağa malına girmek kolay değil. Gözünüzü korkutmak istemem ama, bu gece yapacağımız iş, ölümün üstüne gitmek gibi bir şey. Evran Ağa'nın adamları durumu önceden sezmiş, öğrenmiş olabilirler; silahlı adamlarıyla üstümüze gelebilirler. Yani bu gece ne gibi durumlarla karşılaşacağımız belli değil. Bela geliyorum demez, geldim der. Bu yüzden kulağımızı gözümüzü dört açalım lütfen.»

Durgun, donuk yüzlü Remzi, oturduğu yerden:

«Gerçekten de bu gece ağanın adamları üstümüze gelirlerse ne yapacağız?» diye bir soru attı ortaya.

Herkes Erol'a baktı.

«Geleceklerini pek sanmam, ama yine de gelecek olurlarsa bir araba kötek atar, izlerinin üstüne geri göndeririz onları,» dedi Erol.

«Demek istediğim o değil,» dedi Remzi oturduğu yerden. «Mesela üstümüze silahla gelirlerse biz de silah kullanacak mıyız? Kullanacaksak cana kasıt mı sıkacağız, yoksa korkutmacasına mı sıkacağız? Bunları burada iyice konuşalım ki, tarlada gece yarısı kıça getirmeyelim yumurtayı.»

«Ben de aynı fikirdeyim,» dedi Memedo. «Biz sıkmasak da bakarsın ağaların adamları sıkarlar. İçlerinde gözü kara, keskin nişancılar var. Gecenin köründe her gördüklerini çekip vurabilirler. Mesela biz onlarla kapışırken, bu motorları kim koruyacak? Motorlara bir şey olacak olursa, yarın sahiplerine ne diyeceğiz? Haydi bunlar da olmadı diyelim, o zaman mibzerlere tohum çuvallarını kim taşıyıp dökecek?»

«Vallahi böylesi işleri ne kadar önceden konuşursak konuşalım, sonunda bir yanı mutlaka boş çıkar,» dedi Erol. «İyisi mi ilkin tarlaya bir girelim, gerisi kolay. Gelişmelere göre hareket ederiz. Memedo'nun dediği iş bölümüne gelince; Memedo, ben ve kardeşlerim, bir de Tahir, tarlaya girer girmez, kanal toprağının üstünde mevzilenerek, motorları korumaya alacağız. Geri kalanlarımız da birer ikişer dağılarak motorlara yardımcı olacaklar. Tamam mı arkadaşlar?»

«Tamam tamam!» sesleri duyulunca, kahvenin ışıklarını söndürdüler. Erol önde, öbürleri arkada, birer ikişer dışarı çıktılar. Dışarda gece derinleşmiş, bulutlu hava iyice kapanmıştı. Çukurova'da soğuk güz geceleri bulutlu ve karanlık olurdu hep böyle. Traktörlerin üstlerine birer ikişer kuşlar gibi tüneyip bindiler. Sıkıca giyinmişlerdi. Memedo, çiftesini yanına almış, şapkasını kulaklarının üstüne kadar çekmiş geçirmişti. Kara yamçısı üzerindeydi. Erol, paltosuyla lastik çizmelerini, İsmail de paltosu olmadığı için eski bir battaniye parçasını atmıştı sırtına.

Yanan kırmızı, sarı ışıkların ardından ağır ağır, çılgın homurtularla çalışıp hareketlenmeye başladı motorlar. Vites kol-

ları gıcırtılarla birinciden ikinciye takılarak, dönen tekerlerin hız devirleri arttırıldı. Ağır ağır hareketlenen traktörler birbirlerinden koparak, köyün çamurla kaplı daracık yollarını ışığa, gürültüye boğarak, köyün doğusuna doğru yöneldiler. Ve Gazi'nin ala çamurlu tarlasını da bata çıka geride bıraktıktan sonra sürüp ekecekleri asıl tarlaya girdiler. Girer girmez de başı sonu belli olmayan kırmızı, sarı ışıklı bir kurdela halinde gecenin karanlığını yararak, belirli aralıklarla tarla başlarında sürüm için dizildiler. Sürücülerin dışındakiler atladılar indiler yere. Sonra da dağıldılar. Erol'la kardeşleri, Memedo, Tahir ellerinde tüfek ve tabancalarıyla, tarlanın çiftliğe bakan yığma kanal toprağının üstünde belirli aralıklarla durarak, gezinmeye, çiftlikten tarlaya doğru inen incecik arazi yolunu gözetlemeye başladılar.

Gazi'nin tarlasıyla, Evran Ağa'nın çiftliğinin arasına düşerdi tarla. Tarlanın doğusu, derince kazılmış sulama kanalıyla çevriliydi. Devlet Su İşleri, yıllar önce o sulama kanalını ağır dozerler ve grayderlerle kazıp açarken, Evran Ağa, açılan kanal suyundan en çok kendi topraklarının yararlanacağını bile bile, dozer ve grayderlerin kazıp çıkardığı tonlarca toprağı, kanalın kendi çiftliğine düşen kıyıcığına değil de karşı kıyısına döktürmüş, böylece küçük de olsa orada bile toprak kazanmayı düşünmüştü. Ne ki, tam bir aç gözlülükle yığdırdığı o topraklar tarlasını işgale gelen köylülerin işine yarıyordu şimdi.

Belirli aralıklarla duran traktörler, gür gür çalışarak, bir baştan öte başa gidip gelmeye, sürmeye başladılar tarlayı. Ters yüz edilen yağlı, çürümüş, simsiyah olmuş topraklar bir hoş kokuda geceyi dolduruyor, ince pullukların kulağından fışkırırcasına dökülüp katlanarak, bulgur bulgur dağılıyor, kırmızı, sarı traktör ışıklarının altında yağlanmışçasına bir garip ışıltıda parlıyor, tohum yüklü mibzerler de, açılan toprağın bağrına durmadan tohum kusuyor, saçıyordu.

Elinde tüfeği, sırtında kara yamçısıyla oradan oraya durmadan koşan, dolaşan, duran Memedo'nun yüzü sevinçten

ışıyor, arada bir diz çökerek, kabaran toprağı avucuna alıyor sıkıyor, toprağın avucunda dağılınayıp da hamur gibi kendini tuttuğunu görünce de, «toprak nemli, tavında! Tam tohum zamanı!» diyerek sevinçle söyleniyordu.

Traktör sürücüleri, gecenin nemli, ısırıcı soğuğundan korunabilmek için, kalın yün başlıklarını, şapkalarını başlarına geçirmişler, paltolarıyla deri ceketlerinin yakalarını kaldırmışlar, yüzleri gözleri belirsiz birer korkuluğa dönmüşlerdi. Tarla başlarında dönüş yapan traktörlerin birbirleriyle kesişen ışığında, İsmail'le arkadaşlarının silik gölgeleri görünüyor, gidip gelen traktörlerin arkalarından yürüyerek, boşalan mibzerlere tohum çuvallarını kaldırıp dökmeye çalışıyorlardı. O arada kimi traktörler de toprağın fazla sulak, gömük taban yerlerine gelince saplanıp kalıyorlar, bataktan kendilerini kurtarabilmek için ileri geri gitmeler gelmeler yaparak, ağır, boğuk homurtular çıkararak kendilerini zorluyorlardı.

Tohum çuvalları bir kişinin kaldırabileceğinden çok fazla ağırdı. İsmail gibi çelimsiz, güçsüz kişilerin değil, Remzi gibi iri yarı güçlü kişilerin işiydi bu. Ne ki, bu gece anlaşılmaz garip bir hali vardı Remzi'nin. Arkadaşı İsmail'in ağır çuvalları kaldırırken zorlandığını, nerdeyse göbeğinin çatladığını gördüğü halde, yardımına koşmuyor, çuvallara elini bile sürmüyordu. Traktör ışıklarının üstüne gelmesinden de çekiniyor, ışığın önünden kaçarak karanlığa atmaya çalışıyordu kendini.

Herkes sessizce çalışıyor, durmadan dönen, toprağı zorlayan, ters yüz eden traktör pulluklarıyla kötenlerin, diskaroların peşinden koşuyor, o telaşla kimse Remzi'de ki bu değişikliğin ayırdına varamıyordu.

Ufak tefek Massey Ferguson traktörlerinden biri, tarlanın çamurlu, gömük yerlerinden birine saplanıp kalınca bir telaştır aldı hepsini. İsmail, Hüseyin, Sinan, izledikleri traktörlerin ardını bırakarak, çamura saplanıp kalan Massey Ferguson'un yardımına koştular. Ellerinin ayaklarının çamur içinde kalmasına aldırmadan itip kakarak, kendi güçlerini çalışan traktörün

gücüne katarak, sonunda bataktan zorlukla çıkarmayı başardılar traktörü. Tek bir traktörün bile devre dışı kalması, gece sabaha kadar kırkbeş elli dönüm bir yerin sürülüp ekilememesi demekti çünkü.

Bu yardımlaşma anında bile, yakınlarındaki Remzi'nin yönünü bile dönüp bakmayışı, arkadaşlarının yardımlarına koşmayışı, İsmail'in gözünden kaçmadı hiç. Karanlığa çekilmiş, amaçsızca duran Remzi, ne arkadaşalarının ne de çamurdan kurtulmaya çalışan traktörün çabasını görüyordu.

İsmail'in küçüktenberi süt emişiği, çocukluk arkadaşı, sonra da askerlik–karavana arkadaşıydı Remzi. Toprak işgal etmek için toplantılar yapmaya başladıkları günlerde, Remzi'nin de bu işin içine girmesini en çok İsmail istemişti. Remzi de, arkadaşının bu önerisini duyar duymaz, «sözü mü olur, elbette! Bu işte ben de varım!» diyerek arkadaşına güven vermiş, eksiksizce toplantılara katılmaya başlamıştı. O da çaresiz, topraksız, yoksul ve işsizdi çünkü. Bir ara İsmail'le Erol gibi o da iş bulabilme umudunun tuzağına düşerek, köyünü terketmiş, Ceyhan Sebze Hali'nde uzun süre sırt hamallığı yapmıştı.

İsmail, can dostu Remzi'de ki bu isteksizliğe bir türlü bir anlam veremiyerek ona doğru sokuldu.

«Ne o Remzi? Bir derdin, sıkıntın mı var?»

«Vallahi ne olsun, üşüdüm be teyzeoğlu,» demekle yetindi Remzi, yüzünü arkadaşının yüzünden kaçırarak. «Canım bugün azıcık keldi zaten. Senin anlayacağın keyifsizim biraz»

«Boşver be yahu!» dedi İsmail. «Bu gece keyifsiz olacak zaman mı? Baksana herkes canını dişine takmış çalışıyor. Hem bütün gece buzun üstüne yatıp uzansan bile senin gibi kalıplı birine ne olabilir ki?»

Omuzlarını umarsızca salladı Remzi.

«Ne bileyim, üşüdüm işte!»

Asıl üşüyen Remzi değil, İsmail'di oysa. Onbir arkadaşının içinde bedence en çelimsizi, en güçsüzü olmasına karşın, Remzi gibi halinden şikayet etmiyor, elinden geldiğince çalışıyordu.

Remzi'nin haline ne diyeceğini bilemeyen İsmail, sırtındaki battaniye eskisini alıp ona doğru uzattı.

«Üşüdüysen al at şunu sırtına, al!»

Remzi, ne arkadaşının uzattığı battaniye eskisine baktı, ne de sesini duydu. Karanlıkta uzaklaşmaya başlamıştı. İsmail de üstelemedi fazla. Konuşup tartışacak zaman yoktu çünkü. Saatler ilerliyor şafak yaklaşıyordu. Ne yapacaklarsa bu birkaç saatin içinde yapacaklar, koca tarlayı bir baştan öte başa sürüp ekeceklerdi. Kendi traktörünün peşine düştü İsmail tekrar. Tıkanan mibzer deliklerini açarak, pulluk ve diskaro bıçaklarının ağızlarına takılan, kalın köklerle tezek parçalarını almaya çalıştı.

Ardına düştüğü traktör tarlanın sonundan geri dönüpte, tarlayı boydan boya ışığıyla aydınlatınca, Remzi'yi göremedi İsmail. Bir süre sağına soluna bakındı, şaşırdı. Çünkü yoktu Remzi. Karanlıkta almış başını sinsi, hızlı adımlarla köye doğru gidiyordu.

İyice şaşıran İsmail, işini bırakarak peşinden koşmaya başladı Remzi'nin.

«Nereye gidiyorsun Remziii!» diye bağırdı ardından. Bir yanıt alamayınca da olduğu yerde kesilmiş gibi durakaldı.

Üşüdüğü falan bahaneydi aslında Remzi'nin. İri yarı kalıbına bakmadan, tarla işgali gibi ölüm kalım sorunu bir davada, hem de gecenin köründe, arkadaşlarını yapayalnız bırakarak kaçıyordu Remzi.

Üzgün, şaşkın İsmail, birkaç adım daha koştu arkadaşının ardından.

«Madem gidiyorsun, tabancanı bari bize bırak da öyle git!» diyen çağrısına da yanıt vermedi Remzi hiç. Herkesin duyduğu bu sesi, tek Remzi duymadı. Zifiri karanlığın içinde gözden kayboldu gitti.

Şaşkın, yıkılmış, ne diyeceğini bilemeyen İsmail, ala çamurlu ellerinin arasına aldı başını.

«Yazık! Çok yazık!» dedi. «Daha ilk gecede bir arkadaş kaybettik...»

Erol, İsmail ve arkadaşları, tarlanın sürümünden sonra ki günlerde ne bu olaydan kimseye en ufak sözettiler, ne de tohum ekip işgal ettikleri tarlayı bekleme gereğini duydular. İçinin tohumuyla birlikte kendi halinde bıraktılar tarlayı.

Bir tek Memedo, geceleri giderek beklemeye başladı tarlayı. O'na da kimsenin 'git tarlayı bekle!' falan dediği yoktu. O kendiliğinden yapıyordu bunu. İşgal edilen, tohum ekilen bir tarlanın başı boş bırakılmamasını, aksine beklenmesi gerektiğini, güçlü, kalıtımsal köylü önsezisiyle biliyordu Memedo. İçindeki bu şaşmaz sese uyarak, tarlayı geceleri giderek sabaha kadar bekliyor, sonra da uykusuzluktan kanlanmış, küçülmüş gözleriyle bitkin, yorgun bir halde evine dönüyordu.

Erol, İsmail ve arkadaşları işgal olayından kimseye sözetmemelerine karşın, işgalin daha ertesinde, adları köyde hemen herkesin ağzındaydı. Gece gündüz toprak düşleyip toprak sayıklayan, toprakla yatıp toprakla kalkan köylüler için, toprağa dair çıkarılan en ufak bir haber anında duyulur yayılırdı zaten. Ne ki Erol ve arkadaşları, adlarının ağızlarda yayın olduğunu bildikleri halde, bir kez olsun ortaya çıkamıyorlar, «evet arkadaşlar! Sözünü ettiğiniz tarla işgalini bizler yaptık. Evran Ağa'nın topraklarından bir kısmını sürüp ektik. Ne diyorsunuz?» diyemiyorlardı. Yolda, sokakta, kahvede, tarlada rastladıkları köylülerin, «yahu ortalıkta bir işgal lafıdır gidiyor. Aslı nedir bunun?» gibi sorularını da yanıtsız bırakıyorlardı. Ya yaptıkları işgale fazlaca güvenleri yoktu, hem kendilerine, hem de köylülerine güvenemiyorlardı, ya da kendi çıkarlarını biraz fazlaca

düşünüyorlardı. Nasıl düşünmesinlerdi ki? Bir gün işgalleri başarıya ulaşır da, sıra tarlanın bölüşümüne gelince, Remzi de ayrıldığına göre, geri kalan on kişinin seyimine ellişer dönümden fazla toprak düşecekti ki, böylesi bir toprak Çukurova gibi bir yerde ihya ederdi insanı. Ama, «evet tarlayı bizler sürüp işgal ettik!» diyerek ortaya çıkacak olurlarsa, bu topraksızlıktan gözü dönmüş, toprak tutkunu köylülerin de aralarına katılmak isteyeceklerini adları gibi biliyor, seziyorlardı. Aralarına birkaç köylünün girmesi demekse, seyimlerine düşecek olan tarlanın dönümünün her geçen gün biraz daha küçülmesi demekti.

Dahası, bir toprak işgali nasıl başlar, nasıl gelişir, nasıl biter, böylesi konularda ne gibi sıkıntılar yaşanır, ilerde bu işin içine candarma, hükümet, adliye karışırsa sonucu ne olur, kimlerin başı derde girer, yanar gibi bir kaygıları da yoktu hiç. Deneyimsizdiler çok. En çok da toprağına girdikleri Evran Ağa gibi bir kurt insan bu konuda neler düşünüyor, ne gibi girişimlerde bulunabilir gibi en ufak bir araştırma, sorma merakları ve hevesleri de yoktu hiç. Evran Ağa ile adamlarından henüz bir haberin, sesin çıkmayışı da için için yüreklendiriyordu onları. Bu gibi belirsizlikler yüzünden, sıradan, basit bir bölüşme olayı olarak görüyorlardı yaptıkları toprak işgalini.

Erol, İsmail ve arkadaşları, bu olayı değil köylülerine, en yakın ana, baba, akrabalarına, hatta karılarına bile yüreklice açabilmiş değillerdi. Ne ki işgal öncesi yapılan ve gece yarılarına kadar süren bıktırıcı toplantılarda, önlerine çay kahve yaparak koyan, sofra kuran karıları, çoktan sezmiş anlamışlardı olayı. Toprak sahibi olmayı en az kocaları kadar kendileri de istemelerine karşın, korkularından kime ne diyeceklerini bir türlü bilemiyorlardı. Toprak işi kolay iş olmasa gerekti; kan davası gibi uzun, belalı bir işti. Çilesi de bazen yıllar sürerdi. Ya yarın bir gün tarlada bir çatışma çıkar da, ağaların adamlarıyla, candarmalar üstlerinde karakuş gibi dönerlerse, kocalarının başlarına bir kötülük gelirse, durumları ne olurdu o zaman? Şu topraksız, malsız mülksüz dünyada bir de ersiz kocasız kalma-

ları cezaların en büyüğü olmaz mıydı?

İçlerini basan bu yoğun korkular, yanıtını bir türlü veremedikleri sorular, toprağa olan isteklerinin de önüne geçmiş gibiydi. Canları sıkılıyor, bu işin altından kocalarının nasıl kalkacaklarına akılları bir türlü ermiyordu.

Yalnızca karıları mı, yaşlı ana babaları da tedirgindiler bu yüzden.

Büşra Ana, İsmail'le Hüseyin'in anasıydı. Şişman, ak saçlı, yufka gibi yumuşak yüzlü, yaşlı başlı bir kadıncağızdı. Bütün gün evinin önünde Güneş'e karşı oturur, kendisiyle torunlarının yırtığını söküğünü dikiverir, yamalarını yapardı. Gözleri uzağı değil yakını iyi görürdü. Dikiş ipliğinin ucunu ıslatıp, parmaklarının ucunda yuvarlayıp sivrilttikten sonra bir sokuşta iğnenin deliğinden geçirirdi.

Kocası İbrahim Efendi'yi yitireli yıllar olmuştu. Bir hafta İsmail'in evinde, bir hafta da öbür oğlu Hüseyin'in evinde konuk olarak kalırdı. İşgal olayını o da duymuştu, biliyordu ya, oğullarının başına da bir bela gelmesinden çekiniyor, kuşkularını yeri geldikçe oğullarına açıklıyordu.

«Oğlum haberim yok sanma. Her şeyden haberim var benim. Şurada bir işin ucuna çömeldiniz. Milletin gözü üstünüzde. Atı eğleyen dizgindir derler; birbirinize sahip çıkın. Yapılabilecekle yapılamayacağın sınırlarını iyi bilin. Kimseye de güvenmeyin. Güvenseniz bile de güvencinizin yarısını kendinize saklayın. Hele İsmail sen, herkesi kendin gibi açık sözlü, açık yürekli belleme oğul. Bakma insan cinsinin gövdesinin kalın olduğuna, yeri geldiğinde bir yılandan da fazla sünek olurlar da, yılanın bile giremediği delikten geçer onlar. Yılan dedim de aklıma geldi; vaktiyle rahmetli babanız anlatırdı: Yılanın birini çuvalın içine koymuş, ağzını da sıkıca bağlamışlar. Bir süre sonra yılan içerden bas bas bağırmaya başlamış, 'aman, çabuk çıkarın beni buradan! Çünkü burada bir insan var!' diye. Düşün ki, yılan yılan iken bile insanın oynaklığından ürkmüş, çekinmiş de bunları söyleyebilmiş. Bunları iyice düşün taşın da,

yılanın adını, kendi adından kötüye, kıvrağa çıkaran insan soyundan kork oğlum!»

Konuşmaları sessizce dinleyen İsmail, anasına içinden hak vermiyor değildi ama salt onu üzmemek için:

«Korkma be ana! Bir şey olmaz. Bize güven. Hayırlısı neyse o olur. Bak göreceksin biz bu işin sonunu mutlaka getireceğiz. Sen bu konuda küşüm çekme fazla,» diyerek güvence vermeye çalışıyordu ya, Büşra Ana tedirgindi yine de.

«Niye korkayım oğlum! Korkmak ayıp değil ki? Can taşıyan herkesin sadakasıdır korku. Hepiniz genç uşak sayılırsınız. Genç uşak demek yaş uşak demektir. E, yaşın da ne yapacağı belli olmaz. Gençsiniz diye, belinizde azıcık su var diye, imanınızın beş karış olduğunu sanmayın. Devir delikli demir devri; o devir ki, yiğit Köroğlu'nu bile mat etti yendi. Karşınıza aldıklarınız az buz kişiler değil oğul. Ağa–bey takımı onlar. Nere giderlerse gitsinler selamları çalışır, hatırları sayılır, götleri başlarından ağır çeker. Onların tarlasını sürüp işgal etmek kolay mı? Madem oturdunuz bir çulun üstüne, bari dört köşesinden sıkıca yapışın da, çulunuzu bari altınızdan almayalar.»

İçinden İsmail, Anasına yine hak veriyor, ağalardan gelebilecek bir tehlikeyi görüp seziyor, tarlayı bir gün hem de içinin tohumuyla birlikte yitirebileceklerini aklından en ufak çıkarmıyordu. Ne ki on kişinin içinde kardeşi Hüseyin'le, Ali Seydo'nun dışında kimseye söz geçiremiyordu.

Üç türlü insan vardı içlerinde; en başta da Erol vardı ki, Erol ayrı bir baş çekerdi. Kimseyi de dinlemezdi. Erol ne yöne giderse gitsin, kardeşleri de körü körüne onun ardından giderlerdi. Tahir'le Ahmet Duran'ın da onlardan kalır yanları yoktu. Böylece ağırlık onlardan yana kayıyordu.

Erol'la kardeşleri, Ahmet Duran ve Tahir, işgali, kolay bir iş belleyerek, toprak gibi can alıcı, önemli bir isteği, bir gecede tohum ekip sürmek kadar kolay bir iş sanıyorlardı. İşin başından beri böyleydiler hep. Toprağı en az zamanda, en kestirme yoldan elde etmek istedikleri için de aceleci, ödün vermez ve

sert görünüyorlardı.

Memedo ile Sinan'ın ise ha varlıklarıydı ha yoklukları; toplantılarda bir kez olsun ağızlarını açıp konuşmazlar, soru bile sormazlardı. Hep dinleyerek yetiştiklerinden olsa gerek, kimin görüşü ağır basarsa, ondan yana görünerek bir tür parmakçılık yapıyorlardı.

İçlerinde en yaşlıları Memedo'ydu. Okumasız yazmasızdı. Ara sıra kahveye girip uğradığında kimseler ayırdında olmazdı O'nun. Cebinde içecek çay parası bile olmayan Memedo da, bir çeşit utanma duygusuyla sessizce bir kenarda oturur, sonra da çeker giderdi. Ne ki dürüst ve çalışkan biriydi. Ona bir iş ver, «git ulu torosun başından budaksız düzgün bir mertek kes getiriver!» de, ne yapar eder, gider o merteği keser getirirdi. İyi de silah kullanırdı, iyi avcıydı. Uçara sıkardı. Köyün sekiz on kavak boyu üstünde ağır ağır dolanmakta olan bir kartalı bir atışta vurarak, herkesin şaşkın bakışları arasında, köyün ortasına döne döne düşürdüğünü bilmeyen, görmeyen kimse yoktu.

Bu on kişi arasında belirmeye başlayan, ama şimdilik uzlaşılırmış gibi görünen bu eğilimin, ilerde işler kızışınca, ortaya çıkıp iyice kemikleşeceğini şimdiden seziyor, görüyordu İsmail. Ve yeri geldikçe arkadaşlarını uyarmaya çalışıyordu bu konuda.

«Yahu gelin şu tarlanın başını boş bırakmayalım. Gündüzleri neyse ne ama, geceleri bari sırasıyla nöbetini tutalım. Bir gün ağalar, bizim yaptığımız gibi bir gece baskını düzenleyerek, tarlayı elimizden alabilirler. Çektiğimiz onca emekle para da böylece boşa gidebilir,» dediğinde, başta Erol olmak üzere öbürleri dinlemiyorlardı bile onu. Onlara göre korkulacak çekinilecek bir durum yoktu ortada.

«Korkma yahu! Ne korkuyorsun? Madem ki bu işte bizler ölümü göze aldık. O zaman mesele yok. Ne diye telaşlanıyorsun ki? Bir kere ağalar tarlaya adımlarını bile atamazlar. Üstelik güz gününün dondurucu soğuğunda gece nöbeti mi beklenirmiş tarlada? Delirdin mi sen?» diyen Erol, sözde çok basitmiş gibi görünen ama özünde çok doğru bir hareket olan nöbet işini

bile hafife alıyor, işin daha da kötüsü, tarlasını sürüp işgal ettikleri Evran Ağa ile adamlarının gücünü küçümsüyor, böylece ağalarla kendi aralarında ki toprak sorununun özünü yeterince kavrayamıyordu.

Erol'la arkadaşlarına göre, kimin gücü kime yeterse tarla da onun olurdu. Ne ki, asıl güçlü olanın ağalar olduğunu, tehlikenin büyüğünün de Erol'un bu anlayışında yattığını göremiyorlardı. Oysa ağalar karşısında alacakları bir yenilgi, yalnızca Erol'la arkadaşlarını bağlamayacaktı; yıllardanberi toprak isteğiyle yanıp tutuşan öbür köylülerin de umutlarını kökünden kıracaktı. Zaten şimdiden, «işgal ettiler ama kulak asma! Gerisini getiremezler!» demeye başlamışlardı köylüler. Niye demesinlerdi ki, geçmişleri buna benzer nice bozgun anılarıyla doluydu köylülerin çünkü.

*

Sur taşı gibi sağlam yapılı, iki metreye yaklaşan göz alıcı boyu, iri kemikli, üstleri kıllı, biçimsiz, demir gibi de güçlü pençeleri vardı Erol'un. O güçlü elleriyle sıradan bir insanın ensesini tutmaya görsün, ağır demirden bir kerpeten gibi sıkar, boğar, bas bas bağırtırdı adamı. Bir ineği kucaklayıp kaldırarak kamyonun içine koyup yüklediğini görmeyen kimse yoktu. Yola çıktığında, tümsek ve çukurlarla dolu bir yolda yürüyormuş gibi iki yanına sallana sallana yürür, yazları geniş kıçlı kara şalvar, arkası basık pabuçlar, kışları da kara şalvar üstüne geniş ağızlı, konçlu lastik çizmeler giyerdi.

Konuşması da yürüyüşü gibi inceliksiz, kaba, gür ve sertti. Düğüm düğüm olmuş kasları, ucuz pamuktan dokuma giyitlerinin dikiş yerlerini söküp patlatacakmışcasına zorlar, ezici, baskın bir hava verirdi çevresine. Onu görenler, etten kemikten yapılma dev bir yontuyu izlermiş gibi hayranlık derecesinde bir duyguya kapılırlardı. Deve dişi gibi sert, güçlü esmer yüzünün sağ yanağı yukarıdan aşağı derince bir ustura iziyle yarılmıştı. Bu iz, Güneş'te cilâlanmış gibi parlar, Erol sinirlenince de

akrep teni gibi kızarırdı. Bir kibrit kutusunun içinden çöp alamayacak kadar kalın, sert, düğüm düğüm olmuş, kütelmiş parmakları vardı. Konuşurken bir yabayı andıran geniş taraklı ellerini, karşısındakinin yüzüne doğru korkusuzca bir sallayışı vardı ki, gören insan ürker çekinirdi.

Ara sıra kahveye girip oturduğunda, sandalyeler altında gıcırdardı. Çevresini alan köylüleri, ciddi gözlerle bir süre onu izler dinlerler, ara sıra da kıs kıs gülerlerdi. Ne ki bu tür gülümsemelerinde bir alay ve hakaret yollu bir anlam olmazdı hiç. Olmazdı çünkü sinirlendirmekten çekinirlerdi onu. Sonra da Erol'un kaba saba, gür sesiyle, ağır baskıcı havasından bıkmış usanmışlar gibi sessizce sıvışır giderlerdi. Ne ki Erol, onların bu çekip gitmelerini bile kendi kişiliğine yorar:

«Ceviz gölgesi ağır olur babam! Her yiğit benim gölgemde oturamaz!» derdi.

Sofrası ekmekle dolu da olsa, canı yine de mısır ekmeği isterdi. O yüzden ne yapar yapar, mısır ekmeğini eksik etmezdi sofrasından. Çorbasını içerken, çorba tabağının içine bir sinek düşse aldırmaz, tiksinmez, sineği alıp atmazdı. «Lan ben senden büyüğüm dellek! Bir sinekten mi korkacağım?» diyerek çorbasını içinin sineğiyle birlikte yer içer, yutardı.

Köyün en kalabalık, en topraksız ailelerinden birinin en büyük oğluydu Erol. Ailecek gözükaralıkları, döğüşkenlikleriyle bilinir, tanınırlardı yörede. Hele hele Erol'un döğüşcülüğünün üstüne yoktu. Kavgalarda ölümüne atılır, eline geçirdiği taşı, sopayı, baltayı, karşısındakine öylesine acımasızca vururdu ki, hasmının canı bitsin, çekilsin. Karşısında eli bıçaklı, silahlı bir kaç kişi de olsa, kendisi de yaralanıp vurulsa, bir adım geri atmaz, gözünü kırpmadan saldırırdı. Bu yüzden karşısına kimse çıkamaz, «arkadaş sen varsan ben de varım!» diyemezdi. Sürekli beli bıçaklı dolaştığı için de «yan bıçaklı»ya çıkmıştı adı.

Onların ailecek bu yönlerini yörede bilmeyen kimse yoktu. Yürekli, atılgan oluşları yüzünden, bir ara Boran Ağa'nın koru-

yuculuğunu bile üstlenmişlerdi; topraksız Akdam köylüleri, Boranların çiftliğine saldırınca, çaresiz kalan Boran Ağa, gözüpek Erol'la kardeşlerinden yardım istemiş, silahlandırarak kiralamıştı onları. Boranlarla Erollar uzaktan akraba olurlardı ayrıca. O güne kadar akrabası saydığı Erolların yoksul ve topraksız oluşlarını aklına bile getirmeyen Boran Ağa, çiftliği dara düşünce, bu akrabalığını anımsama gereği duyarak onları kiralamış, akrabalık ve kan bağının getirdiği bu yakınlıktan böylece Erollar değil, yine kendisi yararlanmıştı. Ağalar için yeri, zamanı gelince, kan ve hısımlık bağları da bir çıkar ve kullanım aracıydı artık. Erollar da, yıllardanberi hiçbir işe yaramayan, anımsanmayan bu akrabalıkları adına giderek, en az kendileri kadar yoksul ve topraksız olan Akdam köylülerine karşı körü körüne döğüşmüşlerdi. Erol'un sağ yanağını yukarıdan aşağı yaran derin ustura izi, o talihsiz kavgaların anısıydı işte.

Erol'la kardeşlerini sürekli, «korkma be yahu! Ağalar gelemezler!» dedirten gerçek belki de geçmişlerindeki bu yanlış deneyimden kaynaklanıyor olsa gerekti. Ona göre, ağalar bu kadar güçlü, yürekli kişiler olsalardı, Erol'la kardeşlerinden gelirler de yardım isterler miydi hiç?

Onca maceradan, yalnızca Boran Ağa'nın işine yarayan korumacılıklarından sonra işsiz kalan Erol, iş bulabilme umuduyla Adana ve Ceyhan'da aylarca dolaşmasına karşın, gücü gücüne denk bir iş bulamamıştı. Gözüpekliği ve kavgacı oluşu yüzünden bir ara Ceyhan barlarında 'fedailik' bile yapmıştı. Tefeci ağalarla, tüccarlar pahalı içkiler içer, pavyon kızlarıyla gönüllerini eğlendirirlerken Erol, kapıda sabahlara kadar durarak güvenliklerini sağlamıştı onların. Ne ki kaba saba oluşu kadar dürüst ve mert bir insandı Erol. Dilinin ucuna geleni korkusuzca söyleyiveren, yalın bir iç yapısı vardı. Bu yüzden pavyon kabadayılığı da fazla uzun sürmemiş, müşterilerinin gözleri önünde, patronunun üstüne yürümüş, azarlamış, «lan beni pezevenkbaşı tutmuşsun da haberim yokmuş meğer! Senden gelecek ekmek gözünle dizine dursun!» diyerek çıkmış

gitmiş, köyüne geri dönmüştü. Çünkü bir toprak insanıydı o. Toprakçılıktan başkasına aklı ermezdi onun.

İşte o gün bu gündür de köy zenginlerinin işlerine günübirliğine yevmiyeci girer çıkardı Erol. Ayrı bir evi barkı da yoktu. Yoksulluğu yüzünden ayrı bir ev açamamıştı ki. Kalabalık babaevinin daracık bir odasına karısı ve iki çocuğuyla birlikte sığınmış, sıkışmış kalmıştı.

Esmer, kırarmış sert bıyıklı, arı sokmuş gibi de şişkin, yağlı, ışıltılı, yumuk gözlüydü Evran Ağa. Saçları dökülmüş, tepe noktasına kadar açılmıştı. Gözleri, çalı gibi dimdik gür kaşlarının altında incecik bir çizgiden farksızdı, kuşkuyla bakardı çevresine. Her sabah tıraş olmasına karşın, sakal dipleri hiç tıraş olmamış gibi kapkara görünür, beyaz yakalı ipek gömleğinin üstüne taşardı.

Aslen İğden köyünden olurdu. Atalarının içinde mezara şişman, göbekli giden birine rastlanmazdı hiç. Tümü de dal gibi düzgün uzun boyluydular. Ata binerler, köy düğünlerinde sinsin oynarlar, kıyasıya karakucak güreşi tutarlardı. Atalarının güreşcilikleriyle öğünen Evran Ağa, sonradan 'Özpehlivanlar' olarak değiştirmişti soyadını. Gençliğinde Evran Ağa'da ata binmiş, düğünlerde, harman yerlerinde nara atıp peşrev çekmiş güreşmişti. Ne ki, tüm bunlar gerilerde kalmış, kalıtım yoluyla atalarından getiregeldiği o incecik dal gibi düzgün, sağlıklı boy reçetesini, zengin bir ağa olabilme adına bozmuştu. Ufacık kemikli yüzü, hakkında fazla et tutmuş, arı sokmuşcasına şişmişti. Ellerinin yüzü morumsu damarlar, çiller, benlerle kaplanmış, azıcık nemden etkilenen sağlıksız bir tene dönüşmüştü. Gençliğinde at sırtında nasırlaşan bacak araları çözülmüş, yumuşamış, kalçası kat kat yağlardan oluşan genişçe bir somyaya dönüşmüştü.

Ağalığı ve zenginliğiyle koşut olarak duyguları, davranışları, anlayışı da değişip gerilemiş, bazen en yakınlarının bile acılarını, dertlerini içine almaz olmuş, duyarsız bir nasıra dö-

nüşmüştü. Yıllar önce hastanede ölen babası, Dudaklı Memet Ağa'nın hastane giderlerini ödememek için, nüfusa kayıtlı olduğu İğden köyünün muhtarından, 'fukaralık ilmuhaberi' aldığını yörede duymayan, bilmeyen kimse yoktu.

Üç kardeşin en büyüğüydü Evran Ağa. Ailenin başı sayıldığından çiftliği o yönetir, işletir, gelirini giderini hep o tutardı. Kışları Adana'da, yazları çiftlik evinde kalırdı. Adana'da görkemli bir evi, mağazaları, tarım araç gereçleri satan bir acentası ve fabrika ortaklıkları vardı ayrıca.

Karı koca olarak yaşları elliyi çoktan aşmıştı. Yoktu çocukları. Bir gün dölsüz, çocuksuz, körocak olup gideceğini bile bile önü alınmaz bir mal mülk sahibi olma hırsına kaptırmıştı kendini Evran Ağa. O kadar ki, para ve kazanç kokan her şey onun ilgi alanı içindeydi. Edindiği dostlarını, arkadaşlarını, kişilere olan yaklaşımını hep bu kazanç tutkusu belirlerdi. Kimi insanları camilere, kiliselere, mabetlere götüren ahiret inancı, para kazanmaya yönelen amansız bir korkuya dönüşmüş gibiydi onda.

Çiftlik evinin çevresinde, eskiden ırgatların yatıp kalkmaları için babası Dudaklı Memet Ağa'nın zamanında yapılmış bir sürü damevi vardı. Babasının ölümünden sonra damevlerinin çoğunu yıktırmış, yerlerine traktör, biçerdöver ve tarım makinalarının konulduğu, üstleri çinkolu büyükçe hangarlar yaptırmıştı. Damevlerinin geri kalanlarına da İğden'li akrabaları Koyuncuoğlu'nu yerleştirmişti. Kalabalık bir aileydiler Koyuncuoğlular. Yaz kış çiftlikte kalırlar, çalışırlar, her şeye göz kulak olur, çiftliği kendi malları gibi korurlardı.

Evran Ağa'nın kız kardeşi Ayşe, esmer, şişman, hamur topağı gibi şişkin yanaklı, sessiz sedasız biriydi. Gazi ile evliydi. Gazi ise hırsı, koparıcılığı olmayan, döğüşsüz, pısırık, çekingen bir insandı; burçak tanesi gibi ne batar, ne keser cinsinden.

En küçük kardeşi Süleyman ise, Ceyhan lise ikiden terkti. Ağabeyi Evran'den yarım baş uzundu. Ucu yukarı kalkık, küt burunlu, gür siyah bıyıklı, hareketli, bıçkın, sinirli bir tipti Sü-

leyman. Sinirlendiğinde gözlerinin akı yuvasında parlar, alev alev yanardı. Derin, haşin bir de kırışıklık vardı alnının ortasında. Kış yaz kapkara bir fötr şapka giyerdi. Gür pala bıyıklı oluşu yüzünden Bıyık Süleyman diye tanınırdı yörede. Irkçı, faşist bir partinin Ceyhan ilçe başkanıydı. Hem parti kanalıyla, hem de ağalığının verdiği parasal olanaklarıyla ufak çapta tefecilik bile yapardı. Kış yaz Ceyhan nehrine bakan geniş balkonlu evinde oturur, tarım ilaçları satan acentasıyla, Ceyhan Köprübaşı meydanındaki tefeci dükkanını çalıştırırdı.

Çiftliğe yakın beşyüz dönüm kadar bir tarlanın köylülerce sürülüp işgal edilmesinden hemen sonra, Evran Ağa, kardeşi Bıyık Süleyman, enişteleri Gazi ile kahyaları Koyuncuoğlu, Bıyığın tefeci dükkanında toplanmış, bir araya gelmişlerdi.

Evran Ağa, üzeri geniş, kalın camla kaplı masanın gerisinde ki döner koltuğa oturmuş, şişmanlığı yüzünden bir türlü ayak ayak üstüne atamadığı tombul bacaklarını iki yana ayırıp açmış, iri bedeniyle döner koltuğu doldurmuştu. Bıyık Süleyman, Gazi ve Koyuncuoğlu ise öbür koltuklara oturmuşlardı.

Sıkkın ve düşünceli görünüyordu Evran Ağa. Usundan geçenleri şişkin, yumuk gözleri ele vermiyordu pek. Bıyık Süleyman, dik yakalı siyah kazağının üstüne, açık kahverengi, pahalı, şık deriden bir mont giymişti. Düzgün yüzlü, hafifçe de kır düşmüş kıvırcık saçlıydı. Sinirli sinirli bıyıklarıyla oynuyordu. Gazi ise kıravat takmış, koyu lacivert bir takım elbise giymişti. Korkak ve çekingen bir görünümü vardı. Kısa boylu, geniş, cansız yüzlüydü. İnce bıyıkları bir ölününkini andırıyordu. Mendiliyle de sürekli burnunu siliyor, üşütmüş, boğuklaşmış sesiyle arada bir kütür kütür öksürüyordu.

Kısa boylu, geniş omuzlu, eblek yüzlüydü Koyuncuoğlu. Evran Ağa ile aynı yaşta olmasına karşın uzamış sakalları değirmenden çıkmış gibi apaktı. Yaz kış giydiği yün başlığını başından almış, düğüm düğüm olmuş, çatlamış elleriyle sıkıca tutarak, dizlerinin arasına sokmuştu.

Evran Ağa, az önce içtiği kahve fincanını eliyle bir kenara iterek, sağa sola koltuğuyla bir iki döndü. Sonra da dik dik bakmaya başladı Koyuncuoğlu'na.

«Yahu ne biçim Koyuncuoğluluk bu? Ne biçim hısımlık?» diye çıkıştı. «Bir sürü ağzı çıplak köylü, motoruyla, mibzeriyle burnunuzun dibindeki tarlama gece vakti giriyor, ekeceğini ekiyor, süreceğini sürüyor, ondan sonra da efendim, ellerini kollarını sallaya sallaya çekip gidiyorlar. Ve hiçbirinizin ruhu duymuyor bunu? Bu nasıl iştir? Adamlar iyiki de gelip üstünüzdeki yorganı döşeği almamışlar. Çiftliği size güvenip bıraktım. Emanete sahiplik böyle mi olur? Ne oldu? Ölü toprağımı serptiler üstünüze? Ulan sizin yerinize birkaç çoban köpeği bağlasaydım, havlarlar, haber verirlerdi etrafa. Sizi boşuna mı yerleştirdim çiftliğe, göz körolasıcalar ?»

Koyuncuoğlu, yediği zılgıttan ne diyeceğini, nasıl konuşacağını bir an bilemedi. Utandı, sıkıldı, kıvrandı, küçüldü. Ter bastı yüzünü.

«Vallahi ne derseniz deyin haklısınız beyim,» dedi sonunda. «İnanın bu olup bitenlerden bizler de şaşkına döndük. Bu adamların böyle aptalca bir işe kalkışacaklarını aklımızın ucundan bile geçirmezdik. Önceden sezip bilseydik, inanın yağmura çamura aldırmaz, ben ve adamlarım yataklarımızı götürür tarlanın ortasına serer yatardık da, tarlaya bastırmazdık onları.»

«Peki tarlaya giren onca traktörün gece sabaha kadar çalışan seslerini de mi duymadınız?»

«Vallahi niye yalan söyleyeyim duymadık beyim. Duymuşsak da biz bu sesleri civar çiftliklerde çalışan, çift süren motorların sesleri sandık. Bir de o gün akşama kadar çalışmış, ahırlara ot ve saman balyalarını çektiğimiz için yorgun düşmüş, erkenden yatmıştık. Yoksa ekmek yediğimiz kapıyı sonuna kadar savunuruz biz beyim. Emanete hıyanatlık etmeyiz.»

Evran Ağa, Koyuncuoğlu'nun bu sözlerine inanmış göründü biraz. Sonra da koltuğunu Gazi'den yana döndürdü:

«Peki ya sen?» dedi. «Senin orada tarlan var. Günaşırı

köye girip çıktığın halde sen de mi bir şeyler duymadın ha? Bu adamlar öyle bir gecede karar verip girmediler ya tarlaya?»

Burnunu çeke çeke, «hayır duymadım!» dedi Gazi, ezik sesiyle.

Tepesi atan Evran Ağa:

«Buyurun işte!» dedi. «Beyefendi duymamış... Gûya bir de eniştemiz olacak. Yahu nè biçim insansın sen? İnsan defalarca girip çıktığı köyde neler olup bittiğini görmez, işitmez mi? Ağzın, dilin, gözün, kulağın yok mu senin?

İyice pusan Gazi, boynunu biraz daha içine çekti:

«Vallahi niye yalan söyleyeyim, bu konuda önceden bir şey duymadım ben,» dedi.

«Peki işgalden sonra da mı duymadın? Neler olup bitti köyde? Mesela işgali yapanlar kimler? Kaç kişiler? Kimler önayak olmuşlar falan?»

«Duyduğum kadarıyla bu işin içinde Erol'la kardeşleri var. Bir zamanlar Boran Ağalarının fedailiğini yapan yan bıçaklı Erol. Erollardan sonra kahveci İsmail Kasaboğlu ile kardeşi Hüseyin var. Ahmet Duran, Tahir, Ali Seydo, Sinan, Memedo var. Bir de Remzi var, daha doğrusu varmış ama sonradan duyduğuma göre işgal gecesi onlardan ayrılmış.»

«Nerede ırzı kırık, ipsiz sapsız adam varsa tümü toplanıp bir araya gelmişler desene?»

«Evet durum onu gösteriyor,» dedi Gazi. «Yani anlayacağınız tümü bir avuç insan. Duyduğum kadarıyla kasabadan falan da arkaları, destekçileri yokmuş. Köylüleri sorarsanız onlar da şaşkınlar. Her kafadan bir ses çıkıyor. Henüz bir araya gelmiş, birleşebilmiş değiller. Birleşeceklerini de pek sanmam.»

«Niye sanmıyorsun? Kasabada arkaları, destekçileri yokmuş da, onca tohumla traktörü nereden, nasıl bulmuş bunlar?»

«O kadarını bilemem. Kendi aralarında para toplamışlardır belkide.»

«Onlarda para pul ne arasın be? Gözümüzün önünde boş

atıp dolu tutmaya çalışma?» diyerek sözünü kesti Gazi'nin, Bıyık Süleyman.

Başını önüne eğen Gazi, Bıyığın azar dolu sorusunu yanıtsız bıraktı.

Evran Ağa ise kafasında bir takım sorular varmış da, o soruları ararmış gibi bir süre daldı. Sonra:

«Peki o Remzi denilen adam ne diye ayrılmış onlardan?» diye sordu.

«Bilemem,» dedi Gazi. «Ama kulağıma çaldığına göre, gece vakti tarlada münakaşa etmişler. Yani aralarında bir anlaşmazlık olduğu kesin. Tek başına bu bile, işgali yapanların henüz kendi aralarında birleşemediklerini gösteriyor. Birleşemezler de; çünkü Erol, babasının dışında kimseyi dinlemez. Kendine aşırı güvenir. Kumarı, içkiyi sever. Koca bir şişe rakıyı devirdikten sonra karın çamurun içinde sabaha kadar yatan serserinin tekidir. Ahmet Duran ve Tahir'le yiyip içtikleri ayrı gitmez. İsmail'se avukat gibi herşeyi bildiğini sanan, çok konuşan lafazanın biridir. Bir zamanlar Ceyhanlı solcularla düşüp kalktığını zaten biliyorsunuz.»

Evran Ağa, Gazi'nin söylediklerini bir süre kafasında evirip çevirdikten sonra, bir ip ucu yakalamış gibi,

«Bu Remzi denilen adamın üstünde biraz durmamız gerek,» dedi. «Anlatsana bana nasıl bir adam bu Remzi?»

«Göbek Hasan'ın oğlu derler. Kabadayı görünür. Köyde çokluk İsmail'le düşer kalkar. Bir de çok kişiye borcu olduğunu duydum. Hepsi bu.»

Kısa bir suskunluk girdi araya.

Gazi öksürdü, mendiliyle burnunu sildikten sonra, ıkına sıkıla, kendini acındıran sesiyle:

«Yalnız sizlerden bir isteğim var,» dedi.

«Ne gibi? Ne isteğiymiş bu?»

«Yanlış anlaşılmamı istemem ama beni bu işin içine fazla sürmeseniz iyi olur,» dedi. «Ne olur ne olmaz; yarın köylüler yenilip geri çekildiklerinde sizi bırakır bana çatarlar, benden

alırlar öfkelerini.»

Bıyık Süleyman Gazi'yi tersledi.

«Çatsalar ne olur, çatmasalar ne olur? Eniştemiz değil misin sen? Bir avuç çapulcudan mı korkuyorsun? Korkma! Kılına bile dokunamazlar senin. Biz varız arkanda. Biz seni koruruz.»

«Mesele koruyup korumamak değil», dedi Gazi. «Kanının bir ucu size dayanıyorsa, tarlamın bir ucu da onların köylerinin sınırları içinde. Tarlama gidip gelirken her gün köye girip çıkıyorum. Onlar da bir çeşit köylüm sayılırlar benim. Şimdiye kadar bana bir kötülükleri de dokunmadı. Memetali ve Koca Ömer gibi köy zenginleriyle iş ortaklıklarım var. Yarın sizlere haber taşıdığımı duyacak olurlarsa alimallah boy hedefi yaparlar beni.»

«Ulan ne korkak herifsin sen be?» diye çıkıştı Bıyık Süleyman. «Şu haline bak! Kilim çırpar gibi dizlerin şimdiden faldır faldır titriyor. Güya bir de eniştemiz olacaksın. Üstelik yetişmiş aslan gibi iki de oğlun var?»

«Niye öyle söylüyorsun Süleyman?» dedi Gazi. «Yarın sizi bırakır da benim tarlamı işgal etmeye kalkarlarsa ne yapacaksınız o zaman? Bu gibi işlerin azıcık gerisinde kalmamın kime ne zararı olur ki? Elbette Sarıbahçe köyünde görüp duyduklarımı günü gününe gelip sizlere anlatacağım. Görevim bu. Ama görünüşte bu gibi işlerle bir ilgim, alâkam yokmuş gibi davranacak olursam hem sizin hem de benim için iyi olur.»

Evran Ağa, çizgi haline gelmiş yumulmuş gözleriyle ters ters bakmaya başladı Gazi'ye.

«Senin başına bir şeyin gelmesi demek, bizim başımıza da gelmiş demektir. Biz burada neyiz ha? Eşek başı mıyız? Nedir onlarla bizleri bir tutarak aramızda tarafsız kalmaya çalışıyorsun?»

Gazi utanmış, bozum olmuş, tedirgin, ürkek başını önüne eğerek yine sustu. Kendisine, «Korkma! Biz seni koruruz!» diyen Evran Ağa ile kardeşi Bıyık'a en ufak güveni yoktu

çünkü. Akrabayı akrabadan iyi kim bilebilirdi? Bilmez miydi Evran Ağa gibi cimri, kısmık bir adamdan sadaka çıkmayacağını? Öz babalarından miras kalan altı bin dönümlük çiftliğin en verimli, bitek yerlerini kendilerine ayıran, sonra da Sarıbahçe ile sınır olan altı yüz dönümlük küçücük uç bir tarlayı öz kız kardeşlerine vererek, kendisiyle karısını gözlerinin önünden uzaklaştıranlar onlar değil miydi? İlerde Sarıbahçelilerle başları derde girdiğinde, ilk elden kurban verilecek, harcanacak bir ara adamı olsun istememişler miydi kendisini?

Bunları düşünen Gazi, iki tarafı da karşıma almamalıyım dedi içinden. Dedi ya, ne kadar tarafsız davranırsa davransın, Evran Ağa ile Bıyık'ın er geç bu işin içine kendisini sokacaklarını, kullanacaklarını adı gibi biliyordu.

Gazi bunları düşünedursun, öte yanda Evran Ağa'nın sinirli hali biraz geçmiş gibiydi. İşgali yapanların yalnızca birkaç kişi olmasıydı belki de onu rahatlatan. Koskoca Evran Ağa'nın karşısında birkaç köylünün sözü mü olurdu? Köylüleri ondan daha iyi kim bilebilirdi?

İyi ki de işgal haberini duyar duymaz sağa sola telefon etmemiş, paniğe kapılarak gidip candarmaya haber vermemişti.

Döner koltuğunun üstünde bir süre kıçını sağa sola oynatıktan sonra, rahatlamış sesiyle ortaya konuştu.

«Her neyse, olan olmuş,» dedi. «Biz şimdi kendi işimize bakalım. İlkin bu olayı önemsemez görünmemizde sayılamayacak kadar yarar vardır. Bu işi bir süre aldırmazlığa vuralım ki, karşımızdakiler yumuşayıp gevşesinler iyice. Tecrübeyle sabittir ki, böylesi durumlarda köylüler, bizlerden mutlaka bir karşılık geleceğini bildikleri için ilk günler hazırlıklı olurlar. Ama aradan bir süre geçipte bekledikleri karşılığı bizlerden alamayınca, bizim korktuğumuzu sanarak, aldıkları önlemlerin çoğundan vazgeçer, gevşerler iyice. İşte o zaman da biz gider hesaplarını görürüz onların.»

«Ben aynı kanıda değilim,» dedi Bıyık Süleyman. «Bence

zaman geçirmeden adamlarımızı toplayalım ve gidip tarlaya el koyalım. Onların ektiği tohumun üstüne inadına bir tohum da biz ekelim de, görsünler ağa toprağına girmenin ne demek olduğunu.»

«Hayır,» dedi Evran Ağa kesin sesiyle. «Hayır. Bilmezmiş gibi konuşma! Bu gibi işlerin önü aceleye gelmez. Çünkü onlar çoğu zaman tarla toprak sahibi olmaktan çok, mülküne girdikleri ağalardan biraz yüklüce bir para koparmış olmak için yaparlar bunu. Unuttun mu yıllar öncesi bizleri mahkemeye veren Sarıbahçeli muhtar Yeniceli'yi? Unuttun mu Kerim'i? İki yıl önce o solcu geçinen dümbük, tuttu bir günlük çift yatağını gizlice sürüp ekti. Ama avucuna birkaç kuruş para sıkıştırıverince, içinin tohumuyla birlikte tarlayı bize bırakarak çekti gitti. Sanırım bunların niyetleri de aynı. Şimdi zaman geçirmeden bu adamları uygun bir dille ayağımıza çağırarak, ağızlarını arayalım. Varsa ki mutlaka vardır, bazı sıkıntılarını giderivereliim. Mesela o içkici, kumarcı dediğiniz külhanbeyi Erol ve Tahir'le vakit geçirmeden temasa geçmenin yollarını arayalım. Araya adamlar koyalım. Bir de o Remzi denilen adamla görüşelim. Durup dururken işgal gecesi ne diye onlardan ayrıldı değil mi? Bunları yapacak olursak hiçbir şey kaybetmeyiz, aksine kavgaya döğüşe gerek kalmadan bu işin önünü kolayca çözer, alırız.»

Puslu, yapışkan, kapalı bir Aralık sabahında Sarıbahçe sapağında duran minibüsten bir yolcu indi. Otuz yaşlarında, uzun boylu, yeşil parkalı, kadife pantalonluydu. Kauçuk tabanlı, deri süet ayakkabıları vardı ayağında. Hiç sağına soluna bakınmadan Sarıbahçe köyüne doğru yürüdü. Fermuarlı siyah deriden çantasını omuzuna asmıştı. Parkasının başlığını kafasına geçirmiş, üşüyen ellerini de cebine sokmuştu. Hızlı, atak, istekli adımlarla yürüyordu. Ne ki yürüyen o değildi de, her şeyi yutmaya hazırlanan yoğun sisti sanki; yoğun sis bulutu son hızla onun üstünden koşarcasına geçerek, yürüdüğü toprak yolla, belirli aralıklarla dikilmiş telefon direklerini, uçsuz bucaksız ova toprağının yüzünü örtüyordu.

Parkalı, uzun boylu yolcu, yoğun sise karşın durakşamadan yürüyerek toprak yolun sonundaki köye girdi. Meraklı, tanıdık gözlerle bir süre sağına soluna bakındı. Yoğun, ıslak, yapışkan siste kimseleri göremeyince, kahveye doğru yürüdü.

Cigara dumanından, havasızlıktan göz gözü görmeyen kahve, tıklım tıklım insanla doluydu. Parkasının başlığını başının gerisine doğru atan yolcu, kapıda durarak bir süre bakındı.

İlk tanıyan İsmail oldu onu. Şaşırdı da.

«Aa! Bu bizim Aydoğan değil mi? Hoş geldin kardaş!» diye bağırdı. Kalabalığı ite kaka yürüdü. Konuğunun boynuna sarıldı. Kucaklaştılar.

«Bu havada buralarda işin ne? Üşümüşsündür, gel otur!» diyerek kolundan çekip götürdü Aydoğan'ı. Çay ocağına yakın ufacık masasının kenarına oturttu.

İsmail'in sesini duyan herkes, oyunu, kâğıdı, tavlayı bir yana bırakarak, kahveye giren bu kent giyimli, uzun boylu, mavi gözlü konuğa bakmaya başladılar. Baktıkça da bu genç adamı gözleri bir yerlerden ısırmaya başladı. Sonra yerlerinden birer ikişer kalkarak elini sıktılar.

«Hoş geldin kardaş! Yahu şu bizim Kül Tutuşmaz'ın oğlu Aydoğan değil misin sen? Vallahi ta kendisi be. Gözüm azıcık ısırdıydı ya gene de tanıyamadım. Kusura bakma!»

«Vallahi kocaman herif olmuşsun sen be yahu?»

«Canım adam mühendis olur da, kocaman herif olmaz mı?»

Hemen çevresini almaya başladılar Aydoğan'ın. Teker teker ellerini sıktı, kimini öptü, kimini selâmladı Aydoğan. Az sonra içeriye Ali Seydo, Ahmet Duran, Erol da girince çevresi iyice kalabalıklaştı. Kucaklaşmalar, öpüşmeler. Bir süre sonra sessizce çevresindekilere bakınan Aydoğan, çocukluğundan kalma çoğu yaşlanıp eskimiş yüzleri belleğinden teker teker bulup çıkarmaya, anımsamaya başladı. Kimini adıyla sanıyla bildi, kimini ise hiç çıkaramadı. O ara çaylar kahveler geldi, sohbet koyulaştı. Kopuk kopuk sorular, yanıtlar aldı ortalığı. Kimler kalmış, kimler göçmüş gitmişti köyde? Aydoğan sordu, onlar yanıtladı. Aydoğan'ın babası rahmetli Kül Tutuşmaz Ali'nin inadı üzerine konuşup gülüştüler bir süre.

Kül tutuşmaz Ali, yıllar önce köyün sıvacısıydı. Yoksul, kavruk yüzlü, üstü başı kireç ve sıva artığına batmış çıkmış, ufak tefek bir adamcağızdı. Konuşurken sesini yutar gevelermiş gibi hım hım çıkarır, kulağı da biraz ağır işitirdi. Ne ki inatçılığıyla tanınırdı Ali. Çevresinde inatlaşacak birilerini bulamayınca, kendisiyle inatlaşır, yolda tek başına giderken, «dur bakalım, gözlerim kapalı evime kadar gidebilecek miyim?» diyerek gözlerini sıkıca yumar, ayağının ucuna basa basa köyü bir baştan öte başa yürür giderdi. Ara sıra ayağı çukura girip düşünce de, yardımına koşan köylüleri eliyle geri iter, «çekilin! Benim hesabım kendimle! Tek başıma kalkar giderim!» diyerek yine

gözleri kapalı kalkar, evine doğru yürür giderdi.

Cigaraya düşkünlüğüyle bilinirdi bir de. Cigarayla doğmuş büyümüş gibi gece gündüz ağzının ucuna iliştirilmiş, dudaklarına yapışmış kalmış, ezilmiş, bir ucu upuzun küle kesmiş bir cigara artığı görünürdü. Söndüğünü sandığı upuzun küle kesmiş cigarasını bazen çakmağıyla yakmaya çalışırdı ki, bu yüzden Kül Tutuşmaz'a çıkarmışlardı adını.

Ufacık yerden bitme, yanından geçerken üstünün toprağı görünen, çamur sıvalı evlerin arasında sıvacılık karın doyurmayınca, Ceyhan'a göçetmiş, bir elinde uzun saplı fırçalar, öbür elinde kireç kovalarıyla mahalle mahalle, ev ev dolaşarak sıva ve badanacılık yaparak geçindirmeye çalışmıştı evini.

Aydoğan'ı da ortaokula yazdırmıştı. Kumral saçlı, beyaz tenli, açık yeşil gözlü, sessiz, sabırlı, çalışkan bir çocuktu Aydoğan. Ortaokulla liseyi Ceyhan'da bitirdikten sonra Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yüksek Makina bölümüne girebilme başarısını göstermişti. O yıllar, üniversite gençliğinin, ülke sorunlarına büyük ilgi duyduğu, ağırlığını koyduğu yıllardı. Kendini birden bire bu tür öğrenci eylemlerinin içinde bulan Aydoğan, yürüyüşlere, boykotlara, toplantılara katıla katıla, dünya görüşünü genişletmiş, yazılar yazmış, konuşmuştu. Üniversite rektörünü ziyarete gelen ABD'nin Ankara Büyükelçisi Commer-'in arabasını, topluca devirerek ateşe verip yakmışlardı. 12 Mart'ın ardından tutuklanarak Mamak zindanlarına atılan Aydoğan, çok zulüm, işkence görmüş, tırnakları sökülmüş, Ceyhan'daki babası Kül Tutuşmaz Ali'nin ölüm haberini de o arada duymuş öğrenmiş, yıkılmış, kahırdan, sıkıntıdan genç yaşta saçları dökülmüştü.

Üniversiteyi yüksek makina mühendisi olarak bitirmesine karşın, hapis yattığı, devrimci eylemlere karıştığı, emniyetçe de fişlendiği için, hiçbir kamu kuruluşu görev vermemişti ona.

Aydoğan'ın köylüleriyle söyleşe söyleşe özlem gidermesi öğlene kadar sürdü. Çok çay, kahve, cigara içildi.

Öğlen olunca, İsmail, Aydoğan'ı da yanına alarak evine

yemeğe götürdü. Dışarıda yoğun sis ortalığı iyice almış, damlarla irili ufaklı ağaçların üstüne kirli, ıslak bir örtü gibi çökmüş, her yana kendi rengini basmıştı. Güneş'i bile görünmez etmiş, yalnızca lekesini bırakmıştı.

Tek katlı, iki odalıydı evi İsmail'in. Yönü güneye bakan ev kabuk dökmüş, yer yer de içi çürümüş oyulmuş çok yaşlı bir okaliptüs ağacının dibindeydi. Saman ve çamur karışımı duvarları açık mavi badanalıydı. İnce tahtalardan yapılma kapısıyla penceresi boyasızlıktan yer yer çatlamıştı. Kireç artığı badanalar kapı pencere pervazlarına taşmış, küçücük pürçüklü lekeler bırakmıştı.

Oturma odasına geçerek yanyana bağdaş kurup oturdular divana. Ortada ufacık kara soba yanıyor, borularının ek yerlerinden dumanlar çıkıyordu. O ara İsmail'in karısı Gülden girdi içeriye. Güleç yüzlü, uzun fistanlıydı. Köylü kadınlardan çok kasabalı kadınlara benziyordu. «Hoş geldin!» diyerek elini sıktı Aydoğan'ın. İki de kız çocuğu vardı yanında Gülden'in. Çocuklarıyla birlikte az sonra odadan çıktılar.

Oda tavanına belirli aralıklarla kavak mertekler dizilmiş, mertek aralarına benekli hasırlar serilmişti. Odanın duvarlarında siyah gür sakallı, siyah gözlü, harmaniyeli, kendi ölüsünü devesine yüklemiş alıp götüren, eli zülfükarlı, düldül atın binicisi Hazreti Ali'yle, On İki İmam'ın resimleri asılıydı. Bir başka duvarda alnı paralı, kuyruğu ejderha, karnının altında kırkayak misali bir sürü ayakları olan, balık sırtı gibi de üstü başı ışıltılı pullarla kaplı bir de Şahmeran resmi vardı.

Kapı aralandı. Gülden, büyükçe bir yemek tepsisiyle içeri girdi. Sıcacık buharlar tüten bol salçalı, naneli, biberli pirinç çorbası ve nar ekşisiyle ovulmuş karılmış, üstüne bol sumak ve acı biber ekilmiş lahana salatasından oluşan yemeklerini sedirin üstüne bırakıp gitti.

İki arkadaş tepsiyi aralarına alarak, yemeklerini sessizce yemeye koyuldular. Karınları acıkmıştı. Yemeğin bitimine doğru Gülden kahve getirdi. Boşalan yemek tepsisini götürdü.

Odada yalnız kalan iki arkadaş, başbaşa vererek, kahvelerini ağır ağır içerek, sohbete daldılar. Aydoğan, toprak işgalini Ceyhan'daki arkadaşlarından duyduğunu, köye biraz da bu nedenle geldiğini belirttikten sonra, sorular sormaya başladı İsmail'e.

İşgal edilen tarla kimindi? Kaç dönümdü? İşgale neden gerek görmüşler, işgali nasıl planlamış, nasıl gerçekleştirmişlerdi? İşgale katılan köylüler kimlerdi? Kaç kişilerdi? Nasıl, güvenilir insanlar mıydı?

İsmail, soruları yanıtlarken, Aydoğan da parkasının yan cebinden çıkardığı defterine kısa kısa notlar aldı. Sonra:

«İşgal edilen tarlayı gezip görebilir miyiz?» diye sordu.

«Elbette, neden olmasın. Gerçi hava biraz puslu ama olsun. Çıkıp görebiliriz,» dedi İsmail.

Aydoğan, kalın siyah yün kazağının üstüne parkasını giydi. Fermuarını çekti, başlığını geçirdi. Çantasını astı omuzuna. İsmail önde, Aydoğan arkada dışarı çıktılar. Sırtına partal, tozlanmış bir battaniye eskisi almıştı İsmail'de. İki arkadaş, köyün doğusundaki tarlaya doğru yürüdüler. Çamurlu daracık ham toprak yol, derin teker izleriyle yarılmıştı. Boz bulanık yağmur suları doldurmuştu teker izlerinin içini. Hafif rüzgârda ufacık gölet suların yüzleri ürperip kırışıyordu. Yoğun sis dağılmaya başlamış, otların, çalıların, kurumuş püskül otlarının üstleri, sis artığı ufacık su damlacıklarıyla dolmuştu. Soğuk, ıslak, yapışkan dumana benzer ipince bir sis bulutu, kuzeyde Aktozlu köyünün oralara yakın kavak ve okaliptüs ağaçlarına takılmış kalmış gibiydi. Soğuk, mermerimsi gökyüzünde renksiz beyaz bulutlar, dev buz dağları örneği oradan orada yüzüyor deviniyorlardı.

Gazi'nin tarlasını geçtikten sonra işgal edilen tarlaya ayak bastılar. Yeni sürülmüş tarlanın yüzü, nemli, ıslak ve çamurdu. Atılan her adımda ayaklarının altında ezilen, dağılan çamurdan vıcık vıcık sesler çıkıyor, yağlı ışıltılı, simsiyah toprak, ayakkabılarına, pantolan paçalarına katran sakızı gibi yapışıyordu. O

ara İsmail, işgal gecesi tarlaya nereden, nasıl girdiklerini, nasıl görev bölümü yaptıklarını, Memedo, Erol ve kardeşlerinin silahlarıyla nerelerde nöbete durduklarını kısaca anlatmaya çalıştı.

Köye geri döndüklerinde ayakkabıları, pantolon paçaları silme çamur içindeydi. Kahvenin önündeki çakıllı alanda, ayaklarını yere vura vura silkeleyerek çamurlardan kurtulmaya çalıştılar. Kahveye girerlerken, işgale katılan on kişiyle mümkünse akşama bir araya gelerek, konuşup tanışmak istediğini söyledi Aydoğan.

«Neden olmasın. Bugün hepsine haber gönderir, akşama da Ali Seydo'nun evinde toplanırız», dedi İsmail.

*

Aynı akşam, Aydoğan'la İsmail'in dışında, İsmail'in kardeşi Hüseyin, Erol'la üç kardeşi, Ahmet Duran, Tahir, Sinan, Ali Seydo'nun evinde, toplanarak bir araya geldiler. İki katlı, geniş ön cepheli evin duvarları çinko taştan örmeydi. İrili ufaklı kavak, dut, söğüt ve okaliptüs ağaçlarıyla kaplıydı evin çevresi. Bu ev Ali Seydo'ya, büyük dedesi Hacı Seydo'dan kalmaydı. O Hacı Seydo ki, onun macerasını değil Sarıbahçe'de, yöre köylerinde bile bilmeyen, duymayan kimse yoktu. Sarıbahçe köyünün ilk ağası, ilk kurucusuydu O. Yöre köylerindeki çoğu yaşlılar, Sarıbahçe'yi bugün bile Hacı Seydo'nun köyü olarak bilir, tanırlar hâlâ.

Toplantıya en son Memedo geldi. Eskimiş, rengi belirsiz olmuş, şapkasının ön siperliği kırılmış, alnının üstünde dürülmüştü. Uzun bir gece yolculuğuna çıkacakmış gibi de sıkıca giyinmiş, kıl ve yün karışımı kara yamçısını sırtına geçirmiş, çiftesini eline almıştı. Ortaya sessizce bir selâm verdikten sonra:

«Siz toplantınızı yapadurun. Neler konuştuğunuzu nasıl olsa yarın bana anlatırsınız. Karanlık çöktü. Tarla boş kalmasın. Gidip şu nöbetimi tutayım» diyerek çekip gitmek istedi.

«Kalsan iyi olur Memedo,» dedi Ali Seydo. «Biraz geç kalmayla tarlaya bir şey olmaz. Bak Ceyhan'dan konuğumuz geldi. Eski köylümüz mühendis Aydoğan Bey'in işgalle ilgili söyleyecekleri varmış bizlere.»

Memedo bir Aydoğan'a baktı bir arkadaşlarına. Kararsız bir hali vardı gitmekle kalmak arasında. Sonra tüfeğini kucağına alarak kapının girişine çöktü.

İşgalin yapıldığı geedenberi aradan bir hafta geçmişti. On arkadaş bu süre içinde ilk kez biraraya geliyorlardı. Bunun da nedeni, Aydoğan gibi okumuş yazmış birinin yaptıkları toprak işgaliyle ilgilenmesiydi.

Aydoğan, parkasını çıkararak başının gerisindeki duvar çivilerinden birine astı. Koyu siyah yün kazağıyla kaldı. Kalemini, küçücük yeşil kaplı not defterini, sürekli içtiği bafra cigarasını, çakmağını önüne koydu. Bağdaş kurmuş oturmuştu. Rahat bir görünümü vardı.

İsmail'le daha önce konuştuklarını kısaca özetledikten sonra:

«Şimdi işgale neden gerek gördüğünüzü sormayacağım. Az çok bunun nedenlerini biliyorum,» dedi. «Yalnız benim anlayamadığım nokta şu: Tarlayı sürdüğünüz traktörleri niçin kendi köylülerinizden değil de, gidip başkalarından bulup aldınız? Köyünüzde traktörü olan kimse yok muydu?»

«Köyümüzde motoru olanlar vardı var olmasına ama, tümü de köyümüzdeki zenginlere aitti. İstemiş olsaydık vermezlerdi. Daha doğrusu bizler öyle düşündük,» dedi Ali Seydo.

«Niçin öyle düşündünüz?»

«Sürecek toprağımızın olmadığını bildikleri için, motorlarını niçin istediğimizi soracaklardı bize. Biz de açıkca tarla işgal edip süreceğiz diyemezdik. Gidip ağalara haber vermelerinden korkup çekindik. Bir de işgal gecesi tarlada çatışma çıkabilir, çatışmada zarar ziyan görür kaygısıyla motorlarını bize vermiyeceklerini düşündük.»

«Peki onca tohumluk buğdayı niçin borca harca tüccarlardan aldınız? Köyünüzde tohumluk buğday olanı yok muydu?»

«Bizim köylülerde tohumluk buğday ne arasın a kardaş?» dedi Ahmet Duran, aceleci sesiyle. «Daha çoğunun evinde buğdayın çekirdeği bile yok. Ne yiyorlarki ne versinler?»

«Anlıyorum,» dedi Aydoğan. «Peki tarla işgaline bu kadar kararlıydınız da niçin köylülerin görüşünü almadan işgali bu on kişiyle sınırlı tuttunuz?»

«Köylü kısmında görüş ne arasın ki?» dedi Erol, kaba, gür sesiyle. «Bir ekmeği bölüşüp üleşemeyenlerin görüşünden ne olur? Günlerden beri çalışıp çabalayarak ağanın tarlasını sürdük işgal ettik. Yine de bir taneciği çıkıpta ne yaptığımızı sormadı.»

«Siz çağırdınız mı da onlar sorsunlar?» dedi Aydoğan. «İşgalden sonra bari olsun onları bir araya toplayıp da durumu anlattınız mı?»

«Evet, doğru, anlatmadık», dedi Erol. «Olmuş bitmiş bir işin nesini anlatacaktık ki? Açıkcası onlara güvenmem ben arkadaş. Onların otundan hasır bile örülmez.»

Aydoğan acı acı başını iki yanına salladı.

«İyi ama siz bu kafayla bir yere varamazsınız.»

«Niye? Ne olmuş ki kafamıza?» dedi Erol. «Şu an tarla elimizde. İçinin tohumuyla birlikte duruyor. Hem sen bu köylüleri bizlerden iyi mi bileceksin? Bir sürü ayağı cıvık adam onlar yahu. Buradan aldıkları haberi, şuraya varmadan sapar da başkasına söylerler. Değil işgale, döğüşüme alkışçı bile tutmam onları.»

Aydoğan bafra paketinden bir cigara alıp yaktı. Dumanını uzun uzun çekip önüne koyverdikten sonra bir başka soruya geçti.

«İşgal ettiğiniz tarlada durum nedir şimdi?»

«Her şey bugün gezip gördüğümüz gibi işte! Tarla ektiğimizle duruyor,» dedi İsmail.

«Hayır demek istediğim o değil. Ağaların her yerde adamları vardır. Ya onlar da bir hazırlık içindelerse? Yarın bir gün sizleri mahkemeye verir, candarmaya şikayet ederlerse ne ya-

pacaksınız?»

Ahmet Duran atıldı.

«O zaman biz de onları mahkemeye veririz.»

«Nasıl yani?»

«Nasılı var mı? Mesela geçen yıl tarlayı bizler sürüp ekmiştik, bu yıl da sürüp ektiğimiz halde ağalar engel oldular deriz mahkemeye. Olur biter.»

Ali Seydo sinirlenerek, Ahmet Duran'a çıkıştı.

«Yahu böyle kafasız kafasız ulu orta konuşmayın,» dedi. «Böylesi işler kurnazlıkla, yalanla dolanla olmaz. En başta kendimize olan güvenimizi yitirmek olur bu. Herkes de biliyor ki, bizler bu toprağı bu yıl sürüp işgal ettik. Yoksa etmedik mi? Ettik. O zaman mahkemeye gidipte, biz oraları geçen yıl da sürüp ekmiştik ama ağalar engel oldular gibi yalanlara başvuracak olursak, önce kendimize karşı iki yüzlülük etmiş oluruz. Bizim gerçeğimiz yalana dolana ihtiyaç duymayacak kadar açıktır.»

Ali Seydo'ya arka çıkan İsmail:

«Doğru,» dedi. «Bu topraklar Evran Ağa'nın değil, doğrudan hazinenin malıdır. Önce bunu iyi bilelim. Evran Ağa oraları yıllardan beri sürüp ekiyor. Bizimse soğan ekecek bir yerimiz yok. Hepimiz topraksızız. Topraksız insanı da topraklı insan sömürür, ezer. Şimdi biz bu toprakları istiyoruz. Bizler bu noktalarda haklıyız. Buna inanırsak yere sağlam basarız.»

Aydoğan ara sıra başını sallayarak, «aferin! güzel!» diyerek İsmail'le Ali Seydo'nun konuşmalarını onayladı. Sonra not defterine bakarak bir başka soruya geçti.

«Peki yarın ağalar mahkemeye veya jandarmaya gitmeyip de üstünüze adamlarıyla gelirlerse siz on kişi olarak ne yapacaksınız? Bunu hiç düşündünüz mü?»

Erol, kolunu önündeki boşluğa doğru korkusuzca sallayarak, kendinden emin bir tavırla yanıtladı soruyu.

«Boşuna, ağalar üstümüze gelemezler.»

«Neye dayanarak söylüyorsun bunları Erol? Anlayama-

dım, ağalar niçin üstünüze gelemiyeceklermiş?» diye sordu Aydoğan.

«Korku belasına gelemezler,» dedi Erol. «Biz bu tarlayı sürüp ekeli bir hafta oldu. Gelecek olsalardı şimdiye çoktan gelirlerdi?»

«İyi ama bugüne kadar gelmeyen bundan sonra da gelmez diye bir kural yoktur ki? Eğer ağalar bugüne kadar üstünüze gelip saldırmamışlarsa, ya hazırlık içindedirler, ya da kendilerince uygun bir zamanı bekliyorlardır. Ne yani, olamaz mı?»

«Hayır, gelemezler,» dedi Erol inatla. «Onlarda öyle göbeğinden işeyecek bir yiğit göremiyorum. Bu bir can oyunudur çünkü. Bu gibi işler eninde sonunda gelip bu can oyununa dayanır. Yani tarladaki kapışmaya. Ağa kısmını iyi bilirim, canlarına düşkün olurlar. Kavgada canlarına yakın duracağımızı bildikleri için de kaçacaklardır önümüzden.»

«İyi ama böylesi durumlarda ağalar öne çıkmazlar ki hiç; adamları vardır onları sürerler öne?»

«Sürsünler, yine de gelemezler. Gelecek olurlarsa hepsini ayıklarız. Yanlarından dolanır arkalarına geçeriz. Onlar en başta beni, Sarıbahçeli Erol'u iyi bilir tanırlar. Bilirler nasıl ipini sürükleyen biri olduğumu. Vallahi onları daşşak gibi sallarız tarlanın ortasında. Bu yüzden ağalardan yana yorma kafanı. Gelemezler. Zaten şimdiye anlamışlardır bu işin içinde benim olduğumu da o yüzden gelemiyorlardır.

İnanmıyorsan git Boran ağalarına sor beni de, sana tarifimi yapıversinler benim. Onlarda yürek olsaydı, vaktiyle Akdam köylüleriyle başları derde girince gelipte yardım istemezlerdi.»

Aydoğan bir yandan Erol'u kızdırmak istemiyor, bir yandan da ödün vermeyen yumuşak sesiyle sorunun özünü anlatmaya çalışıyordu.

«Bak Erol» dedi. «Kızma ama sana bir şey söyliyeceğim; seninle kardeşleriniz o zaman ne yaptınız? Bir olup giderek senin gibi topraksız, yoksul Akdam köylülerine karşı, Boran Ağa'nın saflarında çarpışarak, onun çıkarlarını korumaya çalış-

tınız. Boranların arkasında o zaman kimler vardı? Hükümet, Vali, Kaymakam, jandarma vardı. Onlar bugün de varlar. Elinizdeki silahlar da Boran Ağa'nın malıydı. Buna karşın sonuç ne oldu Erol? Yaralı vermelerine, mahkemelerde sürünmelerine karşın Akdamlılar, seni de, kardeşlerini de, Boran Ağa'yı da sürüp çıkardılar tarlalarından. Bunu nasıl başardılar: Çok kolay; birleşerek...

Gelelim sizin durumunuza: Şimdi sen ve arkadaşlarınız neyinize güveniyorsunuz? Darılmayın ama, tarla işgali senin sandığın gibi kabadayılık işi değildir. Bana kalırsa burada seninle kardeşlerinin, Boran Ağalarına olan yardımınız değil, karşınızda size karşı birleşerek, sizinle Boran ağayı tarlalarından sürüp çıkaran Akdam köylülerinin davranışını örnek almamız gerekiyor. Bu örnek, ağalara karşı birleşmekten geçer. Asıl o zaman bir şeyler yapabilirsiniz. Yoksa ben belalı adamım, ben cesurum gibi sözlerle bu sorunun üstesinden gelemezsiniz.»

Fena bozulmuştu Erol. Sağ yanağını yukarıdan aşağı yaran derin ustura izi kızarmaya başlamıştı. Tahir başını önüne eğmiş, sinirli sinirli bıyıklarıyla oynuyordu. Erol'un kardeşleri, İsmail, Hüseyin, Ali Seydo ve Ahmet Duran'ın yüzlerinde belirgin bir sıkıntı vardı. Sinan'la Memedo, sessiz, soluksuz bir yontudan farksızdılar.

Ortaya çöken kısa bir sessizlikten sonra, Aydoğan, gönlünü almış olmak için, bir elini Erol'un omuzuna dostça koydu. Yüzünü Erol'un yüzüne yaklaştırarak:

«Erol kardeş, bak öyle konuştum diye darılıp gücenmece yok,» dedi. «Evet bizler de çok iyi biliyoruz ki, sen gerçekten gözükara, yiğit bir insansın. Değil şu köyde, Çukurova'da bile senin bileğini bükebilecek insan az bulunur. Açık seçik konuşan mert bir insansın. Yine de söylüyorum ki, bu toprak işi öyle pehlivanlıkla olmaz. Çünkü toprak, ağalığın can damarıdır da ondan. Ve bence asıl sorun, el koyduğunuz beş yüz dönümlük bu tarla da değildir. Öyle olsaydı, Evran Ağa, o kadarcık tarla için canını üzmez, sesini bile çıkarmazdı. Onların asıl canını

sıkan, sizin bu yaptıklarınızın aynını yarın başka köylülerin de deneyebileceği, sizin işgal ettiğiniz tarla kadar öbür köylülerin de uyanabileceği korkusudur. Evran Ağa, asıl bu nedenle bir-gün üstünüze gelmek isteyecektir. Şimdi sizlerin işin asıl bu yönünü görmenizi istiyorum.»

Herkes düşünceye dalmış, başını önüne eğmişti. Anlatılan gerçeklerden tedirgindiler çok.

Durumu sezen Aydoğan, önündeki bafra paketini alarak, teker teker cigara tuttu. Çakmağıyla yaktı:

«Canınızı sıktığımın farkındayım», dedi. «Şunu bilmenizi isterim ki, benim bu işgal ettiğiniz tarladan en ufak bir çıkarım yoktur, olamaz da. Ben yalnızca siz köylülerime yardımcı olmaya çalışıyorum.

Bugün kahvede otururken, köylülere durumu sordum. Anladığım kadarıyla hepsinin de gözleri üstünüzde. Bilmem bunun farkında mısınız? Oysa siz on kişi bir kenara çekilmişsiniz, köylülerse öbür yana. Toprak sorununu, siz yalnızca bu on kişinin sorunu olduğunu sanıyorsunuz. Oysa köylüler bir umut olmuş ağzınızın içine bakıyorlar. Gözleri, kulakları sizde; acaba başarabilecek misiniz diye. Doğrusu o ki, sizin bu işgali başarmanızdan kendilerine de bir sevinç payı çıkarıyor, umutlanıyorlar. Çünkü onlarda da toprak isteği var. İstekleriniz aynı olduğu halde niçin bu isteğin çevresinde bir araya gelip toplanmıyorsunuz? Ağalar ağayken birleşmişken, sizler niçin on iken yedi yüz, sekiz yüz kişi olmuyorsunuz? Sekiz yüz kişi demek sekiz yüz ses, sekiz yüz ağızlı diş demektir. Yarın ağalar silahlı adamlarıyla üstünüze gelerek bir kötülük yapabilirler, tarlayı elinizden alabilerler değil mi?»

Aydoğan, yumuşak, etkileyici bir dille olabilecek acı gerçekleri anlatmaya çalışıyor, bu gerçekler de, tarlayı ele geçirdiklerini sanan Erol'la arkadaşlarının canını sıkıyor, kafaları belirsiz düşüncelerle dolup taşıyordu.

Ahmet Duran, yarım kalan cigarasını kül tablasına sinirlice bastırdı.

«Aklıma ters gelen bir şey var,» dedi. «Hem birleşelim diyorsunuz, hem de bu işin zorluğundan söz ediyorsunuz. Bu işin zorluğundan söz edecek olursak, yarın bu köylülerin hiçbiri gelmez, korkar, kaçarlar. Uzaktan iki jandarma gölgesi görseler, kaçacak delik ararlar zaten. Birleşelim ama, yarın birgün yarı yolda da kalmayalım.»

«Tam aksine,» dedi Aydoğan. «Eğer siz bu işin sonunda ağalara yenilirseniz asıl o zaman köylüler yılar korkarlar. Çocukluğumuzun muhtarı Yeniceli Rıza olayını düşünün bir; adam ne yaptı? Toprak sahibi olacağız diyerek bütün köylüleri başına topladı. Avukatlar tuttu. Ardından da gitti davayı gizlice ağalara sattı. Sonra da bizim köylüler işgal lafını bir daha ağızlarına almaz oldular. Önce başlarındakilere, sonra da kendilerine olan güvenlerini yitirdiler. Sizler de onlarla birleşmez, bu işte başarı sağlayamazsanız bundan sonraki toprak işgallerine karşı önü alınmaz bir güvensizlik doğar. Köylülerle er ya da geç birleşmekte yarar vardır. Ceyhan'da ağaların hazırlık yaptıklarına dair söylentiler geldi kulağıma. Onlara karşı ne yapabiliriz? Bunu gidip köylülere danışıp soralım, bakalım onlar ne diyorlar?»

Toplantının başından beri yalnızca konuşmaları dinleyen, sürekli cigara içen Tahir, oturuş biçiminin verdiği katılıktan kurtulmak istermiş gibi kıçını oynattı. Uyuşan sol ayağını altından alıp uzatarak bir süre gerindi.

«Peki bu birleşme nasıl olacak? Her önümüze geleni aramıza alacak mıyız?» diye sordu birden.

«Elbette!» dedi Aydoğan. «Birleşme başka nasıl olur ki?»

«O zaman ben bu işte yokum arkadaş!» dedi Tahir, sırtının yanını vererek.

Aydoğan şaşırdı.

«Nasıl? Niçin yoksun? Herkesle birleşip biraraya gelmenin sana ne zararı olabilir?»

«Basbayağı olur,» dedi Tahir. «Biz bu tarlayı ele geçirebilmek için günlerce toplandık kafa yorduk. Bir sürü borcun

harcın altına girerek işini önünü ta buralara kadar getirmişken, onları niçin aramıza alalım ki? Herkese kapımızı açacak olursak, her kafadan bir ses çıkar. Ne ona söz geçirebiliriz, ne buna. Tarla da ortada kalır.»

«Neden ortada kalsın ki?»

«Kalır işte! Domuzun birine, yönün nereye demişler, o da, nereye olacak, dokuz ortaklının malına, demiş. O hesap yarın en ufak bir işte, herkes kendine yontar, biri öbürünün sırtına atar. O arada karnını doyuran da domuz hazretleri olur. Hayır, birleşme olursa ben yokum bu işte. Hem biz bu tarlayı kendi aramızda bölüşüp paylaşmak için sürüp işgal ettik. Herkesi kendi aramıza buyur edecek olursak, payıma yarın bir evlek ya düşer, ya düşmez. Bir evlek tarla içinde canımı ne diye ateşe atayım?»

Acı acı güldü Aydoğan.

«Zaten meselenin bütün özü burada,» dedi. «Siz işgali toprağın el değiştirmesi sanıyorsunuz galiba?»

«Ya bölüşmeyip de ne yapacaktık ki?» diye sordu Tahir. «Benim olmayana tarla mı derim ben?»

«Peki tarlayı bölüşmek yerine, tarladan kalkacak ürünü bölüşmeyi hiç düşündünüz mü? Tarla beş yüz dönüm. Dönümünden yarım ton buğday kalksa, yılda iki yüz elli tondan fazla buğday eder. Bu da yetmişten fazla topraksız haneye bol bol yeter.»

Kimseden ses çıkmadı. Aydoğan'ın bu önerisi akıllarına iyice yatmış gibiydi.

Aydoğan bir başka soruya geçti.

«Peki tarlayı bekliyor, tarlada gece nöbeti tutuyor musunuz? Unutmayalım ki, tarlaya sahip olmanın yolu, ekilen tohumla, ondan çıkacak başağı korumaktan geçer.»

Erol, elini salladı yine.

«Aslında bekliyoruz sayılmaz. Ağalar gelemeyeceğine göre her gece tarlanın yüzünde dikme dibek sapı gibi bekleyip durmanın hiçbir anlamı yok,» deyince, toplantının başından

beri kapının eşiğinde sessizce oturan Memedo, sertçe tepki gösterdi. Gözleri açıldı, büyüdü. Çiftesini eline alarak ayağa kalktı. Sinirinden kesik kesik soluyarak, diline vuramadığı, açıklayamadığı sözcükleri, genişçe el kol hareketleriyle tamamlamaya çalışarak:

«Ne yani?» diye Erol'a bağırdı. «Kaç geceden beri tutuğum nöbetler havaya mı gitti? Onca uykusuzluk, çile, üşüme boşuna mı şimdi? Hepinizin enayisi ben miyim?»

Hışımla kapıyı açarak çıkıp gitmeye kalktı. Ama Ali Seydo, yerinden kalkarak, önüne geçti.

«Otur yerine Memedo», dedi. «Sinirlenme!»

«Niye sinirlenmeyecekmişim? Bütün gün kahvede pişpirik oynayarak, tavla döğmekle tarla sahibi olunmaz. Kıçınızı sıkın biraz. Aydoğan kardaş doğru söylüyor... Boş verin siz. Ben nöbetimi gider tek başıma tutarım,» diyerek yine çıkıp gitmek isteyince, İsmail'in de araya girmesiyle yatıştırdılar onu.

«Lütfen otur yerine Memedo!» dedi Aydoğan, yumuşacık sesiyle. «Buna benzer daha birçok toplantılarımız olacak bizim. Ama sinirlenince böyle çekip gitmek yok. Bu işi yapacaksak hep birlikte yapacağız, tek taştan duvar olmaz çünkü. Sen tarlayı bekliyeceğim diyorsan o zaman git bekle! Demek ki bu arkadaşlarımız bu nöbet işini şimdilik önemsemez görünüyorlar. Ama yine de sen git tut nöbetini. Tut ama bu gibi işleri kızarak yapmayalım lütfen!»

İçinde bir kötülük olmadığı için, sinirlenmesi de bir tenekenin kızıp soğuması kadar kısa sürerdi Memedo'nun. Aydoğan'ın sözleri üzerine sakinleşti. Ağır ağır yerine oturdu. Memedo'nun bu yanını bilen arkadaşı Erol da alınmadı hiç. Aksine Memedo'nun bu haline kıs kıs gülmeye başladı.

«Yahu sana da bir şey demeye gelmiyor. En ufak bir lafta parlayıveriyorsun,» dedi.

«Tabii parlarım!» dedi Memedo. «Ama onu bunu boş ver sen. Başını kim beklerse toprak da onun olur. Bunu bilir bu.nu söylerim ben.»

«Yahu elbette onun olur, başkasının olacak değil ya?» dedi Erol yine kıs kıs gülerek. «Hem şu nöbet işi bizim bilmediğimiz bir şey değil ki; ömrüm askerlikte nizamiye nöbeti tutmakla geçti benim. Birgün de gider ben tutarım, olur biter.»

«Tutacaksın tabii. Yalnız sen değil teker teker hepiniz tutacaksınız. İçinizin enayisi ben miyim?»

Erol yanıt vermedi. Ortalık yatıştı. O ara zaman hayli ilerlemiş, gece yarısı olmuş, çoğunun uykusu gelmişti.

«En iyisi konuşmaları burada keselim,» dedi Aydoğan. Sesinde biraz alınmış, kırgın, umutsuz bir vurgulama vardı. «Bu durumda gelişmeleri bekleyip ona göre hareket etmekten başka çaremiz yok. Yarın sabah erkenden Ceyhan'a dönmem gerekiyor. Bir daha ki görüşmemize kadar hepinize allahaısmarladık diyor, iyi geceler diliyorum.»

Kalktı ayağa. O kalkınca öbürleri de kalktılar. Teker teker el sıkıştılar Aydoğan'la. Sonra da üçer dörder çıkıp gittiler.

Aydoğan, İsmail, Memedo ve ev sahibi Ali Seydo kaldı geriye. Aydoğan parkasını alıp sırtına geçirdi. İsmail, Aydoğan ve Memedo'yu dış kapıya kadar geçiriveren Ali Seydo:

«Diline sağlık! Her şeyi iyi söyledin, doğru söyledin ama gördüğünüz gibi bu bizim Erol'la arkadaşlarına söz geçirmek mümkün değil,» dedi.

«Ne yapalım? Her şey olacağına varır,» dedi Aydoğan da.

Memedo zifiri karanlığın içinde nöbet için tarlaya doğru yürürken, İsmail de Aydoğan'ı yanına aldı, yatmaya evine götürdü.

Elinde çiftesi, sırtında kara kalın yamçısı, ayaklarında geniş ağızlı lastik çizmeleri, başında eskimiş dürülmüş şapkasıyla, bir kapandan farksız karanlığın içinde oradan oraya dolaşıyor, adımları tarlanın yüzünde gecenin yüreği gibi atıyor, gözlerini de bir an olsun Evran Ağa'nın çiftliğinden ayırmıyordu Memedo. Tarlanın çevresini kaç kez dolandığını kendisi de bilmiyordu. Gece karanlığında silahını kucağına alarak bazen çömeliyor, yumuşacık, yeni sürülmüş, ayağının altında bulgur bulgur dağılan, çözülen, çöken, her karışı da bir kan eden toprağı bir tapınmadaymış gibi avucuna alıyor, sıkıyor, burnuna doğru tutuyor, koklamasına doyum olmayan bir nesneyi koklarmış gibi toprağın nemli, ıslak kokusunu doyasıya içine çekiyor, sonra elinin ayasıyla bir bebenin yüzünü okşarmış gibi toprağın yüzüne dokunuyordu; o toprağın kendi gücüne, kendi ellerine, gözüne, emeğine gereksinimi olduğunu bilerek. Yine çiftesini eline alarak kalkıyor, sağına soluna bakınarak yürüyor, toprağa sahip olacakları günlerin düşünü kurarak, esen rüzgârların önünde bir uçtan öbür uca yatıp kalkan, dalgalanan ağır başaklı yemyeşil bir ekin denizinin ortasında görüyordu kendini.

Hava soğuktu, toprağın yüzü yer yer kırağı tutmuştu. Üşüyordu. Kurumuş otları, çalıları, kamış artıklarını yığma kanal toprağının üstüne yığarak, boyunca ateşe veriyor, rüzgârlı havada ateş de iyi çekiyor, alevler göğü tutuyordu. Alevlerin çevresinde dolanıyor, yamçılı, silahlı ağır gölgesi, alevlerin ışığında bir uzayıp bir kısalıyor, tarlanın beklendiğini dünya alem bilsin, en çok da Evran Ağa'nın adamları görsün istiyordu.

Yığma kanal toprağının bir ucundan öbür ucuna gidip gelerek, ayrı ayrı ateşler yakıp besliyor, arada bir silahlı kolunu havaya kaldırarak, başının üstünde iki eliyle tutarak, tarlanın öbür ucunda sözde başka nöbetçi arkadaşları varmış da, onlarla işaretleşiyormuş gibi sağa sola geniş geniş el kol hareketleri yapıyor, böylece tarla nöbetinde yalnız olmadığını Evran Ağa'nın adamlarına sözde kanıtlamaya çalışıyordu; onların her an kendine pusu kurmalarından çekiniyordu çünkü.

Bazen de sıkılıyor, tarlayı adımlayarak, tarla çevresinin kaç adım gelebileceğini bulmaya çalışıyordu. «Bir, iki, üç, dört, beş altı, yedi, sekiz, dokuz, on...» Okuması yazması olmadığı, sayı saymasını da bilmediği için, her on adımda bir durarak yerden bir taş alıp cebine atıyor, sonra da, «bir, iki, üç, dört, beş,» diyerek bilmem kaçıncı 'on'ların sayımına geçiyordu. Tarlanın adımlanması bitince, en yakın ateşin başına dönerek, taş dolu ceplerini, yere serdiği mendilinin üstüne boşaltıyor, taşları bir de orada sayarak, 'on'lara bölüyor; «Doğudan batıya on yüz adım, güneyden kuzeye on yirmi adım; on yüz adımla on yirmi adım kaç eder?» diyerek hesaplamaya çalışıyor, işin içinden çıkamayınca da canı sıkılıyor, taşları tekrar mendiline çıkınlayarak, «ben bilemem. Bilse bilse bunu oğlum bilir!» diyerek, ilkokul sonda okuyan oğlu Yusuf'u anımsıyordu.

Öğrenmeyi istediği asıl şey, tarladan kendi payına kaç dönüm düşeceğiydi. Bunları düşündükçe, güçlü, önü alınmaz bir sahiplenme, bir mal mülk tutkusu kasıp kavuruyordu içini. Kimbilir belki de elli dönümden fazla bir toprak düşecekti payına. Topraksız doğup topraksız ölecekken, Çukurova gibi bitek, verimli bir yerde elli dönüm kadar bir toprağa sahip olabilmesi demek, cehennemden cennete geçmesi kadar ulaşılması güç bir düştü onun için. Bol süt veren bir inekten farksızdı bu topraklar. Ne ki yıllardan beri altındaki danası aç kalıyordu. Şu işgal işi hayırlısıyla bir sona erseydi de zaman geçirmeden bölüşselerdi şu toprağı; işte o zaman doyasıya pamuk, doyasıya buğday, pirinç, mısır, karpuz, kavun ekecekti.

Ark ark sebzeler dikecek, nar gibi domatesler kızaracak, iri, yeşil, sert biberler çıkacaktı, öylesine sert biberler ki, dürtsen ucunu toprağa geçecek cinsinden. Bir de inek alıp besleyecek, sütünü sabah akşam sağarak, çocuklarına içirecekti ki, yanakları doysun, renk bulsun. Baharda boz iğdeler sarı çiçeğe durunca, yemyeşil başakları pırnaz pırnaz yolarak, uğur–bereket olsun diyerek yüz yastığının altına koyacaktı.

Toprağın sürülen tavını, verim gücünü, ekilen tohumun ne zaman çimlenip ne zaman toprağın yüzüne vuracağını, kavunun, karpuzun geceleri büyür gelişirken çıkardığı hafif gevrek, takırdak sesleri bilirdi. Meyve verenle vermeyen ağacı, sürülmüş tarlayla sürülmemişi kokusundan, öten kuşları sesinden, karıncanın türünü yuvasının şeklinden bilirdi. Buğday tanesini ağzına atıp gevsin, çiğnesin, o tane cinsinin kır buğdayı mı, ova buğdayı mı, sert mi, yumuşak mı olduğunu bilirdi. Avucunda ovduğu başaktan çıkan tanelerin sayısına bakarak o tarladan kaç teneke buğday kalkacağını da...

Kimi geceler usulden bir yağmur çiseliyor, ıslanmasından korktuğu tüfeğinin çakmaklı kısmına boyun atkısını sarıyor, sonra da namlusu aşağı gelecek şekilde tüfeğini omuzuna asıyordu.

Gecenin ışıyan ıslak karanlığında uykusuzluktan acıyıp kızarmaya başlayan gözlerini Evran Ağa'nın çiftliğinden alarak, kendi köyüne doğru çeviriyor, böylesi çevirip bakmalarında, köyü ona daha bir sıcak, koruyucu ve yakın geliyordu. Yine usuna Evran Ağa'nın adamları gelince, duyguları kararıyor, sertleşiyor:

«Onların gecesi gündüzü belli olmaz! Her kötülüğü yapabilir onlar! Bir çalının, karaltının gerisine gizlenen ölüm, her an gelebilir üstüme! Karanlıkta ense köküme her an bir odun inebilir, sonra da cesedimi bir çuvalın içine koyarak, çuvalın ağzını da sıkıca bağlayarak, pekâlâ kanal suyuna atabilirler beni!» diyerek güçlü önsezisiyle, yığma kanal toprağının üstünde inatla ve sabırla tekrar yürümeye başlıyordu.

Böylesi tedirgin, korku dolu gece nöbetlerinde bir araba ışığının çiftlikten yanıp çaktığını görüyor, nedenini de bir türlü bilemiyordu. Son günlerde gelip giden araç gereçlerin, yabancı insanların çokluğu gözüne batmaya başlamıştı. İşin gücün olmadığı kış gününde onca araç gereçlerin, yabancı insanların ne işleri vardı orada? Bir şeyler dönüyor, şeytanca işler mi çevriliyordu çiftlikte?

Bunları düşünen Memedo, her ışık çakıp sönmede, yığına kanal toprağının gerisine kendini atıyor, toprağın nemli ıslaklığını bedeninde duymasına karşın, aldırmıyor, tüfeğinin namlusuyla bir yaklaşıp bir uzaklaşan, bir çakıp bir sönen, sonra da kaybolan ışığı kollamaya çalışıyordu.

Gece ilerleyipte kahvede kimseler kalmayınca, çay ocağını söndürdü Hüseyin. Ocağın ılık suyunda fincanları, çay bardaklarını usulca yıkayıp çalkaladı. Sonra da yanyana dizdi raflara. İsmail de kasada biriken paraları masanın üstüne dökerek, teker teker avucuna sayarak, kısa günün hesabını çıkardı.

İki kardeş, ışıkları söndürerek dışarı çıktılar. Yağmurlu havada rüzgâr, karanlık göğü ürpertiyor, yaklaşan ağır kışın kokusunu yayıyordu her yana. Sokak lambalarının cılız ışığında, sarkan okaliptüs dalları koyu yeşil bir ıslaklıkta parlıyordu.

Kahvenin önündeki geniş çakıllı alanda, iki kardeş el sallayarak, iyi geceler dileyerek ayrıldılar birbirlerinden. Herkes kendi evine doğru yürüdü.

Evinin kapısına yaklaşan İsmail, birden durdu. Dev okaliptüs ağacının dibinde duran bir insan karaltısı ilişmişti gözüne çünkü. Karaltı da onu görmüş olmalıydı ki İsmail'e doğru bir iki adım attı. Yüzü açığa çıktı iyice. Arkadaşı Remzi'den başkası değildi bu. Yepyeni paltosu, yün kazağı, çizgili pantolonu ve ayakkabılarıyla şık bir görünümü vardı Remzi'nin. Köyde birçok kişiye borcu olduğunu bildiği Remzi'nin üstünün başının bu denli şıklığı şaşırttı İsmail'i. Ama nedenini sormadı. Çünkü o şık görünümüne karşın, sıkıntılı, tedirgin, anlaşılmaz bir gölge vardı Remzi'nin yüzünde. İsmail'den özür dilemek için oradaydı sanki. İşgal gecesi çekip gidişiyle en yakın arkadaşı İsmail'i kızdırdığının ayırdındaydı Remzi çünkü.

O geceden beri hiçbir yerde görünmeyen, anlaşılmaz bir şekilde birden bire ortalardan kaybolan Remzi'yi, yeniden ka-

zanabileceğini düşünen İsmail de, bu kızgınlığını belli etmedi ona.

«Ooo, sen miydin Teyze oğlu?» diye sordu gülerek. «Bu yağmurda kışta ne işin var orada? Gelsene içeri, konuşalım!»

«Yok girmeyeyim be İsmail,» dedi Remzi, üzgün, kırık sesiyle. «Zaten geç oldu. Bu saatten sonra yengemizi rahatsız etmeyelim.»

Hafifçe serpiştiren ala rüzgârlı yağmurda okaliptüs ağaçlarının dalları uğulduyor, ağır yosunlar gibi sallanan dallar sarkıyordu.

Çiseleyen yağmurdan kaçmak için damın ufacık duldasına çekildiler.

Remzi, çekingen, sıkıntılı bir yüzle İsmail'e baktı.

«Bana kırgınsın değil mi?»

«Niye kızayım ki?» dedi İsmail gülerek. «O kadar işimiz var ki, kimseye kızacak, darılacak vaktimiz yok. Sen nasılsın? O geceden beri ortalarda görünmedin?»

«Vallahi ne olsun? İyiyim işte! Bilirsin seni severim İsmail. Düğünümde yiğitbaşım, askerlikte karavana arkadaşımdın. Ama o gece sizleri yalnız bıraktım diye biliyorum yüzün eğri bana. Ama olsun, yine de arkadaşız.»

İsmail, yorgun olmasına karşın arkadaşının özür dileyeceğini sanarak alttan alıp güldü. Remzi'de ise, söze nereden başlayacağını bilememenin sıkıntısı vardı.

Başını önüne eğerek:

«Sana bir şey diyeyim mi, İsmail? Gel sen vazgeç bu işgal işinden. Sakın yanlış anlama; sana sözüm yok. Seni bu kadar sevmesem gecenin bu köründe gelir de kapını bekler miydim hiç? İyisin, akıllısın ama o birlik olduğun arkadaşlarını gözüm tutmadı benim. Onların niyetleri belli. Tümü de birer kırık tekerlek onların. Onlarla yola gidilmez. Mesela Erol'la kardeşlerini düşün: Daha önce gidip Boran ağalarıyla anlaşmadılar mı? Yarın Evran Ağa'yla da anlaşmayacakları ne malum? O zaman köyde kimsenin yüzüne bakamaz olursun. Sen haysiyet-

li, onurlu bir insansın. Onlarla akışın bir olur mu hiç? Hem sonra köyde senin için ne diyorlar biliyor musun?

İsmail şaşırdı.

«Ne diyorlar?»

«İşgal işi çıkalı beri bizim İsmail'in evi solcular hanına döndü diyorlar. Anarşist mi, solcu mu, ne idüğü belirsiz insanlar girip çıkıyor evine, ev değil, otel açmış İsmail diyorlar. Ortalık tekin değil İsmail. Yarın bir ihbara bir baskın olur; anarşistleri saklıyormuşsun evinde diyerek basarlar köteği beline de, en olmadık belalar seni bulur İsmail...»

Yüzündeki gülümseme birden silindi İsmail'in. Başını önüne eğdi, sessizce arkadaşını dinlemeye başladı. Ala rüzgârlı yağmurda ıslanıp üşümemek için boynunu iyice kıstı, duvarın dibine sokuldu.

«Sakın sözlerimi yanlış anlama İsmail», dedi Remzi. «Seni sevdiğim için söylüyorum bunları. Ağalar ilk günden duymuşlar senin bu işin içinde olduğunu. Daha önce Ceyhan'lı solcularla düşüp kalktığını da biliyorlar. Sabah akşam evine girip çıkan şu mühendis Aydoğan yok mu? Onun için iflah olmaz bir solcu diyorlar. Girmediği hapishane kalmamış. Mühendis başıyla köylülerin toprak işgalinde işi ne? Gitsin mühendisliğini yapsın diyorlar.

Gel İsmail, söz dinle! Bu gidişler iyi değil. Sizinkisi kedi kerkmek değil, daşşak cırmalatmak. Arkadaşların sağlam değil. At olsalar üzengilerine basılmaz onların. Sonra demediydi deme. Yarın ağalar bir punduna getirirler de, yaş iken kuruturlar seni. Körü körüne ölümün üstüne gidip gidip de ardından bana ağıt yaktırma İsmail?..»

Sesini çıkarmadan dinliyordu İsmail. Gece, rüzgâr ve yağmur iyice artmıştı. Başlarının üstündeki ağaç dalları uğulduyor, dam saçaklarından şırıl şırıl sular akıyordu.

«O gece ne diye çekip gittim, bilin mi? Üşüdüğüm falan bahaneydi. Şöyle çevreme baktığımda bu işin bu insanlarla yürümeyeceğini anladım. Ali Seydo, Hacı Seydo Ağa'nın toru-

nu; göl kurusa suyu kalır misali, hali vakti yerinde. Erol, Tahir, Ahmet Duran'sa kendini beğenmişler. Memedo ile Sinan'sa safın biri. Nereye yedersen oraya gelirler. Bunlarla işgal olmaz. Bunların içinde adam yok. Bunların arasında insan gider de kör kuyuya düşer. Aç gözünü İsmail?»

Remzi, arkadaşının sessiz haline bakarak, konuşmasıyla onu etkilediğini sanıyordu. Sabırla dinliyor görünen İsmail'se, Remzi'yi tekrar davaya nasıl kazanabileceğini düşünüyordu.

«Vallahi Remzi, bir defa girdik işin içine işte. Girince de kolay kolay çıktım demem, bilirsin beni. Benim Ceyhan'da Adana'da dostlarım arkadaşlarım var. Parasız pulsuz kaldığımda çok yardımlarını gördüm onların. Onlar bana yürekten inanırlar. Bu yüzden geri dönmem imkânsız. Bu işte ileri giden sonuna kadar gitmek zorunda...»

Ne ki İsmail'in dinlediği gibi Remzi, İsmail'i dinlemiyor, aksine üstüne üstüne gidiyordu onun.

«İsmail, kardeşim, süt emişiğim! Gel söz dinle! Yahu düşünsene bu kadar üstelediğime göre benim de bir bildiğim vardır değil mi? Bak sana iyilik yapmayı, sapak yakınken dönmeni istiyorum. Yoksa... Yoksa seni öldürecekler İsmail. Bunu Evran Ağa'nın kardeşi Bıyığ'ın ağzından duydum. İyi toprağın düşmanı olduğu gibi iyi insanın da düşmanı olur. Evet seni öldürecekler İsmail. Benim bildiğim Evran Ağa, kolay kolay toprağını vermez. Birgün önünü körkeseye getirirlerse karışmam. Boynunu boş yere uzatma bıçağın altına!»

Sesi gibi bakışları da değişmeye başladı İsmail'in. İki eliyle Remzi'nin omuzlarından tutup sarsarak, yüzünü de onun yüzüne iyice yaklaştırarak, dosdoğru baktı gözlerinin içine.

«Nasıl? Beni öldürecekler mi?» diye sordu korkusuzca. «Demek Bıyık Süleyman söyledi bunu sana ha? Peki senin onların yanında işin neydi?»

«Orasını sorma. Ama öldürecekler seni İsmail. Bunu bizzat onun ağzından duydum...»

İsmail yıkılmış gibi ellerini Remzi'nin omuzlarından aldı.

koyu yeşil gözleri yuvasında büyüyüp çakırlaşmaya başladı.

«Ulan hani biz ikimiz bir yaren, bir arkadaştık? Bir de gelmiş, beni öldüreceklerini söylüyorsun. Ne yapalım öldüreceklerse Remzi? Korkup kaçalım mı? Açlık belasına bu işe girişmemiş miydik? Senin o korku dediğin yabancımız değil ki bizim. Ne yapalım? Senin süt emişiğin can arkadaşını öldüreceklerse? Unutma ki ateşin ağzına her zaman öndeki girer. Boşuna konuşma Remzi. Ben bu işten geri dönmem. Yine de senin canın sağolsun; öldürüleceğimi gelip bana haber verdiğin için.»

Remzi'nin sustuğu, susacağı yoktu ama. İsmail'in yakasına yapıştı.

«Hayır döneceksin İsmail. Evet döneceksin. Öyle sağolla mağolla geçiştiremezsin beni. O birlikte olduğun kimseler kurnaz, hileci. Sen uyurken burnunun önüne acı biberi dökerler de, sen aksırınca da avuçlarının içine döner gülerler. Bunlarla yola çıkılmaz İsmail. Yarın ortalık karışınca, arefe gününde kurbana dönersin. Ağalar öldürtecekler seni diyorum. Hesaplı kuş yanılmaz derler; hacı leylek, mart dokuzu bulmadan yola çıkmaz. Ama kaz kuşu hesapsız yola düştüğü için telef olur. Hacı leylek olmak varken ne diye kaz yoluna gidiyorsun?»

İsmail'in sabırı, anlayışı birden yok oldu. Yakasını bir silkinişte kurtardı. Artık Remzi'yi kazanmak gibi bir düşüncesi yoktu içinde. Bu tür insanlar kazanılamadıkları zaman derhal uzaklaştırılmalıydılar; yarın başkalarının da aklını çelebilir, karıştırabilirlerdi çünkü.

«Ne yapalım öldüreceklerse Remzi?» diye çıkıştı. «Ölürsem ölürüm. Ölüm haktır. Ama insanın ekmeğini, hakkını savunması da haktır, unutma bunu. Hem ikide bir seni çok severim deyip durma bana. O kadar çok seviyorsan, o zaman gel davamıza katıl, bizlere inan. O senin solcu dediğin insanlar, ta Ceyhan'dan kalkıp gelerek bize yardım ediyorlar. Böylesi insanlara isterse gavur olsun her zaman kapım açıktır benim. Ben davamdan dönmem Remzi. Dönersem, ilkin çocuklarım, sonra

da arkadaşlarım bağışlamazlar beni. Yorgun, argın, şu soğuğun, yağmurun altında bir saatten beri seni dinliyorum, ama, döktüğün diller boşuna. Biz bu tarlayı sürdük işgal ettik. Davasını da ekmek–toprak hakkı için sonuna kadar sürdüreceğiz.»

Remzi bozulmuş, kararmış bir yüzde kıvrandı, yüzünü eğdi, başını sağa sola çevirdi ve bildiğini okumaya çalıştı yine; sallanıp sallanıpta bir türlü yerinden çıkmayan paslı çiviler örneği.

«Ama seni öldürecekler!»

İsmail dayanamadı, bağıra çağıra sözünü ağzına tıkadı arkadaşının.

«Hadi kim öldürecekse, hangi erkek öldürecekse gelsin öldürsün bakalım!» dedi. «Bu işin ucunda ölmek de var, öldürmek de. Bu bir hayat–memat meselesidir çünkü. O topraklar ya bizimdir, ya da Evran Ağa'nın. Bunun ikisi arası bir başka çözüm bulamıyorum. Çünkü yok, olamaz da. Üstelik biz kimsenin malını çalmış, hakkını yemiş değiliz. Asıl haksızlığı sen bana yapıyorsun şimdi. Evet sen!.. Ağalar varoldukça insan gibi yaşamak haramdır bizlere. Sen, ilkin git bunları, seni böylesine tepeden tırnağa giydirip kuşatanlara, sonra da bana gönderenlere söyle; de ki, o tarla uğruna İsmail'le arkadaşları, başlarına kızıl fesi geçirmeye kararlıymışlar de. Ve sen de bir daha gözüme görünme, evimin semtine bile uğrama arkadaş! Sağda solda arkamızdan atar tutar da, bizlere zarar vermeye kalkarsan, o zaman biz de gelir iki yakana yapışırız senin. Evet, yapışırız. Ne yani? Koskoca Evran Ağa'dan korkmayan bizler, bir senden mi korkacağız?» diyerek girdi içeri. Remzi'nin suratına güm diye çarptı kapıyı.

Çukurova'da traktörler orta tavda girerler tarlaya. Tohum mibzerlerle ekilir, diskaroyla örtülür üstü. Birinci sürüm, ikinci sürüm, tohum, traktör, yakıt, gübre, ilaçlama çapa derken tarlanın dönümüne yapılan harcama yüzbinlerce lira parayı bulur. Bu da elinde birkaç yüz dönüm tarlası olanlar için büyükçe bir yük demektir. Tarlaya ekim yapabilmeleri için de ya bunca parayı bulup denkleştirmek zorunda kalacaklardır, ya da tarlalarını ekemeyip kiraya vereceklerdir. Tanıklar, tapu ve senet karşılığı bankalardan, kooperatiflerden istenilen krediyi almaya kalksalar ya sıra gelmezdi, beklemeleri gerekliydi, o zaman da tarlanın sürüm zamanı geçerdi, ya da arkası olana verirlerdi yeterli krediyi.

Tahir'in babası Avşar Mustafa, yıllar önce köyün orta halli çiftçilerinden biriydi. Gençliğinde geniş omuzlu, ince uzun belli, çekik gözlü, bıçkın, atak biriydi. Saçlarını alabuluz kestirir, kilot pantolon altına körüklü çizmelerini giyer, ata binerdi. Akranları arasında az konuşan, konuşunca da her şeyi dobra dobra söyleyiveren, açık sözlü, mert huylu, gözü pek biriydi.

Ekim zamanı yeterli krediyi bulamayan Avşar Mustafa, düşünmüş taşınmış, sonunda tarlasının tamamını ipotek ettirerek bir tefeciden yüklüce bir para almıştı. Parayı veren, Hümülülü Ali Rıza Bey derler, Ceyhan'ın en acımasız, en ünlü tefecilerinden biriydi.

Ne ki o yıl havalar fazlasıyla kurak gitti. Önceki yıllarda içine girildiğinde insanı koltuklayan başak yüklü ekinler, ele, orağa gelmez oldu. Yerden bitme ufacık kaldı. O kadarcık

ekinden kalkan ürün ekilen tohumunu bile koruyamadı. Tüm bunlar yetmiyormuş gibi o yıl hükümet de kalkan buğdayla pamuğun taban fiyatını biraz düşük tutunca, korkulan başa geldi. Avşar Mustafa, Hümülülü Ali Rıza Bey'e olan borcunu ödeyemedi. Ali Rıza Bey de, elindeki taş gibi sağlam ipotek senedine dayanarak, dört yüz dönümden fazla toprağının tümüne el koydu Avşar'ın. Varlıklıyken bir günün içinde yoksulluğa düşmek diye işte buna derler. Ne yapacağını, kime ne diyeceğini bilemeyen Avşar Mustafa, aşı, uykuyu unuttu. Günlerce evinden dışarı çıkmadı. Geleni gideni olduysa da kabul etmedi. «Topraksız ne yaparım ben, ne yaparım?» diye diye söylendi, kıvrandı, ağladı. Deli danalara döndü. Üç yol vardı önünde şimdi: Ya ceketini alıp çekip ggidecekti, ya Hümülülü'nün hizmetine girerek, bir zamanlar kendisinin olan tarlada ırgatlık yapıp çalışacaktı, ya da tabancasını şakağına dayayıp intihar edecekti. Üçünden biri. Dünyada varlıktan yokluğa düşmek kadar zor olanı yoktu çünkü.

Ne ki Avşar Mustafa bunların hiçbirini yapmadı. Bazı çiftçiler gibi, «yok canım, çiftçilikte iş yok. Toprak karın doyurmuyor!» diyerek toprağı da suçlamadı. Bir düğüne, davete gidermiş gibi bir sabah kilot pantolonunu giydi, çizmelerini çekti. Bindi atına, koştura koştura Ceyhan'a doğru sürdü. Öğlene doğru da Ceyhan'da aldı soluğu. Köprübaşı Meydanı'ndaki hanlardan birine bağladı atını. Sonra da Hümülülü Ali Rıza Bey'i Ceyhan çarşısının ortasında tek kurşunla öldürdü. Kurşunu yemesiyle çarpılmış gibi yere düşen, şaşıran Hümülülü, Avşar'a doğru çaresizce ellerini kaldırarak: «Dur yapma çocuk!» diyebildi. Sonra da gerisini getiremeden öldü.

Hümülülü'nün öldürüldüğünü duyabilen geldi, duyabilen geldi. Ceyhan çarşısı kalabalıkla doldu taştı. İnsanlar cadde ve sokaklara döküldüler. Kimisi, «Hümülülü ettiğini buldu,» dedi, kimisi de, «eline silahını alabilen çarşının ortasında takır takır adam vuruyor; hükümet, kanun, nizam nerde?» diye bağırdı. Ortalık karıştı. Baş tefeci Hümülülü'nün bir alacak verecek

davası yüzünden öldürüldüğünü duyabilen ne kadar tefeci varsa, hepsinin yüreğine kara korku düştü. «Emsal olur» diyerek, dükkânlarının kepenklerini gürültüyle ve birbiri ardına indirerek, evlerine kaçıştılar. Sonra da kime, hangi köylüye borç vermişlerse, vâdeleri geldiği halde ne istediler, ne de arayıp sordular.

Bu olay o zamanlar dillere destan oldu.

Ay ışığında gezerim Anavarzanın dağını
Tek kurşunda devirdim Hümülünün ağını

diyen ağıtlar, türküler yakıldı.

Olayın hemen ardından atına atlayarak kaçmaya çalışan Avşar Mustafa, Ceyhan'ın dışında yakalanarak tutuklandı. Bir süre yargılandıktan sonra hapise atıldı. Yıllar sonra da affa uğrayarak tahliye edildi.

Avşar'ın hapisten çıktığını duyan Hümülülü'nün mirasçılarını bir korkudur aldı. «Bir kişiyi vuran ikiyi, üçü de vurur,» diyerek ondan kalan tarlayı ucuz pahalı demeden bir başkasına sattılar. Tarlayı satın alan Türkmen Yusuf denilen adam da uzaktan Avşar Mustafa'ya akraba çıkınca, işler karıştı. Türkmen Yusuf, ya Avşar'dan korktuğu, ya da aralarındaki kan bağına güvendiği, ona acıdığı için, satın aldığı tarlanın ucundan kırk dönüm kadar bir yeri tuttu Avşar'a bedavaya verdi. Avşar Mustafa da alsa bir türlü, almasa iki türlü; sonunda kabul etti tarlayı.

Avşar Mustafa ile oğlu Tahir'i yıllardan beri besleyip büyüten, yeşertmese de kurutmayan işte o tarlaydı.

*

Orta boylu, orta yaşlı, seyrek dişli, kısa kesilmiş dik saçlıydı Koreli Yaşar. Hafifçe aralıklı duran dudaklarının arasından sırıtırmış gibi görünürdü kirli dişleri. Biçimli, geniş çenesi, sivri,

çıkkın şakakları vardı. Ne güldüğü belliydi, ne de somurttuğu. Yuvasında fıldır fıldır dönen kara ışıltılı gözleri bu yüzden güven vermezdi insana pek. Askerliğini yıllar önce Kore'de yaptığı için, çevresince 'Koreli' diye bilinirdi. İşi kazancı iyiydi; Ceyhan Sebze Halinde komisyonculuk yapardı. Yakın arkadaşıydı Tahir'in. Tahir Ceyhan'a indiğinde Koreli'ye uğramadan edemezdi. Geceleri onun evinde kalırdı. Koreli de ara sıra elinde bir iki kutu şekerle Sarıbahçe'ye çıkıp gelerek konuğu olurdu Tahir'in.

Ne ki Koreli'nin bu kez gelişi farklıydı. Görücüye çıkan damat adayları gibi koltuğu, elleri irili ufaklı hediye paketleriyle doluydu; takım elbise, gömlekler, kadın giysileri, ucuzundan bir karton cigara, paket paket çaylar, şekerlemeler...

Tahir'in evine girer girmez, hediye paketlerini odanın ortasına telaşla koyduktan sonra, yorulmuş bitmiş gibi derince bir soluk aldı. Ardından Avşar Mustafa'nın eline varıp öptü. Sonra da gürültülüce Tahir'le kucaklaşarak şakalaştı.

Hediye paketlerinin bolluğu biraz olsun şaşırtmış gibiydi Tahir'i.

«Ne bunlar yahu? Niye zahmet ettin?» diye sordu.

«Ne zahmeti», dedi Koreli sırıtan, tuzak, sinsi gülüşüyle. «Bugün işimiz var seninle.»

Tahir'le yan yana yer minderlerinin üstüne oturdular. Bir süre sağdan soldan konuştular. Asıl söylemek istediklerini dilinin altında saklayan, önceden hazırlıklı, aceleci, bir görünümü vardı Koreli'nin. Az sonra Tahir'in gözlerinin içine bakarak asıl söylemek istediklerini diline vurmaya başladı Koreli.

Elini Tahir'in elinin üstüne koyarak:

«Bak Tahir», dedi. «Evran Ağa'nın hassaten selamı var sana. Seni sever. Hakkı da yok değil; Avşar Mustafa gibi destan, yiğit gönüllü bir babanın oğlunu kim sevmez? Ne ki böylesine yiğit, cesur bir babanın oğlu nasıl kör şeytana uyar da, benim gibi bir ağanın tarlasına girerler dedi Evran Ağa. Herkesten beklerdim de Tahir gibi tok sözlü birinden beklemezdim bunu,

dedi. Tahir eğer gelseydi de, uygun, münasip bir lisanla benden tarla isteseydi, «Ağam elim darda, geçimim zorlaştı!» deseydi, «Al ulan sen de gönüllen!» diyerek tarlalarımın ucundan beş on dönüm bir yeri hem de bedavaya verirdim. Ama yine de iş işten geçmiş değil. Etmiş cahillik bir kere. Tahir bir an önce gelipte elimi öper, benden özür dilerse, her şey yoluna girebilir, hatta Ceyhan'da Tahir'e uygun bir iş bile bulabilirim, dedi. Yalnız Evran Ağa'nın koşulu var: Tahir el öpüp özür dilemeye gelirken yanında arkadaşı Erol'u da getirsin dedi. İşte o zaman her türlü sıkıntılarını gideriverecek, işgal edip sürdükleri tarlaya ektikleri tohumla, motorların kira bedelllerini bile cebinden ödeyiverecekti Evran Ağa. Maksat sulh olsundu. Amaaa, Tahir'le Erol gelmezler de, burunlarının dikine dikine giderlerse, Evran Ağa derhal işin önünü jandarma ve mahkemeye intikal ettirecekti. İşte o zaman, «Aman ağam, biz ettik, sen etme! Başımız ağrımasın!» demesinlerdi.

Bütün bu konuşmalar olurken, odada ha varlığı ha yokluğu belli olmayan yaşlı Avşar Mustafa birden söze girdi.

«Bir dakka oğlum, kim söylüyor bunları, kim?» diye sordu Koreli'ye. Kır seyrek saçlarının altında alnı ve yüzü kırış kırıştı Avşar'ın.

Koreli kendinden emin:

«Evran Ağa diyor Avşar amca, Evran Ağa!» diye sesini kaldırınca, yaşlı Avşar'ın gözleri yuvasında dondu kaldı. Oğlu Tahir'e dönerek, ömründe ilk kez görüyormuş gibi eliyle Koreli'yi gösterdi.

«Kim bu oğlum?»

Tahir:

«Baba görmüyor musun, arkadaşım Koreli bu?» deyince, Yaşlı Avşar'ın gözleri yuvasında büyümeye başladı.

«Görmesine görüyorum elbet arkadaşın Koreli olduğunu da... Yalnız bu arkadaşının dini mi değişti, mezhebi mi, anlayamadım. Böyle arkadaş mı olurmuş? Ne biçim insanlarla düşüp kalkıyorsun sen?» diye çıkıştı Tahir'e. Sonra da yerinden ağır

ağır kalkarak, Koreli'ye çıkış kapısını gösterdi.

«Derhal evimi terk et, çık git buradan,» diye bağırdı. «Gözüm görmesin seni. Kapımda senin gibi ağa elli adamların işi yok. Üstelik benim oğlum eğer bildiğim Tahir'se, satılık değil, olamaz da. Çabuk git, yoksa önünü arkana döndürürüm senin...»

Bir an müthiş bir sessizlik çöktü ortaya. Babasının öfkeli sözleri karşısında duyduğu şaşkınlık ve utanç yüzünden, kime ne diyeceğini bilemedi Tahir.

«Bir dakika baba!» diyecek olduysa da babasının öfkesinden korktu. Bilirdi nuh deyip peygamber demiyeceğini, babasının.

Koreli Yaşar ise, Bir Tahir'e, bir de Avşar Mustafa'ya baktı. «Bana ne kızıyorsun bey Amca? Ben sadece aracıyım!» diyebildi. Ama sesi o kadar yavaş çıktı ki hiç söylememiş gibi oldu. Çaresiz, soluksuz yerinden kalkarak, ağır ağır kapıya doğru yürüdü.

Avşar Mustafa, divanın üstünde duran hediye paketlerini bastonunun ucuyla dürterek:

«Bunları da, bunları da al götür», diye ardından bağırdı Koreli'nin. «O uşaklığını yaptığın Evran Ağa'na selam et, selam söyle ki, benimle oğlumun adını bir daha murdar ağzına almasın. O kim oluyor da şuna buna tarla bağışlamaya kalkıyor? Kimin toprağını kime veriyor hem? O paracıklarını cebine iyi koysun da, cebi soğumasın; paracıkları üşütür hasta olur sonra...»

Yüzü kıpkırmızı kızarmış, bozum olmuştu Koreli'nin. Bin bir heves ve sevinçle getirdiği hediye paketlerini de koltuğunun altına alarak, kapıdan hışımla çıkıp gitti.

Yaşlı Avşar'ın sesi duyuldu ardından.

«Sizi gidi yerden bitme türediler siziii... Koskoca Çukurova'yı nasıl akka tokka edip yağmaladığınızı bilmez miyim?.»

«Sana daha önce de söyledim Ağabey, bu iş fazla beklemeye gelmez; zaman geldi geçiyor. Gel bu işi onların anlayacağı dille çözelim, diye. Ama küçüğüm diye sözüm tutulmadı. Al gördün işte, onca hediye ve parayla gönderdiğimiz adamların hiçbiri bir işe yaramadı. Tümü de elleri boş döndü. Bir dayak yemedikleri kalmış üstelik. Zaman geçtikçe umutlarının kavak olacağını sanıyor bunlar herhalde. Hakları da yok değil; her geçen gün onların işine yarıyor çünkü. Kendilerini şimdiden adamdan saymaya başladılar. İyilikten anlamaz bunlar. İnsan değiller ki, bir acayip mahluk bunlar. Eğer biraz daha oyalanacak olursak, ağalar korktu derler, bizimle kavgayı göze alamadı derler, der oğlu derler. Onların yerinde olsam ben de öyle derim. Çünkü tarla işgal edileli beri on gün oldu. Ektikleri tohumlar göğerip ılmığa durdu. Bu da onların kendilerine olan güvenlerini her geçen biraz daha güçlendiriyor.»

Evran ağa, döner koltuğunun üstüne ağır bedeniyle çökmüş, ağır ağır kahvesini yudumluyor, bir yandan da usulca göbeğini kaşıyordu. Bıyık Süleyman'sa daracık tefeci dükkânının içinde ayağa kalkmış, öfkeden, sinirden şakakları patlamış, söylevini sürdürüyordu.

«Ağabey, ne olur gel bu işi sen bana bırak! Elimizin altında tonla insan var. İşte Koyuncuoğlu da burada, adamları hazırlar. Onların yanına bizim ülkücülerden birkaç adam daha kattım mı, bu işi oldu bitti say sen. Tohumla traktörler zaten dünden hazır. O halde daha neyi bekliyoruz ki? Gün geçirmeden onların ektiği tohumun üstüne inadına bir tohum da biz ekelim ki,

hem ılmıklaşan ekinleri sökülsün, mahvolsun, hem de iyi bir ders verelim onlara.»

Koyuncuoğlu girdi araya.

«Yalnız birkaç günden beri çok yağmur yağdı. Toprak suyuna doydu. Her yan çamur su içinde. Traktörler o çamur deryasında tarlaya marlaya giremezler. Girerlerse saplanır kalırlar çamura. Bir iki gün sonra girilse daha iyi olur.»

«Canım bizim amacımız tarlayı gerçekten sürüp ekmek değil ki. Beş yüz dönüm tarladan ürün alsak ne olur, almasak ne olur? Maksat tarlayı bizim de ekebileceğimizi cümle âleme göstermektir. Salt bunun için vakit geçirmeden girelim diyorum tarlaya.»

Evran Ağa kahvesini bitirdi. Ağır ağır koltuğuyla birlikte döndü.

«Peki onlardan yana tarlada durum nedir şimdi?»

«Tarlayı her gece bekliyorlar,» dedi Koyuncuoğlu. «Sabaha kadar ateş yakıyorlar. Kaç kişi oldukları belirsiz. Üstelik silahlılar. Ötegün iki adamımı kanalın yakınına kadar gizlice göndererek gözetlettim onları. Pek kalabalık değillermiş.»

«Bunlar iyi haberler işte! O zaman günah bizden gitti,» dedi Evran Ağa. «Böyle olmasını biz de istemezdik ama, ne yapalım? Karşımızdakilere laf anlatabilmek mümkün değil. Ne gerekiyorsa onu yapın, izin veriyorum.»

Ellerini sevinçle oğuşturan Bıyık Süleyman:

«Hay ağzınla bin yaşa sen Ağabey emi,» dedi. «Bak göreceksin, onlara öyle bir ders vereceğiz ki, Çukurova Çukurova olalı böylesini görmeyecek...»

Kardeşinin deli dolu, bıçkın halini gören Evran Ağa, birden c iddileşti. İşaret parmağını Bıyığa doğru uzatarak:

«Yalnız bir dakika,» dedi. «Ne gerekiyorsa yapın dedimse vurun, kırın demedim. Yooo, sakın ha!.. Bu cahil cühela insanlar bize karşı koyabilirler, silahlı da olduklarına göre bir sakarlık yapabilirler. Tarlaya girmesine girelim ama, ucu ölümle, yaralamayla bitecek bir işe kalkışmak yok asla. Adamlarının kula-

ğına iyice sok bunu. Ucu ölümle yaralamayla biten bir iş durduğu yerde durmaz, büyür. Sonunda da belaya girer başımız. Şimdilik bunu göze alamayız. En iyisi gürültüsüzce halledelim bu işi.»

«Fazla gürültü patırtı çıkacağını pek sanmam Ağabey,» dedi Bıyık. «Zaten topu topu on kişilermiş. Fazla direnmezler.»

«Dirensin direnmesinler, mesele o değil,» dedi Evran Ağa. «Bir kişi de olsalar, asla vurma, kırma, ölüm, yaralama olmayacak. Bu kararıma kesinlikle uyulsun istiyorum, ona göre.»

O gece tarlada nöbet sırası Erol'daydı. Sıkıca giyinmişti. Gocuğunu, yün başlığını, eldivenlerini, çizmelerini giymesine, yün atkısını boynuna sıkıca sarmasına karşın üşüyor, uçsuz bucaksız gece boşluğunun ortasında yapayalnız hissediyordu Erol kendini.

Yığma kanal toprağının üstünde vıcık vıcık suyu, çamuru çiğneye çiğneye gezindi, sağına, soluna, önüne ardına bakındı bir süre. Bakışlarını çiftlikten ayırmadı hiç. Önceki gecelerde Memedo'nun gözünden kaçmayan, bir yanıp bir sönen gizemli ışığı o da gördü ya bir anlam veremedi. Bu gece ağalar gelirler mi, gelemezler mi diye de kendi kendine düşündü.

Zifiri gecede bulutluydu hava. Yağmur göğün ağzındaydı; her an yağdım yağacağım diyordu. Kuzeyden, Anavarza kayalıklarının üstünden soluk kesici bir rüzgâr esiyor, kamış kurularını, püskül otlarını, ağaçları, çalıları kökünden koparırcasına sallıyor uğulduyordu. Ne yana dönerse dönsün azgın, nemli soğuğun ısırıcı dişleri üstündeydi. Üşüyor, üşüdükçe çişi geliyor, gerine gerine ayakta işiyor rahatlıyordu. Tarlanın çevresinde daha önce Memedo'nun yaktığı ateş izlerini görüyor, aynı izlerin üstüne çalı çırpı toplayıp yığarak bir ateş de kendisi yakıyor, çıkan alevlerin çevresinde döne döne, önünü ardını ısıtmaya çalışıyordu. Zaman da geçmek bilmiyor, uykusuzluktan gözleri kızarıyor, yanıyor, şişiyor, kanlanıyor, canı sıkılıyor, bir boşluğun ortasına düşmüş gibi amaçsızca oradan oraya dolanıyordu. Ateşin başından uzaklaşıyor, bir süre sonra geri döndüğünde ateşi sönmüş, cansızlaşmış buluyor, ama sönen

ateşi besleyip canlandırma gereği duymuyor, cansızlaşan ateş de giderek sönüyor, işgalin başından beri her gece Memedo'nun boyunca yaktığı gürül gürül ateşler, Erol'un gece nöbetinde ilk kez sönüyordu.

Bitmek bilmeyen gecenin belirsiz zifiri karanlığından bir ara köpek havlamaları duyuldu. Delicesine serptiren, şaşkın, buz gibi de soğuk bir yağmur başladı ardından. Uçsuz bucaksız gece karanlığını çakan şimşekler sarsıp uyandırdıkça, başını sokacak bir yer bulamayan Erol'un sıkılmaya başladı canı.

«Gelemezler yahu! Vakit gece yarısını çoktan geçti zaten. Gelselerdi şimdiye gelirlerdi. Hayır gelemezler. Zaten duymuşlardır bu gece benim nöbetçi olduğumu.»

Usundan geçen bu düşüncelere kendini inandırmaya çalıştı Erol.

«Bu soğuğun altında gece sabaha kadar beklenir mi be? Hep şu bizim işgüzar İsmail'le, Memedo'nun işleri bunlar,» diyerek ala çamurlu tarlayı boydan boya yürüdü. Köyüne doğru yöneldi. Sıcacık yatağına girip uyumak tutkusu tüttü gözünde. Ve bu güçlü isteğin dürtüsüyle ayaklarına kanat takılmışcasına evine doğru hızlandı, yürüdü gitti.

«Bu gece tarladaki ateşin yanışı biraz değişik, ölgün, gönülsüz gibi?»

«Bana da öyle geliyor. Ateş söneli bir saat olduğu halde hâlâ yanmadı. Tarladaki nöbetçiler uyudular mı nedir?»

«Bilemezsin ki? Bir tuzak da olabilir bu.»

«Olabilir. Acele etmeyelim isterseniz?»

«En iyisi biraz daha sokularak yakından bakalım tarlaya?»

«Bakalım. Başka da çaremiz yok zaten. Tarlada kimseler yoksa beklediğimiz an gelmiş demektir.»

Bu konuşmaların ardından, Koyuncuoğlu'nun iki gözcüsü, hendek ve çukurların, çalıların arasından eğile kalka gizlice, Erol'un terkedip gittiği tarlaya doğru süzüldüler. Kanal suyunun orada birbirlerinden ayrılarak, tarlayı ayrı ayrı yerlerden

gözetlemeye aldılar. Tarlada nöbetçiye benzer birilerini göremeyince bir araya gelerek, sevinçle çiftliğe doğru koşuştular. Ve soluk soluğa Koyuncuoğlu'nu bularak:

«Tamam, tarla boş. Değil nöbetçi, in cin bile yok orada.» dediler.

Gözleri ışıyan Koyuncuoğlu, üstlerinin başlarının giysileriyle odalara doluşmuş, uzanmış uyuklamaya çalışan adamlarıyla, traktör sürücülerine, Bıyık Süleyman'ın Ceyhan'dan getirdiği elleri sopalı, zincirli, silahlı ülkücülerine bağırdı.

«Kalkın çabuk! Yatıp uzanacak zaman değil. Tarla boş. Hazırlanın, bu gece giriyoruz tarlaya.»

Uyku sersemiyle, tedirgin, isteksiz, ürkek bir sürü insan doğrulmaya çalıştı yerinden. Bir hışırtı ve telaş aldı odaları. İçlerinden biri Koyuncuoğlu'na sokularak:

«Bakın, bu işten iyice emin olmamız gerek. Belanın üstüne körü körüne gitmeyelim. Ne olur ne olmaz,» dedi.

«Ne yapmamı istiyorsun, sen ilkin onu söyle?»

«Tarlaya doğru bir araba çıkaralım. Arabanın ışığında tarlanın yüzüne iyice bakalım. Işıkta daha iyi görünür tarlada nöbetçi olup olmadığı?»

Koyuncuoğlu bir an düşündü. «olabilir,» dedikten sonra dış kapının ağzında duran cip sürücülerinden birini çağırdı. «Haydi atla cipe, gidiyoruz,» dedi. Sürücü atladı cipe, bastı gaza. Koyuncuoğlu yanına iki adamını daha aldı. Bindiler cipe. Sonra da tarlaya doğru sürdüler cipi. Kanal toprağına varınca, Koyuncuoğlu ile iki adamı cipten inerek, sağa sola koşuştular. Cipin parlayan ışığında tarlanın yüzünü iyice görüp inceledikten sonra cipe geri döndüler. Ve yönünü çiftliğe doğru çevirdikleri cipin ışıklarını üç kez yanıp söndürerek, tarlada kimselerin olmadığının işaretini verdiler. Cipi hızla çiftliğe doğru sürdüler sonra.

Traktörlerin üstünde hazır bekleyen sürücüler, işareti alır almaz bastılar gaza. Birbiri ardına çalışan motorların gürültüsü, ortalığı boğmaya başaldı. Elleri sopalı, silahlı, zincirli bir sürü

insan da bir kamyonetin içine doluştular. Sonra kamyonet ve cip önde, traktörler arkada, bir ışık seli halinde Erol'un boş bırakıp gittiği tarlaya doğru yürüdüler. Tarlayla sınır olan dev sulama kanalının çamur, yosun ve su dolu tabanını zorlukla geçerek girdiler tarlaya.

Cipinden yere atlayan Koyuncuoğlu, kamyonetten inen silahlı sopalı insanların önlerine düştü. Yığma kanal toprağının gerisine belirli aralıklarla dizdikten sonra, teker teker uyarmaya çalıştı onları.

«İşaretimi almadan en ufak eteş etmek, tetiğe basmak yok. Köylüler uyanırlar da üstümüze gelecek olurlarsa bir eliniz tetikteyse, bir gözünüz de bende olacak. Ateş emrini verirsem ki, inşallah buna lüzum kalmaz, cana kasıt değil korkutmacasına sıkacaksınız. Evran Ağa'nın buyruğu böyle. Yoksa ölü panayırına döner ortalık.»

O ara belirli aralıklarla dizilen traktörler, tarlayı rastgele sürmeye başlamışlardı bile. Görülmemiş bir ışık seli ve homurtu kaplamıştı tarlanın yüzünü. On gün kadar önce sürülüp ekilen, aralıksız yağan yağmurlar nedeniyle de çamur deryasına dönen tarlayı bir kez daha derinden derine yararak, henüz çimlenmiş ılmıklaşmaya durmuş tohumları ters yüz edip yaralayarak, sürüp ekmeye başladılar tarlayı.

Sıvaları yer yer dökülmüş, çukurlarla dolu ev duvarları gibi yıpranmış, ölümcül, yorgun yüzlüydü Kamer Ana. Elmacık kemikleri çıkkın, sivriydi. Yuvasına kaçmış iri parlak gözleri yeterince uyuyamamış gibi ıslak, nemli, bulanıktı. Ağzında sağ kalan birkaç kök dişi çürümüş, kara ağaç köklerine dönmüştü. Unlu bulamaç gibi sulu yiyeceklerle ıslatırdı kursağını bu yüzden. Ne ki daha çok tütüne düşkündü o. Yaşlılık kılları çıkmıştı çenesiyle burnunun önünde.

Kendisi gibi eskimiş mitil yorganının altında geceleri bir uyur bir uyanır, sonra da derin düşlere dalarak akıp giden günlerin içinde, yenilen ekmek misali hergün biraz daha tükenip harcanan yaşlı ömrünü düşünür, yıllar önce yitirdiği kocasıyla ilgili küçücük anı pırıltıları canlanırdı gözlerinin önünde. Sonra da gecenin bir an önce sona ermesini istermiş gibi ya da bir geceyi daha gerilerde bırakıp yenilgiye uğrattığını göstermek istermiş gibi yaklaşan yeni bir güne karşı erkenden kalkar dışarı çıkardı.

O sabah erkenden yine dışarı çıktığında, yenile aydınlanmaya başlayan ağaçlara, binalara, köyün doğusunda kurşuni bir ışıltıda uzanan tarlalara doğru baktı Kamer Ana. Kulağına gürül gürül çalışan traktör sesleri geldi o ara. Erol, İsmail ve arkadaşlarının sürüp işgal ettikleri tarladan geliyordu sesler. Gidip gelen renk renk traktörlerin ışıkları karşılıklı birbirleriyle kesişirken, toprağı sürüyor, birbirine katıyorlardı. Onca traktör Erol'la arkadaşlarının olamazdı ki, dokuz on gün önce tohum ekip sürdükleri tarlaya şimdi ikinci bir kez niçin tohum eksinler,

traktör koşsunlardı?

Birdenbire Evran Ağa ile adamları geldi usuna Kamer Ana'nın. İşin içine Evran Ağa girince de akan sular dururdu. «Her gavurluğu yapar, her yokuşu çıkar onlar,» diyerek ikircik-lendi. Sağına soluna bakındı bir süre. Kimseleri göremeyince sokak aralarına doğru koşmaya, dişsiz ağzını geviş getirirmiş gibi sağa sola açıp oynatarak, yıllardır deli tütün içmekten kalınlaşmış, car car öten, çatallanan sesiyle:

«Kalkın! Ne yatarsınız ey toprak ademleri? Kalkın, ağalar basmış tarlayı, ağalaaaar!» diye bağırmaya başladı.

Çağrı sesinin ardından tek tük ışıklar yandı. Açılıp kapan-maya başladı kapılar. Ala uykulu, uyuşuk gözlerini açanlar, sel basmış gibi yataklarından fırlayıp dışarı çıkanlar... «Ne olmuş, ne olmuş? Ağalar mı basmış? Nereyi basmışlar? Tarlayı mı? Allah kahretsin, zaten olacağı buydu!» diyenler. Sabahın üşü-tücü, nemli, puslu ayazında, ellerini alınlarına götürüp, gözle-rini kısarak, tarlanın yüzünde çalışmakta olan traktörlere ba-kanlar...

Uyananlar arasında Erol da vardı. Erol, biraz da geceyarısı tarla nöbetini bırakıp gidişinin özürünü örtmek istercesine çıktı damlardan birinin üzerine. Ana, avrat, din kitap bastı küfürü. Sonra da bir elinde bıçağı, öbür elinde tabancası, damdan aşağı atlayarak, kollarını da iki yana açıp kapayarak, çılgınca bir öfkede tarladakilere doğru bağırdı.

«Ulan ne bok yemeye girdiniz tarlaya? Pezevenkleer! U-lan ağanın sıçtıkları! Lan sizin de kanınıza işemezsem şu bıyık-larım belinizin kılı ola!» diyerek arkası arkasına ateşledi taban-casını. Atıldı ileri. Erol atılır da kardeşleri dururlar mı, onlar da atıldılar peşinden.

Tabanca sesleri, Erol'un haykırışı, köylülerin uyuşukluğu-nu bir ölçüde silkeledi. Şalvarını, ceketini, ayakkabısını, lastik çizmelerini giyebilen herkes, ellerinde kazmalar, kürekler, bal-talar, demir dirgenler ve sopalarla uğultulu, karmakarışık bir düzende, Erol'la kardeşlerinin ardından koşuşmaya başladılar

tarlaya. Kimi erkekler de atadan kalma paslı kılıçlarını yorgun kılıflarından sıyırıp çekmişler, tarih öncesi bir cenge giderlermiş gibi kılıçlarını başlarının üstünde pervane örneği döndüre savura, öfkeli, deli bir uğultuda, suya, çamura aldırmadan koşuşuyorlardı. Kadınlarsa yeterince suya çamura batmış çıkmış uzun etekleriyle şalvar paçalarını toplama gereği bile duymadan, ilene ilene erkeklerinin ardından hızla koşuyorlardı. Koca denizde dalga çıkmıştı sanki.

Onca bağırtı çağırtı, bebelerle çocukların şafak uykularını da etkilemiş olmalıydı ki, çoğu evlerin derinliklerinden boğuk boğuk çocuk ağlamaları duyuluyor, çocuk ağlamalarına köpek havlamaları karışıyordu.

Kadınlı erkekli yüzlerce köylünün kovanından boşanmış kızgın arılar örneği tarlaya doğru koşuşmaları, en çok Koyuncuoğlu ile adamlarını etkiledi. Sürücüler, motorlarını durdurarak, korkusuzca üzerlerine doğru gelen kızgın köylü seline baktılar. Şaşırmış, tedirgin bir halleri vardı. Nasıl olmasındı ki? Tarlayı sürüp işgal eden köylülerin sayısını yalnızca on kişiyle sınırlı sanırlarken, yüzlerce öfkeli insan dalgasıyla karşı karşıyaydılar şimdi.

Olanı biteni çiftlik evinin penceresinden dürbünleriyle izlemeye çalışan Evran Ağa ile Bıyık Süleyman da şaşkın ve tedirgindiler çok. Çatışma fena olacağa benzerdi.

Koyuncuoğlu, paniğe kapılan traktör sürücülerine doğru koştu.

«Aval aval ne bakıp duruyorsunuz be? Duracak zaman mı şimdi? Gözü kör olasıcalar, sürün, işinize bakın siz! Gelecekleri varsa görecekleri de vardır,» diye bağırdı.

Motorlar tekrar sürüme başlarlarken, Koyuncuoğlu, toprak setin ardında geceden beri bekleşen silahlı koruyuculara doğru koştu bu kez.

«Telaşlanmaca, yanılıp şaşırmaca yok. Cana kasıt kurşun sıkmak, vurup öldürmek yok. Korkutmacasına, başlarının üstüne doğru sıkacaksınız kurşunu.»

Koyuncuoğlu daha sözlerini bitirmeden yaylım ateşi başladı. Her yerde bir cayırtı bir vaveyladır koptu. Toprak setin gerisi kurşun ve barut dumanı içinde kaldı. Otomatik silahların tarrakası, korkusuzca koşup gelen kadınlı erkekli insan kalabalığını bir an için duralattı. Ağızlarda şaşkın, küfürlü bir uğultu başladı. Köpekler ürüdü. Bağrışmalar, çağrışmalar, ilenmeler, çığlıklar aldı ortalığı. Yere yatanlar, çil yavrusu gibi dağılarak sağa sola kaçışanlar oldu.

Tam bir panik havası esmeye başlamıştı ki, elinde tabancasıyla korkusuzca öne doğru atıldı Erol.

«Ulan allahsızlar! Ulan köpekler! Kurşunlayın bakalım, kurşunlayın! Sizin kurşununuzdan korkanın da, korktu diyenin de,» diyerek bastı kalayı, bastı küfürü. Bastı kurşunu traktörlere doğru.

Erol'un naralar atarak öne atılması, kardeşleriyle öbür köylülüleri de coşturdu. Tahir tabancasını, Memedo çiftesini ateşledi. Böylece savaş alanına döndü ortalık. Köylüler bağıra çağıra, korku duvarını aşmışlar gibi tarlayı sürmeye çalışan traktörlere doğru atıldılar.

Ağa'nın silahlı koruyucuları durmadan ateş ediyorlar, köylülerin başlarının üstünden uçuşan, cıv cıv sesler çıkaran kurşunlar, gerilerdeki okaliptüs koruluğunun dallarıyla yapraklarını çırpıyor yere düşürüyordu. Ne ki onca ateşe karşın köylülerde en ufak bir geri çekilme ve yılgınlık olmadı. Ellerinde sıkıca tuttukları kazmalar, kürekler, baltalar ve dirgenlerle, çevresini kuşattıkları traktörlere rastgele vurarak, tarlanın sürümünü önlemeye çalıştılar. Sopası, dirgeni, baltası olmayanlar da yerden avuç avuç aldıkları çamuru sürücülerin yüzlerine gözlerine fırlatarak:

«Allah belanızı versin, toprağın çıbanları!» diye bağırıştılar. «Ekili tarlaya yeniden çift koşulduğu nerede görülmüş? Behey Alah'tan utanmaz korkmazlar! Toprağın ağzındaki tohum çiğnenir, yoyulur mu hiç? Karnı yüklü avradın üstüne çökülür mü? Hangi doğruya sığar bu? Ekilen tohuma, toprağa

yazık değil mi? Bu sizin yaptığınızı seferberlik gününün Fransızı bile yapmadıydı bize. Yazıklar olsun, yazıklaaar!..»

«Yeter artık; daha fazla gitmeye arkamız, gerimiz yok bizim. Heye, yook. Gerisi olmayandan korkulur. Yoksulluğun elinde döne döne pervane olduk; dönen pervane ateşinizden niye korksun?»

Silahlı korumacıların kurşunlarından korunmak için kimi köylüler kendilerini hızla yere atarak, toprağın yüzüne yapışarak, çamur, su dolu çukurlarla arkların içinde bir eğilip bir kalkarak, traktörlere yaklaşmaya çalıştılar. Kimi köylüler de kurşun yemiş vurulmuşlar gibi yattıkları yerde kıpırtısızca duruyorlar, onları gören öbür kadınlar da onların gerçekten vurulduklarını sanarak:

«A uşaklar, bizler burada sağız ama, onlar nasıllar? Vuruldular mı, ölüler mi, diriler mi?» diyerek feryadı figana başladılar. Öfkeden, telaştan, sinirden kimsenin kimseyi dinlediği, gördüğü yoktu ama.

Pek azında silah vardı köylülerin. Erol, Tahir ve Memedo'nun dışında, mavzeri olan tek kişi köy bekçisi Bayram'dı. Bayram ise mavzerine sıkıca sarılmış, yarı şaşkın, tedirgin, bir korkuluktan farksızdı.

Kadınların:

«Ulan sen de yamaçlarından sıksana be? Sıksana kurşunu, gözü kör olası, ne duruyorsun?» diye bağırmalarına:

«Sıkamam! Elimdeki devletin silahı. Mermisi de sayılı,» diyordu.

«Ulan daha iyi ya? Devlet o silahı sana köylünü koruman için vermedi mi? Bekçimiz değil misin sen?»

Tüfeğinde sıkacak kurşunu, saçması kalmayan Memedo, şaşkın şaşkın bakınıp duran Bekçi Bayram'a doğru koştu. Yanına varır varmaz,

«Çabuk ver o silahı bana!» diyerek çekip aldı mavzeri, Bayram'ın elinden. Memedo'nun mavzeri aldığını gören kadınlar,

«Motorlara, motorlara sık kurşunu!» diye bağırıştılar. Bu bağırışmaları traktör sürücüleri de duydular. Memedo, mavzeri doğrultur doğrultmaz çöktü tetiğe. İlk kurşun, en öndeki kırmızı traktörün arka kaba tekerlerinden birine değdi. Değer değmez de havası ağır ağır inip sönmeye başladı tekerin. Durumu gören sürücü, gaza bastı. Sağa sola yalpalar yapa yapa motoruyla birlikte kaçmaya başladı tarladan.

İkinci kurşun bir başka traktörün motor çeliğine değip kıvılcımlar çıkarınca, tehlikeyi anlayan sürücüsü de gaza basarak, kaçmakta buldu çareyi.

Öbür traktör sürücüleri ise, dört yanlarını saran, kuşatan yüzlerce öfkeli, delirmiş köylü kalabalığının ortasında ne yana direksiyon kırıp, tarlayı nasıl süreceklerini şaşırdılar. Önleri, arkaları, sağları solları durmadan bağıran çağıran, en ağıza alınmadık küfürler eden, gözü dönmüş, çılgın insanlarla doluydu çünkü. Sürücülerin suratlarını çamur yağmuruna tutanlar, tarlanın sürümünü önlemek için traktörlerin önlerine bedenleriyle ölümüne yatanlar vardı.

Onca öfkeye, küfüre, çamur yağmuruna dayanamayan, sinirlenen sarı bıyıklı bir sürücü, hızla gaza basarak, traktörünü köylülerin üstüne üstüne sürmeye kalkınca, iyice karıştı ortalık. Erol, tabancasında kalan son kurşunu, Sarı Bıyık'lının traktörüne boşalttı. Az sonra hızla direksiyon kıran Sarı Bıyıklı da motoruyla birlikte kaçmaya başladı tarladan. Kaçmaya başladı ya, Erol bırakıcı değildi peşini. Tabancasını beline sokar sokmaz, en yakın köylülerden birinin elindeki ağır demir küreği kaptı. Kapmasıyla da can alıcı bir nara atarak, Sarı Bıyıklı'yı kovalamaya başladı. Çukurların içine korkularından ölü gibi yatıp uzanmış, gizlenmeye çalışan öbür köylüler de ayağa kalktılar o ara. Ve saldırıya geçtiler hemen. Birbirlerine girenler, altalta, üstüste yuvarlananlar, tekrar ayağa kalkanlar, küfürler, çekilen ve çekildikçe cayırtıyla yırtılan gömlek, ceket, kazak seslerine ürpertici kadın çığlıkları karıştı. Ağzı burnu kan içinde kalanlar, yenleri, mendilleriyle ağızlarının burunlarının kanla-

rını silenler, arkası arkasına inip kalkan sopa, kazma, kürek ve dirgen darbeleri altında bir yanları çöken, yumulan, farları, camları, lambaları kırılan traktörler...

Sürücülerinin traktörleriyle birlikte apar topar tarladan kaçıştıklarını gören Koyuncuoğlu bir an ne yapacağını bilemedi. Silahlı koruyucularına doğru koşup bağırmaya başladı sonra.

«Çabuk kesin ateşi, kesin diyorum! Zaten sürebildiğimiz kadar sürüp ektik tarlayı. Geri çekilin! Tarlalık bir işimiz kalmadı bizim.»

Az sonra Koyuncuoğlu ile silahlı adamları da mevzilerini terkederek kanal suyunun ötesine doğru kaçışmaya başlayınca, büyük sevinç çığlıkları atarak arkalarından koşuşmaya başladılar köylüler. Sulama kanalı boyunca yığılı duran kanal toprağının üstüne kadınlı erkekli çıkıp toplanarak, geniş geniş de el kol hareketleri yaparak, coşkulu seslerle bağırıp çağırmaya başladılar.

«Soframızın eşkiyaları sizi! Nasılmış? El yumruğunu yemiye yemiye kendi yumruğunuzu değirmen taşı sanıyordunuz değil mi?»

«Gördünüz mü cahil denilen köylünün gücünü? Gördünüz mü birlik olmanın, kozalaşmanın sırrını?»

Her yaştan silme insanla doluydu kanal toprağının üstü. Üstleri başları kan, çamur, su içinde olmasına karşın, sevinçlerinden ağlaşanlar vardı. Yüzleri coşku ve heyecandan genişlemiş, ağızları büyümüş gibiydi. Nasıl büyümesindi ki? Evran Ağa ile adamlarını ilk kez kaçırtarak meydanda kalabilmeyi başarmışlardı. Sırtlarından ağırca bir yük kalkmış, yıllardır eğri duran belleri doğrulmuş, daha bir uzamış gibiydi boyları. Büyüyen, uzayan boyları değil yürekleriydi oysa.

Avşar Mustafa, topuklarına kadar battığı suya çamura aldırmadan, oğlu Tahir'in koluna girerek:

«Kim ne derse desin, bugün iyi bir gün oğlum,» dedi gururla. «Bugün şükredilecek bir gün. Hayır duamızı yukarıdaki

allaha değil, kendimize edeceğiz. Bak, güneş bile anlamış toprak sahibi olduğumuzu da, doğuşu bu sabah bir keleş, güzel...»

Saçı sakalı koza pamuğu gibi ağarmış, ta Hacı Seydo döneminden kalma doksanlık Veli baba da, o soğukta, çamurda bastonunun ucuna tutuna tutuna, uz, titrek adımlarıyla çıkmış gelmişti tarlaya.

«Oğul yaşlandım, işe yaramaz ham bıçağa döndüm ama, bu kavga gözümü açtı benim. Canımı bileğiledi, keskin bıçağa döndürdü beni. İyi de oldu, iyi bir ders verdik onlara» diye konuştu.

Er sabahta kalkarak, ağaların tarlaya girdiklerini bağıra çağıra köylülerine duyuran Kamer Ana da, durmadan gülüyor, güldükçe ağzında ki çürümüş diş kökleri görünüyordu.

«Şükür allahıma ki ne şükür! Sanki kabirde yatan kocam geri geldi de canım yeşerdi oğul. Canım oynak oğlağa döndü. Bugüne kadar hayatı boşu boşuna taşlamışız oğul. Ama şu ağaları kaçırttığımızı ölmeden önce gördüm ya, oh canıma değsin. Bu yaştan sonra ağzımda kuzu dişlerim çıkar büyürse hiç şaşmam.»

Evran Ağa'nın traktörleri, toprağın hakkını vererek, özene bezene değil, öylesine, yani kara düzene sürmüş ekmişlerdi tarlayı. Ekilen tonlarca tohum tanelerinin açıkta kalmalarından belliydi bu. Tarlayı bir oradan bir buradan sürerek, hem kendi ektikleri tohumları, hem de Erol'la arkadaşlarının ılmıklaşmaya duran ekinlerini yoymuş berbat etmişlerdi. Tarlanın yüzü saçılan tohumlarla doluydu. Tarlayı o haliyle bırakamazlardı. Bırakacak olurlarsa tarlanın yüzüne bulut kümeleri halinde konan, çöken kuş sürüleri, bir günün içinde tümünü yiyip bitirebilirlerdi tohumların. Bunu önleyebilmek için hemen çalılar, çırpılar, geniş ağızlı tırmıklar toplayarak, bir baştan öte başa çekip sürümeye başladılar toprağın yüzünü. Gün kuşluğa kadar sürdü bu. Ve açıkta kalmış ne kadar tohum varsa, üstle-

rinin örtülmesini sağladılar böylece.

Tarlayı silahlı nöbetçi köylülere bıraktıktan sonra, dağınık kalabalıklar halinde köye geri döndüler. Yıllardan beri toprak sahibi olmaktan umutlarını kesmiş, miskin, tembel yürekleri şimdi daha bir tüylenmiş, topraksızlık ateşiyle yanmaya başlamıştı.

Yaptıkları işgali öz köylülerinden gizleyen, yeri gelince onları korkaklık ve güvensizlikle suçlayan Erol, Tahir ve Ahmet Duran ise kolkola girmişler, kalabalığın önü sıra yürüyorlar, Evran Ağa'nın adamlarını tarladan nasıl kaçırttıklarını birbirlerine anlata anlata bitiremiyorlardı.

«Gördün değil mi? Herifçioğlunun tekmeyi yiyince, kuyruğunu kısıp nasıl kaçtığını?»

«İsterse kaçmasın, yoksa çoktan haklamıştım deyyüsü.»

«Hele o Koyuncuoğlu denilen tasmasız köpek var ya, artık bir daha uluyamaz, unutamaz yediği tokatın acısını.»

Onların öğüne öğüne bağırıp çağırdıklarını gören, duyan Memedo, kalabalığı yara yara önüne geçti Erol'un.

«Yahu dün gece tarlada nöbetçi değil miydin sen?» diye bağırdı. «Herkesin içinde bağıra çağıra öğünmek kolay. Söylesene, dün gece ne yaptın sen? Ne diye bırakıp gittin nöbetini? Nöbet bir insanın namusudur be! Uykun da gelse, ağır ateşli hasta da olsan, gözüne biber sürer de uyumaz, tutar nöbetini be? Tuh senin kalıbına. Bir de öğünüyor... Eğer nöbetini tutmuş olsaydın bunların hiçbiri başımıza gelmezdi. Yazıklar olsun!»

Erol öylesine neşeliydi ki, Memedo'nun bu haklı çıkışına alınmadı bile.

«Haklısın Memedo,» dedi. «İnan ne diyeceğimi ben de bilemiyorum. Gece geç vakit olmuş, uykusuzluktan da göz kapaklarım şişmiş, yerinden oynamaz olmuştu. Ulan bu zamana kadar gelmeyen deyyüsler bundan sonra da gelmezler, diyerek çektim gittim yatmaya. Meğer su uyur düşman uyumazmış

kardaş. Yanıldım işte. Yanılmaksa insana mahsus,» diyerek sevinçle koltukladı Memedo'yu.

Birlikte kalabalığın önü sıra yürümeye başladılar.

Can sıkıcı, kararsız, öfkeli bir hava vardı çiftlik evinin salonunda. Avurdu avurduna geçmiş Evran Ağa, kaşlarını çatmıştı. Değil konuşmak, öksürmüyor, küfür bile etmiyordu. Koca göbeğiyle, halı döşeli salonu boydan boya adımlıyor, ara sıra buğulu camdan dışarıya bakıyor, dışarıda avluda rastgele duran, sudan, çamurdan renkleri belirsiz olmuş, tarladaki kavgada çamurlukları, kaportaları yer yer ezilmiş, çökmüş, nerdeyse hurdası çıkmış traktörlerinin halini gördükçe canı burnunun ucuna geliyor, alnında derin batmış öfke damarları kabarıyor, şişkin yüzü renkten renge giriyordu.

Kilimle kaplı geniş tahta sedirlerden birinin ucuna, hemen kalkıp gidecekmiş gibi emanet bir oturuşa vermişti kendini Bıyık Süleyman. Sinirli sinirli bıyıklarıyla oynuyor, içinden geçen delice düşüncelerinden korkuyor, ürperiyordu. Arada bir de gözlerinin akını çıkararak Gazi ile Koyuncoğlu'na, bir böceğe bakarmış gibi aşağılayıcı, pis bir tavırda bakıyordu.

Gazi ile Koyuncuoğlu ise, kapıya yakın duvarın dibinde ayaktaydılar. Haklarında verilecek bir idam fermanını beklerlermiş gibi başlarını önlerine eğmişler, ellerini de karınlarının üstünde birleştirmişler, sessizce duruyorlar, Evran Ağa ile Bıyık'tan gelebilecek zılgıtın hesabını yapıyorlardı içlerinden. Tarlada fırtına kopacağı kadar kopmuş, canlarını köylülerin ellerinden zor kurtarmışlardı zaten. Asıl fırtına şimdi kopacağa benzerdi. Şu fırtına kopacaksa kopsa da biz de şu ölüm sessizliğinden kurtulsak diye düşünüyorlardı ikisi de belkide.

Şalvarı, yeleği, çizmeleri su, çamur, sağ eli de kanlı sargılar

içindeydi Koyuncuoğlu'nun. Bir gözünün üstü yediği dayaktan mosmor şişmiş kapanmıştı. Canının sızısından yüzü arada bir buruşuyor, kırışıyordu.

«Ne demek? Ne demek lan bu?» diye bağırarak içerideki sessizliği birden bozdu Evran Ağa. «Bir avuç çapulcu nasıl olur da üstümüze gelebilirler? Bir tuhaf, şımarmış, azmış kin uşağı bunlar. Şaklaban, aşağılık, namussuz, pis, bokoğlu boklar... Ne demek lan bu? Ha, ne demek?..»

Bıyık Süleyman ise, içerde kimse yokmuş gibi kendi kendine konuşuyordu.

«Gönül diyor, git adamlarını tekrar topla. Kuşat köyü, ver kurşunu, ver kurşunu, kümesteki tavuklarına kadar gebert hepsini... Sonra da... Tövbe tövbe... Ulan dinime imanıma zorla kurtun ağzına kan sürüyor bunlar, kan...»

Öte yanda hışımla konuşmasını sürdürdü Evran Ağa.

«Şu işe bak: Günlerce toplan, hazırlık yap, telefon üstüne telefon et, adam tut, adam kayır, silahlandır. Sonra da hiçbir işe yaramadan bir alay dümbüğe cesaret ver. Bu işte bir yanlışlık yaptık ama, nerede yaptığımızı bir türlü anlayamıyorum. Evet evet baştan yanlış yaptık biz. Hem de bir değil, iki değil üç yanlışı birden yaptık. Nasıl yaptık? Karşımıza on kişinin çıkacağını sanırken köylülerin tümünü karşımızda bulduk. Ve ilk yanlışı böylece yaptık. Efendime söyleyeyim, onların ektiği tohumun üstüne bir tohum da bizler ekerek, tarlanın tohum eksiğini gideriverdik. Oysa biraz daha sabredipte onların ektiği tohumlar iyice büyüyüp yeşerdikten sonra tarlaya girseydik, hem yetişkin ekinlerini kurutur, mahvetmiş olurduk, hem de tarlaya ikinci bir kez tohum ekecek halleri kalmazdı onların.

Hayır, anlayamadığım nokta şu benim; bu gözü dönmüş köylüler nasıl oldular da biraraya gelebildiler? Zaman mı değişti, biz mi arakada kaldık, anlayamadım gitti. Bu toprak delisi insanlar bir kere toprağa sahiplenirler de ektikleri tohumu ekin olarak bir kaldıracak olurlarsa, o zaman bu tarla gitti gider. Bana öyle geliyor ki bu iş sandığımızdan da fazla başımızı ağır-

tacağa benzer.»

Herkes başını önüne eğmiş, sessizce Evran Ağa'nın konuşmasını dinliyordu.

«Aslında suçun büyüğü kimde biliyor musunuz? Hani o meclisteki solcu milletvekilleri var ya, işte onlarda. Bok herifler! Yıllardan beri mecliste bir toprak reformu teranesidir tutturdular. Reform diye diye bu köylü eşşeğinin aklına öyle bir karpuz kabuğu getiriverdiler ki, allah sonumuzu hayır eylesin. Böyle giderse yarın altımızdaki sandalyeye bile göz koyar bunlar.»

Deminden beri burnundan soluyup duran Bıyık Süleyman, yerinden kalkarak enistesi Gazi'ye çattı birden.

«Ağabey boşver meclisi neyi. Bu işin asıl suçlusu, büyüğü işte burada. «Sonra Gazi'ye dönerek: «Hani işgali yapanlar on kişiyle sınırlıydılar? Hani kendi aralarında bile henüz birleşebilmeş değillerdi? Gözünle gördün mü bugün tarlada olup bitenleri? Ha? Gördün mü? Herifler kadını erkeğiyle küremeküş geldiler üstümüze. Eğer adamlarımızı uyarmamış olsaydık yüzlerce insan ölürdü orada. Başımız da beladan belaya girerdi.»

Gazi, Bıyık Süleyman'a bir süre baktıktan sonra sesini çıkarmadı. Başını önüne eğdi.

Bu kezde Koyuncuoğlu'na yüklendi Bıyık Süleyman.

«Sana da yazıklar olsun. Kalıbının adamı değilmişsin sen. Hani ne oldu senin Koyuncuoğluluğuna? Bana şu kadar adam lazım dedin fazlasıyla getirdim. Şu kadar cephane, silah, sopa, lazım dedin onları da getirdiğim halde bir türlü adamları tarladan atamadınız.»

Koyuncuoğlu, Gazi gibi pısırık, korkak biri değildi. Evran Ağa'nın hizmetkarı da olsa, sonuçta bir toprak insanıydı o. Çatlayan kolunun ağrısının üstüne bir de suçlanıyor olması hayli ağırına gitmiş olmalı ki, yerinden kalkarak kapıya doğru yürüdü.

«Madem ki böylesi işler, sopayla, silahla oluyor, o zaman

git sen çıkar adamları tarladan da görelim bakalım,» dedi.

Ama Evran Ağa girdi araya hemen.

«Otur yerine Koyuncuoğlu, otur ve doğru konuş!» dedi. Koyuncuoğlu kapıya yakın sandalyelerden birinin üstüne yığılırcasına çöküp oturdu.

Evran Ağa, sıkıntıdan yanaklarını havayla şişirdikten sonra derin bir of çekerek önüne koyverdi. Geniş salonu bir kez daha ağır ağır adımladıktan sonra, kardeşine döndü.

«Herkesin canı burnunun ucundayken sende dikine dikine konuşup durma Süleyman», dedi. «Koyuncuoğlu, Koyuncuoğlu olsun da ne yapsın? Teker teker vurdursaydı köylüleri, daha mı iyi olurdu yani? Adam elinden geleni yaptı. Üstelik yaralandı da. Bırak böyle lafları. Kavga edecek zaman değil şimdi. Hemen önlemini almazsak yarın bir gün iyice ayranları kabarır bunların.

Aslında beş yüz dönümle duracaklarını bilsem, hiç başımı ağrıtmam, 'alın lan sizin olsun!' diyerek çeker verirdim orasını. Nasıl olsa mülkiyeti bizim değil, hazinenin. Yıllardır da sürüyor mahkemesi. Ama olamaz, yapamam... Yarın ağalar korktu diyerek yüzden yüz bulur astarını ister onlar. Onlar istemeseler de başka köylüler isterler. 'Her başkaldırana Evran Ağa madem tarla veriyor, o zaman biz de ucundan kıyısından girelim de şansımızı deneyelim,' diyerek, bir azıp çoğalmaya başlarlar ki, incir dönmesi gibi başetmemiz mümkün olmaz.»

Cigarasını bitirmeden fırlatıp atan Bıyık Süleyman, ağabeyinin konuşmasından biraz sıkılmışa benziyordu.

«Orası tamam Ağabey de, şimdi ne yapacağız? Sen asıl onu söyle?» dedi birden.

Evran Ağa duraladı.

«Ne mi yapacağız? Yapacağımız yapacağızı elbette. Kolayına papuç bırakmam ben. Önce savcılığa bir dilekçe vererek, motorlarımızdaki olan biten hasarın tesbitini yaptıralım bir. Tesbit raporu elimizin altında olsun. Bugün Ceyhan'a döner dönmez avukatlarımızla bir toplantı yaparak, durumu görüşe-

lim. Hazineyle aramızda davalı olan tarlayı sürmemize Sarıbahçeliler engel oldular. Çift süren motorlarımıza sopa, silah ve baltalarla saldırdılar. Motorlarımızı parçaladılar, adamlarımızı dövdüler. Tarlayı da tekrar işgal ettiler. İşgal, mala mülke saldırıdır oysa, kanunen de suçtur. Azılı solcular Sarıbahçe'de karargah kurmuşlar, harıl harıl çalışarak köylüleri kandırıyorlar,' diyerek bir dilekçe döşesinler versinler mahkemeye ki, akılları başlarına gelsin deyüslerin. Ayrıca tarlanın hazineye olan kirasını maliye veznesine bir an önce yatırarak, koçan evrakını da elimizin altında hazır tutalım. İş ilerde mahkemeye düştüğünde elimizde hazır belge olarak bulunsun.

Ha bir şey daha var. Tarlanın yarıdan çoğunu sürerek tohum ekimini büyük ölçüde gerçekleştirdik sayılırız. Onların ektiği tohum, İmam buğdayı denilen toplama, karışık, yerli karakılçık cinsi buğdaymış. Bizimkisi ise makinadan elenip gençleştirilmiş, ilaçlanmış sertifikalı, ekime hazır akbaşak cinsi buğdaydır. Bu tohumu Devlet Üretme Çiftliği'nden aldığımıza dair elimizde hazır belgelerimiz var. Gerekirse ilerde mahkemeden tarlaya bilirkişilerden oluşan bir heyet çıkartır, keşif yaptırırız ve böylece halen tarlada ekili bulunan buğdayın bizim buğdayımız olduğunu kanıtlarız. İşte o zaman bellerini bükeriz onların.

Hem sonra bu tarla Sarıbahçe köyünün değil, Çatalhöyük köyünün sınırları içindedir. Bu konuyu da Filit Eken Ağa ile konuşacağım. Biliyorsunuz Çatalhöyüklüler, Sarıbahçeli kızılbaşları öteden beri sevmezler.»

Tarlada verilen kavgadan sonra Erol, İsmail ve arkadaşları olup bitenleri görüşmek üzere Ali Seydo'nun evinde toplandılar. Olayı Ceyhan'da duyarak köye gelen Aydoğan da katıldı toplantıya. Ve bir süre hoş beşten sonra anlamlı anlamlı baktı Erol'a.

«Arkadaşlar görüyorsunuz ki, ağalar bizlerden korkmuyorlar. Tarlanın başını bir gece boş bırakınca hemen saldırıya geçtiler.»

Utanmış gibi başını önüne eğdi Erol:

«Haklısınız! Ağaların gerçekten gelemiyeceğini sandım ve yanıldım. Bunun cezasını da bütün köylüler çekti. Bundan böyle başıma buyruk hareket etmiyeceğim.»

«Arkadaşımızın hatasını kabul etmesine sevindik,» dedi Aydoğan. «Hepinizin önünde ona teşekkür ediyorum. Her neyse, bunu şimdilik biryana bırakarak, asıl konuya gelelim: Bu gelişmelere bakarak bazı önlemler almamız gerekiyor. Önce tarlada her gece düzenli nöbet tutmalıyız. Nöbeti tek başına Memedo değil, herkes sırasıyla tutmalı. Köylülerin en az sizler kadar toprak istediğini bugün ki kavgada görmüş anlamışsınızdır. Sizler onları çağırmadığınız, toprak sözü de vermediğiniz halde, hepinizden önce koştular tarlaya. Bu örnek bile onların en az sizler kadar toprak istediğini gösteriyor. Bu durumda onlarla birleşmekten başka çaremiz yoktur.

İsterseniz önce bir komite kuralım. Adına da 'işgal komitesi' diyelim ya da siz ne diyorsanız onu diyelim. Gelişmelere bakılırsa işler kızışacağa benzer. Yapılacak işlerin çoğalması

demektir bu da. Tarladaki nöbet işinin düzenlenmesinden tutun, avukatlara gidip gelme, çevre köylerden yardım isteme gibi bir sürü işin altına yalnızca siz on kişi koşarsanız, yorulur, bunalırsınız. Bu da ileride isteksizlik yaratabilir. Bunun önüne geçilebilmesi için de bu işlerin bir öncüsü, yürütücüsü olmalı. Bu komite köylülerin önüne çıkarak, herkesi birleştirici bir rol oynasın. İşgal konusundaki düşüncelerini sorsun onlara. Ve kararlarımızı böyle kapalı kapılar ardında değil, bizzat köylülerin gözü önünde alalım. Hazırlıklarımızı teker teker gözden geçirelim. Yarın ağalar tekrar saldırırlar, bizleri şikayet ederlerse ne yapabiliriz? Köylülerden görev almak isteyenleri de aramıza alarak görevler verelim. Her düzeyde bir örgütlenme, toplanma, köylülerin görüşünü alma gibi anlayışları yaygınlaştırarak, onları işgal konusunda ilerleterek kendilerine olan güvenlerini kazandıralım. Komite böylece bu geniş düzeyli örgütlenmenin hem merkezi olsun, hem de fazla göze batmadan işgalin önderliğini sürdürsün. Ne diyorsunuz?»

Aydoğan'ın bu konuşması herkesce benimsendi. İsmail söz alarak yeni öneriler öne sürdü.

«Hazır köylülerin morali yerindeyken bağış toplayarak bir yardım fonu kuralım,» dedi. «Aydoğan arkadaşın dediği gibi yarın işler kızışabilir. Kendilerine kurşun sıkanları asla affetmezler ağalar. Bizi kendi güçleriyle tarladan atamayınca adliyeyle candarmayı işe karıştırabilirler. Bunun için paraya ihtiyacımız olabilir.»

«Paradan önce silaha ihtiyacımız var,» dedi Erol. «Ağalar tekrar saldırırlarsa neyle karşı koyacağız onlara, elimizdeki kırık dökük silahlarla mı?»

«Bu silah işine fazla girmeyelim,» dedi Aydoğan. «Bizim silahla bir işimiz yok. İşin içine silah girerse eninde sonunda bir maceraya sürüklenebiliriz.»

«Niye sürüklenelim ki?» dedi Erol. «Ağalar her türlü silahı ellerinde bulundurma hakkını kendilerinde görüyorlar da, bizler ne diye bulundurmayalım?»

«Silahlı olmak başka, karşısındakini çekip vurmak yine başkadır. Ağalar ellerindeki onca silaha karşın bugün bizi çekip vurabildiler mi? Vursalardı bu iş onların boyunu aşardı. Bu nedenle silahlanmamıza gerek yok sanırım.»

«Peki tarlayı geceleri neyle bekliyeceğiz? Bir tek Memedo'nun tüfeğiyle mi?»

«Hayır birkaç av tüfeği olsun yeter. Bunu da köylülerden alabiliriz.»

Erol inanmış görünerek sesini çıkarmadı fazla.

Memedo da söz alarak, köylülerden bağış toplama işini üstlenmek istediğini söyledi. Ama Ahmet Duran karşı çıktı buna.

«Memedo, şurada biz bizeyiz. Okuman yazman yok. Hesap kitap bilmezsin. Üstelik bağış toplayacak olanın dili biraz lügat bilmeli. Gel bu işi Tahir'le ben yapalım,» Memedo boynunu kırdı. Alıngan sesiyle.

«Tamam öyle olsun. Önemli olan sen ben değil, bu işin yürümesidir,» dedi.

Aydoğan gülerek, Memedo'nun omuzuna dostça elini koydu.

«Size bir şey söyleyeyim mi arkadaşlar; işgalin başından beri içinizde en doğru işi Memedo yaptı,» dedi. «Tek başına hepiniz adına tarlada nöbet tuttu. Şu ana kadar yaptıklarının hiçbiri işgalin zararına olmadı. Ben bağış işini değil de, nöbet düzenleme işini Memedo'ya verelim diyorum. Kanımca bu işi en iyi o yapar.»

Aydoğan'ın övmüş olmasından hoşnut olan Memedo, başını sallayarak nöbet işini üstlendiğini belli etti.

Ali Seydo, uyuşan ayağının birini öne doğru uzatarak:

«Ağalar bizi şikayet edecekler,» dedi. «Biz de ortak bir dilekçe yazalım. Köyümüze baskın vererek yüzlerce kurşun sıktıklarını, işgal edilen tarlanın onların değil, hazinenin malı olduğunu, ektiğimiz tohumun üstüne tekrar tohum ektiklerini, engel olmaya çalıştığımızda da üstümüze motorlarını sürdükle-

rini, keşif istediğimizi belirterek herkesin imzasını açalım, savcılığa verelim.»

«İyi fikir,» dedi Aydoğan. «Benim Ceyhan'da avukat arkadaşlarım var. Hepsi de ilerici, demokrat insanlar. Onlara gidip durumu anlatalım. Gerekirse köye çağırıp tarlayı gezdirelim.»

Toplantıdan sonra Memedo, ilkokulda okuyan oğlu Yusuf'u da yanına alarak köyün içine düştü. Evden eve, sokaktan sokağa, insandan insana koşarak, dolaşarak, tarla nöbetinin önemini anlatmaya çalıştı. Özendirici konuşmalar yaptı.

«Gördünüz işte; bir gece tarlanın başını boş bıraktık, ağalar hemen saldırıya geçtiler. Bu dava hepimizin. Tarla dediğin kız gibidir, önünü boş bırakmaya gelmez. Haydi var mı tarla nöbetine gönüllü bir yiğit?»

Memedo'nun sözleri, ağaları tarladan kaçırtmayı başaran köylüleri daha da canlandırdı. Nöbete olan ilgiyi arttırdı. Memedo'nun kara tombalak yüzlü oğlu Yusuf'un sarı yapraklı okul defterinin sayfaları şimdiden nöbet tutacak gönüllü köylülerin adlarıyla dolmaya başladı. Sayıları otuzdan fazlaydı.

Memedo, oğlunun elinden defteri aldı, girdi kahveye. Aydoğan'la İsmail'in önüne koydu defteri. «Nöbet işi fena değil, bayağı gönüllü var,» dedi. Aydoğan gülerek defteri eline aldı. Sayfalar arasına kargacık burgacık harflerle yazılmış köylü adlarına baktı. Sonra aynı adları düzgünce bir kâğıda yazarak temize çekti. İsmail, Memedo ile başbaşa vererek, listedeki adları evlerinin yakınlığına, akrabalıklarına göre dörderli takımlara böldüler. Her takımın başına birer sorumlu kişi seçtiler. Nöbet listesini yeniden temize çekti Aydoğan. Herkesin görüp okuması için kahvenin duvarına bastı.

Az sonra Ahmet Duran'la Tahir girdiler kahveye. Bağış torbasıyla bağış verenlerin listesini masanın üstüne bıraktılar. Memedo'nunkinin aksine, yüzlerinde umutsuzluk var gibiydi biraz.

«Darendeli çerçiler gibi kapı kapı dolaşıp dilenecek, yal-

varacak halimiz yok ya,» dedi Ahmet Duran. «Dilimiz döndüğünce işin önemini anlatmaya çalıştık. Başımızda bir ağalık belası var. Biz bu yola baş koyduk. Para bağışı topluyoruz. Artık gönlünüzden ne koparsa dedik, dil döktük. İşte verip verebileceklerin tümü bu. Anladığım kadarıyla millet gönülsüz bu işe. Kimse elini cebine atmıyor. Kimi para vermediği gibi bir de kapılarını yüzümüze örtüyorlar. Sanki babamızın kesesine topluyoruz bağışı, anasını sattığımının...»

İsmail, bağış torbasını ters yüz ederek masanın üstüne döktü. Ortaya yayılan bozuk paralarla buruşmuş iki buçukluk ve beşlik kâğıt paraları teker teker saydı. Gerçekten de umulanın çok altındaydı toplanan bağışlar.

Başını kaldırdı.

«Hepsi bu kadarcık mı?»

«Ya ne olacaktı? Hepsi bu kadar işte,» dedi Ahmet Duran. «Size söyledim, köylü gönülsüz bu işe. Beklediğimiz bağışı vermiyor. Siz bunların böyle bağırıp çağırdıklarına bakmayın. Bunlarda iş yok.»

İsmail, bağış listesine şöyle bir göz gezdirdi. Listede adları yazılan köylüleri görünce şaşırdı.

«İyi ama bizim köylülerin tümü bunlar değil ki? Hep zenginlerin, hali vakti yerinde olanların kapısına gitmişsiniz? Öbürlerine niye gitmediniz?»

«Mesela kime,» diye sordu Ahmet Duran, kızgın.

«Mesela Köşker Memet'e, Mesela Ali Rıza'ya, Nalbant Osman'a, Kürt Ali'ye, oradan geri öte say git işte; bir sürü insan var. Niye onlara gitmediniz?»

«Yahu bilmezmiş gibi konuşma İsmail,» diye sesini kaldırdı Ahmet Duran. «O saydıklarının neleri var da isteyeceksin allahaşkına?»

«Canım onların neleri olup olmadığından sana ne be kardeşim? Onlar da bu davanın destekçileri değiller mi? Bugün görmediniz mi, canlarını nasıl ortaya attıklarını? Herifleri adam hesabına alıpta kapılarına gitmemişsiniz ki?»

O ara Aydoğan da karıştı söze.

«İsmail doğru söylüyor. Yosulluk onların suçu değil. Zenginlerden önce onlara gitmeniz gerekirdi bence.»

Memedo bağış torbasını eline alarak, Ahmet Duran'la Tahir'e döndü.

«İsterseniz gelin bir de üçümüz deneyelim.»

Ahmet Duran'la Tahir'in yüzleri kararmış, canları sıkılmıştı.

«Tamam babam, madem öyle, bize inanmıyorsunuz. Gel üçümüz birlikte gidelim de gör gözünle her şeyi.»

Üçü birlikte kahveden çıktılar.

Memedo elindeki bağış kesesini sallayarak kapı kapı dolaşmaya, yolda sokakta her önüne çıkana yanaşarak, «haydi babam, bağış topluyoruz. Veren bizden vermeyen yine bizden. Gayrı gönlünüzden ne koparsa,» diye satıcılar gibi bağırmaya başladı. Bunun etkisi de oldu. Birçok köylü verecek parası olmadığı için, kimi iki ekmeğinden birini, kimi peynirini, kimi yarım teneke cevizini, bulgurunu, kuru üzümünü, pestilini, kaysı kurusunu, kimi de horozunu verdi.

Doksanlık Veli Baba, elleriyle sarıverdiği tam bir mendil dolusu cigarayı, tarlada nöbet tutacakların yakıp içmeleri için verdi. Kamer Ana da ölen kocasından anı kalan sarı pirinçten düdüğü bohçasından çıkardı.

«Alın, ağzınızın önünden ayırmayın bunu. Tarlaya ağaların iti köpeği girecek olursa, öttürün, soluklayın da millet duysun.»

Avukat Dündar Bey, kırkına yakın, kara kıvırcık saçlı, saçlarının yanlarına hafifçe kırartılar düşmüş, iri parlak gözlü, coşkulu, şen şakrak gülüşlü bir insandı. Avukat İsmet Bey ise, seyrek saçlarını ensesine doğru dümdüz taramıştı. Ellisini geçkindi. İnce bakır gözlükleri vardı. Savcılıktan emekliye ayrılmış, deneyimli bir hukukçuydu. İki avukat da aynı büroyu paylaşıyorlardı. İkisi de Aydoğan'ın yakın arkadaşları ve dostuydular. Bu yüzden Sarıbahçelilerin Evran Ağa ile olan davalarını gönüllü üstlenmişlerdi.

İki avukat arkadaş, yanlarında Aydoğan, İsmail ve Ali Seydo ile birlikte yazıhaneden çıktılar. Hazine avukatı Halim Bey'in bürosuna doğru yürüdüler. Gün öğlene yakındı. Duvarları yeni sıvanmış, badana ve kireç kokan, iki katlı bir binanın daracık merdivenlerinden çıktılar. Kapıdan içeri girdiklerinde büyükçe bir salona açıldı önleri. Duvarları boydan boya kaplayan raflar, dolaplar ağızlarına kadar dosyalarla dolmuş taşmıştı. Tül perdeli geniş pencerenin sonunda, susuzluktan kimi yaprakları sararmış, gövdesi kütükleşmiş yaşlı bir kauçuk ağacı, pencerenin dışında da ala çamurlu Ceyhan nehri görünüyordu.

Hazine avukatı Halim Bey, orta yaşlı, kuru zayıf yüzlü, kalın cam gözüklüklüydü. Üstü başı ucuz esans kokuyordu. Fazlaca giyilmiş ütüsüz siyah ceketinin omuzlarına yağlı saçlarından kepekler dökülmüştü. Meslekdaşları İsmet ve Dündar Beylerin yanlarında üç kişiyle içeri girdiklerini görünce, «hoş geldiniz!» diyerek koltuğundan kalktı. Yer gösterdi, el sıkıştılar. Sonra geri koltuğuna oturarak zile bastı. Gelen odacıya çay

getirmesini söyledi.

Ceyhanlı toprak ağalarının hışmından çekindiği, onların güçlerini bildiği için, her iki tarafı da idare etmeye çalışan, bu yüzden de cesur, atak kararlar alamayan bir yanı vardı Halim Bey'in.

Az sonra çaylar geldi. İçmeye başladılar. Cigaralar ikram edildi, yakıldı. Avukat İsmet Bey, çayını yudumlarken, Sarıbahçe köylüleriyle Evran Ağa arasındaki silahlı çatışmadan, kavgadan, hazineye ait olan beş yüz dönüm toprağın köylülerce sürülüp işgal edilmesinden kısaca sözettikten sonra, aynı, tarlanın hazine ile Evran ağa arasından yıllardan beri süregelen davanın şimdi hangi aşamada olduğunu sordu Halim Bey'e.

«Arzedeyim efendim,» diyerek yerinden kalktı Halim Bey. Duvarları boydan boya kaplayan tahta rafların önünde bir süre gezindi. Söz konusu davayla ilgili bir kucak dolusu dosyayı bulup alarak masanın üstüne koydu sonra. Dosyalar öylesine kabarıktılar ki, üstüste durmuyorlar, yana kayıp akıyorlardı.

Halim Bey, eskimiş, tozlanmış, yer yer de sararmış dosya yığınlarının üstüne elini vurduktan sonra, sıkıntılı bir soluk koyverdi önüne.

«Arzedeyim efendim, inanın ömrüm bu dosyaların arasında geçti. Birkaç yardımcım da olsa bu dosyaların altından kalkabilmemiz mümkün değil. Olamaz da. Yalnızca Ceyhan adliyesinde ağalarla hazine arasında süregelen dava dosyalarının sayıları kaçtır biliyor musunuz? Dört binin üstünde. Allah bilir kaç savcının, yargıcın, avukatın, keşif memurlarının göz nurları, emekleri vardır bu dosyaların içinde,» dedikten sonra tekrar, «arzedeyim ki,» diyerek yıllardan beri arkası arkasına ertelenen bitmez tükenmez keşif kararlarını, hangi yargıcın zamanında ne gibi kararlar alındığını, ama bu kararların her nedense bir türlü uygulanmadığını, esefle söylüyorum, günümüz adaletinin, daha doğrusu adalet terazisinin bol parayla oynatılan alicengiz oyunlarına dönüştürüldüğünü, parası olanın kimi haksızlıkları açıkca satın alabildiğini, yasaların açıklarından yararlanarak,

ağaların bu hukuk oyununu gizli açık bir şekilde sürdüregeldiklerini yana yakıla anlattıktan sonra, «arzedeyim ki, şimdi bu toprakları bir de sizin davasını üstlendiğiniz Sarıbahçeliler sürmüş ekmişler. Oysa bu topraklar doğrudan hazinenin malıdır. Evran Ağa ile mahkemelerde yıllardan beri boğuşuyoruz. Davalarımız birbiri ardına sürüyor. Daha da süreceğinden başka. Çünkü az önce de arzettiğim gibi bu davaların sürmesini bizlerden çok ağalar istiyorlar efendim. Davaların uzayıp gitmesi hazineden çok onların işine yarıyor. Mahkemelerde davalar böylece sürüp giderken, onlar da el koydukları binlerce dönüm hazine topraklarını dilediklerince sürüp ekip biçerek, her yıl servetlerine yeni servetler katıyorlar. Katıyorlar ya, o toprakları kira bedeliyle arazi vergisini maliye veznesine hâlâ götürüpte yatırmış değiller. Yatırmış olsalardı maliyeden kesilen koçanlarını getirip bana teslim etmeleri gerekirdi.

Şimdi sizlerle, davalarını üstlendiğiniz Sarıbahçeliler olayını konuşalım: Ben hazine avukatı olarak sizin Sarıbahçeliler hakkında da ayrı bir tahliye davası açacağım. Çünkü yasalar bunu gerektiriyor. Ve bu dava eskisi gibi hem Evran Ağa ile bizim aramızda, hem de sizlerle bizim aramızda olacaktır. Bilmem arzedebildim mi efendim?»

«Anlıyorum,» dedi İsmet Bey. «Desene ki yarın mahkemede sizinle kapışacağız?»

«Durum onu gösteriyor,» diyerek güldü Halim Bey.

Bu açıklamalar, avukat İsmet'le Dündar Bey'den çok İsmail'le, Ali Seydo'yu memnun etmişe benziyordu.

Halim Bey'e teşekkür edip teker teker elini sıktıktan sonra dışarı çıktılar. İsmail sevincinin nedenini açıklama gereği duydu bir ara.

«Halim Bey'in bu açıklamaları bizim için çok iyi,» dedi. «Hazinenin bizler için açacağı tahliye davasından sonra bizler de aynen Evran Ağa gibi tarlayı yıllarca sürüp ekebileceğiz. Nasıl ki Evran Ağa ile hazine arasında bu dava yıllardan beri süregeliyorsa, aynı şekilde bizimle de hazine arasında sürecektir. Eh bundan ötesi de can sağlığı...»

Öteden beri köyde olup biten her şeyden haberdar olan, en ufak bir olayda, kavgada bile kapılarına varılarak danışılan, görüşleri alınan Memetali, Muhtar Fikri, Koca Ömer ve Sarı Hasan gibi köy zenginlerine, şu işgal işi ortaya çıkalı beri bir hal oldu. Sesleri solukları çıkmadı. Köyde olup biten her şeyden haberli oldukları halde, köylülerden, en çok da Erol, İsmail, Ali Seydo ve arkadaşlarından uzak durarak, gelişmeleri sessizce geriden geriye izlemeye başladılar. Kendilerinin dışında köylüye güvenmedikleri için, yapılan işgal eylemine de kuşkuyla baktılar.

Ne zaman ki köylüler, korkusuzca ileri atılarak Evran Ağa ile adamlarını tarladan attılar, düşünceleri de yavaş yavaş değişmeye başladı onların. Tarladaki kavgadan sonra olayların durulacağına aksine hergün biraz daha gelişiyor olması, o arada bağışlar toplanması, tarladaki nöbetçilerin fazlalaşması, köylülerdeki canlılık gözlerinden kaçınadı hiç. Kimsenin de gelip eskisi gibi kendilerine akıl fikir sorup danışmamaları canlarını sıkmaya başladı. Hele hele ağalara karşı tarlada verilen kavgadan sonra bir kenara itilmişler, bilinçlice dışlanmışlar gibi bir kanı uyanmaya başladı içlerinde.

Kendi köylerinde bu kadar canlı olaylar olur biterken, olayların daha fazla dışında kalamazlardı oysa. Evran Ağa gibi bir zorbayı, onca silahlı adamlarına karşın tarladan kaçırtan bu gözü dönmüş köylülerin, yarın işler iyice kızışınca, köyün başına neler saracaklarını hiçbiri bilemezdi. Bilseler de iş işten geçmiş olur, önleyemezlerdi.

Muhtar Fikri, Memetali, Koca Ömer, Sarı Hasan'ın evinde toplandılar. Otırdukları odaya fırdolayı tahta sedirler yapılmıştı. Sedir üstleri, yerler, pahalı yörük kilimleri, halılarla örtülüydü. Orta yerde demir soba yanıyor, üstünde geniş karınlı bir çaydanlık kaynıyor, kızgın buharlar püskürtüyordu ağzından. Bir köşede formika kaplı sephanın üstünde siyah beyaz bir televizyon duruyordu.

En zenginleri Memetali'yde içlerinde. Orta boylu, altmışına yakın, şişman, kır saçlıydı. Yedi yüz dönümü aşan toprağı, birkaç dönüm okaliptüs koruluğu, traktörü, bol süt veren Hollanda cinsi inekleri vardı. Muhtar Fikri'nin de ondan kalır yanı yoktu. Altı yüz dönüm tarlası, traktörü, ayrıca bakkal dükkânı vardı. Koca Ömer'le, Sarı Hasan'ın da dört yüzer dönümü aşan toprakları, traktörleri, kavaklıkları, biraz da bankada paraları vardı.

Son iki haftadan beri köyde olup bitenlerden en çok tedirgin olanı Muhtar Fikri'ydi. Muhtar olarak tedirgindi, korku ve telaş içindeydi. Köyünde olup bitenlerden görevi gereği kedini sorumlu tutuyordu. Yarın birgün bu 'işgal' işine jandarma, adliye, Kaymakam karışırlarsa, en başta kendini çağırarak, köyünde neler olup bittiğini soracaklardı ona. O zaman ne diyecekti? Bu yüzden sabırsızlanıyor, bir an önce olayların içine girmek istiyor, düşünüyor taşınıyor, gelişmelerin seyirine göre kendi durumunu ve yerini saptayarak köylülerine arka çıkmak istiyordu. Bir yıl sonra seçim vardı hem. Seçimi bir kez daha kazanarak muhtarlık mühürünü korumayı istiyordu. Bunun için de bir an önce köylülerinin gözüne girmesi gerekiyordu.

Bu yüzden konuyu ilk o açtı.

«Anladığım kadarıyla bunlar kararlı görünüyorlar. Baksanıza hiçbirinde en ufak bir yılgınlık ve geri çekilme yok, görünmüyor.»

«Bana da öyle geliyor. Ceyhan'da iki de avukat tutmuşlar,» dedi Memetali.

«Geçen gün Ceyhan'a gittiğimde, yolda sokakta tanıdık

kime rastladıysam, ağalarla bizim köylülerin kavgasını sordular bana. Herkes işgalden sözediyor. Ceyhan gazeteleri bile bizim köylülerle ağaların kavgasını yazıyorlar,» dedi Sarı Hasan.

«Vallahi gazeteler de yazsa, herkes işgalden de sözetse boşuna, kulak asmayın siz,» dedi Koca Ömer. «Bizim köylülerin öyle farfara yaptıklarına bakmayın siz. Bunların amacı belli, bunlar ilkin önden önden gider görünürler, sonra da davayı götürür güle oynaya, hem de kucağından Evran Ağa'ya gizlice satarlar.

«Sanmam,» dedi Muhtar Fikri. «Az önce de dediğim gibi bunlar pek kararlı görünüyorlar. Evran Ağa'nın geçenlerde Remzi'yi el altından İsmail'e, Koreli Yaşar denilen o komisyoncu parçasını da bir sürü hediyeyle Tahir'e gönderdiğini, para , tarla teklif ettiğini duymadın mı? Senin dediğine benzer bir niyetleri olsaydı şimdiye çoktan satmışlardı davayı. Üstelik benim onlarla muhtar olarak görüşmem gerekiyor. Yarın birgün bu işe hükümet, adliye, jandarma karışırsa ki bu durumda karışacağa benzerler, benim hazırlıklı olmam gerekiyor. Yoksa yetkililerin elinden yakamı kurtaramam ben.»

«Muhtar olarak yalnızca sen değil, köyün büyükleri olarak bizlerin de gidip görüşmemiz, hallerini hatırlarını sormamız gerekiyor onların. Yoksa bunlar kendi başlarına buyruk olurlarsa, yarın işlerin önü iyice karışır, sarpa sarar,» dedi Memetali.

Bağdaş kurmuş oturmuştu Koca Ömer. Birden arkadaşlarına yanını döndü.

«Siz gidin, ben gitmem,» dedi olumsuzca.

«Gitmeyipte ne yapacaksın ki?» diye çıkıştı Muhtar Fikri. «Lafa böğrünü verip durma Ömer! Biraz malın mülkün vardır diye kendini kenara çekmesen iyi olur. Ne yani? Sen de olan mal mülk bende de var, onda da var, hepimizde var.»

«Varsa var. Ne olmuş varsa yani,» diye yanıt verdi Koca Ömer.

«Canım ne olmuşu var mı?» dedi Muhtar Fikri. «Bugün var olmasına ne bakarsın sen? Yarınımızın ne olacağı belli mi

bizim? Şu topraksız köylülerden farkımız ne de birkaç yüz dönüm toprağınla apayrı bir baş çekiyor, efeleniyorsun?»

«İyi dedin; bizim hem ağalarla, hem de köylülerle yakın ilişkilerimiz var. İki tarafla da iyi geçinmek zorundayız. Yoksa yarın iki arada bir derede kalabiliriz?»

Koca Ömer yanıt vermedi. Araya kısa bir sessizlik girdi. Dördü de başlarını önlerine eğerek düşünmeye başladılar. Yoksul köylülerle büyük toprak ağalarının arasına sıkışmış kalmış görüyorlardı kendilerini. Memetali'nin de dediği gibi iki tarafla da iyi geçinmek, çıkarlarını gözetmek zorundaydılar. Hangi taraf öne geçerse, ondan yana gölgelerini yakın tutmaya alışmışlardı. Çıkarları bunu gerektiriyordu. Sıkıştıklarında gider ağalardan kredi ve tohumluk buğday alırlarken, öbür yanda köylülere borca para vererek, küçük çapta tefecilik bile yaparlardı. Tarlalarını köylülere sürdürürler, pamuklarını, kozalarını onlara toplatır, çapayı onlara çapalatır, buğdaylarını onlara biçtirirlerdi. Gece gündüz köylülerle içiçe yaşarlar, kime güvenilip güvenilmeyeceğini de iyi bilirler iyi tanırlardı herkesi.

Öte yanda toprak ağalığına özenmek gibi onmaz bir de tutkuları vardı. Ağalar gibi çalışmazlar, bütün işlerini ırgata, yövmiyeciye yaptırırlar, zamanı gelince gider Adana, Ceyhan barlarında bol paralar harcıyarak hovardalık bile yaparlardı. Ağalar gibi yaşamak varken, niçin köylüler gibi dar paçalı kara şalvar giysinler, sarı sıcağın alnında ölesiye çalışsın yorulsunlardı? Gerçi onların ağalığa olan bu tutkuları biraz fazlaca pahalıya mal oluyordu; hiç yoktan bir sürü köylüye yövmiye ödüyorlar, kendileri çalışıp yorulmadıkları için de her yıl biraz da şişmanlayıp tembelleşiyorlardı ya, olsundu; değerdi, ağa kısmının karnı dizine değmezse ne değeri kalırdı ağalığın?

Karılarının da kendilerinden kalır yanları yoktu. On, on beş güne bir ırgat karılarını evlerine çağırarak, tekneler dolusu hamur yoğurttururlar, kızgın saçta ekmek pişirtirler, biriken kirli giysilerini tekrar tekrar yıkattırırlardı. Irgat karıları da yoksulluklarına inat öylesine güzel hamur yuğururlar, öylesine

güzel ekmek atarlar, pişirirlerdi ki, ekmeklerin üzerinde bir tek yanık izi bulamazdın.

Ağalara bu kadar özenti duymalarına karşın, birgün topraklarının ellerinden gidiveraceği korkusunu da gizliden gizliye içlerinde taşırlardı hep. Çukurova'nın çoğu zengin, varlıklı köylülerinde vardı bu korku. Nasıl olmasındı ki, ekim, sürüm zamanı gelince giderler, banka, kooperatif ve ağalardan yüklüce faize paralar alırlardı. Ne ki ödeme zamanı geldiğinde ya havalar kurak gitmiş olurdu, yeterli ürün alamazlardı, ya da hükümet o yıl kalkan buğdayla pamuğun taban fiyatını düşük tutardı. Bu da borç ödeme zamanı kapılarına icra memurlarının gelmesi demekti. Oysa hiçbir çiftçi kapısına borçlusu, icracısı gelsin istemezdi. İstemezlerdi ya yine de gelirlerdi işte. Büyük toprak ağalarının kapısına icracılar nedense pek gelmezdi de, küçük borçluların kapısına gelirlerdi. Büyük borcun sahibi de büyük olurdu çünkü. Küçük çiftçinin bankalara olan borçları bazen hükümetçe ertelense bile, kalan borçları ertesi yıla katlana katlana büyür, faizi faizine çalışırdı. Söz konusu kuraklık, tarla ve toprak için olurdu da, geciken faizler için olmazdı hiç. Alacağına kuzgun kesilen devlet, faiz üstüne faiz isterdi de on ay, bir yıl sonraya sarkan ödeyeceğine nedense faiz ödeyemezdi. Yoksullaşma süreci böylece hızlanır, orta halli, zengin çiftçiler iyice bunalmaya başlayınca, traktörlerini satar çıkarırlardı ellerinden ilkin. Sonra ucundan kıyısından kırkar ellişer dönüm tarla satmalarına gelirdi sıra. Toprak böylece küçülürken, büyük tefecilerle ağaların ellerinde toplanır, giderek onların havuzları dolup büyümeye başlardı. Bu hızlanmaya da değil çiftçi, dağ olsa dayanmazdı.

Bir zamanlar kendileri gibi bol topraklı olupta, sonradan tefeci ağalara borçlanarak, tarlalarının tamamını ellerinden çıkarmak zorunda kalan, yoksullaşmış nice köylü örnekleriyle doluydu çevreleri şimdi. Uzağa gitmeye hiç gerek yoktu, işte kendi köylerinde yaşayan Avşar Mustafa, Şener, Ahmet Duran ve Fevzi Çavuş canlı bir örneğiydiler bunun.

Muhtar Fikri, Memetali, Sarı Hasan ve Koca Ömer, zengin varlıklı da olsalar, onların da yüreklerinde toprak isteği vardı bu yüzden. İnsanlarda varolan yitirme korkusu, olanından daha da fazlasına sahip çıkmak gibi duyguları da beraberinde taşırdı nedense.

*

Ertesi günü Muhtar Fikri, Memetali, Koca Ömer ve Sarı Hasan, dördü birden söz birliği etmişler gibi boy göstermeye başladılar kahvede. Günlerden beri içlerini burup sıkan yoğun havadan kurtulmuşlar gibi rahat bir görünümdeydiler. Herkese kuşkuyla değil, aksine güvenle bakıyorlar, günlerdir de köylerinden, köylülerinden uzak, ayrı kalmışlar da köye daha yeni gelmişler gibi herkesi özenle selamladılar. Çaylar kahveler söylediler. O arada kahvede bulunan İsmail, kardeşi Hüseyin, Erol, Tahir ve Ahmet'e gözle görülür ilgilerini göstermekte de gecikmediler. Hallerini hatırlarını sordular.

«Ne haber? Neler oluyor bakalım? Bir kaza bela yok ya? Muhtarınız olarak eğer benden istediğiniz bir şey varsa, söyleyin, üstüme düşeni derhal ve acilen yaparım,» dedi Muhtar Fikri.

«Sağolasın Muhtar Emmi,» dedi Erol. «Gerekeni bizler yapıyoruz zaten.»

Bir süre sonra çay kahve bardaklarını ellerine alarak sandalyelerini yerinden oynatarak, Erol, Tahir ve Ahmet Duran'a doğru usulca yaklaşmaya başladılar. Muhtar Fikri, sesine koruyucu, yumuşak, bir ton katarak, Erol'a döndü.

«Yahu yeğenim, kızıp sinirlenme ama bu kadar kavgaya döğüşe gerekyoktu bence,» dedi. «Neden dersen, o sürüp işgal ettiğiniz tarlanın tamamı ağanın değil hazinenin malıdır çünkü. Şikayet etseydiniz o kozunuzu ağalarla mahkemelerde, paylaşsaydınız daha iyi olmaz mıydı?»

«Orasının hazine malı olduğunu biz de biliyoruz Muhtar,»

dedi İsmail. «Bunu senden bencen önce Evran Ağa da biliyor. Ve bu konuda elinden geleni yaparak, binlerce dönüm hazine arazisini yıllardan beri sürüp ekip biçiyor. Devlet de şu ya da bu şekilde buna seyirci kalıyor. Kalmamış olsaydı hazineyle ağalar arasındaki mahkemeler yıllardan beri süregelmezdi.»

«Bak bu gibi konularda haklısın,» dedi Muhtar Fikri. «Ama haklı olmak günümüzde geçer akçe değil artık. Hem böylesi işler arkasız adamsız olmaz. Bir işe kalkışmadan önce boyunun uzanacağı yeri bilmeli insan.»

«Nasıl yani? Anlayamadım?»

Muhtar Fikri, işgal olayının başından beri içindeymiş gibi öğüt vermeye başladı.

«Bu işte anlaşılmayacak bir şey yok. Her neyse, olan olmuş bir kere. Biz şimdi kendi aramızda bir heyet kuralım. Yüzümüzü kısarak topluca Kaymakam Bey'in huzuruna çıkalım. Köyümüzün başı ağalarla dertte diyelim. Devletin hakkını yedikleri yetmiyormuş gibi köyümüzün hakkını da yemeye başladı bunlar. Neredeyse evimizin içine kadar sürüp ekecekler. Bunlar öyle azıdlar ki, ala şafakta köyümüze kurşun yağdırdılar. Kurşun adres sormaz, dini imanı yoktur çünkü. Artık bunlara dur demenin vakti geldi geçiyor. Eğer dur demezseniz, Ankara'lara kadar varıp, Atatürk'ün kabri–anıtına çıkıp çelenk koyacağız. Ve, «Atam, milletin efendisi köylüdür» demiştin. Şimdi kaldır başını da gör efendiliğimizin halini» diyelim.»

«Tamam, söylediklerin iyi, güzel de, bunlarla bir sonuç alınacağını pek sanmıyorunm,» dedi İsmail.

«Canım çıkar veya çıkmaz. Bu uğurda her yolu denesek fena mı olur?»

«Fena olmaz ama, bizim topraksızlığımız Kaymakam Bey'in insafıyla hallolmaz Muhtar. Öyle olsaydı şimdiye çoktan olurdu, bizler de bu durumlara düşmezdik.»

«Orası yine de belli olmaz hiç. Bir an önce Kaymakam Bey'in huzuruna çıkalım varalım da, henüz vakit varken Kaymakam Bey'i bari yanımıza çekmeye çalışalım.»

«Kusura bakma ama çocuk gibi konuşuyorsun Muhtar! Bir kere Kaymakam Bey istese de istemese de bizim arkamız olamaz. Koskoca Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu bu ağalardan birinin damadı değil mi? Tut ki Kaymakam Bey bütün gücüyle bizleri tuttu, savundu. Bunu da ağalar Ahmet Topaloğlu'na parti kanalıyla duyurduklarında, yukarıdan gelecek bir tel emriyle görevinden alınıp sürülmeyeceği ne malum? Yıllar öncesinin Kadirli Kaymakamı Memet Can olayını ne çabuk unuttunuz? Kaymakam Memet Can'ı, çeltik ağaları arkasından tenekeler çaldırarak sürgün ettirmediler mi?

Kaymakam'la düşüp kalkarak, onu bunu araya sokarak bu işi Ağa–Kaymakam pazarlığına dönüştürmeyelim Muhtar. Dönüşürse bu bizim işimiz, uzlaşıla uzlaşıla, devlet çarkının arasında erir gider, çakıl arasına su salmaya benzer...»

«Ooo, sen bu işi biraz fazlaca büyütüyorsun. Her şeye birdenbire olmaz ki? Böylesi işlerde sabır gerek, sabır...»

«Yahu sabır mabır diyerek bizleri oyalayıp durma Muhtar Emmi,» diye sesini kaldırdı Erol. «Bıçak zaten etimize dayanmış, bari kemiğimiz kalsın elimizde. Ne sabırı, ne mahkemesiymiş bu? Şu ovada bugüne kadar köylü milletinin ağalara karşı bir mahkeme kazanmışlığı var mı allahaşkına?»

«O nasıl söz yeğenim?» diye bağırdı Muhtar da. «Yahu yaşlı başlı halimizle çıktık geldik şuraya. Bir iki söyleşelim dedik, ama sizlerle iki laf etmeye gelmiyor. Sizin işgalinizden ne çıkarımız var bizim? Büyüğünüz olarak, üstelik de muhtarınız olarak yol gösterip, iyilik yapmaya çalışıyorsak suç mu bu?»

«Hayır demek istediğim o değil. Başımıza ne zaman bir iş gelse, hemen ortaya çıkarak fetva verir gibi konuşmaya başlarsınız. Biraz zengin, varlıklısınız diye kapınıza varıp çökmemizi istersiniz. Sizler ön tekersiniz bizler de arka teker sayılırız Muhtar Emmi. Arka teker, ön tekerin izini bozacaktır her zaman, unutma bunu!»

Köy zenginlerinin canları sıkılmaya başlamıştı. Memetali, işaret parmağını öfkeyle Erol'a doğru uzattı.

«Doğru konuş ve de aklını başına topla Erol!» diye uyardı onu. «Bu köy yalnız sizin köyünüz değil, hepimizin köyüdür. Size akıl fikir vermeye çalışıyoruz burada. Sen ise nuh diyor peygamber demiyorsun. Sizler bu kafayla gider de her türlü anlaşma yollarını tıkarsanız dünyanın işini açarsınız köyümüzün başına.»

«Açarız da ne olur yani?» diye diklendi Erol, sorumsuzca.

«Olacağı olduğu zaman görürsün,» diyerek suratını astı Memetali.

Ortaya bir sessizlik çöktü. Kahve kalabalıklaşmış, herkes tartışmayı izlemeye başlamıştı. Ali Seydo, Sinan, Memedo ve Aydoğan da gelmiş oturmuşlar, sessizce konuşulanları dinliyorlardı.

Memedo'nun yüzü kararmış, kaşları çatılmıştı. İşgal işine köy zenginlerinin de karışıyor olması hayli tedirgin etmiş gibiydi Memedo'yu. Bir ara Aydoğan'ın kulağına doğru eğilerek:

«Gördün mü kardaş, gördün mü! Sonunda bu işin içine onların suyu da karıştı. Onlar da girip müdahale etmeye başladılar bu işe... Bak ne diyeceğim; gel işin başındayken bu adamları içimizden atalım. Yol yakınken onlardan kurtulalım. Çünkü onların yolları ayrı, bizimkiler yine ayrı,» dedi.

«Niye ayrı olsun Memedo?»

«Sabah akşam yarım ekmeğe talim eden bizlerle, onların düzeni bir olmaz da ondan. Onlara güvenilmez. Ağaların içimize kadar uzanan gölgeleri onlar. Vallahi yarın birgün gözümüzün içine baka baka bu işi götürürler de, haraç mezat satarlar ağalara.»

Gülümsemeye başladı Aydoğan.

«Korkma! Hiçbir şey yapamazlar. Köydeki birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için onların da aramıza girmesinde sayısız yararlar görüyorum ben Memedo. Bu arada senin sıkıntılarını da anlamıyor değilim. Onlar bu işin içine girecek olurlarsa, ipin ucunu ellerine almak isteyeceklerdir.»

Başını ısrarla sallayan Memedo, Aydoğan'ın sözünü kesti.

«Halı, aynen öyle işte kardaş, aynen öyle! Tam üstüne bastın. Onlar öteden beri alışmışlardır halaya girince halay başı olmaya.»

«Meseleye biraz genişçe bakmamız gerekiyor Memedo,» dedi Aydoğan. «Şimdi bu köylülerin çoğu bizi dıştan dışa destekler görünüyorlarsa da, aslında bu işgal işine henüz canı gönülden sarılmış, inanmış değiller. Belli etmeseler bile de içlerinde bir çoğu bu işgal işinden korkup çekiniyorlar. Köydeki bu coşku ve heyecanın asıl nedeni, 'ağalar köyümüze kurşun sıktılar' gibi duygusalca bir taraf tutmaktan ileri geliyor. Bu arada birkaç köylü zenginini aramızda görürlerse, 'demek onlar da bu işin başarılacağına inanıyorlar ki, girmişler,' diyerek bu işe sıkıca sarılabilirler. Ayrıca birçok köylünün onlara borçları var. Bu yüzden onlara bağımlılar. Onun için bu birkaç zenginin davamıza girmesi köylüler arasında birleştirici bir rol oynayabilir. O zaman da aramızda bir avuç insan olarak kalırlar onlar. Şu gerçeği de unutmamamız gerekiyor; işgalin önderliğini asla onlara vermiyeceğiz. Çünkü böyleleri kendi başlarına yardımsız, koltuk değneksiz duramazlar. Kim güçlüyse ondan yana çıkarlar. Ne ezenden yana olurlar, ne de ezilenden yana. Her ikisine de güçleri yetmez; birine dayanmadan öbürüne karşı çıkamazlar çünkü. Onların bu tavrı, ağalara sırtlarını dayayarak bize karşı çıkabilecekleri gibi, bize dayanarak ağalara karşı da çıkabilirler. İşte bu noktayı hiçbir zaman gözden ırak tutmamamız gerek.

Şimdi buna göre, bunlar bize açık veya gizlice karşı çıkacak olurlarsa o zaman bizler anlarız ki, ağalardan gizli, açık kesin bir destekleri var demektir. Hayır, ağalara değil de, bizlere yanaşıyorlarsa, o zaman da çıkarlarının bizim yanımızda olduğunu görmüş öğrenmişler demektir. Bu durumda onların bize dayandığı ölçüde bizim de onlara dayanmamız, onlara güvenmemiz gerekiyor. Bu da işimizi biraz zorlaştıracaktır ama başka da çaremiz yoktur.

İşgalin kurallarını kendimize göre koyup uygulayacak o-

lursak kendi dışımızdakileri dışlamış, karşımıza almış oluruz. Bu da hiç yoktan güç kaybetmemize neden olur Memedo.»

*

Evran Ağa ile kavgadan sonraki geçen bir haftalık süre içinde bazı aksamalara karşın, tarladaki nöbet işi her gece düzenli bir şekilde sürdü. İşgal komitesi, ağaların olası bir saldırısına karşı ne gibi önlemler alınabileceğini kahvede yapılan açık bir toplantıda bütün köylülere sordu.

İşgal edilen tarlaya iki yönden girebilirdi Evran Ağa'nın traktörleri. İlki, köyün içinden geçen ince çamurlu yoldu ki, olan biten bunca kavgadan sonra Evran Ağa'nın traktörleri köye giremezlerdi. İkinci yol ise, işgal edilen tarlayla çiftliği birbirinden ayıran derin sulama kanalıydı. Traktörler baskın gecesi oradan geçip girmişlerdi tarlaya. Kanal, devlet su işlerine ait bir su yolu olduğu için, kapatılması yasal olarak olanaksızdı. Kanal geçişinin kazılarak iyice derinleştirilmesi en geçerli olanıydı.

Bu görüş özellikle köy gençleri arasında büyük ilgi gördü. Gençler kolları sıvayarak, kimi yalın ayak, kimi lastik çizmeli, kazma ve kürekleriyle işe giriştiler hemen. Tarlayı çiftlikten ayıran derin sulama kanalının içinde bütün gün suya çamura batıp çıkarak, dondurucu soğukta çıplak ayaklarının parmakları arasından sular ve çamurlar sıçrata sıçrata çalışarak, bir adam boyu derinleştirerek, kanal tabanını her türlü araç geçişine kapadılar. Onlar çalışırlarken genç kızlar da, tereyağı sürülmüş sıcacık ekmek dürümleri, peynirler, çökelekler taşıyıp götürerek destek olmaya çalıştılar onalara.

*

Aralık ayıydı; soğuklar iyice artmış, tarlanın yüzü yer yer yağmur, çamur ve su göletleriyle dolmuştu. Kimi geceler su göletlerinin kenarları ince buzlarla sırlanmaya başlamıştı. Yağ-

murun, nemin, soğuğun yüzünden zorlaşan nöbet işi, gözle görülür bir isteksizlik yaratmaya başlamıştı köylülerde. Nöbetçilerin sayısındaki düşüşten anlamak olasıydı bunu. Çoğu kütür kütür öksürüyor, hasta yatağında yatıyordu.

Yün ve kıl karışımı dokuma keçeden kalınca bir çadır bulunarak tarlanın çiftliğe bakan yüksekçe yerine kuruldu. Kuru otlar, kamışlar ve hasırlar serildi çadırın tabanına. Elden düşme bir de soba kurulunca, nöbet işi biraz olsun zorlama olmaktan çıktı.

Hepsi de doğudan gelmeydiler. Hepside aşiret artığı insanlardı. Yolsuz, ışıksız üstüste yığılmış, ot, saz, berdi ve kamışlarla örülü balçık sıvalı huğdan evlerde otururlardı. İple bağlanmış kamış dizimlerinden oluşan alçacık ev duvarlarının içi dışı ala samanlı balçıkla sıvalıydı. Kışın Çukurova'nın bıktırıcı yağmurları başladığında, o sıvalar gevşeyip yumuşamaya başlar, ardından da pelteler halinde dökülürdü. Kesilmiş, yan yatmış ağaçlarla, çatlamış duvar aralarında aşırı nem ve rutubetten gri yeşil küflü lekeler oluşurdu. Ova öylesine verimliydi ki, sıvaları dökülerek açığa çıkan kamış dizimi duvarlarla, ev üstlerine atılan ot, saz, berdi ve kamışlar aşırı nemden, yağıştan kararıp çürür, sonra da kendi üstünde tekrar yeşererek açmaya başlardı ki, 'Çukurova'da ot üstünde ot biter' sözü oradan gelir.

İrili ufaklı huğdan evlerin ortasında mavi çinko taşından örme, iki katlı bir evyükselirdi, bu ev Hacı Seydo'nundu. Köyün kurucusu, sahibi, ağasıydı Hacı Seydo. Yıllar önce o da doğudan çıkmış gelmişti. Sırık gibi upuzun boylu, kırmızı çopur yüzlü, erik yeşili gözleri vardı. O gözler bir kez olsun insana güven vermezdi, kurnazlık kokardı. İri kartal burnu, daracık sivri yüzüne hayli büyük düşerdi. Beline kuşak sarar, sırmalı şalvar giyerdi. Acımasızlığıyla bilinir tanınırdı. Öfkeli bakar, öfkeli sorar, öfkeli konuşur, yürürdü. Eline kırbacını aldığı zaman öfkesinden boyun damarları şişer, gözleri yuvalarından dışarı fırlar, keskin, çıngıraklı yılan sesiyle bağırır, en ufak bir suçun

bedelini, kan işetinceye kadar döğerek ödetirdi ırgatlarına. Hacı Seydo bu yanıyla öylesine ün yapmıştı ki, bugün bile Sarıbahçe'de, onun macerasından sözedildiğinde, o günleri görüp yaşayan çoğu yaşlıların yüzleri ister istemez kızarırdı, az önce suratlarının ortasına ondan bir tokat inmişcesine...

O zaman Çukurova'ya henüz makine girmiş değildi. İnsan emeği makineden değerliydi. Bu yüzden yatağını, yorganını sırtına denk edip vurabilen herkes çalışmak için Çukurova'ya inerdi. Daha çok da doğulu işsizler, köylüler gelirlerdi. Hacı Seydo da aslen doğudan gelme olduğu için, onlara sahip çıkar:

«Ben de doğuluyum, sizlerden olurum. Aşiret insanıyım. Şu iki gözüm nasıl benimse, sizler de burnum sayılırsınız. Burun yüzden ayrı düşer mi?» diyerek onları çevresine toplar, yarı huğdan evlerine yerleştirir, ardından da boğaz tokluğuna çalıştırırdı. Çukurova'ya ayak basar basmaz gözlerini ilk onun yanında açan o yoksul, sabırlı, çalışkan insanlar da, seslerini çıkarmadan, ağaları neyi istemiş, buyurmuşsa, aynen yerine getirerek, ağalarının haklılığına inanmanın erdemine alışır giderlerdi böylece. Öyle ki zamanla kendilerini kendilerine ait birer insan olarak değil de, ağalarına ait birer insanmış gibi görmeye başlamışlardı. «Buğday biterse ağaya, çocuk hastalanırsa ağaya,» sözü o günler için söylenir.

Ne ki, «yeğenim, aslanım, kirvem! Hiç burun yüzden ayrı düşer mi?» diyen Hacı Seydo, 'yumuş uşağı' adını verdiği ırgatlarına, uçsuz bucaksız topraklarının ucundan birer ev yeri bari olsun toprak vermezdi. Bataklıkları kurutturur, çalıları söktürür, sıtmada, sıcakta sabah ezanından akşam ezanına kadar, 'el müslüman seyrine' diyerek çalıştırırdı onları. El müslüman seyrine demek, müslümanlık hayrına çalışmak demekti. Öyle çalışacak olurlarsa, cenabı allah toprağın verimini, bereketini iyice arttırırdı; bu da hacca gidip gelmek kadar sevap olurdu onlar için.

Hacı Seydo bununla da yetinmez, bazen köy hocasını gizlice yanına çağırarak, avucuna birkaç kuruş sıkıştırıverir, «bun-

dan böyle sabah ezanlarını biraz erken okuyuver!» derdi. Hacı Seydo öyle der de, hoca yerinde durur mu? Er sabahta kalkarak, eli kulağında başlardı, «Allahü ekber! Allahü ekber!» diye bağırmaya. Hoca'nın sesini duyan çavuşlar da, yarı huğdan evlerin kapısına dayanırlar,

«Kalkın lan! Hoca Efendi sabah ezanını okudu. Dualı ağzıyla Allah'ın adını söyledi. Uyanık olmak uyumaktan iyidir dedi. Kalkın haydi; Hoca, Allah'ın emriyle sizleri işe çağırıyor!»

Henüz uykularını alamamış, ağır nem ve sıcaktan, sivrisinekten yorgun, bitkin düşmüş ırgatlar,

«Yahu bu nasıl iş? Gece karanlığında sabah ezanı mı okunurmuş?» diye homurdandıklarında çavuşlar zebanileşirler,

«Ne demek lan o ? Ezanın okunacağı zamanı siz hocadan iyi mi bileceksiniz? Cenabı Allah'ın emrine karşı mı geliyorsunuz yoksa? Sırtınızın çulu, abasıyla Çukurova'ya gelir gelmez kendizi adamdan mı saymaya başladınız?» diye bas bas bağırırlardı.

Yanıt vermeleri bir yana, seslerini bile çıkaramazlardı çavuşlara. Çıkaracak olurlarsa ırgatlıklarının da ellerinden gideceğine inanırlardı çünkü. Böylece her allahın günü ala şafakta, Hoca'nın ezan sesiyle kurulan ve ancak ağalarının çıkarları için çalışan birer saatten farksız olarak, yorgun, argın ölesiye didinirler, toprağı güçlendirmeye çalışırlardı; toprak da ağalarını...

Dini bayramlar gelince, tam bir koruyucu aziz kesilirdi Hacı Seydo. Irgatlarını başına toplar, günlerce çala kamçı koşturduğu, aç susuz bıraktığı atının yemliğini bolca yemle doldurarak acımasız biniciler gibi, koçlar kestirerek, ırgatlarına yapmış olduğu haksızlıkların, pek azını kurban etine dönüştürerek, yedirir içirir böylece gönüllerini almaya çalışırdı onların.

Çalışmaktan bitmiş tükenmiş, paçavralar içinde bir deri bir kemik kalmış, sıtmadan sinekten dudakları uçuklamış, tavşan dudağı gibi çatlamış ırgatlar, yemekten sonra iki büklüm belleriyle ağalarının ellerine varırlar:

«Allah kesene bin bereket versim ağam. Allah keseni daha

daha zengin etsin! Bizim başımız herdayim senin ayağının altıdır. Siz olmasanız üstümüze taş yağar da, bizleri şu ovada kurt kapar!» diyerek, ağalarını asıl zengin edenin allah değil kendileri olduğunu bir kez olsun düşünmeden, tuttukları elin bir yüzünü öper başlarına koyarlardı, bir öbür yüzünü. Ardından da ağalarının ağalığına bir ağalık daha katabilmek için ölesiye çalışmaya koyulurlardı.

Ağalarının gücüne olan inançları, düşünceleri öylesine güçlüydü ki, saygıdan değil, korkudan gelen yoğun bir tapınmadan farksızdı bu. Öyle ki, ağaları gece yarısı onları yataklarından tepe tepe uyandırsa da, «gidin şu ulu çınarlardan birini, tek bir dalı, yaprağı incinmeden köküyle birlikte söküp getirin de, şu meydanın ortasına dikin!» dese, bunun olamayacağını bile bile gider, ağalarının buyruğunu yerine getirmeye çalışırlardı.

Görünüş olarak bileklerinde ne zincir vardı ne de kelepçe; ruhlarıyla beyinlerine vurulmuştu bu zincir aslında. Bitkiler, ağaçlar, havaya, suya ve toprağa nasıl bağımlıysalar, onlar da ağalarının insafına bağımlı kalmaya alışmışlardı.

Onların bu yanlarını bilen Hacı Seydo da, ırgatlarını korku dolu haris kırbacının altında sıkıca tutarak, ekininden tek bir pırnaz yolunsa haberli olur, suçlu olsun olmasın, keyfe keder diyerek, gözünü kestirdiği ırgatlarından birini çekip yıkardı ortaya; dalından yeni kestirdiği yaş dut ve kiraz sopalarıyla evire çevire öyle bir döğer, öyle bir dayağına şişirirdi ki, o sopaların indiği yerden kan çıkardı da, tüy çıkmazdı.

Kimse de sesini çıkaramaz, «ağam ne olur bağışla! Sen büyüksün!» diyemezlerdi. Diyemezlerdi çünkü, ağalarının harman sonraları hane başına üçer dörder çuvaldan başka kışlık yiyecek vermediğini bilirlerdi. Bilirlerdi de, böylece üç dört haftaya bir, unları tükenince kapısına muhtaç ederdi onları. Ağalarını iyice kızdıracak olurlarsa, yarın birgün kapısında açlıktan hığıl hığıl da ölseler, yığılsalar, ağalarının bir tas un vermiyeceğini adları gibi bilirlerdi. Yeryüzünde açlıktan daha büyük hangi tehlike vardı ki? Zülmün, korkunun da kendine

özgü bir tadı, alışkanlığı olmalıydı ki, devinimsiz, soluksuz, kabullenmiş bir sessizlik içinde, arkadaşlarına atılan dayağı izlemekten başka ellerinden bir şey gelmezdi. Ta ki Ağaları, dayak atmanın, döğmenin iyice tadına varıpta, «kaldırın şunun leşini!» deyinceye kadar.

Atları vardı, atlara tutkundu Hacı Seydo. Üstleri paslı tenekeler, tahtalar, kamış örgülerle kaplı ahırında cins atlar beslerdi. Uzun belli, bir çift makas gibi sivri, keskin kulaklı, ayak bileklerine kadar inen uzun gür kuyruklu atlardı bunlar. Başlarını salladıklarında, uzun yeleleri, boyunlarının bir yanından öbür yanına tutam tutam devrilir salınırdı atların.

Birgün Berde derler bir adam buldu getirdi Hacı Seydo. Kimdi, neyin nesiydi, nereden gelmişti, hakkında kimsenin bir şey bildiği yoktu. Kimi onun yukarı toros köylüklerinden indiğini, kimi de adı sanı duyulmadık doğu köylerinden geldiğini söylerdi.

Yabansı utangaç yüzlü, ışıltılı koyu siyah gözlü, orta yaşlı, ufacık boylu, kara şalvarlı, her zaman ensesine yılan çaparı bir puşu saran, çok da hızlı yürüyen, hızlı koşan, kertenkele gibi kayadan kayaya sıçrayan canına çevik bir adamdı Berde. Sessizdi. Bir gizi, saklısı varmış gibi insanlardan kaçardı. Bir şey sorulmadıkça da konuşmaz, dillenmezd hiç.

At bakıcısı, at terbiyecisiydi Berde. İyi anlardı atlardan. Öyle ki, gören onu atlardan birinin karnının altında doğmuş büyümüş, kısraklar emzirmiş sanırdı. İyi biniciydi, iyi cirit oynardı. Ufacık boyundan umulmadık bir çeviklikle bir sıçrayışta boyunu aşan atların üstüne konuverir, atın üstünde, yerde iki ayağının üstündekinden daha rahat, oynak ve devleşmiş olurdu. Ara sıra cirit oyunlarına çıktığında savrulan ciritlerden sakınmak için, atın bir yanının üstüne öylesine eğilir yapışırdı ki, özengideki ayağının ucundan başka bir yanı görünmezdi. Bazen atın boynuna, karnının altına doğru kayarak, atın bedeninin çevresinde canlı bir halka gibi dönerek bütünleşirdi atıyla.

Kamçı kullanmazdı hiç. Basit bir dizgin çekişi veya topuk dokunuşuyla yönetirdi atını. Eğittiği atlar da anlar bilirlerdi o dizgin çekişleriyle topuk dokunuşlarının dilini.

Kahve, domino, zar, kâğıt oyunu da bilmezdi hiç. Atların dışında bir ilgi alanı yoktu zaten. Bütün gün atların ahırı, bakımı, nalı, kaşağısı, semeri, kolanı, çekisi, sidiği, gübresi, otu, samanı, yemiyle ilgilenirdi hep. Doğuştan bu tür işlerle, kokuların insanıydı o. Uyuz düşmüş atların ahırlarını kireçli sularla yıkar, at sırtında çıkan, sinek sıçmış kurtlanmış, durmadan işleyen, irinlenen onmaz yaraları, kendisinden başka hiç kimsenin bilemiyeceği melhemler sürerek iyileştirirdi. Atların ot ve yeşil yonca kokan soluğunu yüzünde duymasa, atların ot yemekten yemyeşil olmuş dillerini görmese gözüne uyku girmezdi. Bütün gün atlarla düşer kalkar, onlarla giderirdi yalnızlığını.

Bir yıl kadar Hacı Seydo'nun hizmetinde kaldı Berde. Tam bir yıl gece gündüz atlarına baktı, eğitti Ağasının. Bu süre içinde ne kimseyi kırdı, ne de kem bir söz çıktı ağzından.

Gitme günü gelince, olanca cesaretini toplayarak, omuzlarını da iyice düşürüp küçülterek, elleri önde el pençe durdu Hacı Seydo'nun önünde.

«Ne var?»

«Ağam bir maruzatım vardı da. Yani şey... demek istediğim odur ki...»

«Geveleyip durma! Çabuk çıkar dilinin altındakini?»

«Nasıl desem, yani demek istediğim... Ağam gerçi benden daha iyi bilir ya... Hani benim yılım doldu, gitme vaktim geldi de Ağam. Memlekette bir sürü evladı ayal bekler beni. Eğer münasibinize geliyorsa yıllık haklağımı verin de, kendime biraz üst baş alam. Evladı ayala biraz allık, biraz giyinek, bez, çorap alam dedimdi.»

«Gözü körolası, deminden beri eveleyip gevelediğin şey bu muydu?»

«Heye Ağam, kusurum varsa bağışla!»

Hacı Seydo, Berde'nin gitme gününün geldiğini bildiği

halde, bilmezmiş gibi davrandı. Düşündü taşındı. Duruşundan, yüzünün şeklinden, usundan geçenleri o güne kadar kim anlamıştı da Berdecik anlasın.

«İyi madem öyle. Birgün daha kal. Git, gezin, yat, keyfine bak! Sabah erkenden de gel haklağını al benden.»

Hacı Seydo gibi bir belalıdan yıllığını kolay kolay alamayacağını sanan Berde, ağasının bu sözleri karşısında öylesine duygulandı, öylesine sevîndi ki, bir an ne yapacağını bilemedi. İçinden, «bir da ağama kötü derler. Neresi kötü bu adamın?» diyerek ağasının eline vardı, öptü. Sonra da yarı huğdan külübesine çekilerek, yatıp uyudu. Alacağı paralarla, kavuşacağı karısıyla çocuklarını düşündü hep. Kendi kendine tatlı düşler kurdu. O kuradursun, öte yanda aynı gece Hacı Seydo, adamlarından birini gizlice yanına çağırdı:

«Ahırdaki atlarımı iplerinden çöz, götür, ormanın içine gizle. Ben haber gönderinceye kadar da başlarından bir yere ayrılma!»

Denilenleri bir bir yaptı adam. Berde'nin gece günduz gözü gibi koruyup baktığı atları dizginlerinden çözerek, ahırlarından çıkardı. Anavarza ormanlığının içine yedip götürerek, yayıltmaya başladı.

Olan bitenlerden habersiz olan Berde, o gece rahatça bir uykudan sonra sabahı buldu. Elini yüzün yıkadı, sakoğusunu giydi. Puşusunu sardı. Dizleme çoraplarını özenle çekti. Tıraş bile oldu. Parasını alır almaz çekip gideceği, bir an önce de ailesine kavuşacağı için öylesine mutluydu ki, o sevinçle ağasının kapısında aldı soluğu.

«Geldim Ağam! Bir gece daha kal demiştin, kaldım. Şimdi haklağımı ver de bir an önce evladı ayala kavuşam?»

Erik yeşili gözleri kızarmıştı, çakmak çakmaktı Hacı Seydo'nun. Birgün önceki Hacı Seydo gitmiş, yerine başka biri gelmişti sanki. Berde'yi görür görmez yerinden fırladı.

«Lan geberesice, sabahtan beri nerdesin sen?» diye bağırdı.

Kara siyah ışıltılı gözleri saf saf, yarışaşkın açıldı Berde'nin.

«Burdayım ağam. Bütün gece kulübemde uyuyordum.»

«Uyumaz ol pezevenk! Lan sana verdiğim emanete böyle mi bakarsın sen?»

«Niye? Ne olmuş ki Ağam?»

«Bak, bir de bilmezmiş gibi soruyor. Dümbüğe bak! Lan bakman için sana teslim ettiğim atlarım hani nerede, nereye götürüp sakladın onları? Bir an önce onları bul, yoksa leşini sererim yere senin?»

Şaşkınlığından az daha küçük dilini yutacaktı Berde.

«Atlar mı? Ahırdan başka nerede olabilirler Ağam?»

«Körolasıca, git bak bakalım atlarım yerindeler mi? Lan geceden beri yok hayvanlarım? Karşımda gevelenip durma! Çabuk nereye götürüp saklandınsa bul onları? Yoksa?»

«Saklamak mı? O nasıl sözdür Ağam?» diyerek hızla ahıra doğru koştu Berde. Koştu ya, dışkılarından başka bir şey bulamadı ahırda. Şaşkınlığından ne diyeceğini, nasıl düşüneceğini bilemeyen Berde, sus pus olmuş haliyle ağasının yanına döndü.

«Nasıl olur? Aklım bir türlü almıyor Ağam? Dün akşam atları kendi ellerimle son defa yemledim tımarladım. Boyunlarına sarılıp ağladım, vedalaştım onlarla. Bir yıldan beri yerlerinden ayrılmayan atlar, bir gecenin içinde nereye gidebilirler? Bu işte düşman parmağı olmaya?»

Berde'yi daha fazla dinleyecek hali yoktu Seydo'nun. Yerinden fırladığı gibi çekti kırbacını.

«Lan allahsız, herkesi budala aptal, kendini de akıllı mı sandın? Bugün gideceğini bile bile geceden gidip atlarımı çözdün götürdün. Bir yerlere sakladın. Sonra da benden haklağını alınca atlarıma atlayıp savuşup gidecektin değil mi? Hem aylarca kapımda yallan, hem de giderken haklağanı iste, atlarımı çal, hırsızla! Seni köpekoğlusu seniii...»

Yıktı yere Berde'yi. Verdi kırbacı, verdi dayağı. Zavallı Berde'cik haklağasını alamadığına mı yansın, gece gündüz baktığı atların çalışına mı, yoksa yediği dayağı mı?

Yüzü gözü kan revan içinde kalan Berde, can havliyle ayağa kalkarak, kaçmaya başladı. Öylesine kaçtı, öylesine kaçtı ki, görenler onun dünyanın öte başına kadar kaçacağını sanabilirlerdi.

*

Gözlerinin açılmasından çekindiği için ırgatlarını en yakın köylere bile göndermezdi Hacı Seydo. Irgatlarının günlük gereksinimleri için küçücük bir de dükkân açmıştı köyde. Dükkânından kimlerin tütün, sabun, tuz, şeker veya buna benzer türlü şeyler aldığının kayıtlarını büyükçe bir sarı deftere yazardı. Kimse de soramaz, öğrenemezdi deftere neler yazdığını; Ağalarından iyi mi bileceklerdi.

O yıl tarlalar bolca yağmur alınca, toprağın keyfi yerine geldi. Yıllardan beri görülmemiş gürlükte bir ekin ve bereket oldu ovada. Çatallanan köklerden dokuz on başak birden çıktı. Görülmemiş verimlilikte bir ekin ve başak deniziyle çalkalandı tarlalar. Herkes şaşırdı. «Çukurova Çukurova olalı beri böylesi ekin görmedi, bundan sonra da göreceğini pek sanmam,» diyenler oldu. Hasat sonu harmanlar ağzına kadar saplarla doldu taştı. Çifter çifter döğenler döndü günlerce. Çeçler savruldu.

At, öküz arabaları Hacı Seydo'nun ambarlarına gece gündüz tane ve saman çekti. Kuyular, ambarlar ağızlarına kadar buğdayla doldu taştı. Çekilemeyen taneleri, ırgatlar çuval çuval sırtlayarak evlerine çektiler. Harar, çuval ve heybe gözlerinden çeyiz sandıklarının içlerine kadar her yan buğdayla doldu taştı. Bu öylesine bir bereketti ki, Sarıbahçe Sarıbahçe olalı beri ırgatın yüzü ilk kez güldü. Açlık korkusunu, üç dört haftada bir Hacı Seydo'nun kapısında dizçökerek, bir çuval un için yalvarıp yakarma korkularını biraz olsun üstlerinden attılar. Canları yerine geldi, rahat bir soluk aldılar.

Eyüp derler uzun boylu, kara kuru, sessiz bir ırgat vardı. Birgün bir sancı girdi Eyüb'ün karnına, kilitledi onu. Kendini yerden yere atarak acılar içinde kıvranmaya başladı. Ne oldu-

ğunu kimse anlayamadı. Ağzına parmak sokup kusturmaya çalıştılarsa da olmadı, tuzlu ayran içirdiler yine omadı. Morardı yüzü, kaskatı kesildi bedeni. Acıdan kömür karası gözleri küçüldü. Bir iki çene attı. Sonra da kara bir düğüm gibi hareketsiz, kaskatı kesiliverdi, öldü, Eyüp. Kimi nazar değdi dedi, kimi barsakları düğümlendi dedi, kimi zehirlendi, kimi de güneş çarptı dedi.

Eyüp'ün çipil gözlü, iri yarı, karnı yüklü avradı Meziyet, canının yakısından ne yapacağını bilemedi. Dokuz on yaşlarındaki oğlu Memet'in başını karnına bastırarak, yerde yatan cansız kocasının üstüne boşanırcasına yumuldu. Sırtı indi kalktı. «Avucunun içi çapa yarası, sırtında azrail beresi, yakalı gömlek giyemedi, bütün ekmek yiyemedi Eyübüm,» diyerek bir ağıta başladı.

Bir süre sonra olayı duyan Hacı Seydo, elinde sarı bakkal defteriyle çıktı geldi. Sağına soluna bakındı, sorular sordu. Sonra da.

«Herifteki şansa bak,» dedi. «Şans değil basbayağı kancık eşşek şansı. Sen tut aylarca dükkânımdan borç al, borç ye. Sonra da ödeyeceğin zaman zıbar git. Pezevenk...»

Ağasının sözlerini duyan Meziyet, ağıtını yarıda keserek birden kalktı ayağa. Oğlunun kara kuru kafasını karnına biraz daha bastırarak:

«O nasıl söz ağamız?» diye sordu. «Eyübümün çalıştığı aylar yıllar sana olan borcundan fazla çekmez mi? Ölenin ardından konuşulmaz, ağalığına yakışmaz bu. Günahtır günah!..»

Yüzü birden karışıverdi Hacı Seydo'nun. Gözleri öfkeden büyüdü, kaşları dikleşti. Alnıyla burnunun iki yanındaki çizgiler derinleşti.

«Ne dedin, ne dedin? Neyin günah olup olmadığını senin gibi çirtikli karılardan mı öğreneceğim? İster ölsün, ister gebersin, ama adam olan adam önce borçsuz ölmeyi bilmeli.»

Meziyet'in oğlu Memet, başını anasının karnından aldı.

«Ben varım ya ağam,» dedi. «Ölen babamın borcunu yerde bırakmam. Öte dünyaya borçlu göndermem onu.»

«Lan bacak kadar boyunla elime ne dökeceksin de yüzüme ne süreceğim, itoğlu it?» diyerek bastı kırbacı çocuğun yüzüne, gözüne, sırtına, her yanına. Bastı. Vuruşları çocuğun yüzünde, sırtında değil de olup bitenleri duyarsızca izlemeye çalışan köylülerin yüzlerinde patladı sanki.

Oğlu ile ağanın arasına girmek isteyen Meziyet, sırtına birkaç kırbaç yiyince geri çekildi. Sonra da yerde yatan kocasının ölüsüyle kırbaç darbelerinin altında sütleğen kurdu gibi büklüm büklüm olan oğluna, bir de olup bitenleri sessizce izleyen kadınlı erkekli yüzlerce köylü kalabalığına baktı. Ve dayanamadı. Güçlü kuvvetli erkeklerin imanlarından tutup sarsarak:

«Ulan imanı kıllılar! Ulan erkeğim diyenler!» diye bağırdı. «Daha ne bakışırsınız? Dilinizi mi yuttunuz? Siz de karşı gelip ağanıza vursanıza? Neden korkarsınız? Bu yıl buğdayımız bol daha?»

Meziyet, bu sözleri öylesine yürekten söyledi öylesine sarstı ki onları, orada ne kadar insan varsa tümü tepeden tırnağa ürperdi. Tüyleri diken diken oldu. Yıllardan beri bilinçaltlarında yer eden akıl almaz, korkunç bir nefret ve kin duygusu yavaş yavaş devinerek gözlerine vurmaya başladı.

Hani kav örneği kurumuş gevremiş ipince ot yığınları olur da, tutuşup alev almaları bir tek çıngıya, kıvılcıma bakar, aynen öyle. Dev kalabalık, istenç dışı bir hareketle dalgalandı dalgalandı. Atılan bir taşı dev dalgaların içine alıp yutuvermesi gibi, birden ortalarına alıverdiler ağalarını. Korkunç, akıl almaz, ne söyledikleri belirsiz homurtulu, öfkeli bir uğultu ve uğunma başladı. Öfkeden, hınçtan, kinden bitmiş tükenmiş, soluksuz kalmış, kudurmuş, gerilmiş yüzlerce el kol, yumruk, tekme tokat, arkası arkasına indi indi kalktı, indi indi kalktı. Tekme tokat ve yumruklarıyla da yetinmeyerek, tahta gibi sert, duyarsız nasırlı pençeleri ve keskin tırnaklarıyla yolup yırtmaya, neresi gelirse gelsin etini kemiğini ısırıp tırmalamaya başladılar ağalarının. Ufacık parçalar halinde ellerine gelen ağalarının giyitlerini bulaşıcı bir illetten kurtulmak istercesine

ayaklarının altına alan, çiğneleyen, ezen, ateşe veren, saatlerden beri dağları tepeleri aşıp gelmişçesine ağızları, burunları, soluktan körük gibi şişmiş açılmış, öfkeden sinirden tir tir titreyen, insanlıktan çıkmış, kan kokusu almış aç kurt sürülerine dönüşen çılgın kalabalığın elleri ayakları durmadı durmadı hiç. Bir saat, iki saat, üç saat, belki de daha fazla...

Neden sonra öfkeden soluktan bitmiş tükenmiş, üstleri başları, elleri yüzleri tere ve kıpkızıl kana batmış çıkmış azgın kalabalık ağır ağır açıldığında, ortada Hacı Seydo diye biri yoktu, kalmamıştı hiç, saçının kılı bile.

Bir ara onca itiş kakış arasında, çiğnenmiş tozun toprağın içinde madeni bir parıltı ilişti gözlerine. Biri eğilip baktı ve ağalarının sürekli yelek cebinde taşıdığı gümüş, köstekli saatini gördü yerde. Onca hengamenin ortasında gümüş köstekli saat tıkır tıkır çalışıyordu hâlâ. «Lan sahibi geberdi, bu meret hâlâ yaşıyor!» diyerek topuklarının altına aldılar, eze eze un ufak ettiler saati.

*

İşte geçmişlerinde yaşanmış böylesine acı, böylesine korkunç bir de anıları vardı Sarıbahçelilerin. Hacı Seydo gibi bir zalimden kurtulmasını bilen köylüler, ondan geriye kalan binlerce dönüm tapusuz senetsiz tarlaları bu kez de Evran Ağa'nın babası Dudaklı Memet Ağa ile ortağı Kozan Mutassarrıfı Hakim Şadi Çelik'e kaptırmışlardı. Hacı Seydo'nun bugün köyde yaşayan tek torunu Ali Seydo da, bu toprak uğraşının içindeydi şimdi. Yıllar önce dedesinin yapmış olduğu zülmü, haksızlığı bugün ona ve köylülerine başka ağalar yapıyorlardı çünkü.

Hacı Seydo'nun linç edilerek öldürüldüğü yıllarda, Sarıbahçe'den Anavarza'nın altına kadar her yan ormanlık, çalılık, sazlık ve ottu. Yöre köylüleriyle Sarıbahçeliler kışlık odunlarını gidip kök sökerek o ormandan çıkarırlardı.

Ormanın her dalında, ağacında, sarmaşığında, çalısında kuşlar öter, yuva yaparlardı. Sarı gagalı kuş yavruları yaz kış yuvalarda ötüşürler, kıyameti koparırlardı. Akşam üstleri ulu ağaçların geniş dalları, konan leyleklerin ağırlığı altında eğilir, ağaç üstleri süt beyaz olurdu. Başlarını yukarı doğru vererek, uzun kırmızı gagalarını açıp kapatarak kahve döğerlermiş gibi takırtadırlardı. Şimdilerde susuzluktan sesi soluğu kesilmiş, içi ota çalıya boğulmuş olan ufacık Kurukulak deresin'den geceleri kimseler geçemezdi o zaman; eşkiyalarca ya soyulur, ya da öldürülürlerdi.

Etli, sarkık dudaklı olduğu için 'Dudaklı' lakabıyla anılan Dudaklı Memet Ağa, ayağında uçları kıvırık ham deriden tozlu yörük çizmeleri, sırtında kalın kıl örme abasıyla kışları o yörelere çıkıp gelerek, develeriyle sığırlarını otlatır, bahara doğru da sürüsünü toplar yukarı Andırın yaylalarına çeker giderdi. Sonra sonra 'otlakiye' adı altında üç yüz dönümlük bir koçan çıkartmayı başardı Dudaklı Memet Ağa. Bu arazi şimdiki ektikleri yerler değildir. Aradan bir yıl geçmeden, «içine ineğimle öküzlerim kaçtı, bulamadım!» diyerek ateşe verdirdi ormanı Dudaklı Memet Ağa. Rüzgârın da etkisiyle yangın büyüdü, her yana sıçradı. Sarıbahçe'nin sınırından Anavarza'nın altına kadar yer gök ağır yalıma kesti. Ateş üstüne ateş patladı. Çatırtı-

ları gece gündüz yeri göğü salladı. Yalımları göğü tuttu. Gökyüzü sapsarı dumana kesti. Ala küllü kıvılcımları köylülerin huğdan evlerinin yakınlarına kadar düştü. Yangının evlerine sıçramasından korkan köylüler, su kovalarıyla topaçlar gibi evlerinin çevresinde döne döne birçok geceyi ayakta geçirdiler. Tam iki ay büyük yangın oldu. Tam iki ay yalımların ışığında, dumanında soyunup giyindiler. Yanmış, kıpkırmızı kora kesmiş çalılar, ulu ağaç gövdeleri birbiri üstüne büyük çıngılar, dumanlar çıkararak devrildiler. Börtü, böcek, kuş, leylek, ormanda canlı adına ne varsa kaçıp kurtuldu, kaçamayanlar yandı kül oldu.

Yalımların canı çekildi, usul usul kısaldı. Her yan göz alabildiğine mavi mavi tüten kapkara bir kömür ve köz yığınına dönüştü.

Yangından sonra hiçbir şey olmamış gibi Dudaklı Memet Ağa çıktı geldi. Sarıbahçelilerle pazarlığa oturdu. «Gönlüm razı değildi ormanın yanmasına ama, ne yapalım, oldu bir kere. Ormanı kökleyin, toprağı sizin, çıkan köklerle odunlar da benim olsun!» dedi. Yıllardan beri ağaların yalanından bıkmış usanmış olan, ağaların her sözününü altında mutlaka bir kötülük ve hile yattığını adları gibi bilen Sarıbahçelileri bir düşüncedir aldı. Dudaklı'nın bu önerisini kuşkuyla karşıladılar. Ve Dudaklı'nın önerisinin tam tersine söylediler ona. «Hayır, çıkardığımız köklerle odunlar bizim, kalan toprağı da senin olsun!» deyiverdiler. Dudaklı'nın da istediği buydu zaten; kurnazın, hilebazın teki olduğu için, daha işin başında sezmiş anlamış olmalıydı köylülerden böylesine bir tepki ve yanıt alacağını. Bu yüzden hemencek kabul etti, köylülerin bu önerisini. «Eh mademöyle istiyorsunuz, kabul. Sizin dediğiniz olsun!» dedi. Böylece birkez daha oyun içinde oyuna gelerek hemen işe koyuldular köylüler. Elleri, ayakları, tırnaklarıyla çalışa çalışa yediden yetmişe kökçü oldular. Çalıştılar aylarca. Köklerin çıkarılması bir ayrı dertti, taşıması bir ayrı dert. Aylarca uğraşıp ormanı kökleyerek, tarlayı bir baştan öte başa derinlemesine

kazıp kirizme ederek, avuç içleri bilye bilye kan toplayıp şişerek, nice kan uykularına yatarak, binlerce dönüm tarlayı bulgur bulgur elediler, söktüler, hopur ettiler kökleri. Öyle ki dişlerinin dibini karıştıracak bir tek çöp bile bırakmadılar tarlanın yüzünde. Karaya kesen üstleri başları, yanmış köklerden farksız oldu. İnsanlıktan çıktılar.

Ortaya çıkan kapkara kök odunlarını evlerine taşımaya başladılar sonra. Evlerinin önü arkası, kapkara dağ gibi odun yığınlarıyla doldu taştı. Simsiyah, kudurgan, mis gibi de bir toprak kaldı geriye. Öylesine güçlü, öylesine bitek bir topraktı ki bu, çuvallayıp götürsen gübre niyetine satabilirdin.

İşte yılda en az iki kez ürün veren, verince de bire kırk, bire elli veren bu topraklara gözlerinin önünde Dudaklı Memet Ağa geldi oturdu. Geri kalan yanmış köklerle odun yığınları da köylülere kaldı.

Dudaklı Memet Ağa, daha sonra, o zamanın Kozan Mutassarrıfı Hakim Şadi Çelik'le anlaşarak, topraklarının ucundan büyükçe bir hisse verdi ona. O da, Dudaklı'nın devlet katındaki işlerini ayarlayıverdi. Böylece iki çiftlik birden kuruldu. Kuruldu ya, toprağa, mala mülke doymadılar yine de. Çıkarları bir olunca iki ağanın dostlukları kan bağından da öte oldu; yasaların boşluklarından yararlanarak, kıyısından köşesinden girerek, tarla sınırlarını her yıl biraz daha ite kaka, binlerce dönüm hazine arazisine el koyup çiftliklerinin sınırlarını ta Sarıbahçlilerin burunlarının ucuna kadar getirdiler. Akan suya, biten ağaca, toprağa, her şeye onların ayağı bastı, onların hükmü geçti. Onların ekini dikini, başağı, mısırı, ürünü kök saldı. Yıl be yıl sofraları büyüdü böylece.

Bunanla da yetinmediler; çeltik ekimi için koca nehrin suyunu boca ediverdiler ovanın yüzüne. Her yer gölbacak oldu; kurbağa, yılan, balık, sivrisinek, yosun... Öyle ki yollarını şaşıran sazan balıkları tarlanın yüzünde küreğin çapının ağzına gelir oldular. Sivrisinek bulutu ortalığı kastı kavurdu. Büyük uğultular halinde her yana çokuşarak, atı, ineği, eşeği, danayı, ta

beşikteki bebelerin ellerine yüzlerine varıncaya kadar dalayıp ısırdılar. Tarlada çalışan ırgatlar, ağızlarına burunlarına sinek kaçmasın diye gönüllerince esniyemez, ağızlarını açamaz oldular. Sıtmaya yakalanmayan bir tek kimse kalmadı yörede. Yedikleri içtikleri sarı kinine kestiği halde kâr etmedi. Çok çocuk, çok insan öldü sıtmadan. Çoğu yetişkinler sıtmadan yaş gövdelerinin üstünde solup kuruyarak deynekle yürür oldular. Deyneği olmayanlar da seferberlik artığı insanlar gibi birbirlerinin koluna girip tutunur oldular. Öte yanda ise yıl be yıl yükünü tutanlar ağalar oldular.

Dudaklı Memet Ağa'nın bir hastane köşesinde ölümünden sonra çiftliği büyük oğlu Evran Ağa işletmeye başladı. Evran Ağa, İğdenli akrabaları olur kalabalık Koyuncuoğlu ailesini çiftliğine yerleştirdi. Onlara biraz toprak vererek, hem Koyuncuoğlu'nu hem de kalabalık ailesini kendisine bağlamasını bildi. Bir iki yılın içinde çiftlikte yerden mantar biter gibi damevleri yükselmeye başladı.

Bununla yetinmeyen Evran Ağa, «toprak dağıtılacak olursa çobanlarla köylüler adam olurlar, gelir bizimle otururlar. Bu da Çukurova'ya bu kadar emeği geçen biz ağalara hakaret olur!» diyerek, Toprak Tevzi Komisyonu Üyeleri'ni çiftliğine sokmadı. Ayrıca Koyuncuoğlu ailesi aracılığıyla İğden köylülerini ağır baskılar altında tutarak, kendi ağızlarından, toprak istemediklerine dair dilekçeler yazdırarak komisyon üyelerine verdirdi.

Bir ara zor duruma düşen çiftliği, İğdenliler rahatlıkla ellerine geçirebileceklerken, «çiftlik dağılacak olursa bizler ağasız, başsız ne yaparız? Yeter ki çiftlik dağılmasın; bizler bedavaya bile çalışırız,» diyerek, ağalarından yana çıktılar. Evran Ağa da köy camisine yüklüce bir bağış yaparak, hem çiftliğini kurtardı, hem de «koyu müslüman»a çıkarttı adını.

Yılda iki kez ürün veren, ekilen tohumun üstüne koyup asla altına düşürmeyen onca toprağın, ekinin, verimin ortasın-

da, işsiz, topraksız kalmaya başlayan köylüler yavaş yavaş uyanmaya, kendi aralarında toplantılar yapmaya başladılar.

«Yahu bu nasıl iş? Bu gidişle kırk çeşmenin ortasında susuzluktan kırılacağız. Herifler evlerimizin altındaki toprağı bile kendi mülklerine katacaklar nerdeyse. Bu kadarı da fazla...» diyerek uzun süre konuşup tartıştılar.

Bunca öfkelenme, toplanma, tekrar dağılıp bir araya gelmeler, köy muhtarlarını da etkiledi sonunda. Bir birlik oluşmaya başladı. Topluca arzuhalcilere giderek yazılar yazdırdılar. Cumhurbaşkanına, Başbakana, Tarım Bakanı ve müsteşarlığına dilekçeler gönderdiler, teller çektiler. Çektiler ya ne çektikleri tellerine bir yanıt alabildiler ne de dilekçelerine... Muhtarlardan oluşan kalabalık bir heyet, soluğu Adana Valiliğinde aldı bu kez.

«Vali Beyimiz, binlerce köylümüz topraksız, işsiz kaldık. Hepimiz işe ekmeğe muhtacız. Ayıptır söylemesi, çoluğumuz çocuğumuz aynı donu, fistanı yıllarca giyer oldu. Yüreğimizde derin yaralar açıldı. Karacaoğlan misalı söyleğen olduk hepimiz. Sen büyüksün, aman derdimize bir çare. Biz de bu vatanın evlatları sayılırız. Yazık değil mi bizlere? Yeter dert yükünü çektiğimiz gayrı. Ağaların ellerinde binlerce dönüm toprak varken, ölülerimizi gömeceğimiz mezarlığımız bile yok bizim. Ne kadar hazine toprağı varsa, üstüne çöreklenip kuruldu ağalar. Madem ki devletimizin bol keseden ağalara verebileceği bu kadar toprağı var, o zaman Çukurova harasından bizlere de on beşer, yirmişer dönüm toprak versinler de, sırtımızın ağrısı dinsin biraz..»

Vali, geniş masalı toplantı salonundaki kırmızı meşin kaplı koltuklara oturtarak, güleç yüzle konuşmalarını bir süre dinledi onların. Çay kahve söyledi, şeker ikram etti, cigara tutturdu. Dilekçelerini ellerinden teker teker alırken, «merak etmeyin! Bu konuyla bizzat ilgileneceğim. Dertlerinizi yukarıdaki büyüklerimize ayrıca ileteceğim!» diyerek umut ve güvence verdi onlara. Sonra da, «Atatürk baş çiftçimizse sizler de efendimiz-

siniz!» diyerek kapıya kadar geçiriverdi onları.

Dışarda hükümet meydanını doldurmuş, coşku ve umutla bekleşen bir sürü köylü, toplantıdan memnun, güleç bir yüzle ayrılıp çıkan muhtarlarının çevresini aldılar hemen. Sonra da soru yağmuruna tutarak sıkıştırmaya başladılar onları.

«Ne oldu?»

«Vali beyimiz neler dedi?»

«Bize toprak verecek mi?»

Sorulardan iyice bunalmaya başlayan muhtarlardan biri:

«Bilmem, herhalde verecek,» dedi yalnızca.

«Verecek mi? Sahi mi söylüyorsun?»

«Elbette! Bana öyle geliyor.»

«Peki nereden anladın bize toprak vereceğini?»

«Bunu anlamayacak ne var? Dilekçelerimizi alırken bize güldü. Çay kahve söyledi. Şeker tuttu, arkadaş gibi senli benli konuştu, hal hatır etti bizlerlen. Atatürk başçiftçimiz, sizler de efendimiz sayılırsınız,» dedi. Her halinden belliydi yani bizlere toprak vereceği,» dedikten sonra, öbür muhtarlara dönerek:

«Öyle değil mi lan? Sizler de konuşsanıza? Ağzınıza kira mı istersiniz? Dilekçelerimizi elimizden alırken, merak etmeyin, bu konuyla bizzat ilgileneceğim, demedi mi?»

«Dedi dedi, hem de çok dedi,» diyerek konuşmaya başladılar öbür muhtarlar da. «Hatta demekle de kalmadı, bizlerle oturup sohbet bile etti. Vallahi Vali Beyi ben böyle bilmezdim. Doğrusu çok iyilikli bir adammış vesselam. Sizin anlayacağınız her halinden belliydi bizlere toprak vereceği...»

Bu konuşmaları orada bekleşen köylü kalabalığının tümü duydu. Bir coşkudur aldı hepsini. Umutlandılar, «Vali Beyimiz bizlere toprak verecek,» diye.

Bu haber dalga dalga bütün köylere dağıldı. Aradan bir hafta, on gün geçti geçmedi, traktör römorklarıyla kamyonlara hınca hınç doluşan davullu zurnalı, bayraklı yüzlerce köylü kalabalığı, tozlu yollardan akın akın kente inerek, hükümet meydanını coşkuyla doldurdular. Sırtları kınalı, boynuzları

muskalı, cilalı, gök boncuklu koçlar kesip kurban ederek, çalan davul zurnaların eşliğinde, iştahla mendillerini sallayarak, kara şalvarlarının kıçlarını sağa sola savurta savurta büyük bir halaya durdular.

Meydandaki gürültü patırtıyı duyan, neler olup bittiğini de bir türlü anlayamayan Vali Bey, koruma polisini çağırdı.

«Neler oluyor? Ne bu gürültü?» diye sordu. «Git öğren bakalım bu hengamenin hikmeti ne? Kimin için çalıp oynuyor bunlar?»

«Emredersiniz!»

Telaşla dışarıya fırlayan koruma polisi, düdüğünü çalarak, davulla zurnayı susturdu hemen.

«Neler oluyor? Nedir bu gürültü patırtı? Bayram değil seyran değil. Asker sevkiyatı var desek, o da değil. Niçin çalıp oynuyorsunuz?»

Gömlek yakalarıyla boyunları arasına yayıp serdikleri terli mendilleriyle yüzlerinin gözlerinin terini silen köylüler, soluk soluğa yılıştılar.

«Biz, Vali Beyimiz için çalıp oynuyoruz,» dediler.

«İyi ama niçin çalıp oynuyorsunuz?» diye üsteledi polis. «Bir sebebi olmalı değil mi?»

«Niçin mi? Duymadınız mı? Vali Beyimizin bizlere toprak vereceğini? İşte bizler onun için çalıp oynuyoruz.»

Mesele anlaşılmıştı. Acı acı gülmeye başladı polis.

«Ne toprağı be? Ne vermesi? Derhal kesin şu zımpırtıyı da, dağılın buradan çabuk! Koca şehirde çalıp oynayacak başka yer mi bulamadınız hem?» diyerek, düdüğüne bir kez daha asıldı. Ve hükümet meydanından kovdu onları.

Hızlanan makinalı tarım, el emeğini öldürdü, insanı değersiz kıldı. Bu durum, her yıl biraz daha evleri nüfusa boğulan, ömür ömüre öküz ardında yetişip büyüyen Çukurova köylülerini sıkıp bunaltmaya başladı. Kazmayı, küreği, çapayı, karasabanı kullanan elleri, toprağı süren atları, öküzleri gibi boşta kaldı. Karasabanlar baltalarla doğranarak odun niyetine yakılırken, paslanmış, çürümeye durmuş saban demirleri de hurdacılara satıldı. Acı ve sıkıntıyla kilitlenen içleri hergün biraz daha dert sağıp kokuşmaya başladı. Onlardı oysa toprağın ağzı, dili, onlardı toprağın, ekinin, kozanın, pamuğun, çapanın adı. Onda doğmuş, onda büyümüş, ona göre dokunmuşlardı. Ova sıcağında kararan tenleri, bebelerinin kıçlarına sardıkları kundak bezlerine kadar acı toprak kokardı. Eğilip kalkmaları, yürümeleri, tanışları, konuşmaları benzetmeleri toprak üstüneydi hep. Duruşlarında, alınlarını kuşatan derin kırışıklıklarda, dümdüz yolda bir engeli aşarmış gibi seke seke, partal, paytak yürüyüşlerinde bile derin etkisi vardı toprağın. Kazmanın, küreğin, karasabanın derin sap izlerini taşırdı avuç içleri ve hep o sap tutuşlarına göre şekillenmişti elleri.

Kendine güvenen güçlü kuvvetli erkekler, karılarını, çocuklarını yaşlı ana babalarının yanlarına bırakarak, iş aramaya gurbete çıktılar. Ekmek ve iş umudunun tuzağına, boşluğuna düşerek, deli canlar örneği aylarca sokak aralarında, işçi pazarlarında, köşe başlarında, sebze hallerinde, yorgun, çökkün, pis sakallı yüzleriyle başıboş dolaştılar. Güneş sırtlarında doğdu sırtlarında battı. Geceyle gündüzün farkını unuttular; çok iyi

anımsadıkları renkleri, kokuları da. Genç hayvanlar örneği ağızlarını açıp uzun uzun esniyerek, aç karınlarının üstünde akşama nerede yatıp sabaha nerede kalkacaklarını bilemeyerek, bir yıkım da öyle yediler. Hergün bir iş, bir umut ölüsü taşımaktan bıkıp usandılar. Evleri sırtlarında çoban hayatına döndü yaşamları. Her türlü etkilenmeye açık, kararsız, bitkin duyguların elinde oradan oraya savrulan bu toprak kırgınları, köylülükleri, üstlerinin başlarının kirliliği ve pasaklılıklarıyla horlanıp küçümsendiler üstelik.

Göçmen kuşlar örneği, akşama nereye konmuşlarsa, ertesi sabaha kendi belalarını, çaresizliklerini yüklenip gittiler. Her yerde, her zaman herkesin kolayına geldiler. Bağırıp çağırsalar da ne seslerini geri verecek bir mağara vardı ne de bir kayalık; kat kat evler apartmanlar, villalar vardı yalnızca, pencerelerinde gece gündüz renk renk ışıklar yanan, müzikler çalan, tül perdeli, duygusuz, sağır yığın yığın apatmanlar.

Ve içtikleri ucuz cigaraların dumanlarında geçici düşlere dalarak, küçücük umutlara sığınan, tutananlar; böylesi anlarda gerçeklik giderek küçücük düşlere bırakırdı yerini çünkü. Ve kendi kurdukları bu düşlerin derin deliklerine düşerek, suya iz çekercesine kendi düşlerinin tutsağı olanlar. İçi boşalmış, hadım edilmiş inançların peşinde koşarak, hergün biraz daha dinle, tesbihin, ezanın yazgısına teslim olarak, dünyasal isteklerinden vazgeçerek, yaşam karşısında yenik düşüşün yarattığı şiirsel düşlere, bol yemekli, hurilerle dolu, sorgusuz sualsiz, günahsız cennet masallarının doğduğu ortamlara düşenler.

Çaresiz geri dönerlerdi köylerine sonunda; dolana dolana aynı kazığa gelip bağlanmaktan farksız olurdu bu da. Ne ki eski köylü durgunluklarından arınmış, kurtulmuş olurlardı biraz. Geçip giden yıllar gibi duyguları, düşünceleri de değişmiş olurdu çoğunun. Kazanmaktan çok kaybetmeyi öğrenmişlerdi nede olsa. Bu da bir kazanç sayılırdı. Ve giderek kavgacı, uzlaşmaz, huysuz, sinirli, dirençli yapardı birçoğunu.

Kahveci İsmail işte bunlardan biriydi.

Hem sarıbahçeliler hem de Evran Ağa, tarlayı kendilerinin ekip sürdüklerini ileri sürerek, tarlaya bir bilirkişi heyetinin çıkarılması yönünde dilekçeler yazdırıp verdiler mahkemeye. Mahkeme heyeti de, iki tarafın bu isteğine uyarak, tarım uzmanlarından oluşan bir bilirkişi heyetini göndermeye karar verdi tarlaya. Bilirkişler, halen tarlada ekili bulunan ve hergün biraz daha büyüyen, ılmıklaşan ekinin kime ait olduğunu, ne tür buğday tohumundan çıktığını yerinde görüp inceleyecekler, sonra da raporlarını mahkemeye sunacaklardı. Mahkeme de o rapora göre bir karara varacaktı. Tarladaki ekili bulunan buğdayın türü, cinsi neydi? Köylülerin ekmiş oldukları imam buğdayı denilen toplama, karakılçık türü buğday mıydı, yoksa Evran Ağa'nın devlet üretme çiftliğinden satın aldırdığı, gençleştirilmiş, ekime hazır sertifikalı akbaşak türü buğday mıydı?

Bir sulh ceza yargıcının başkanlığında, beş kişiden oluşan bilirkişi heyeti, soğuk, yağışlı bir kış günü tarlaya çıkıp geldiklerinde, en çok şaşıranlar köylüler oldular. Yapılacak olan keşfin günüyle saatinden kendileriyle avukatlarının en ufak haberleri yoktu çünkü. Ama Evran Ağa'nın adamlarıyla, avukatları haberliydiler keşiften.

Dizleme çoraplarını çekip sıkıca giyinen köylüler, kırık dökük şemsiye ve paltolarının altında bir araya gelip büzüşerek, yağmura çamura aldırmadan doluşmaya başladılar tarlaya.

Kalın yünlü atkısıyla paltosuna sıkıca sarılmış olan bilirkişi başkanı Yargıç, pörsümüş, yorgun, zayıf, çukur gözlüydü. Ara-

da bir buğulanan gözlük camlarını siliyor, yağmurda çamurda tarlayı gezip görmeyi göze alamadığı için de, aracından inip dışarı çıkmıyor, o arada kendisiyle konuşmaya çalışan köylüleri görmemek için de, aracının camının kolunu içerden çevirerek kapı camını kapalı tutmaya çalışıyordu.

Öte yanda tarım uzmanı memurlar, vıcık vıcık suya, çamura aldırmadan enine boyuna tarlayı gezerek, değişik yerlerden ala köklü ılmık örneklerini toprağıyla birlikte kazıp sökerek, naylon torbaların içlerine koyup ağızlarını bağlıyorlardı.

Uzmanların çalışmalarını yakından sessizce izlemeye çalışan bir bölük köylü, çevrelerinde genişçe bir halka oluşturmaya başladılar onların. Memedo da aralarındaydı. Memedo bir ara eliyle ılmık yeşili tarlanın yüzünü göstererek:

«Memur Bey, bakın şu gördüğünüz tarlanın tümünü bizler ekip sürdük. İşte şu uzun boylu, enli siyah yapraklı ekinler bizim ektiğimiz karakılçık türü buğdaylar,» dedi.

Memurlardan kısa boylu, çatık kaşlı, kıçı yerde olanı:

«İşimize karışmasanız iyi olur,» diyerek uyardı Memedo'yu. «Keşif heyetinin işine müdahele edilmez. Hem ne malum buraları sizin ektiğiniz? Karşı taraf da biz ektik diyor?»

«İspatı kolay memur Bey,» dedi Memedo. «Bakın şu uzun bacaklı, ılmıklar, yerli karakılçık türü buğdaylar. Ağalardan on gün önce ektiğimiz boylarının bir karış uzun oluşundan belli. Şu toprağın yüzüyle bir duran ılmıklarsa ağaların ektiği akbaşak türü buğdaylar. Boylarıyla yapraklarının renginden belli.»

«Öyle veya böyle. Bizim için farketmez. Lütfen işimize müdahele etmeyin. Görüyorsunuz, durup dinlenmeden tarladan örnekler alıp topluyoruz. Sonra bunları götürüp tohum ıslah laboratuvarında inceleyeceğiz. Raporumuzu da mahkeme başkanına vereceğiz. Eğer bu kadar meraklıysanız sonucu gider oradan öğrenirsiniz. Hem senin söylediğin gibi yerli karakılçık türünde buğday falan göremiyoruz burada biz. Hani tohumu nerede, ılmığı nerede?»

Köylünün biri öteden bağırdı.

«Maşallah o kadar yemişsin ki, karnının şişinden önündeki buğdayı göremiyorsun?»

Memedo da tarlayı sinirli sinirli elleriyle deşerek, avucuna aldığı ala ılmıklı toprağı Memur'a gösterdi.

«Yahu benim gördüğümü sizin gözünüz niye görmez;? Siz bu işin uzmanıysanız, ben de doğma büyüme çiftçiyim. Ilmığın kökünde kavuz olmuş boş tane kapçıklarını nasıl göremezsiniz?»

Kısa boylu, çatık kaşlı, kıçı yerde Memur, sinirlenmeye başlamıştı iyice.

«Bakın sizi bir daha uyarıyoruz; bizi etkilemeye çalışmayan. Sonra aleyhinize olabilir bu. Hem canım bu keşfi siz mi yapacaksınız yoksa biz mi?»

Olanı biteni kahverengi aracının içinde izlemeye çalışan bilirkişi başkanı Yargıç, pencere camını ardına kadar açarak:

«Bırakın köylülerle tartışmayı!» diyerek memurlarını uyardı. «Geç kalıyoruz. Hadi elinizi çabuk tutun biraz!»

Az sonra memurlar içleri ılmak örnekleriyle dolu naylon torbaları ellerinde, aracı doğru yürüdüler. Çamura batan ayakkabılarını bir süre silkeleyip temizledikten sonra, araçlarına bindiler. Motor çalıştı. Gerisine sulu çamurlar sıçrata sıçrata tarladan çıkan araç ana yola girdi. Az sonra da Ceyhan yönüne doğru hızla gözden ıradı gitti.

Sevinçleri gibi üzüntüleri de köksüzdü, temelsizdi köylülerin. Alınan ufacık iyi bir haber karşısında çocukca bir coşkuya kapılarak sevinçlerinden deli oluyorlardı. Ama olumsuz bir haber karşısında da elleri ayakları kesiliyor, şaşkınlıklarından ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Yıllardan beri içlerinde yer eden, kökleşmiş, tortulaşmış bir aşağılık duygusunun, kendilerine olan güvensizliklerinin bir tür dışa vurumuydu bu.

Bilirkişi raporunun sonucunu öğrendiklerinde de durum aynen böyle oldu. Dünyanın sonu gelmiş de, bitmiş tükenmişler gibi içleri karardı, elleri ayakları kesildi. Yediden yetmişe hepsini derin bir yılgı ve öfkedir aldı.

«Sonucun böyle olacağı o memurların hallerinden belliydi zaten. Et bozulunca tuzlanır derler eskiler. Peki tuz bozulunca çare nedir hey allahım? Devir, tuza bile kurdun düştüğü, tuzun kurtlandığı devir şimdi. Mahkemeden de, keşiften de iyice suyumuzu aldık artık. Mahkeme bu rapora göre istediği kadar, tarla da, tarladaki ekili buğday da ağalarındır, desin şimdi. Yağma yok. Halep oradaysa arşın da burada. Başını kim bekler de, kim tutarsa tarla da onun olur. Dinime imanıma gider o tarlanın ortasına ağaç misali ayaklarımdan çakar mıhlarım kendimi de yine de çıkmam oradan,» diyerek öfkeli öfkeli söylenenler oldu.

Bilirkişinin mahkemeye verdiği rapora göre, halen tarlada ekili bulunan buğdaylar köylülerin değil, Evran Ağa'nın ektirdiği sertifikalı akbaşak türü buğdaydı. Buğdayların arasına az da olsa karakılçık türü buğdaylar karışmıştı karışmasına ya,

sonucu değiştirmezdi bu. Buna göre tarladaki ekili ürün kimin-se, tarlaya da o ürünün sahibi girer çıkar, o kaldırırdı ürünü. Mahkeme, elindeki bilirkişi raporuna uyarak, tarladaki ürünün Evran Ağa ile varislerine ait olduğu yönünde kararını vererek duruşmayı kapattı.

Köyün avukatları Dündar ve İsmet Beyler, bilirkişi raporuna karşı çıkarak, bilirkişilerin yanlı davrandıklarını, yeniden bir bilirkişi heyeti oluşturularak, keşfin yinelenmesi gerektiğini, ayrıca keşif günü ve saatinin kendilerine zamanında bildirilmediğini, bu yüzden keşif günü davalılardan biri olarak tarlada bulunamadıklarını ısrarla mahkemede söylemelerine karşın, mahkeme heyeti, keşfin yapılacağı günün ve saatinin avukatların adreslerine posta ile gönderildiğini, evraklarının ellerine geçmemesinden mahkemenin değil, PTT idaresinin sorumlu tutulacağını ileri sürerek, onların bu haklı taleplerine uyma gereği duymadı.

Mahkemenin kararının hemen ardından, Evran Ağa'nın avukatları yeni bir girişimde daha bulundular; tarladaki ekili ürünün Evran Ağa ile varislerine ait olduğu gerçeğinin artık mahkemece de kesinlik kazandığını, buna karşın Evran Ağa ile varislerinin tarlalarına giremediklerini, hatta tarlaya otlatmak için hayvanlarını bile süremediklerini, silahlı köylülerin tarlayı beklediklerini, tarlaya girildiği anda köylülerle bir çatışmanın kaçınılmaz olacağını, bu yüzden jandarma desteğinde tarlalarına girerek, ürünlerini korumak istediklerini söylediler. Mahkeme de bu isteğe uyarak, ilçe jandarma komutanlığına yazılar yazdı.

Evran Ağa'nın jandarmadan yardım istediği, jandarmanın da bu isteğe uyarak, gelip tarlaya el koyacağı haberi, umulmadık bir öfke ve şaşkınlık yarattı köyde. Bağırmalar, çağırmalar, küfürler, tartışmalar başladı. Her ağızdan bir ses çıktı. Nasıl çıkmasındı ki? Bu kez karşılarındaki Evran Ağa ile adamları değildi, doğrudan jandarma ve hükümetti çünkü. Yarın birgün jandarmalar tarlaya çıkıp geldikerinde, kendileriyle onlar ara-

sında her an bir çatışma çıkabilir, yaralanmalar, ölümler olabilirdi. Korkuyor, çekiniyorlardı bu yüzden. Bunca korku, panik ve telaş ya onları iyice birbirlerine yaklaştırıp bir araya gelmelerini sağlayacaktı ya da iyice çözüp dağıtacaktı; ikisinden biri.

Herkes ayaklanmış gibiydi. Sokaklar insan doluydu. Giren çıkan belirsizdi kahveye. İşgalden önce köyle ilgili herhangi bir olay ve sorun çıktığında, toplanmalar, biraraya gelmeler genellikle muhtar Fikri'nin dükkânı ile, İsmail'in kahvesinde olurdu. Ama işgal olayı ortaya çıkalı beri toplanmalar, biraraya gelmeler, tartışmalar hemen her yanına taşmış gibiydi köyün. Kafayla, elle, gözle, dille, yaşamın her anıyla bütünleşilerek yapılan bir tartışmaydı bu. Ve konuşulan tek konu bu kez ne ağalardı ne de mahkemeydi; gelecekleri söylenilen jandarmalardı yalnızca.

Kopuk kopuk konuşanlar, birbirleriyle kucaklaşanlar bile vardı.

«Gel helalleşelim kardaş!»

«Ne helalleşmesi be! Şakanın sırası mı şimdi?»

«Dinime ciddi söylüyorum. Yarın ne olacağımız belli değil çünkü?»

«Dünümüz belli miydi de yarınımız belli olsun?»

«Yahu bırakın böylesi ahiretlik lafları. Arkadaşlar, yarın ne yapacaksak şimdiden karar verelim. Her şeyi yarına bırakıp bırakıpta kıça yumurtayı getirmiyelim.»

«Susun be! Şunu yapalım, bunu yapalım diyerek kimse kendi kendisinin kahyası olmasın! Boyumuzun ölçüsünü bilelim yeter!»

Aydoğan, İsmail, Erol ve arkadaşları da şaşırmış bir haldeydiler. Jandarmalar gelecek olurlarsa ne yapacaklar, nasıl davranacaklardı? Böylesi önemli bir konunun enine boyuna tartışılıp konuşulmasında sayısız yararları vardı. Bunun için kahvede yapılacak bir toplantıya çağırdılar köylüleri.

«Yahu toplantının sırası mı şimdi? Atı alan Üsküdar'ı geçmiş bile. Siz de gelmiş toplantı yapalım diyorsunuz?»

diyerek karşı çıkanlar oldu buna.

Karşı çıkanlar arasında Muhtar Fikri, Memetali, koca Ömer ve sarı Hasan gibi zenginler de vardı. Özellikle Muhtar Fikri, işgal olayından bu yana köylüler üstündeki etkisinin giderek azaldığını, işgal komitesindekilerin yavaş yavaş kendi yerini aldığını görüp seziyor, buyüzden de yeri, zamanı geldikçe komitedekilere kızıyor, ver yansın ediyordu.

Kahvenin girişinde, parmağını İsmail'le Erol'a doğru hışımla doğrultarak:

«Nasılmış?» diye bağırdı. «Şimdi sözümün üstüne geldiniz mi yeğenler? Hadi çıkın işin içinden bakalım, göreyim sizi? Sonunda jandarmayla hükümeti de karıştırdınız işin içine. Duyduğuma göre jandarma bu işe mühadale etmeye kararlıymış. Vallahi tüm Çukurova'ya rezil rüsva olduk. Her neyse... İş işten geçti artık; bu kafayla başımıza daha çok belalar açarsınız siz.»

İsmail, tepkisiz, yumuşak sesiyle karşılık verdi Muhtar'a.

«Başımız yeterince dertteyken bir ucumuza da sen geçme, Muhtar!» dedi. «Hükümet ta baştan beri bu işin içindeydi zaten. Biz tarlaya girsek de girmesek de hazine ile ağalar arasında mahkemelikti bu tarla. Ee, mahkeme aleyhimize bir karar verdi diye yangına körükle gitmenin ne alemi var şimdi?»

«Ne yangını, ne körüğünden sözediyorsun sen? Maşallah sizin gibilerinin yanında yangına körüğe ne lüzum var ki? Her şeyi birbirine karıştırmada birebirsiniz zaten.»

«Ne yapmalıydık peki?»

«Ne mi yapmalıydık? Mesela keşiften önce, keşif memurlarının ceplerini azıcık görmüş olsaydık, keşif sonucunu pekâlâ lehimize çevirebilirdik,» dedi Muhtar Fikri hışımla. «Al işte, bizim yapamadığımızı Evran Ağa yaparak, davayı kazandı. Uğraşın, didinin bakalım bu işin sonu nereye varacak?»

«Gel şu rüşvet işini ağzımıza almayalım, Muhtar!» dedi İsmail. «Bu bizim işimiz değil. Rüşvet işinde biz ağalarla yarışamayız. Üstelik bizim bu tarlayı rüşvetle neyle, elimizde tutamayacağımız gayet açık. Bence tarlaya sahip olmanın tek yolu

rüşvetten, paradan geçmez.»

«Ya nereden geçer? Oğlum gözünüzü açın gözünüzü. Bugün devlet dairelerinden rüşvetsiz geçemezsin. Her yerde bir ekmeğe bir namus beş para. Siz de gelmiş rüşvet bizim işimiz değil diyorsunuz. Ulan alemin namuslusu, dürüstü sizler misiniz? Devlet karıştı diyorum bu işe, devlet. Mahkeme, jandarma karıştı. Yarın birgün dört bir yanımızı ordu sararsa ne yapacaksınız? Ne olacak o zaman bizim halimiz?»

«Jandarma gelirse gelir Muhtar. Amacımız jandarmayla kapışmak değil ki? Amacımız toprak sahibi olmaktır bizim. O zaman bu isteğimizin bir önemi, bir anlamı olmalı değil mi? Üstelik üstümüze öyle ordunun falan geldiği yok; gelse gelse on beş yirmi jandarma gelir ki, onun da adı ordu değildir.»

«İyi iyi, allah sonunuzu hayreylesin! Size laf yetiştireceğime gider ayağımın tozunu silerim daha iyi. Alın ne haliniz varsa görün» diyerek çekti gitti Muhtar. Memetali, Koca Ömer ve Sarı Hasan da Muhtar'ı izlediler. Herkes arkalarından baktı onların. Bir sessizlik çöktü. Çoğu bakışlar boşlukta kaldı.

Ağır ağır ayağa kalkan Aydoğan etkili, yumuşak sesiyle kahveyi hıncahınç dolduran köylülere bakarak konuşmaya başladı.

«Bana kalırsa meseleyi biraz büyütüyorsunuz,» dedi. «Tarlayı bizler ektiğimiz halde keşif sonucu, ekili buğdayın ağalara ait olduğuna dair bir mahkeme kararı var şimdi elimizde. Hepinize soruyorum, bilirkişilerin vermiş olduğu bu rapor doğru mudur şimdi? Muaviye'nin dişi devesine, erkek deve diyen binlerce müridinden ne farkları vardır bu raporu veren tarım uzmanı memurların? Kim uzman, kim sahtekâr? Neyin uzmanı bunlar? Arkadaşlar, burada bilirkişilerin yanlı davrandıkları gün gibi açıktır. Hatta bunu avukatlarımız bizzat mahkemede söylediler. On binlerce dönüm hazine toprağını yıllarca sürüp eken ağalara seslerini en ufak çıkarmayan, kapılarına tek bir jandarma; mahkeme celbi gönderemiyen yetkililer, şimdi bizler bu toprakların beş yüz dönümüne girdik diye, devletin güvenlik güçlerini harekete geçirmeye hazırlanıyorlar. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, sağda solda, Sarıbahçe köylülerini mülkiyet

ve tapu–senet düşmanı ilan ediyorlar. Oysa bizim çabamızın tümü, mülkiyetin çoğalmasını, topraksız köylülerin de topraklandırılarak mülkiyet sahibi olmalarını istemekten başka bir şey değildir.

Yarın jandarmalar gelipte tarlaya girecek olurlarsa bizler ne yapacağız? diyerek ortalığı telaşa vermek yerine asıl bunları düşünmeli, tartışmalıyız. Söylentilere kapılarak moralimizi bozmayalım. Çünkü bizler haklı bir konumdayız. Kimsenin malını mülkünü de çalmadık. Hakkımızdaki mahkeme kararı da bir idam fermanı değildir. Birlik olursak bize kimse bir şey yapamaz. Vergi veriyor, askerlik yapıyor, oy kullanıyoruz. Bizler de bu ülkenin insanlarıyız. Bizim de kütüğümüzde vatandaş olduğumuz yazılı.

Yarın jandarmalar geldiklerinde korkmadan, çekinmeden onlarla konuşacağız arkadaşlar. Ben konuşacağım, sen konuşacaksın, o konuşacak, hepimiz konuşacağız. Bebelerimizi bile, 'toprak toprak!' diye bağırtacağız. Biliyoruz ki, toprağı bize verip vermemek jandarmanın yetkisinde değildir. Buyruk altında da olsalar, onların da bir uçları köylüdür, onların da canları etten, kemikten, sinirden yapılmadır. Biri düşünmese bile de öbürü düşünecek, anlamaya çalışacaklardır bizleri. Ve umarım o zaman bizlere karşı da tavırları, davranışları değişecektir.

Neden böyle konuştum? Çünkü bu işi başarmak zorundayız arkadaşlar! Şimdiye kadar yenilenler, ezilenler, geri çekilenler hep bizler olduk. Yarın da yenilebiliriz ama bu da dünyanın sonu demek değildir; nasıl ki davayı kazanmamız her şeyin başı demek değilse!»

Aydoğan'ın konuşmasından sonra herkes ağır ağır evine dağıldı. Kahve boşaldı.

Memedo, tarladaki nöbetçilerin sayılarını arttırdı. Köyün çevresine ayrıca gözcü devriyeler çıkardı.

Geceyarısı olmasına karşın, çocuklarla yaşlıların dışında yatağa giren, uyuyan olmadı. Erkekler ev ev toplanarak, cigara üstüne cigara içtiler. İçin için korkan, pusan, paniğe kapılanlar, hatta gece gizlice köyünü terkederek, yakın köylerdeki akrabalarının yanına gidip onlara sığınmak isteyenler vardı, eğer Memedo'nun gözcü devriyeleri olmasaydı.

Her şeyi üşüten, yuvasına kaçırtan dondurucu soğuklarda, durmadan çalışan, devinen, insanla topraktı yine de. İkisi de birbirlerini çalıştırıyor, yoruyorlardı bunların. Bazen tavuk bassa izi kalır cinsinden ipince bir kar kepeği serpiştirmesine karşın, toprak yine de için için devinerek verime istekleniyor, bağrına aldığı milyarlarca tohumu sessiz soluğuyla sarsıp çatlatıyor, ardından lif lif köklendirerek, toprağın derinliklerinin belirli belirsiz nabzı, yüreği oluyor atıyordu. Tohumlar göz göz patlayıp açıyor, açılan gözlerden yeşil ılmık pürleri toprağın yüzüne çıkarak güneşle buluşuyor, birkaç güne kalmadan da toprağın yüzü ipince ılmık yeşiliyle ürperiyor, esniyor, yekiniyordu. Çalılar, ağaçlar, toprağın derinliklerinden durmadan su ve can çekerek özümsüyorlar, büyümelerini sürdürüyorlar, dal uçları tomurcuklanmanın telaşıyla morarıp tüyleniyor, salkım salkım çiçeğe duran kavaklarla söğütlerin tatlı kokuları alıyordu ortalığı. Bir yıl öncesinden kalmış, kararmaya durmuş eski yapraklarla, yeşil bir ışıltıda taze parlak yapraklar aynı dalın aynı gözünde birleşip açarak, birbirleriyle tanışıyor, eskiyle yeni aynı dalda birbirine karışıyordu böylece.

Bahara doğru bu değişim iyice hızlandı. Uyanan, ağır ağır gerinen toprağın üstü, kaynar su dökülmüşcesine kızgın buharlarla dumanlanıp tütmeyé, yaklaşan ağır boğucu yaz sıcaklarının habercisi olmaya başladı. Meyve ağaçlarının dipleri, dökülen renk renk çiçek yapraklarıyla dolup taşarken, gövdeler, kabuklar renklendi. Toprağı fişek gibi yarıp çıkan hırslı, tombul kamış uçları, topraktan kendini kurtardı. Çalı dipleri, düzlük-

ler, koyaklar göz açıp kapayıncaya kadar bin türlü yeşile, renge boğuldu. Mor sümbüller, nevruzlar, sarı çiğdemler açtı çalı diplerinde. Alıçlar, elmalar, erikler, şeftaliler, ayvalar görülmemiş bir renkte ve büyüde bir çiçek cümbüşüne dönüştü. Dağ taş bu renkli kokulu yeşilliği emmeye, dere içleri genç, oynak su çığlıklarıyla inlemeye, çalı altları karatavuk, saksağan ve sığırcık sesleriyle dolmaya, gökyüzünü bir uçtan öbür uca kılıç gibi kesen uçuşlarıyla kırlanıçlar görünmeye başladı. Havayı inleten büyülü sesleriyle koyu kuzguni renkte eşek arıları, sarıcalar, bal arıları ve kabuklu böcekler çiçek ağızlarına saplanırcasına girip çıktılar. Karıncalar, kıştan kalma derin uykularıyla çıktıkları toprağın yüzünde uyuşuk uyuşuk gerinirlerken, koyun keçi altları kuzu, oğlak sesleriyle şenelmeye başladı.

Eski Adana Kozan yolu vardır bir; deve kervanlarının gelip geçtiği en eski ömürlerin yolu. Sarıbahçe köyünün sınırlarını belirleyen eski tapu kayıtlarında bu yolun adı aynen geçer. Üç kemerli tarihi bir Taşköprü'nün üstünden geçen yolun çevresini hayıt çalıları, otlar, böğürtlenler örtmüştür şimdi. Yol ortadan kalkalı yıllar olmasına karşın, dümdüz tarlanın yüzünde belirgin yükseltiler, setler halinde izleri görünür hâlâ. Asfaltın, kumun, çakılın, niucurun bilinmediği o yıllarda, yassı tandır taşları taşınıp döşenmiştir yolun üstüne. Yağmur sonları güneş açınca, toprağın yüzüne döşenen tandır taşlarını üstleri sabunla yıkanmışcasına ıpıslak bir ışıltıda parlarlar hâlâ.

Üç kemerli tarihi Taşköprü'ye doru ilerleyen, üstleri boz çadır bezleriyle örtülmüş askeri araçları tarla nöbetçileri gördüler ilkin. Çamur dolu çukurlara bata çıka ilerleyen, tekerleri sudan, çamurdan belirsiz olmuş, ıslak, kirli, hantal görünümlü cemseler, boğuk homurtular çıkarıyorlardı. Belirgin bir korku, telaş aldı nöbetçileri. Ne yapacaklarını bilemediler ilkin. Sağa sola kaçışarak, telaşlıca soluyarak, keskin ıslıklarla düdükler çalarak köye doğru koşuştular sonra.

«Askerleeer! Askerleeer!..»

Sesleri duyabilen ne kadar köylü varsa, yola, sokağa, kahveye doğru koşuşarak, kimi de dam üstlerine çıkarak, jandarmaların gelişlerini bağıra çağıra herkese duyurmaya çalıştılar. Köy dediğinin tümü bir avuç yerdi zaten; bir ucundan bağırsan öbür ucundan duyulurdu.

Bir anda ana baba gününe döndü köyün içi. Kimileri baş-

larına gelebileceklerin telaşına kapılmışlar gibi yorgun ve düşünceli görünürlerken, kimileri de korkusuz, hareketli, bıçkın görünüyorlardı.

Birbirlerinden habersiz, kopuk kopuk, düzensiz bir koşuşma, bir telaştır başladı. Daha önce Evran Ağa'nın adamları Koyuncuoğlu ile yaptıkları kavgadaki gibi sopasını, dirgenini, baltasını eline alıp fırlayanlar vardı.

Dam merdivenlerinden birinin üstüne çıkan İsmail:

«Arkadaşlar, kimse eline sopaya, silaha benzeyen bir şeyler almasın!» diyerek uyardı onları. «Jandarmalarla bir işimiz yok bizim. Başımız derde girer sonra.»

Emlik Karı, Kamer Ana, Akif Amca ve ak sakallı doksanlık Veli baba da çıkmışlardı ortaya. O Veli Baba ki, ayaklarında, baldırlarında seferberlikten kalma kurşun izleri taşırdı. Ve o yaraların çoğu işler akardı hâlâ. Ara sıra yılancık otlarının yapraklarını toplar kaynatır sarardı yarasına. O yaşlı, düşkün haline karşın, titrek adımlarıyla ortaya çıkmış, sopasının ucuyla önündeki tümsekleri, çukurları yoklaya yoklaya ortalıkta geziniyordu.

«Veli baba, senin ne işin var tarlada? Otur oturduğun yerde allahaşkına! Sana göre bir iş değil bu,» diyenlere,

«Boş ver oğul! Zaten her nefesimde ölüm benimle. Öleceksem ayaklarımın üstünde öleyim de, öte dünyaya dik gitsin başım,» diyor, başka da bir şey demiyordu.

Kalabalık öylesine birikmişti ki, kimsenin kimseyi gözetecek dinleyecek hali yoktu. Az sonra içtepisel bir dürtüyle tarlaya doğru akmaya başladı kalabalık.

Tarihi Taşköprü'yü geçen askeri araçlar, tarlanın sınırına varıp dayanmışlar, araçlarından inen kırktan fazla asker, sıraya geçmişlerdi bile. Jandarma birliğine orta boylu, beyaz tenli, geniş omuzlu bir Üsteğmen komuta ediyordu. Duygusuz, sert suratlı, madeni bakışlıydı. Göğsünde arazi dürbünü, sağ kalçasının üstünde siyah deri kılıflı tabancası asılıydı. Baldırına kadar çektiği botları cilalı, bakımlı ve parlaktı. Düzgünce ve sıkıca

bağlanmıştı botlarının bağları.

Üsteğmen'in yanıbaşında duran uzatmalı Başçavuş ise, oduncuları andıran iri yarı, kaba, şişman, yere yakın kıçlı, çarpık bacaklıydı. Gür siyah kaşları burnunun üstünde birbirine kavuşmuş, birleşmişti. Çatık kaşlı, öfkeli birine benziyordu.

Üsteğmen'in buyruğu üzerine, başçavuş önde, askerler arkada, tüfekleri önlerinde çaprak tutuşta, tarlanın köye bakan sınırına doğru koşuştular. Üsteğmen de, tarlaya doğru sessizce yaklaşmaya çalışan kadınlı erkekli köylü kalabalığına doğru hızla sürdü cipini. Tarlanın sınırına gelince, eğitimli, atak adımlarıyla cipin ön kaportasının üstüne çıkarak, ses büyütücüsünü eline aldı.

«Köylüler!» diye seslendi. «Kimse yaklaşmasın! Bu bir ihtardır. Herkes evine dönsün, dağılsın. Elimdeki mahkeme kararına dayanarak bu tarlaya el koyuyorum.»

Üsteğmen'in bu uyarısı bir an etkiler gibi oldu kalabalığı. Tedirgin, kuşkulu bir sessizlik aldı yüzlerini. Az sonra gerilerden gelen genç yaşlı kadınların, erkeklerin de katılımlarıyla yığılma giderek büyüdü. Sessizce birbirlerine doğru sokularak, tarlada olup bitecekleri biraz daha yakından görebilmek için, tarlayı kuşatan jandarma duvarına doğru yürümeye başladılar ağır ağır. Sessiz, sakin görünmelerine karşın, için için gergin ve sinirliydiler çok. Belirgin bir merak ve güvensizlik sinmiş gibiydi gözlerine. Nasıl sinmesindi ki? Askerler niçin tarlanın ağalardan yana bakan sınırına değil de, kendilerinden yana bakan sınırına gelmiş dizilmişlerdi?

Ak sakallı doksanlık Veli Baba, bastonunun ucuna dayanarak yaşlı, titrek adımlarıyla ağır ağır öne çıktı. Onu gören esmer yüzlü, çatık kaşlı, çarpık bacaklı uzatmalı Başçavuş:

«Nereye babalık? Yaklaşma! Komutanımın emrini duydun; girmek yasak tarlaya!» diyerek uyarmaya çalıştı onu.

«Ne yasağı oğlum?» dedi Veli Baba, yaşlı, titrek adımlarıyla yürümesini sürdürerek. «Sizin yasağınız geçmez bana, tam on yedi sene seferberliğin içinde döndürdüm bu ömrü ben.»

Konuşmaları duyan Üsteğmen:

«Ne istiyorsun?» diye sordu Veli Baba'ya.

İki eliyle bastonuna tutunarak bir süre soluklanmaya çalıştı Veli Baba.,

«Kumandan oğlum, biz düşman mıyız da, ordunu üstümüze salarsın? Olay çıksın, milletin ağzı yüzü kana bulansın mı istiyorsunuz?» diye sordu.

«Vallahi kanar veya kanamaz, ayrıca orası da beni ilgilendirmez. Ben, bana verilen emri uygularım yalnızca,» dedi Üsteğmen, umarsızca.

«Demek burada sizden veya bizden birinin burnu kanasa, dökülse, aldırmaz mısın kumandan? Hepimiz aynı kandan değil miydik? Aynı damardan akmıyor muydu kan?»

Üsteğmen'in tartışıp konuşacak vakti yoktu. Veli Baba'nın sözlerine aldırmadı bile. Başçavuş'a,

«Bu ihtiyarı tarlanın dışına çıkarın!» buyruğunu verdikten sonra, tarlanın ağalardan yana bakan sınırına doğru sürdü cipini. Orada, Evran Ağa'nın çiftliğinde gözle görülen bir hazırlık vardı çünkü. Tohum yüklü mibzerleri arkalarına takmış bekleşen, harıl harıl çalışan ondan fazla traktör bekliyordu orada.

Az sonra çiftlikten arkası arkasına ayrılan traktörler, İnceyir köyüne doğru harekete geçtiler. Sonra da güney yönünden girmeye başladılar tarlaya. Ve köylülerin haftalardan beri korumaya çalıştıkları dizboyu olmuş gök ekinleri sürüp altüst etmeye başlayınca, korkuları başlarına vurdu köylülerin. Traktör sürücülerinin yanıbaşına birer jandarmanın bindirilmiş olması çılgına çevirdi onları. Öfkeli, müthiş, can alıcı bir sinirlilikle bağırıp çağırmaya başladılar.

Bağırış çağırışlardan tedirgin olan çarpık bacaklı Başçavuş:

«Kesin sesinizi be! Ne bağırışıyorsunuz?» diye azarladıysa da, kadınlı, erkekli uğultulu bir koroyu karşısında buldu.

«Şuna bakındı şuna! Ne diye bağırıyormuşuz? Göz göre

göre gök ekini çiğneyip sürdürmenize alkış mu tutaydık? Kendinizi akıllı, kurnaz, bizleri de kör, sağır mı bellediniz? Anamız sokakta mı doğurdu bizi? Köpek köpekken bile eniklerinin tümünü koltuğunun altına alır emzirirken, jnadarmanın başı da gelmiş, ağayı sütte, memede koyarken, bizleri aç bırakıyor. Reva mı, hak mı bu şimdi? Bu duaya amin diyecek biri varsa çıksın ortaya? Ne bu be? Doğduk sürünürüz, öldük sürünürüz; cebimizde TC. cüzdanı, dışarıda cambazın vicdanı...»

Kadınların dur durak bilmeyen bağırış çağırışlarına daha da sinirlenen Başçavuş, erkeklere dönerek:

«Ulan şu karılarınıza söyleyin, ağızlarını toplasınlar! Yoksa olay çıkacak burada?» diye bağırdı.

«Niye olay çıkarsınlar kumandan?» diye karşılık verdi Erol. «Olayı çıkaran sizlerle ağalarsınız. Kadın başlarıyla askerinize saldıracak halleri yok ya?»

Arkalardan avaz avaz bir kadın sesi yükseldi o ara.

«Onca toprağı ağalar senelerdir sürer eker biçerken sesiniz çıkmıyordu da, bizler ucundan biraz ekince mi aklınız başınıza geldi? Bizler insan değil miyiz? Bizim haysiyetimiz yok mudur? Bizler aç kaldık asker ağa, aaaç! Söyle bakalım aç insan ne yapar?»

Bağırıp çağırmalar sürerken, daha da artan, çoğalan köylü kalabalığı, jandarma duvarına yaklaşmaya, yüklenmeye, belirli aralıklarla dizilmiş duran jandarmaların aralarındaki boşluklardan tarlaya girmeye çalıştılar.

Durumun kızıştığını gören Başçavuş, arka arkaya düdük çalarak:

«Duymadınız mı? Yasak diyoruz, ya–sak?» diye bağırdı.

«Ne yasağıymış?» diye karşılık veren İsmail'i,

«Hala ne yasağıymış diyor, eşşekoğlu eşşek!» diyerek tokatladı.

Tokattan yüzü kızaran İsmail,

«Ben eşşekoğlu eşşek değil, basbayağı insanım,» diye bağırdı.

«İnsan olsan anlarsın, geyikoğlu geyik. Deminden beri uyarıyoruz tarlaya girmeyin diye?»

«Bakın Evran Ağa, çiftliğinden bizleri seyrediyor. Sizin bizi kaldırıp yere vurmanızı istiyor. Ama ona bu zevki tattırmayacağız. Çünkü bizim hesabımız sizlerle değil, onunla.»

«O zaman ne diye hâlâ üstümüze geliyorsunuz?»

«Yetilmiş, kocaman ılmık olmuş ekinimize ne yaptığınızı görmeye geldik biz.»

«Bana bak ukala! Çok konuşuyorsun. Yoksa dilini sökerim senin!»

O arada söze karıştı Ali Seydo.

«Şimdi siz buraya ne yapmaya geldiniz?» diye sordu.

«Kör müsün, ekinleri sürdürüyoruz.»

«Peki bu tarla ekili değil mi? Şu bir karış olmuş, büyümüş ekin kimin? Bizim ekinimiz ekin değil mi de, bir de üstüne ağaların tohumunu ektiriyorsunuz?»

«Biz mahkemenin bize verdiği kararı uygulamaya çalışıyoruz. Görevimiz bu.»

«Meseleye görev anlayışıyla bakıyorsunuz öyle mi?»

«Nasıl baktığımızdan sana ne lan?»

Tahir araya girdi birden.

«Gök ekinimizi ne hakla yerinden söktürüyorsunuz kumandan? Bu bir milli servet değil mi? Köyümüzün bir kışlık yiyeceği bu. Biz de sizin kışlanızın suyunu kessek ne yapardınız?»

«Saçma sapan konuşup durma! Söyledim ya, emir böyle.»

«İşinize geldi mi cevabınız hazır hemen; emir böyle.»

«Doğru konuş!»

«Vallahi eğri de doğru da konuşsam işin gerçeği bu kumandan. Buradaki davranışlarınızla devletin askeri olduğunuzu bu köyde kimseye inandıramazsınız?»

Tahir'e dik dik baktı Başçavuş.

«Ulan söyletme beni. Ağaların toprağını sürüp ekmişsiniz ya?»

Bu söze tepki büyük oldu.

«Kim demiş ağaların toprağı diye? Burası hazinenin malıdır.»

«Daha iyi ya, o zaman hazinenin malını koruyoruz işte?»

«Peki ağa motorlarının üstünde jandarmaların işi ne? Yazıklar olsun sizlere ki, bir de gelmiş ağalara jandarmalık ediyorsunuz. Askerlerinizin yüzü bile ağalara değil bize dönük. Şu yoksul köylüye namlu çekmek ayıptır. Ağalar besbelli kendi yerlerine sizi göndermişler buraya. Size karşı gelirsek, askere karşı geldi diyecekler. Ama bütün bunlar boşuna... Yarın sizler gidince yine el koyacağız tarlaya. Olmadı, gök ekini hayvanımıza yedireceğiz. O da olmadı, gelip bu tarlanın üstüne ev kurup yerleşeceğiz. Sanmayın ki bu iş burada biter. Bitmez.. bir kere bu toprağı kanımız tuttu bizim.»

Bağırıp çağıran, ilenen kadınların arasından birden öne çıktı Emlik Karı. Kendisi ağıtçıydı. Kalın yas bezleri sarıp bağlamıştı alnına. Bir başka yas mendilini de havaya kaldırarak salladı.

«Asker ağa, asker ağa!» diye bağırdı. «Bizler çok gam çektik gaam! Gam ocağımız oldu bizim. Çocuğumuz doğduğunda sürme yerine dert çektik gözüne. Biz de Allahın kuluyuz ama, hukukumuz olmaz. Gözümüz var görmesi istenmez. Elimiz var çalışır, alması istenmez. Bu ne iştir? Hükümetin kapısına gitsek, bir ağız kolaylığı gösterivermezler. Bakın şu ovanın yüzünde, gözleri nereyi kestirdi, yönleri nereyi beğendiyse aldı ağalar. Bizler de çulsuz çaputsuz gece kuşları gibi açıkta kaldık yavrum...»

Karşılıklı bağırışmalar, çağırışmalar sürerken, jandarmalarla köylüler arasında itiş kakış başladı.

Kimi jandarmaların; «Dur anam, dur bacım! Söz dinle de gelme üstüme! Yakacaksın bizi!» sözlerine karşın, ağa yanlısı gördükleri jandarmalara inanmıyor; aldırmıyorlardı. İyi niyetle söylenen birkaç sözcük yetmiyordu yılların pekiştirdiği bu anlayışı çözmeye.

«Dur anam, dur bacımmış. Ekinimize zalim olana bacılık etmem ben!» diyerek üstlerine üstlerine yükleniyorlardı. Geleceklerini belirleyecek olan bir kavganın içine girmişlerdi. Bir kez geri çekilip yenilecek olurlarsa, toprakla birlikte umutlarını da yitireceklerinin ayırdındaydılar. Jandarmalarsa yarını değil o anı kurtarmanın telaşına düşmüşlerdi. Vuracakmış gibi havaya kaldırdıkları dipçiği, vurmaya kıyamamış gibi usulca indirenler vardı içlerinde.

Ne ki tümü öyle değildi jandarmaların. Köylü kalabalığı üstlerine geldikçe, kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden, dipçikle itip kakarak, bazen de tekmeler atarak, acımasızca vuruyorlar, o arada vururmuş gibi yapıp da çekinen asker arkadaşlarına kızarak: «Ne duruyorsunuz be? Siz de vursanıza! Canları üstümüze senetle mi bunların. Bas gitsin gözünün üstüne dipçiği,» diye bağırıyorlardı.

İstedikleri kadar vursunlardı, boşuna uğraştı bu. Kadın, erkek, genç, ihtiyar yüzlerce insan, sırtlarına, omuzlarına inen dipçiği, elleri, kollarıyla karşılayıp itmeye çalışıyorlar, o itiş kakış içinde, aralardaki boşluklardan kayarak, tarlayı sürmeye çalışan traktörlere doğru can alıcı bir öfkeyle koşarak:

«Ulan yılan gözünüzden soksun sizi ağanın piçleri!» diye bağırışıyorlardı.

Tarlaya doluşan, bağıran, çağıran yüzlerce köylü kalabalığının arasında kaybolmuş gitmişlerdi jandarmalar.

Çatışmanın kaçınılmaz olduğunu gören Üsteğmen, cipinin üstüne çıkarak, düdük çalıp, buyruklar vermeye çalıştı askerlerine. Beklemediği bir direnişle karşılaştığı için tedirgindi yüzü. Gebe kadınlar, Veli Baba, Kamer Ana, Emlik Karı gibi yaşlı, düşkün insanlar vardı içlerinde. Gözün gözü görmediği bu kargaşada dipçik yiyip yaralanabilirler, ölebilirlerdi. O zaman da ipin ucunu kaçırabilirdi.

Kadınlı erkekli, çocuklu, öfkeli kalabalıkla, askerler arasında yer yer kavgalar, vurup kaçmalar, çığlıklar başlamıştı. Kimin kime vurduğu, nasıl vurduğu, ne söylediği belirsizdi.

Dipçiklerden biri inip biri kalkarken, sırtını, belini tutan, acı içinde kıvranan, 'Ah!, Of!' sesleri çıkaran, «a, utanmaz! Kadına vurulmaz! Kadın yıkılmaz! Sizi de analar doğurmadı mı?» diye ilenen, yarı ağlamaklı kadın çığlıkları yükseliyordu.

Ellerinde ne taş vardı, ne sopa köylülerin; yerden alıp savurdukları ala çamurlu topraktan başka. Askerlerden çok, traktörlerin önüne geçerek, kendilerini yerlere atıyorlar, kimi erkeklerde traktör sürücülerini yaka paça çekip aşağıya alıyor, döğüyorlardı. Korku içinde kalan sürcülerin çoğu, traktörleriyle birlikte çareyi kaçmakta buldular.

Çözülmüş, düşmüş, çiğnenmiş tülbentler, yazmalar, basılıp çamura saplanmış tek tük ayakkabılar, kasketler, yolunmuş saçlar ve kan izleriyle doluydu yerler.

Üsteğmen'le başçavuş, şaşkınlık ve çaresizlik içindeydiler. Jipini oradan oraya sürüyor, düdük çalıyor, askerlerine buyruklar veriyordu üsteğmen. Birden kendini, öfkeden, çığırdan çıkmış bir kadın kalabalığının ortasında buldu. Ve kadınlar yerden avuç avuç çamurlar alıp Üsteğmen'in üstüne, yüzüne yağdırmaya başlayınca, bir anda yüzü gözü çamurdan görünmez oldu onun. Neye uğradığını şaşıran Üsteğmen, belinden tabancasını çekerek, birkaç el ateş etti hàvaya.

«Askerleeer!» diye bağırdı sonra da.

Komutanlarının sesini duyan askerler, koşup vararak dipçikleriyle de kadınların arasına girerek, acımasızca vurup dağıtmaya başladılar onları. Bellerine, sırtlarına, omuzlarına, boyunlarına, kıçlarına dipçiği, tekmeyi yiyebilen kadınlar düşüp debelenmeye başladılar yerde. Ne ki korkup kaçışacaklarına daha da bağırıp çağırarak, azarak, gözü dönmüş, tuhaf, çılgın, sinirli, önü alınmaz bir hırsta, öfkede yerlerinden kalkarak, fırtınalaşırcasına tekrar saldırdılar askerlere. Öyle ki başlarının üstüne inmeye hazırlanan tüfekleri tutup karşılayarak, jandarmaların silahlarını almaya çalışanlar vardı. Gözleri o kadar dönmüş, toprağa, işe öylesine susamış bir görünümleri vardı ki, hiçbir güç, sofralarına gelebilecek ekmekten, aştan daha önemli ola-

mazdı onlar için. Açlıkları, yoksullukları, topraksızlıkları onları durdurmaya çalışan yasalardan ve üniformalı düzenlerden daha eski, daha soyluydu çünkü.

Tarlada verilen kavgadan, yenilen jandarma dayağından sonra, köydeki coşkulu hava birdenbire sönüverdi. Hele hele komitedekilerden Erol, kardeşleri, Ahmet Duran, Tahir, Hüseyin ve Aydoğan dahil on bir kişinin, devlet güvenlik güçlerine karşı geldikleri gerekçesiyle jandarmalarca yakalanıp götürülmeleri, her şeyin üstüne tuz biber ekti. Haftalardan beri süregelen onca umut, coşku ve sevinç derin bir yılgınlığa bıraktı yerini. Kimse konuşmadı, işe gitmedi, yemedi, içmedi, gülmedi; ağızları, yanakları yarı ölüydü sanki.

Komitedekilerden geriye yalnızca İsmail, Sinan ve Memedo kalmışlardı. Memedo'nun sol kulağı yırtılmış, İsmail de yediği dipçikten omuzları şişmiş morarmış, tutulmuştu. Ayrıca evler yaralı ve inilti doluydu. Kiminin gözü şişmiş, kiminin parmağı incinmiş, kaşı, başı yarılmıştı. Buna karşın ah vah edilecek zaman yoktu. Bir an önce Ceyhan'a inilecek, avukatlarla görüşmeler yapılacak, gözaltına alınanlara yiyecek, giyecek ve para bırakılacak, onların geride bıraktıkları aileleri ve yakınlarıyla ilgilenilecekti. Ayrıca köydeki yaralıların evlerine gidilerek teker teker ziyaretleri gerekliydi moral için.

Ama tüm bunları komiteden geriye kalan üç dört kişinin yapabilmesi olanaksızdı. Yeni bir iş ve görev bölümü yapılmalı, tarlada olup bitenler görüşülmeli, tartışılmalıydı. Bunun için herkese açık bir toplantı yapılmalıydı kahvede.

Toplantı duyurusu yapıldığı zaman kimse gelmedi kahveye. Kimi, «hastayım!» dedi, kimi, «işim var, sonra gelirim!» dedi, kimi de yanıt verme gereği bile duymadan evine kapandı. Böy-

lece toplantı yapılamadı.

İşgal olayına ilk başlarda biraz kuşkuyla bakıp, sonradan bu işin başarıya ulaşacağına akılları iyice kesince, ortaya çıkarak bu işe inanmış görünenler yalnızca Muhtar Fikri, Memetali, Sarı Hasan ve Koca Ömer gibi zenginler değildi. Bir zamanlar kendilerine yetecek kadar toprağı olupta, sonradan bu topraklarını ellerinden çıkarmak zorunda kalan Şener, Ramazan ve Battal gibi köylüler de vardı. Yoksullukları pek eski olmayan bir tür yeni topraksızlardı bunlar yani. Yıllar önce sahip oldukları bolluk dönemlerinin canlı anısı içindeydiler hâlâ. O yılların tadını anımsadıkça şimdiki topraksız yoksul yaşamları bir tür ölüm gibiydi onlar için. Kimi insanları kavgacı, hırslı yapan asıl gerçek, daha önceki yaşamlarının tadına varmış olmalıriydı belki de.

Ne zaman ki tarla işgal edildi, çıkan çatışmada Evran Ağa'nın adamları tarlada yenilgiye uğratıldı; köy zenginlerinin yanı sıra Şener, Ramazan ve Battal gibi yeni topraksızlarda, tarlaya kazanılmış gözüyle bakarak, «bundan böyle bu işte biz de varız arkadaş!» diyerek ortaya çıkarak, komite üyelerinin evlerine gidip gelmeye, çevrelerinde görünmeye başlamışlardı. İşgal işi yarılanmış, sonuna yaklaşılmıştı ne de olsa. Tarlanın bölüşülmesine yakın günlerde göze girip, komiteye de girebilirlerse, kendilerine bir parça tarla düşebilirdi böylece. Bu yüzden geç kaldıkları günlerin özürünü kapatırcasına, herkesten hızlı, telaşlı ve atak bir işgal taraftarı ve ağa düşmanı görünmeye başlamışlardı. Ama ne zaman ki işin içine girdiler; jandarmalarla çatışma çıktı, köylüler dayak yediler, on bir kişi de gözaltına alınınca, işin yönü birden bire değişiverdi onlar için. Yapılan işleri, yanlışları, eğrisi doğrusuyla kucaklayıp kabullenecekleri yerde, jandarma bozgununun ve yılgınının ardından, daha önce işgale nasıl hızlı, atak ve istekli girmeye çalışmışlarsa, aynı hızla da uzaklaşmaya başladılar davadan.

Kendi kişiliklerinde görüp de gizlemeye çalıştıkları doğruları, yanlışları, karşılarındaki insanlarda da bulup ortaya çıkar-

maya çalışan tiplerdi, Şener, Ramazan ve Battal gibileri.

Hüseyin, gözaltında olduğu, İsmail de yediği dayaktan hasta olduğu için, kahveyi günübirliğine köylülerden biri çalıştırıyordu. Jandarma dayağının hemen ertesinde, kahvenin içinde ve önündeki çakıllı alanda toplanan köylüler, umutsuzca birbirlerine bakıyorlardı. Elleri ceplerinde, cigaraları ağızlarında, yılgınlık ve korkudan doğan bir boşvermişlik içindeydiler. Yüzü gözü mosmor şişmiş olanlar, yaralı kolunu mendille boyunlarına askıya aldıranlar, bilekleri sargılı olanlar vardı içlerinde.

Şener'le Ramazan, orta yere birer sandalye atmışlar üstüne oturmuşlardı. Şener, geniş yakalı, omuzları, toz içinde eski bir palto geçirmişti sırtına. Geniş yakalı paltosunun üstünde duran başı, büyükçe kabuğunun içinden çıkan ufacık nohut tanesi gibi küçücüktü. Şener, durmadan konuşarak, komitedekileri suçluyor, kuşkulu bir ortam yaratmaya çalışıyordu böylece. Yılgıyı körüklemek, onu savunmaktan daha kolay olmalıydı onun için.

«Kardeşim, baştan beri söyledik bunlara, gelin bu işler böyle yürümez, diye. Bakın bu işin önü askere, jandarmaya dayandı. Bundan ötesine gidilmez, olsa olsa geri dönülebilir dedik, ama bu adamlara laf anlatabilmek ne mümkün. Tuttular bile bile onca köylüyü jandarma dayağının altına yatırdılar. Olacağı da buydu zaten. Hiç devletin jandarmasına karşı gelinir mi? Kıbrısı yenen asker senin köyünü, köylünü niye yenmesin?

Bundan böyle bu gibi işlerde bizler yokuz arkadaş! Herkes başının çaresine baksın!»

Dinleyiciler arasında Memedo da vardı. Şener'i dinledikçe sinirinden titiriyor, ne yapacağını bilemiyor, hatta bir ara Şener'le kapışmayı bile düşünüyordu. Kavganın, gürültünün zamanı değildi ama. Zaten köylünün başı yeterince dertteydi. Hemen kalabalıktan usulca sıyrılarak, İsmail'in evine doğru yürüdü.

Evinin güneye bakan güneşli yerinde, tahtadan sedirinin üstüne uzanmış yatıyordu İsmail. Düşünceli, yorgun ve üzgün

görünüyordu. Mavi çizgili, çubuklu eski bir pijama vardı üstünde. Köyde pijama giyen birkaç kişiden biriydi o. Yediği dipçik darbesinden ağrıyan boynu, uzatmalı Başçavuş'tan yediği yumruktan patlayan dudağı, şişmiş, mosmor olmuştu.

Karşıdan Memedo'nun telaşlı telaşlı, üzgün ve kırık bir yüzle geldiğini görünce, yerinden yekindi.

«Ne var, ne oldu Memedo? Yoksa yeni bir haber mi var?»

«Giyin çabuk da gidelim,» dedi Memedo soluk soluğa. «Yatıp uzanacak zaman değil. Ortalığı boş bulan Şener'le Ramazan, milleti başına toplamışlar, hem de senin kahvede veryansın ediyorlar sana da, bana da, komiteye de. Kafalarını çeliyorlar köylülerin.»

İsmail, sesini çıkarmadan giyinmeye başladı. Pijamasının üstüne pantolonuyla, dik yakalı kirli kazağını geçirdi. Eski battaniye parçasını da omuzuna atarak, Memedo'yla birlikte meydana doğru yürüdüler.

Kahvenin içi dışı iyice kalabalıklaşmıştı. Şener'le Ramazan, sırtlarını sandalyelerinin arkalığına iyice dayamışlar, gerine gerine konuşuyorlardı. Bir elinde yarısı ısırılmış yenilmiş bir elma, öbür elinde de ufacık bir rakı şişesi vardı Şener'in. Rakısından ara sıra bir fırt çekiyor, sonra da elmasından ısırıyordu. Her fırt çekişinde susuz rakı ağzını boğazını yakıyor, yüzünü buruşturuyordu. Gün kuşluk olmasına karşın şişeyi yarılamış, yüzü de kıpkırmızı olmuştu Şener'in.

İsmail'le Memedo gelince kalabalık açıldı.

«Sabah sabah ne bu halin Şener?» diye sordu İsmail.

«Ne var halimde?» diye sinirlendi Şener.

«Köyümüzün başında bunca belalar varken, sabah sabah herkesin ortasında rakı içmen doğru bir şey mi?»

«Allah allah! Sana ne be? Selamsız sabahsız gelir gelmez ayrı bir baş çekme yine! Ne yaparsam yaparım; rakı da içerim, şarapta. Herkes kendi yediği haltının bokunu kendi altına döker.»

«Parasını sen verdikten sonra elbette içersin,» dedi İsmail.

«Bu kadar eli yüzü sargılı köylülerin içinde rakı içmen biraz garip değil mi?»

«Garip olacak ne varmış bunda? Koca köyün boynunu getirip dört çatalın arasına soktuğunuz yetmiyormuş gibi, şimdi de gelmiş rakı içişime mi karışıyorsun? Bu işin sonu yok bence arkadaş! Silin beni defterden.»

«Hangi işin sonu yok Şener?»

Sinirlenen Şener bağırdı.

«Anlamazmış gibi konuşma! İşgal işinden söz ediyorum.»

Acı acı güldü İsmail.

«Değirmende büyümüş gibi bağırıp durma! Sana göre bu iş bitmiş olabilir, bize göre ise biten bir iş yok henüz. Kavgası süren bir iş var yalnızca.»

Şener, şişeyi ağzına dikerek bir fırt daha çekti. Susuz rakının yaktığı yüzü buruştu. Yarım elmasından ısırdı.

«Sürsün sürmesin! Dedim ya silin beni defterden. Bu işin önü yokuşlu.»

«Yahu tabii yokuşlu. Şu zamanda yokuşsuz iş mi kaldı? Hem vaktiyle sana bu işin zorluğundan, uzun süreceğinden sözetmiştik değil mi?»

«Peki devletin askeriyesine karşı gelineceğini de söylemiş miydin? Jandarmaya, hükümete karşı gelenlerin arasında işim yok benim. Herkesi göğüsle, kimseyi dinleme! Nedir bu be? Köylüyü kırdırmaya yeminli misiniz siz?»

«Jandarmaya neye karşı gelinsin diyen kim? Bunu köylü olarak hangimiz isteriz? Amacımız toprak sahibi olmaktır. Bunun için uğraşıyoruz. Düşünsene, jandarma geliyor, elindeki mahkeme kararına uyarak, tarlaya el koyacağım diyor. Sonra da ekinlerimizi gözümüzün önünde çiğnete çiğnete, ağa traktörlerinin sürümüne açıyor. Söylesene Şener, ağa traktörlerinin üstünde devletin jandarmasının işi ne? Ulan şurada anan baban yaşındaki adamların sırtına, beline basıyorlar dipçiği, basıyorlar tekmeyi. Hepsini kırandan geçiriyorlar, sen de gelmiş, jandarmaya karşı gelinmez diyorsun. Ne yapaydık yani?

Önlerinde eğilip bükülse miydik? Ulan jandarmayı düşüneceğine biraz da kendi köylülerinin halini düşün. Daha evlerin çoğu inilti ve yaralı dolu. Ama boş ver; rakını içmene devam et sen. Göreceksin biz bu işi düşe kalka, hapislere gire çıka başaracağız Şener. Her düşüş iki kalkış öğretir demiş atalar.

Yalpalaya yalpalaya yerinden kalktı Şener.

«O zaman yolunuz açık olsun arkadaş! Ben bu işte yokum!» diyerek, sallana allana evine doğru yürüdü.

Ardından bir süre bakan İsmail:

«Bu işte sen ve senin gibiler baştan beri yoktunuz zaten,» dedi.

Mahkeme sabahı yarı yarıya boşaldı köy. Kamyon, minübüs ve traktör römorklarının üstüne salkım saçak doluşan kadınlı erkekli bir köylü kalabalığı, Ceyhan'a doğru indiler. Adliye meydanıyla koridorlar hınca hınç insanla doldu. İzleyiciler arasında gazeteciler, Toprak–İş Başkanı Behzat Bey'le yönetim kurulu üyeleri, bazı siyasi partiler, dernekler ve gençlik örgütlerinin temsilcileri vardı.

Duruşma salonu açılınca yığınla insan hücum etti içeriye. Sıralar tıklım tıklım insanla doldu. Mahkeme heyeti üyeleri yerlerini aldıktan sonra duruşma açıldı. Kır saçlı, ufak tefek mübaşir, elindeki kâğıttan, yargılanacak olan köylülerin isimlerini, Aydoğan, Erol, Tahir, Ahmet Duran, Hüseyin, Tahsin, Sinan, Hüsnü, Macit, Karaca ve Ökkeş'in adlarını yüksek sesle okudu. Karaca'nın dışındakiler ikişer ikişer kelepçelenmişlerdi kollarından. Kelepçeleri çözüldükten sonra salona alındılar. İki günden beri gözaltında tutulmalarına, yorgun, bitkin, sakallı, uykusuz olmalarına karşın, koridoru ve salonu dolduran köylü kalabalığını görünce yüzleri sevinçten ışımaya başladı.

Yargıç, uykulu, şiş gözlerini dinleyici kalabalığının üstünde ağır ağır gezdirdikten, kalemiyle de masasının üstüne tık tık vurduktan sonra duruşma başladı. Sanıklara teker teker kimliklerini sorarak yazıcısına yazdırdı. Sonra da iddianame makamında oturan Savcı Bey'e verdi sözü.

Uzun boylu, hafifçe de kambur sırtlı, gözaltları morarmış sarkık halkalı, köselere benzeyen kılsız suratlı biriydi Savcı Bey. Burnunun üstüne düşen sarı madeni gözlüğü, akademik bir

hava veriyordu yüzüne. Hazırladığı iddianameyi okumaya başladı.

«Davada adı geçen ve halen hazinenin malı olan tarlanın yıllık kira bedelinin maliye veznesine Evran Özpehlivan adına yatırıldığı, aynı tarladaki ekili buğdayın yine Evran Özpehlivan ve mirasçılarına ait olduğunun bilirkişi raporları ve mahkeme kararlarıyla da belirlendiği halde, Evran Özpehlivan ve mirasçılarının, köylülerin eli sopalı, silahlı engellemeleri yüzünden tarlaya giremediklerini, tarlayı yeterince sürüp ekemediklerini, mağdur duruma düştüklerini, bu yüzden tarlaya devlet güvenlik güçleri denetiminde girmeye çalıştıkları halde, tarlaya doluşan yüzlerce köylünün engellemeleriyle karşılaştıklarını, köylülerin tarlanın sürümünü önlediklerini, traktör sürücülerine saldırdıklarını, o arada olayı önlemeye çalışan devlet güvenlik güçlerine karşı da mukavemet ederek, onların görevlerini yapmalarına engel olduklarını, bu sebepten TCK.nın...maddesi ve ... fıkrası gereğince sanıkların cezalandırılmalarını tutuklanarak cezaevine konmalarını...»

İddianamenin okunmasından sonra Yargıç, Aydoğan, Erol ve arkadaşlarının ifadelerini aldı, sorular sordu. Dava dosyasının üstüne kısa kısa notlar aldıktan sonra, köylülerin avukatları İsmet ve Dündar Bey'lere verdi sözü. Avukat İsmet Bey, arkadaşı Dündar Bey'le birlikte hazırladıkları savunmayı ayağa kalkarak, tane tane okumaya başladı.

«Sayın iddianame makamının da belirttiği gibi, mülkiyeti halen hazineye ait olan söz konusu tarlayı, önce köylülerin, on gün sonra da ağaların sürüp ektiklerini, bu yüzden çıkan çatışma sırasında ağaların, kiralık adamlarıyla yüzlerce kurşun sıktırarak köylüleri taciz ederek tarladan kaçırtmaya çalıştıklarını, bilirkişilerin yanlı davrandıklarını daha önceki duruşmalarda da belirttiklerini, bu nedenle sayın mahkemenizden keşfin yinelenmesini istediklerini, ne ki sayın mahkemenizin bu isteğimize uymadığını, ağaların da mahkemenizin bu kararından yüreklenerek jandarma desteğinde tarlaya ikinci kez girerek, köylüle-

rin daha önce ektikleri dizboyu olmuş ekinlerinin üstüne traktörleriyle çift koşarak tarlaya tohum ektiklerini, ekili ürünlerinin heder olmasını istemeyen köylülerin de haklı olarak bunu kabullenemediklerini, asıl amaçlarının jandarmaya karşı gelmek değil, yetişip göğermiş ekinlerini korumak olduğunu, o arada jandarmalardan dayak yediklerini, döğüldüklerini, yerler de süründüklerini, buna dair ellerinde çekilmiş fotoğraflar ve Ceyhan Hükümet tabipliğinden alınmış raporları olduğunu, ayrıca olaya karışan yüzlerce köylünün içinde bu on bir kişinin neye ve hangi gerçeğe göre yakalanarak gözaltına alındıklarını da bir türlü anlamayadıklarını söyledikten sonra, olay sırasında çekilmiş, tarlayı sürmeye çalışan Evran Ağa'nın traktörlerinin üstlerine birer ikişer bindirilmiş jandarmaları gösteren büyütülmüş fotoğrafları dosyasından çıkararak mahkeme başkanına sundu.

«Devlet Güvenlik Güçleri'nin ağa traktörlerinin üstünde ne işleri olduğunu soruyorum şimdi?» diye sesini yükseltti. «Jandarmalar orada kimi temsil etmektedirler? Devletin yüce güvenliğini mi, yoksa ağaların güvenliğini mi? Devlet Güvenlik Güçleri, böylesine nasıl yanlı davranabilirler, nasıl taraftutabilirler? Tutarlarsa taraflardan biri olan köylüleri açıkça tahrik etmek değil midir bu? Yoksa yüce devletimizin güvenliği, ağaların çıkarlarını korumaktan mı geçiyor? Yalnızca yukarı Ceyhan ovasında, yüz bin dönümden fazla hazine toprakları, yıllardan beri ağaların fuzuli işgali altındayken devletin güvenliği bozulmuyor da, yüz yirmi haneli, sekiz yüz nüfuslu, topraksız ve işsiz Sarıbahçe köylüleri, kendi topraksızlıklarının ayırdına vardıkları için mi suçlanıyorlar şimdi? Kendi topraklarını yıllardan beri ağaların fuzuli işgaline karşı korumayan, buna şu ya da bu şekilde göz yuman, geciktiren devletin yüce gücü şimdi, niçin beş yüz dönümcük bir tarla için köylülerin üstüne yöneltiliyor? Kadın, erkek yüzlerce köylü, bunları bile bile seslerini çıkarmadan otursalardı, yasaların daha mı hoşuna gidecekti acaba? Ya da devletimiz o zaman daha mı güvnelikte görecekti

kendini?

Sayın Yargıcım, sayın Mahkeme üyeleri! Eğer adelet, sonuçta gelip kimin karnını doyuramadığı gerçeğine dayanmıyorsa, adalet adalet olmaktan çıkar o zaman. On binlerce dönüm hazine arazisini işgal ederken, yasaları en ufak akıllarına getirmeyen ağalar, salt karınlarını doyurabilmek adına, beş yüz dönüm kadar hazine arazisine köylüler girince, yasaların gücünü hatırlayarak, adalate ve onun emrindeki güvenlik güçlerine güvenip sığınma gereğini duyabiliyorlar. Hayır, sayın mahkeme üyeleri; adaletle, hukukla, böylesine alay edilemez. Ve ağaların oyununa gelen böylesi bir adalet zayıf, güçsüz ve yanlı bir adalet olacaktır. Biz, yüce mahkemenizin böylesi ucuz oyunlara gelmeyeceği inancındayız. Bu nedenle gözaltına alınan bu on bir masum köylünün daha fazla mağduriyetlerinin önlenmesi için, mahkemenizce serbet bırakılmalarını talep ediyor, saygılar sunuyoruz.»

Avukat İsmet Bey'in konuşmasından sonra duruşma salonunu dolduran kalabalıkta etkin, müthiş bir sessizlik oldu. Mahkeme heyeti karara varabilmek için duruşmaya bir süre ara verdi. Duruşma tekrar açıldığında, Yargıç, Erol, Aydoğan ve arkadaşlarının serbest bırakılarak tutuksuz yargılanmaları kararını bildirince, duruşma salonunu dolduran izleyicilerin tümü ayağa kalkarak mahkemenin bu kararını ayakta alkışladılar. Köylülerin yarıgıç önünde ağalara karşı aldıkları ilk yengiydi bu çünkü.

Duruşma salonundan çıkan sevinçli, coşkulu kalabalık, dışarda bekleşen öbür köylü ve meraklılarla birleşince, kalabalık iyice büyüdü. Buna köylülere destek vermeye gelen Toprak–İş yöneticileri ve üyeleri, gençlik, parti ve dernek temsilcileri de katılınca adliye avlusunda yer kalmadı. Ana yola doğru taşıp büyümeye başladı kalabalık.

Türküler, marşlar söyliyerek, el çırparak, tempo tutarak ana yolu gelip geçen araçlara bir süre kapadılar. El ele tutuşan gençler halaylar çekerek, Köprübaşı Meydanı'na doğru yön-

lendirdiler kalabalığı. Arkası arkasına vuran davul zurna sesleri caddeye bakan yüksek binaların duvarlarında yansıdı. Balkon ve pencerelere meraklı insanlar doluşmaya başladı. Kalabalık kendi içinde ağır bir su gibi döne döne büyüyerek dev bir gösteriye dönüştü. Coşkulu kalabalıklar sanki yürümüyorlardı da yüzüyor kaynıyorlardı. Tıka basa her yaştan insanla dolan sokaklar, büyükçe bir kas gücü gibi bir açılıp bir kapanarak, halaycı başılar, mendillerini iştahla sallayarak, iç içe geçmiş halkalar büyüyüp sallanarak Köprübaşı Meydanı'nı doldurdular. Meydanı dolduran yüzlerce binlerce kişi, bağırıp çağırarak, ellerini kollarını sıkılmış yumruklar halinde sallayarak, içlerindeki toprağa olan isteklerini, ağalara olan öfkelerini dile getirip döktüler. Toprağı düşünüp, toprağı konuştular. Topraktan geldiklerini yine toprağa döneceklerini, parasızlıktan bir bardak çayı bile veresiye içtiklerini, reform reform diye diye dillerinin kulaklarının, gözlerinin yorulduğunu, refom düşleri kurmaktan, beklemekten canlarının umutluğa kestiğini, bunca aç insanın açılan ağızlarını hiçbir gücün örtemiyeceğini bağıra çağıra haykırdıktan sonra, kalabalık ağır ağır seyrelip dağılmaya başladı. Meydan giderek insan yükünden boşaldı. Minibüslere, kamyonlara, traktör römorklarına salkım saçak doluşarak aynı coşku ve heyecanla köylerine doğru gittiler.

On bir köylünün salıverilmeleri ve Köprübaşı meydanındaki mitingten sonra moralleri eski yerine gelmeye başladı köylülerin. Direnmenin, birlik olmanın, kozalaşmanın önemini, yalnız olmadıklarını, yaşadıkları birkaç aylık işgal deneyimi içinde az çok görmüş öğrenmişlerdi.

Kuşkusuz bu deneyimden asıl pay, köylülere önderlik etmeye çalışan işgal komitesi üyeleriyle, Aydoğan'ındı. Evlerde ve kahve toplantılarında, bazı özel sohbet ve konuşmalarında, köylülere, eksik yanlış da olsa, düşüncelerini çekinmeden söylemelerini, sorular sorarak birbirlerini sabırla dinlemelerini, bunu bir alışkanlık haline getirmelerini söyleye söyleye belletmeye çalışmıştı Aydoğan. Böylesi toplantılarda, asla kendini beğenmiş, bilmiş bir aydın tavrı içinde olmuyor, yumuşak, akılcı, yalın bir dille konuşarak, etkilemeye çalışıyordu onları. Köylülere olan yaklaşımı, onların kazancına, köylüler arasındaki yerine, değerine ve görmüş oldukları eğitim düzeyine göre değil, toplum içindeki yerleri ve kazançları ne olursa olsun, sıradan, normal bir insana yaklaşımının hemen aynısıydı. Okumuş yazmış, kültürlü biri de olsa, kendini onlardan ayırmıyor, onlardan biri görerek, kendi kaderiyle köylülerinin kaderini ortak ve bir tutuyordu.

İlk günlerin aksine, kavgasız, bağırtısız çağırtısız, içten olmaya başlamıştı toplantılar artık. Söz alan veya toplantıya ilk kez katılan bir köylü, söylemiş olduğu birkaç yanlış söz yüzünden artık dışlanmıyor, kırıcı, alaycı sözlerle karşılık verilmiyordu; kendini istenmeyen biri sanarak çekip gidebilirdi çünkü. Bu

da işgal çevresinde toparlanmaya çalışan köylülerin giderek insan yitirmelerine gerilemelerine neden olabilirdi. Kaybedilen bir yada birkaç insanı tekrar kazanabilmek için de eskisinden daha fazla zaman ve çaba sarfetmeleri gerekiyordu ki, bu da hem kendilerini, hem de kazanmak istedikleri köylüleri yoruyordu gereksiz yere.

Sonra ki toplantılarda, köylüler arasında, işgalin sorumluluğunu komitedekilerin sırtına yükleyerek, bir kenara çekilen, işgal işiyle uğraşmak istemiyen bir yanlış anlayış da belirmeye başlamıştı. Çağrılı oldukları toplantılara, «İşim var! yorgunum! Bugün gelmesem olmaz mı? Yarın sabah erkenden işe gideceğim de?» gibi bahanelerle katılmak istemiyorlardı. Katılanlar da, salt katılmış olmak için gelip bir süre boy gösteriyorlar, sonra da çekip gidiyorlardı.

Böylesi davranışları yapanların çoğu, bunu tembelliklerinden çok, 'aman komitedekilerin işlerine karışmayalım. Nasıl olsa onlar bu işin ehli insanlar, her işin üstesinden gelirler' gibi, her şeyi komiteden bekleyen, komiteye de en ufak eleştiri gelsin istemeyen, eleştirenlere de kızan, sinirlenen bir anlayışla yapıyorlardı bunu. Eleştirileri, komitedekilerin işlerine bir engelmiş gibi görüyorlardı.

Öte yandan işgal olayı, kadınları da etkilemiş, işgale olan katılımları günbe gün gelişip değişmeye başlamıştı. Kahve toplantılarına katılıyorlar, işgal konusundaki görüşlerini çekinmeden söyleyerek, bazen kocalarının tersine görüşler bile ileri sürebiliyorlardı. Yalnızca ev işlerinde değil, komitenin verdiği ev dışı görevlerde ve işlerde de çalışıyorlardı.

Köy kahvesiyle, köy bakkalının duvarlarını süsleyen kimi tüketim mallarının tanıtımını yapan afişler, renkli ilan kâğıtları sökülüp atılmış, yerlerine toprak mücadelesini konu alan, öven resimlerle, yazılar asılmıştı.

Kahve duvarına asılan genişçe bir duyuru tahtasına, köylülere işgal konusunda destek veren el ilânları, duyurular, komşu köylerden gelen kutlama telgrafları, çeşitli gazete ve dergi-

lerde işgalle ilgili yayınlanmış, çıkmış yazı, resim ve haber küpürleri kesilip asılmıştı.

İşgal olayıyla birlikte köydeki değişimler yalnızca bunlar değildi. İşgal olayı, çocukların da dünyasına girmiş, giderek etkilemeye başlamıştı onları. Saçları kökünden kesilmiş, ince boyunlarının üstünde kararmış birer su kabağına benzeyen şekilsiz başlı çocuklar, uzun eşek, beş taş, saklambaç gibi eski oyunlar yerine, uçlarına ipler takarak omuzlarına tüfek gibi astıkları ayçiçeği saplarıyla, sokak aralarında 'işgalcilik oyunu' oynuyorlardı.

Bütün bu olumlu gelişmelerin yanında, bazı istenmeyen olumsuz olaylar da oluyordu; devriye gezen jandarmalar, ara sıra köye çıkıp gelerek, köyü, köylüyü suç üreten bir yermiş, ya da suç işlemenin ilericilerle, solcu kişilerin bilinçlice yaptıkları bir eğilimmiş gibi yaygın, alışılmış bir ön yargıyla hareket ederek, aranan bazı solcuların köyde kalıp saklandıklarını söyliyerek, kahvede tavla oynayan köylüleri ayağa kaldırıp tokatlıyorlar:

«Ulan burada kumar oynatıyormuşsunuz ha? Bazı günler dolup taşıyormuş buralar? Marşlar, türküler söylüyormuşsunuz? Bir daha duyarsak kahvenizi kapatırız ha, ona göre!» gibisinden gözdağı vermeye çalışıyorlardı köylülere.

«Kumar burada ne arasın bire askerağa? Kumar dediğin parayla oynanır. O da biz de yok. Kumar oynayanları siz aslı gidip şehir kulüplerinde arayın!» diyerek karşılık verdiklerinde:

«Onlarla siz bir misiniz ulan? Adam olun, siz de gidin kulüplerde oynayın!» diyerek bağırıp çağırıyorlardı jandarmalar.

İşgal olayı geliştikçe, yöre köylerinde duyulup yayıldıkça, ilgi ve yardımlar da artmaya başladı köye.

Adana, Ceyhan, Dörtyol'da iş bulup çalışan, oralara yerleşen bazı Sarıbahçeli köylüler, kendi aralarında topladıkları paraları getirerek komite emrine verdiler. Topraksızlık yüzünden doğup büyüdükleri köylerinden ayrılmış da olsalar, yine de bir yerlere ait olmak gibi bir duygusallık içindeydiler hâlâ.

Komşu İnceyir köylüleri, iki çuval kadar pirinçle bulgur, Aktozlu'lardan iki teneke peynir, Akdam köylülerinden de biraz para yardımı geldi.

Muhtar Fikri, bir çuval kadar toz şekerle, on paket çay, Sarı Hasan'la, Koca Ömer'den para, Memetali de yetişkin tosunlarından birini yularından tutup çekip getirerek: «Alın; ister satın, ister kesin, etini köylülere yedirin! Sizin olsun!» diyerek komiteye bağışladı.

İşgali duyan Almanya'daki Ceyhanlı işçiler de kendi aralarında paralar toplayarak, bin sekiz yüz kırk üç mark parayı, komite adına açılan banka hesabına yatırdılar.

«Sarıbahçe Halkının dilinden!» diye başlayan, üç yüz seksen dört imzalı bir duyuruyu, Ceyhan ve Adana'daki yerel gazeteler, birinci sayfada sütün sütun yayınladılar. Bütün bu olup bitenlerden sonra bazı ilerici dernek ve kuruluşlar, Sarıbahçelilerin, Ağalara karşı verdikleri savaşımı öven duyurular yaptılar. Gençlik örgütleri de kendi aralarında yaptıkları toplantılarda, 'Sarıbahçe Olayı'nı seminer konusu yaparak tartıştılar. Ve bütün bunların ardından, değişik renkte ve görünüm-

de giysiler, montlar, atkılar, kot pantolonlar, parkalar giymiş, kimi sakallı, kimi sakalsız, pasaklı bir sürü sol görüşlü gencin akınına uğramaya başladı köy.

Kentlerde doğmuş kentlerde büyümüşlerdi çoğu. Köyü, köylüyü, onların sorunlarını, kültür ve davranış düzeylerini, toprağı, küreği, kazmayı, tırpanı, orağı yeterince tanımadıkları için olsa gerek, toprak işgal etmiş bir köylüyle nasıl konuşulacağını tam olarak bilemiyorlar, onlarla kaynaşıp konuşmakta hayli zorluk çekiyorlardı.

Toprak sorununu, ağalığı, köylülerin anlayabilecekleri bir dille değil, biraz fazlaca kitap kokan, bilgili, seminer verircesine konuşarak, sorunun özünü köylülerin bildikleri düzeyden değil, kendi bildikleri kültür düzeyinden anlatmaya çalışıyorlar, karşılığını da ona göre istiyorlardı. Bu da henüz işin başında olan köylülere biraz ağır geliyor, isteksizlendiriyordu onları.

Gençler, kimi zaman da köylüleri bir yana bırakarak, kendi aralarında tartışıyorlar, kendi kişiliklerini öne alarak, nasıl hızlı birer devrimci olduklarını kanıtlarcasına, kendi yaşamlarından uzun örnekler verip anlattıktan sonra, Sarıbahçe'yi, 'kurtarılmış bir bölge' veya aranmakta olan suçluları saklayıp koruyan bir köy sanarak, birbirlerini gizlice köylülere gösteriyorlar: «O var ya, o! O işte aranıyor!» diyerek gizli kalması gereken bir olayı, kişiyi, uluorta söyleyiveriyorlardı. Bu da, köylüler üzerinde kuşku ve güvensizlik yaratıyordu.

*

O pazar, hava puslu, kapalı, yağışlıydı. Marşlar, türküler söyliyerek gelen gençler, doluştular kahveye. Sağa sola selamlar verdikten, el sıkıştıktan sonra, masalara oturdular.

Köyde, zenginlerin dışında evlerde televizyon yoktu. Köylüler biraz da televizyon izlemek için geliyorlardı kahveye. Günlerden pazardı. Havanın da yağışlı olması yüzünden, tıklım tıklım doluydu kahve. Galatasaray–Fenarbahçe maçı vardı

televizyonda. Öteden beri maçlara düşkündü köylüler.

Gelen gençlerin içinde Sarıbahçe'li Kerim de vardı. Çıbanlı, zayıf yüzlü, iri burunlu, çakır gözlüydü. Lise ikiden terkti. Yıllardır Ceyhan'da oturduğu için, köyle bir ilişkisi kalmamıştı.

İki yıl önce köye gelerek, köylülere, ağa topraklarını işgal etmelerini önermiş, kimseden bir ses çıkmayınca, onları korkaklıkla suçlayarak, tek başına Evran Ağa'nın topraklarından bir kısmını sürüp işgal etmişti. Ağa karşısında yalnız kalıp gerileyince, tarlayı içinin tohumuyla birlikte bırakarak Ceyhan'a kaçmıştı.

Geçmişinde böylesine hızlı bir toprak işgalcisi olan Kerim, Erol ve arkadaşlarının yaptıkları işgali duyunca, sevinçle köye dönerek, onlara katılmayı istemiş, ama Erol'la arkadaşları, güvenmedikleri için aralarına almamışlardı onu.

Her koşulda öne çıkarak, kendini kanıtlamaya çalışan, aceleci, keskin, sinirli bir tipti Kerim.

İsmail'e yanaşarak:

«Köylülere seminer vereceklerini, televizyonu kapatmasını, seminerin köylülere duyurulmasını,» istedi.

«Seminerin, konusunu önceden bize bildirmeniz gerekirdi, ona göre hazırlığımızı yapar, köylülere duyururduk. Bugün pazar. Televizyonda da maç var. Dışarısı da yağmur, çamur. Semineri başka güne ertelesek, nasıl olur?» dedi İsmail.

Sivilceli yüzü kızarıp karışmaya başladı Kerim'in.

«Köylüler maç izliyorlar da ne demek İsmail? Burası sıradan bir köy değil ki? Toprak ağalığına ve gericiliğe karşı kavga veren, devrimci bir köydür.»

İsmail:

«Olabilir. Devrimciler maç izlemezler diye bir kural yoktur ki?»

İsmail'e dik dik bakan Kerim, telaşla ayağa kalktı. Büyükçe bir meyve sandığının üstünde duran televizyonun düğmesine uzandı. Çat kapattı televizyonu.

Televizyonun kapatılmasına sinirlenen köylülerin homur-

danmalarına aldırmadı Kerim. Onlara doğru dönerek, yüksek sesle konuşmaya başladı.

«Arkadaşlar! İspanya ve Portekiz'de emperyalizmin uşağı faşist Franco ve Salazar rejimleri, futbol maçları ve boğa güreşleriyle, halkların kendilerini kurtaracak olan asıl yaratıcı güçlerini, arena ve stadyumlara boşaltarak, emekçi halkları tam otuz yıl uyuttular. Televizyonunuzu biraz da bu yüzden kapattım. Kusura bakmayın ama, biz devrimciler, Sarıbahçe halkının burada maç seyrederek, kendi sorunlarından uzaklaşmalarına daha fazla gözyumamayız,» dedikten sonra hışımla yerine oturdu.

Belirgin bir sıkıntı ve sessizlik çöktü kahveye.

Kerim'in televizyonu kapatmasına, konuşma biçimine sinirlenen İsmail, tekrar ayağa kalkarak:

«Yanlış iş yapıyorsun!» diyerek çıkıştı ona. «Bu köye her gelen grup, kendi kafasına göre iş yapamaz.»

«Niye yapamayacakmışız? Bu köy üstüne mülklü mü senin?»

«Doğru konuş Kerim! Burada vermeyi istediğiniz seminerin konusunu bile bilmiyoruz henüz?»

Kerim'in grubundan, sakallı, uzun boylu, kara kıvırcık saçlı genç ayağa kalkarak, yanıtladı İsmail'i.

«Arkadaşım, bizim seminer konumuz Rodezya, yani diğer adıyla Zimbabwe,» dedi. «Biliyorsunuz, Rodezya halkları da vaktiyle Türkiye halklarının yaptığı emperyalizme ve onun yerli işbirlikçi uşaklarına karşı bağımsızlık mücadelesi veriyorlar. Bu konuyu burada sizlere anlatarak, hem siyasi eğitim yapmayı, hem de siz Sarıbahçelilerin, kardeş Rodezya halkına yardımcı olmalarına çalışacağız.»

«İyi de kardeşim, henüz haritada yerini bile bilmediğimiz Rodezya halkına biz köylüler nasıl yardım edeceğiz?» diye sordu İsmail. «Bu konularla köylülerin kafasını karıştırıp, anlayışlarını zorlamayalım lütfen. Zaten çoğumuz, ülkemizin haritadaki yerini bile doğru dürüst bilmiyoruz?»

Uzun boylu, sakallı, kara kıvırcık saçlı genç, konuşmasına devam etti.

«Bilmemekte haklısınız,» dedi gülerek. «Bu da, siz köylülerin siyasi eğitim eksikliğinden kaynaklanıyor. Sabreder de eğer bizleri birazcık dinlerseniz, kavrama, anlama yeteneğiniz umarım gelişecektir.»

Kerim'le arkadaşları yanlarında getirdikleri seminerle ilgili afiş, resim, yazı ve dergileri masalara dağıtmaya başladılar.

O ara kahveye Aydoğan girdi. Parkasının fermuarını çözerek, Erol, Tahir ve Ahmet Duran'ın masasına geçip oturdu. Gelişmeleri izlemeye başladı.

Kerim'le arkadaşlarının davranışlarına dayanamayan İsmail:

«Bakın sizi uyarıyorum! Yanlış iş yapıyorsunuz! Bu köyde işgal komitesi diye bir komite vardır. Nelerin yapılıp yapılmayacağının önceden bu komitenin denetiminden geçmesi gerekiyor. Yoksa buraya her gelen solcu grup kendi keyfince işler yapamaz.»

Kerim, her zamanki tez canlı, atak haliyle tekrar ayağa kalkarak İsmail'le komitedekileri suçlamaya başladı.

«Asıl yanlışı bizler değil, sen ve senin gibilerin biraraya gelip oluşturduğu komite yapıyor,» dedi. «Bir kere köylülere doğruyu söylemiyorsunuz. Çünkü doğrunun ne olduğunu bilmiyorsunuz. Beş altı aydan beri köylülerin işgale olan katılımlarını tam olarak sağlayabilmiş, köylülerin tamamını birleştirebilmiş değilsiniz. Bu da köylü kardeşlerimizi henüz bu yolda yeterince eğitemediğinizi gösteriyor. Nedeni de örgütlenme anlayışınızın eksik ve yanlışlığından ileri geliyor. Bizler, köylülerin daha geniş bir tabanda örgütlenebilmeleri için, komite seçimlerinin yenilenmesini istiyoruz. Bu önerimize İsmal, Aydoğan ve arkadaşlarının kulak vermiyeceklerini de adımız gibi biliyoruz. Bu da köylülerimizin işgale olan katılım ve isteklerini zayıflatacaktır. Bence bu komiteye komite denmez; toprak işgali gibi önemli bir dava, böylesine sekter, dar grupça kafalar-

la yönetilemez.

Biliyorsunuz, günler önce jandarmalar tarlaya girdiklerinde, siz köylü kardeşlerimize destek vermek için, arkadaşlarımızla birlikte gelerek yanınızda yer aldık. O gün yanımızda getirdiğimiz molotof kokteyilleriyle, konserve kutularından yaptığımız patlayıcıları kullanmamıza siz komitedekiler engel oldunuz. «Yaşasın Halk Savaşı» slogan yazımızı da zor kullanarak indirttiniz. Sizin anlayışınıza göre, patlayıcılarımızla, slogan yazılarımız bir tür provakosyonmuş... Şimdi sizlere soruyorum, siz köylülerin gerici toprak ağalarına karşı vermiş olduğunuz bu kutsal mücadele niçin provakosyon olsun? Bu mücadeleniz genelde sürmekte olan bir halk savaşımının parçası değil midir?

Mademki komitedekiler yazılacak sloganları önceden tesbit etmiş değilsiniz. O zaman bizim ortaya çıkardığımız slogan yazılarımızı da kabul etmek zorundasınız. Sizleri tekrar uyarıyoruz; komitenin bu tavrı, biz devrimcilerle, köylülerin arasını her an açabilir. Komite seçimlerinin acilen yenilenmesini biraz da bu yüzden istiyoruz. Ve buraya gelen sol grupların temsilcilerinin de girmesini istiyoruz. Bizleri aralarına almak istemeyen, dışlayan bu komiteyi bizler de tanımayacağız, haberiniz olsun. Ya seçimler yenilenir, bizler de gireriz, ya da İsmail'le Aydoğan'ın temsil ettiği sol grup da komiteden elini eteğini çeker. Komitedekiler bu sorularımızın yanıtını burada, halkın gözleri önünde açıkça vermezlerse, bizler de grup olarak onları tanımayacağız.»

Uğultulu bir sessizlik oldu. Kahvenin içi dışı insanla doluydu. Muhtar Fikri, Memetali, Sarı Hasan, Koca Ömer gibi köy zenginleri de bir kenara oturmuşlar, sessizce olup bitenleri izliyorlardı.

Memetali, ağır ağır yerinden kalktı.

«Bizce de komite seçimleri yenilenmeli,» dedi. «Aydoğan arkadaş da dahil, dışardan gelen ne kadar solcu arkadaş varsa, bu işe karışmasınlar. Evet, biliyoruz, hepiniz iyi niyetli, yürekli

insanlarsınız ama, yine de bu köyde oturmayanlar komiteye girmeseler iyi olur. Böyle söyledim diye darılmaca, gücenmece yok. Eğer danışacağımız bir şeyler olursa, o zaman çıkar fikirlerinizi söylersiniz. Sizin gibi değerli arkadaşlardan ancak böylece yararlanabiliriz.»

«Yahu etme Memetali Amca!» diyerek Ali Seydo ayağa kalktı. «Devrimci arkadaşları dışımızda tutmamızın kime ne yararı olabilir? Ve bu neyi değiştirir? Her şey bir yana, ama Aydoğan gibi değerli bir arkadaşımızın komiteden ayrılmasını nasıl isteyebilirsiniz? İşin başından beri hiçbir çıkarı olmadığı halde aramızda değil miydi o? Bizler için gözaltına alınıp hapislerde yatmadı mı? Yargılanmadı mı? Bizler aç, susuz, uykusuz kaldıysak o da bizimle birlikte değil miydi? İnsaf! Nankörlük bu!»

Bozulan Memetali tekrar ayağa kalktı.

«Sözlerim yanlış anlaşıldı galiba,» dedi. «Evet Aydoğan arkadaşımızı biz de beğeniyor, takdir ediyoruz. Ama köye dışarıdan gelen guruplar bizden biriymişler gibi işimize karışacak olurlarsa, köyümüzde karışıklık çıkabilir.»

«Dışardan gelenler dediğin de kimler?» diye bağırdı İsmail. «Bu arkadaşlar bize yardıma geliyorlar. Sen de gelmiş, bunları işimize karıştırmayalım, yoksa karışıklık çıkabilir, diyorsun. Onlardan yeterince yararlanamazsak, asıl o zaman karışıklık çıkabilir.»

Memetali alttan almaya başladı.

«Siz devrimcilerin kendi aranızda anlaşamadığınızı az önce hepimiz gözümüzle gördük. Bunlar bir de komiteye girecek olurlarsa sürtüşme komiteye de sıçrayabilir. Demek istediğim buydu benim.»

«Sürtüşme yalnızca biz devrimciler arasında değil, köylüler arasında da vardır,» dedi İsmail. «Sürtüşme her yerde, hatta ana, oğul, baba, kardeş arasında bile vardır.»

Olan biten tartışmaları bir kenardan sessizce izleyen Aydoğan, ayağa kalktı. Kerim'le arkadaşlarına yönelik bir konuş-

ma yaptı.

«Ben ve arkadaşlarım bu işgal olayına hiçbir zaman kendi açımızdan bakmadık, köylülerin çıkarları açısından bakmaya çalıştık. Olaylara öyle yaklaştık. Yaptığımız her işin bir ayağı köylünün çıkarlarına değsin, bassın istedik. Topraksızlık çekenler onlardı. Doğaldır ki, toprağı işgal edenler de onlar oldu. Bu arada bazı yanlışlarımız olmadı değil, oldu. İnanın bu yanlışların olmasını bizlerde istemezdik. Zaten hayat bizim istediğimiz yönde gelişmiş olsaydı, toprak işgali gibi bir sorunumuz da olmazdı.

Şimdi, Kerim ve arkadaşları, bizleri eleştirir, yanlışlarımızı söylerlerken, kendileri de pek çok yanlışa birden düşüyorlar. Köye gelir gelmez, köylülerin içinde bulunduğu kültür düzeyinde değil, kendi bulundukları tepe noktasından olaya bakmaya çalışıyorlar. Olayları öyle değerlendirdikleri için de, vermeye çalıştıkları kararlar köylülerin hayatlarına denk düşmüyor. Seminer konunuz işte buna örnektir. Köylüler benimsemeyince de, suçu komitenin sırtına atıyorsunuz.

Yanlış anlaşılmasın, işgalden beş altı ay sonra da olsa, siz devrimci arkadaşların buraya gelmelerinden hoşnutuz. Ancak bu birkaç aylık süreç içinde geçen olayların somut tahlillerini yapmanızı isterdik önce. Beş altı aydan beri bu köyde neler oldu, neler yaşandı? İşgal nasıl başladı, nasıl gelişti? Şimdi Nerede? Bunları bilip öğrenmeden, bütün bu işleri sırtlayarak bu günlere kadar getiren arkadaşlarımızı suçluyor, kendinizden önce verilen bir kavganın önderliğini istiyorsunuz. İşgalin kendinizle başladığını sanıyor, komiteyle köylülerin arasını açmaya çalışıyorsunuz. Durumu bilmeyen bazı köylü arkadaşlar da, biz devrimcilerin birbirimize düştüğümüzü sanıyorlar.

Dar grupçu anlayışınızı terkederek, komitenin emrine girmeye, bizlerle birlikte çalışmaya çağırıyoruz sizleri. Yoksa kendi işlerine sahip çıkmasını bilir bu köylüler.»

Ayağa kalkan Kerim söz aldı.

«Bakıyorum da, Aydoğan arkadaş, ikide bir, bu köylüler

kendi işlerine sahip çıkmasını bilirler diyerek, herkesi kendi safındaymış gibi göstermeye çalışıyor. Evet, Aydoğan arkadaş bu köylüdür, burada doğmuş büyümüştür. Ben de bu köyde doğdum, büyüdüm. Niçin Aydoğan, ekibiyle komitede de, bizler değiliz?»

«Elbette ki sen de bu köydensin,» dedi Aydoğan gülerek. «Tartışma konumuz bu değil. Salt siyaset yapacağım diyerek önümüze çıkman ayıp oluyor Kerim. Bizlere yardımcı olmak istiyorsanız, az önce de değindiğim gibi önce komitenin emrine girmeniz gerekiyor.»

«Ne yani? Köylüme destek vermek için seninle İsmail'in emrine mi gireceğiz?» diye çıkıştı Kerim. «Senin örgütün varsa, benim de örgütüm var arkadaş. Örgütümüz neye karar verirse, ona uyarız. Bunun içinde senden ve senin komitenden emir almayız. Birgün gelir bunların hesabını da teker teker sorarız,» deyince,

«Sen kimsin lan? Nereden geldin de kimin hesabını kimden soruyorsun?» diyerek Erol yerinden fırladı. Kaptığı sandalyelerden birini vurmaya çalıştı Kerim'e. Ortalık karıştı. Ayağa kalkanlar, oturanlar, kaçışanlar, bağırıp çağıranlar...

Elli yaşlarında kır saçlı, toparlak yüzlü, geniş çeneli Kozanoğlu adında bir köylünün birden yerinden kalkarak, sandalyesinin üstüne çıktığı görüldü.

O ana kadar hiç kimse Kozanoğlu'nun orada olduğundan haberli bile değildi. Baştan beri işgale uzak duran biriydi o çünkü. gençliğinde bir bıçaklama olayına karıştığı için yıllarca hapislerde yatmıştı.

«Duruuuun! Yapmayın!» diye bağırdı Kozanoğlu. «Arkadaşlar, ben Adalet Partiliyim. Bu köyde benim gibi on sekiz tane Adaletçi var. On kadar selametçi, altı da Hareketçi var. Geri kalanımızın tümü Halk Partilidir. Ama bizim particiliğimiz yalnızca sandık başında geçer, birbirimize geçmez. Siyasetlerimiz, partilerimiz ayrı gayrı da olsa, hepimiz baştan beri bu işgal işinin içinde olduk. Yalanım varsa söyleyin. Hepimiz bu işgali

canı gönülden desteklemedik mi? Toprağımız yoktu çünkü. Çoğumuz aylardır uykuyu ayakta geçirdik. Akla hayale gelmedik belalar buldu bizi. Komitedekiler ne dedilerse elimizden geldiğince yapmaya çalıştık. Ve şükürler olsun ki, birçok şeyi de kazasız belasız atlattık. Ama velakin şu sizin çıkardığınız çıngarı bu köyde bugüne kadar kimse çıkarmadı. Köye öğlen üstü geldiniz, bakın akşama ne hale getirdiniz köyü? Bunu ağalar istemiş olsalardı doğrusu bu kadarını başaramazlardı.

Şimdi herkes geldiği yere geri dönsün arkadaş! Hadi, alın pılınızı, pırtınızı. Afişiniz yazınız da sizin olsun. Toplanın gidin buradan. Nedir bu be? Ömrümüzde yardım mı görmedik? Kızılay'dan inaye mi topluyoruz biz? Bize güvenmiş olsaydınız böyle yapmazdınız. Bize güvenmeyene bizler de güvenmeyiz. Bizim köyümüz bir zamanlar tek başına tarla işgal etmeye kalkıpta, sonra da götün götün kaçıp giden Kerim gibi solcuların heves alma, heves giderme yeri değildir. Bu işgal olayında köyümüz biraz tanınıp ünlendi diye kimse kendine bu ünden pay çıkarmaya kalkmasın.»

Kozanoğlu'nun beklenmedik bu çıkışı, hayli şaşırtıcı bir etki yaptı kahvede. Bundan yüreklenen Muhtar Fikri ayağa kalktı.

«Herkes evine gitsin! Bunu muhtarınız olarak söylüyorum,» dedikten sonra, Kerim'le arkadaşlarına döndü. «Sizler de terkedin gidin köyümü arkadaş! Köyümde daha fazla nizah, kavga çıksın istemiyorum. Köycek başımız yeterince dertte zaten. Bize yardıma gelen nice gruplar gördük ama, onların hiçbiri sizler gibi olay çıkarmadılar burada. İşgal işi her şeyden önce bizim işimizdir. Bu işgale kimsenin bizlerden daha fazla sahip çıkmasını da istemiyoruz. Kusura bakmayın ve gidin buradan!..»

Günlerdir sevinç içindeydi köylüler. Coşku ve kıvançtan patlıyorlar, gülmekten, sevinçten ağızları kulaklarına varıyordu bir çoğunun. Ne ki yıllardan beri buna benzer süreli bir sevinci, coşkuyu yaşamadıkları için olsa gerek, zamanla kendi coşkularından da kuşku duymaya, böylesi sevinçlere kendilerini değer görmemeye başladılar. Bu tür sevinçler, coşkular olsa olsa kısa süreli birer düş olabilirdi onlar için.

Çarşıda pazarda, kasabada ağalarla karşılaştıkları zaman, istenç dışı bir hareketle, ellerini önlerinde bağlayıp birleştirerek, yüzlerini gevşetenler, uşaklaşanlar vardı hâlâ. Yıllarca ağalar karşısında el pençe divan durmanın getiregeldiği alışılmış, eğitimli bir duyguydu bu.

Böylesi duyguların ayırdında olan Evran Ağa ile kardeşi Bıyık Süleyman, çarşıda, pazarda karşılaştıkları köylülerin yüzlerine gülüyorlar, sırtlarını sıvazlıyorlar, böylece onların içlerinde öteden beri varolan bu saygılı korkuyu tekrar diriltmeye çalışıyorlardı. Köylüler de sırtlarının okşanıp sıvazlanmasından ezeli hoşlanırlardı; birgün o elin tepelerine yumruk gibi ineceğini bilmeden hem de.

Öğleye doğru Ceyhan'dan dönen Musa, kahveye girer girmez, şapkasını başından aldığı gibi hışımla çarptı masanın üstüne. Öfkeli, kurucan, esmer, zayıf yüzlü bir insandı Musa.

Bağırdı.

«Dememiş miydim bu köyden adam çıkmaz; bu köylü namussuz alçaktır, diye? Hadi gidin şimdi kendi gözünüzle görün bakalım! Ulan birgün olsun yüzümüzün gülmesini istemezler.

Bu köylü var ya, bu köylü? Bu köylü kökünden casus, ispiyoncu, alçak!.. Bu köylü her şey. Ben bu köylünün anasını, avradını, yedi göbek ötesini...»

Hemen araya girerek sözünü kestiler Musa'nın.

«Yahu dur, soluklan biraz! Ne bağırıp duruyorsun? Gören de yanıbaşında bir kan kusan var sanacak.»

Ama kimseyi dinlediği yoktu Musa'nın.

«Ulan bu köyün insanı kadar ağzı çıplak bir millet daha yoktur bu ovada. Gider bir bardak çay için arkasını kerktirir de, karısıyla nasıl cima ettiğini bir bir anlatıverir. Bu köylü var ya, ben bu köylünün anasını avradını...»

Bağırıp çağırdıkça, başına toplananlar arttı Musa'nın.

«Yahu biraz durup soluklansana,? Nedir fış fış burnundan soluyorsun?»

Derince bir soluk alıp verdikten sonra yığılırcasına çöktü sandalyenin üstüne.

«Şu bizim Topuz Hasan'la, Yeni Mahmut var ya? Bugün onların ikisini Ceyhan Köprübaşı'nda Bıyık Süleyman'ın dükkânında otururlarken gördüm. Bıyık'la diz dize vermiş, göz göze gelmişler çaylarını içiyorlardı. Beni görünce utançlarından neredeyse Bıyığ'ın yan cebine gireceklerdi.»

«Ee sonra?»

«Sonrası bu işte! Daha ne olacaktı ki? Ne işleri var onların düşmanlarımızın dükkânında değil mi? Bunlar nasıl gözü kirli insanlardır ki, öz köylüsünün üstüne kurşun yağdıranlarla birlik olup rahatça çaylarını içebiliyorlar? Sonra da hiçbir şey olmamış gibi akşama çıkıp gelecekler buraya. Aramıza karışarak, orada öyle, burada da böyle diyerek alabacaklık edecekler. Ulan insanın tepe damarını oyar bunlar be?»

Musa'nın sözünü ettiği Topuz Hasan, kafası omuzlarının içine gömülmüş gibi kısa, güdümen boylu biriydi. Yeni Mahmut'sa, çerkez asıllıydı. Dili sargın, etkili güzel konuşurdu. «Efendim, köyümüze yenilik lazım, yenilik!» diyerek ara sıra kıravat taktığı için 'Yeni Mahmut'a çıkarmışlardı adını köyde.

Atına düşkündü. «Kendimi aç korum, atımı asla!» demesiyle ünlüydü.

İsmail, Musa'nın koluna girerek, kahvenin bir köşesine çekti onu.

«Yahu Musa, köyde herkesin morali, keyfi yerindeyken, iki kişinin yaptığı bir yanlışı burada ulu orta konuşarak bütün köylülere maletmen doğru bir hareket mi sence?»

Musa delleniverdi.

«Ne yanlışı be? Bana inanmıyor musun? Sana gözümle gördüm diyorum ya?»

«Kızma babam! Gördüklerin doğru olabilir?»

«Ne demek doğru olabilir? Benden kuşkun mu var?»

«Canım Topuz'la Yeni Mahmut, Bıyık Süleyman'la eskiden kalma bir alacak verecek davasını konuşuyorlardı belkide? Niye olamaz mı? Hem bizleri muhbirlediklerini de nereden çıkarıyorsun?»

«Bırak canım sendee!» diyerek, İsmail'in kolundan sıyrılıp kurtuldu Musa. «Sizin gibilerine laf anlatacağıma gider eşşeğime anlatırım, daha iyi.»

«Bağırıp durma Musa. Ve adam gibi konuş! Topuz'la Mahmut'un burada olup bitenleri gidip Bıyık'a anlattıklarını var saysak bile, ne çıkar bundan şimdi?»

«Ne demek ne çıkar İsmail? Hepimizi gözümüzün önünde müzevirleyip satıyorlar ya?»

«Haklısın,» dedi İsmail, acı acı gülerek. «Yalnız burada senin düşünüp göremediğin bir şey var Musa; bir kere o iki insan bizi gidip satamazlar Bıyık'a. En başta biz kendimizi sattırmayız. Sen sattırır mısın kendini? Hayır. O halde? Bizler bugüne kadar neler yaptık? Gittik, ağaların tarlasını sürdük, işgal ettik. Herkesin gözü önünde silahlı arkadaşlarımız tarlayı gece gündüz bekliyorlar. Bu durumda Topuz'la Mahmut, ağalara gidipte neyimizi anlatabilirler bizim? Birlik ve beraberlik içinde olduğumuzu, aramızda paralar topladığımızı, onlara olan düşmanlığımızın her geçen gün arttığını falan... Tamam

anlatsınlar babam, bizler bundan ne kaybedebiliriz ki? Hiçbir şey... Bizim birlik ve beraberlik içinde olduğumuz, bu işi sonuna kadar sürdürmeye kararlı olduğumuzu bilmeleri, ağaları sevindireceğine korkutur aksine.»

Sakinleşmeye başlayan Musa, ağır ağır çayını yudumlamaya başladı. İsmail de içinden Musa'ya hak vererek ayağa kalktı.

«Arkadaşlar, Musa'nın sözlerini hepiniz duydunuz,» diyerek köylülere doğru seslendi. «Dostumuzu düşmanızı iyi bilelim lütfen. Ağalarla nerede ve ne zaman karşılaşırsak karşılaşalım, görmemezlikten gelelim onları. Tavuklarına bile küselim. Onlardan gelebilecek ikramı, daveti alnımıza almayalım. Onların dilleri tatlı, yüzleri yumuşak da olsa, ağa yine aynı ağa, balta yine aynı baltadır. Birbirimize verdiğimiz sözlere uyalım. Disiplinli olalım. Unutmayalım ki, kar altında yatmayan ekin bile şaşkın, ürkek olur.»

«İyi bir ders verdik ağalara. Başlarını bir daha kaldıramazlar artık. Mahkemeyi de kazandık. Bundan böyle kimse önümüzde duramaz bizim.»

«Beş yüz dönümcük tarlayı ele geçirmeyle işal mi olurmuş hem? O kadarcık tarla dişimizin kovuğuna bile yetmez bizim. Ayağımıza hazır fırsat gelmişken, tarlalarından bir kısmına daha girip sürelim ki, işgal dediğin tam olsun.»

«Girmekle de kalmayalım, otunu, samanını, ahırını yakalım ki, karnının şişi insin biraz.»

Bu ve buna benzer konuşmalar, öğünmeler duyulmaya başlamıştı köyde. Ağalara karşı katmerleşen korkuları gitmiş, aşırı, hazımsız bir güven gelmişti yerine. Yıllardan beri bir türlü söyleyemedikleri, hep içlerine atmak zorunda kaldıkları, bastırılmış bir öfkenin bilinçsizce dışa vurumuydu bu.

Kendilerine olan güvenlerini bu tür sözlerle okşayarak, azdırıp besleyerek, daha fazla toprak isteğine doğru yönlendirmeye çalışıyorlardı birbirlerini.

Bir hırsızlık, bir eli uzunluktur başlamıştı köylüler arasında ayrıca. Birbirlerinin mallarına mülklerine karşı değildi bu, ağaların malına mülküne karşıydı. Koyunlarını, keçilerini, ineklerini, ağaların gök ekinine, yonçalıklarına koyveriyorlar, tüm bunlar yetmiyormuş gibi orak ve tırpanla biçerek kucaklar dolusu evlerine taşıyorlardı. Bazem daha da ileri gidenler, ağaların ağaçlarını kökünden kesip devirerek, odun edip evlerine taşıyanlar, damızlık ineklerinin kuyruğuyla kulaklarını salt öç olsun diyerek kesenler vardı. Sonra da iyi bir iş yapmışlar gibi,

gelip kahvede bunları öğüne öğüne sakınmadan anlatıyorlardı. Kestikleri birkaç ağaçla, hayvanlarına yedirdikleri, biçtikleri birkaç dönüm gökekinle, yoncayla, en az sekiz on gelirli Evran Ağa'dan öç aldıklarını, ona zarar üstüne zarar verdirdiklerini sanıyorlardı sözde.

Ne ki bu tür hırsızlıklar, yağmalamalar, soygunlar, işgale karşı için için saygı duyan yansız birçok köylü üstünde olumsuz etkiler yapmaya başlamıştı. Yoldan gelip geçen köylüler, ağaların yer yer biçilmiş, çiğnenmiş, yoyulmuş, hayvana yedirilmiş yoncaları ve gökekinlerine bakarak:

«Şu hale bakın yahu! Baba malı kullanır gibi her şeyi rezil, berbat etmişler! Artık bu kadarı da fazla. Gavur malı mı bu? Haydi ağa dediniz, ağalık dediniz, gittiniz adamların toprağını sürüp ektiniz. İyi de ettiniz. Ettiniz ama şu gökekinin günahı ne? Yemyeşil başağa durmuş ekin, hazır kökünün üstündeyken biçilir de malın ağzına verilir, yedirilir mi? Öksüz, sabı malı mı ulan bu?»

«Sana bir şey diyeyim mi, bunların niyeti işgal mişgal değil, doğrudan doğruya talan, yağma ve hırsızlık... İşgal bahanesiyle her önüne gelenin ayağına batan bir çeşit camkesti bunlar...»

«Ne günlere kaldık hey yarabbi? Biz düşmanlığı ağa toprağına karşı yapıldı sanmıştık. Meğer yanılmışız. Ağa malı diye diye ağzı var dili yok hayvancağızların kuyruğunu, kulağını ne diye kökünden keser atarsınız? Ne bilsin hayvancağız sahibinin ağa olduğunu? Bir de devrimciyiz diyorlar. Ne devrimciliği be? Resmen gavurluk bu. Yağmacılıkla işgali birbirine karıştırıyor bunlar,» diyerek acı acı söylenmeler artmıştı köyde.

Öte yanda olup bitenlerin tümünden haberliydi Evran Ağa. Haberliydi de bile bile olan bitenlere sesini çıkarmıyordu. Üstelik bu tür talan ve hırsızlıkların daha da artmasını istiyordu. Kuyruğu, kulağı kesilen hayvanlarının yularını adamlarının ellerine tutuşturarak, köy köy dolaştırıyor.

«Adı solcuya, işgalciye çıkan Sarıbahçelilerin ne mal olduklarını alın görün işte! Bunlar hırsızlık ve talandan başka bir

şey bilmiyorlar,» diyerek, adı basında ve yöre köylerinde saygınca bir yer tutmaya başlayan Şarıbıhçelileri küçük düşürmeye çalışıyordu.

İşin içyüzünü bilmeyen kimi köylüler de, bu tür yağmalama olaylarına İşgal Komitesi'nin izin verdiğini sanıyorlardı. Bu yüzden şikayet üstüne şikayet gelmeye başlamıştı komitedekilere.

Olan bitenleri duyan komitedekilerin hayli canları sıkkındı. Hırsızlık, yağmalama ve talanların çoğu doğruydu çünkü. İlk günler gelip geçici bir heves sanarak, bile bile üstüne gitmemişlerdi bu tür olayların. Ne ki azalacağına artıyordu, talan ve hırsızlıklar. Kendilerine olan aşırı güvenin, hazımsızlığın, köyde bazı fırsat düşkünlerinin işine yaradığını görüyor, üzülüyorlardı. Bu olaylar da ister istemez ağaların işine yarıyordu.

Köylüleri uyarmak için büyükçe boy boy kâğıtlara, renkli, iri harflerle duyuru üstüne duyurular yazarak, köyün ve kahvenin görülebilen her yerine astılar. Bir akşam üstü kahvede yapılan toplantıda konuşma gereğini duydu İsmail.

«Arkadaşlar! Lüften kendimize gelelim ve de sinirlerimize hakim olalım. İşgalimizi, yağma, talan ve hırsızlıkla aynı değerde görenlere ve göstermek isteyenlere bu fırsatı vermeyelim. Yanlış atılan her adımın ağaların işine yarayacağını adımız gibi bilelim ve ona göre hareket edelim.»

İsmail'den sonra Ali Seydo söz aldı.

«Arkadaşlar, ağalar zaten bahane arıyorlar. Sağda solda köyümüzü küçük düşüren sözler yayarak, bizleri yanlış, hatalı yollara düşürmek istiyorlar. Önümüze karanlık bir su da çıksa, yoklamadan geçmeyelim. Evet, hepimiz ağalara kızgınız. Kin ve öç alma duygusu bir kere kanımıza girmiş, işlemiş bizim. Eğer dikkat etmezsek bu kin ve öfke eninde sonunda yanlışa doğru götürür bizi. Götürdü de. İnsan dediğin yüreğiyle yaşar. Yüreğimizi kin ve öç alma duygularıyla dolduracak olursak, resmen çürürüz arkadaşlar. Evet çürürüz. Hazreti Hüseyin'i Kerbela da o kin ve nefret taşıyan yürekler şehit edip öldürme-

di mi?

Altı yedi aydan beri bizler ne yaptık? Yalnızca ağaların toprağını işgal ettik. Ama asla mala, cana kastımız yoktur bizim. Bunu böylece bilesiniz.»

Tam böylesi bir günde bir söylenti daha yayıldı. Söylentiye göre, Evran Ağa, Çatalhöyük köylülerini yanına çağırarak: «Kolay kolay pes etmem ben. O tarlayı da Sarıbahçelilere nasip etmem. Alın, içinin ekiniyle birlikte o tarlayı size veriyorum. İnanmazsanız gelin noterlikte bir de senet yapalım ki, sağlam olsun. Sarıbahçeliler gibi kızılbaş kominstlere gideceğine o tarla size gitsin, daha iyi,» demişti.

Bu söylentilerin ardı arkası kesilmeden, Çatalhöyük köyü ile Sarıbahçe köyü arasında uzanan sekiz yüz adımlık toprak yolda bir sabah iki dozer göründü. Harıl harıl çalışmaya başlayan dozerler, daracık toprak yolu enine boyuna genişletmeye başladılar. Oysa o yolun genişletilmesi için ne Sarıbahçe muhtarının, ne de Çatalhöyük muhtarının yazılı, sözlü en ufak bir girişimi olmamıştı kasabada.

Dozerler yolun iki tarafından da birer ikişer metre toprağı kazıp kürüyerek yola katmaları gerekirken, yolun genişleme payını, Sarıbahçelilerin toprağından değil de, Çatalhöyüklülerin toprağından almaları, Çatalhöyüklüleri beter kızdırdı. Ve bu işi, Sarıbahçelilerin bilinçlice yaptırdıklarını sanarak, öfkeden kudurdular. Öfkelenme nedenleri de gayet açıktı; Sarıbahçelilerin işgalindeki tarlayı, onlara inat olsun diyerek Çatalhöyüklülere vermeyi istememiş miydi Evran Ağa? İşte bunu blen Sarıbahçeliler de, Çatalhöyüklülere iyi bir ders vermiş olmak için getirtmiş olmalıydılar dozerleri oraya. Oyun açık seçik ortadaydı.

Günlerdir, «ağaları kaçırttık, yendik!» diye böbürlenen şu Sarıbahçeliler de fazla ileri gitmeye başlamışlardı. Onlara iyi bir ders vermenin zamanıydı artık. Üstelik kendileri Türkmen asıllıyken, Sarıbahçeliler doğuluydular ve aleviydiler. Tek başına bu bile kapışmaları için birebirdi.

Çatalhöyüklülerin, köye baskın verecekleri haberi, Sarı-

bahçe'de bomba gibi patladı. Herkes ayağa kalktı.

«Gelsinler de görelim bakalım,» dedi Erol. «Vallahi karşımıza değil onlar, filden ordu çıksa kapışacağız. Yeter artık. Yeterince incindik. İncinen insanın gözü kara olur.»

Bu yüzden diken üstündeydi herkes.

Muhtar Fikri ile Memetali, İsmail'i kahvede bir köşeye sıkıştırarak, söylenmeye başladılar.

«Yahu arkadaş, nedir bu başımıza gelenler?» dedi Muhtar Fikri. «Şurada bir toprak işgaline kalkıştınız. Köyümüzün ne huzuru kaldı ne de uykusu. Şimdi de senelerden beri komşu komşuya oturduğumuz Çatalhöyüklülerle aramız açıldı. Yakında birbirimize girersek hiç şaşırmam.»

«Ne bu köyün hali yahu?» diye çıkıştı Memetali'de. «Biri gider, ağanın malını hırsızlar. Öbürü gider ineğinin danasının kuyruğunu kulağını budar keser. Köyümüzün başına bunlarda mı gelecekti? Şimdi de Çatalhöyüklülerle aramız bozuldu. Haydi çıkın işin içinden bakalım, nasıl çıkacaksanız?»

İsmail sinirlenmedi hiç.

«Vallahi bu gibi konularda haklı olduğunuz yerler çok. Bazı köylülerin hırsızlığa kadar varan davranışlarından inanın bizler de şikayetçiyiz. Ama ergeç bunun önüne geçeceğiz.

Çatalhöyüklülerle aramızdaki meseleye gelince; buradaki oyun gayet açık, Evran Ağa bize kaptırdığı tarlayı, Çatalhöyüklülere vereceğini söyleyerek, iki köyün arasına kalınca bir kemik atıveriyor. Böylece bir taşla iki kuş birden vurmayı istiyor. Biz aleviyiz, onlarsa sunni. Biz doğulu aşiretlerden gelmeyiz, onlarsa Türkmen asıllı. Böylece Evran Ağa, hem alevi sunni çatışması yaratmaya çalışıyor, hem de yerli doğulu çatışması... İki tarafı da böylece iyice zayıflatabilirse, kendisi aradan sıyrılarak, asıl darbeyi bizlere vurmayı isteyecektir. Ama merak etmeyin siz; bizler bu oyunu da bozacağız ve Çatalhöyüklülerle aramızın bozulmasına asla izin vermiyeceğiz. Çünkü o dozerleri oraya gizlice Evran Ağa'nın gönderdiğini duyduk, öğrendik biz...»

Mayıs ortalarına doğru yörük kaçırtan sıcakları başladı. Jandarmalarla yapılan kavgada çiğnenerek, yer yer ezilip yolunan, bir bölümü de Evran Ağa'nın traktörlerince sürülerek ters yüz edilen ekinler, toprağın, suyun, nemin, sıcağın tadını ala ala bellerini doğrultmuşlar, başlarını dimdik kaldırmışlardı. Toprak öylesine verimli ve doğurgandı ki, her şey bir günün içinde azıverip büyüyor, bir gece önce tarlanın yüzünde bir tek başak görünmezken, ertesi günü ekin uçları görülmemiş gürlükte yemyeşil kılçık pürleriyle doluveriyor, tarla bir uçtan öbür uca bir başak ormanına kesiveriyordu. Toprak, havadan Güneş'ten aldığı gücü sağarak dibine veriyor, geceleri kökleri besliyor yoğuruyor, kökler de başakları doğuruyordu böylece. Sonra da küçücük, ince, ak, sarı ipeksi küpeler halinde çiçeğe durdu başaklar. Tatlı, hoş kokulu bir sütle dolmaya başladı tanelerin içleri. Çiğit yeşili ekinler rüzgârın etkisiyle kaynayıp uğunmaya, ağır başaklı saplar, yeşil denizler örneği çırpınıp esnemeye, içine giren insanı koltuklamaya başladı.

On beş yirmi gün sonra, semiren, olgunlaşan parmak irisi başaklar, kızarıp sararmaya, gevrek gevrek hışırtılar çıkararak, rüzgârların önünde kuru, gevrek bir akıntıda sağa sola uğunmaya, tokmak irisi başakların ağırlığı altında saplar bel vermeye başladı. 'Biç biç at! Biç biç at!» dercesine öten bıldırcın seslerinden geçilmez oldu ortalık.

Sabahları yakıcı sıcağın buharında ortalık ince çizgiler halinde tütüyor, hızlı hızlı soluyor, Güneş yükseldikçe de bataklıklar kokuyor, yosunlu, ağır pis sularda kurbağalar ötüşüyor,

leylekler geziniyor, havada biteviye uçuşan irili ufaklı sinekler, kan taşıyan canlıların yüzüne gözüne sıvanıyordu. Aşırı sıcaktan otlar, yapraklar yüzünün üstüne dürülüp soluyor, pörsüyor, toprağın yüzünde kocaman yaraları andıran çatlaklar, yarıklar, değişik eğriler çizerek toprağın yüzünü kaplıyor, yaşlandırıyordu.

Ekinlerin böylesine olgunlaşması, gece gündüz hışır hışır akması köylüleri bir yandan sevince boğarken, bir yandan da telaşlandırmaya başladı. Seviniyorlardı, aylardan beri kavgasını verdikleri, her gece eksiksiz nöbetini tutarak asla söndürmemeye çalıştıkları bir ateşin gün geçtikçe büyüyüp güçlendiğini görüyorlardı çünkü. Bir yandan da telaşlı ve tedirgindiler çok; kurumuş gevremiş, orak vakti gelmiş ekinlerini, Evran Ağa'nın adamları bir gece gizlice ateşe verebilirler, koca tarlayı içinin ekiniyle birlikte gözlerinin önünde yakabilirlerdi. O zaman da belleri bükülür, kahrolurlar, dokuz on aylık emekleri boşa giderdi böylece.

Zaten bu konuda haber üstüne haber gelmeye başlamıştı şimdiden. Her önüne gelen, Evran Ağa'nın, «bana yar olmayan ekini elin kızılbaşlarına bırakmam!» dediğini, ekinleri, kundaklatarak yaktıracağını, bir gününü kaymakamlıkta geçiriyorsa, öbür gününü de jandarma dairesinde geçirdiğini, avukatlarına dilekçe üstüne dilekçe yazdırarak Kaymakamlığa, jandarma komutanlığına verdirdiğini söylüyor, bu konuda gelen her haber de köyü bir baştan öte başa dolaşıyor, herkesi telaşa boğuyordu.

Söylentilerin artması üzerine tarladaki nöbetçi sayısı arttırıldı. Tarlayı gündüzleri de beklemeye başladılar. Bir yandan da Ceyhan'da, yöre köylerinde harıl harıl kiralık biçerdöver aramaya koyuldular. Hasat zamanıydı, tümü önceden tutulmuş, kiralanmıştı biçerdöverlerin. Ağalarsa zaten vermezlerdi; kendilerinden biri olan Evran Ağa'ya kafa tutan, onlarla kapışan aç gözlü köylülere biçerdöverlerini niçin versinlerdi?

Harıl harıl herkes biçerdöver arar, bunları düşünürken, avukat İsmet ve Dündar Beylerden gelen bir haber ortalığı iyice karıştırdı. Kışın yapılan keşifin ardından, mahkemenin vermiş olduğu karara göre, tarlada yetişen ekin Evran Ağa'nın öz malıydı. Bu karar değişmemişti hiç; halen yürürlükteydi. Hasat zamanı yaklaştıkça Evran Ağa'yla avukatları yine çok yönlü hazırlıklar içine girmişlerdi. Ellerindeki mahkeme kararına dayanarak, Kaymakamlıkla, ilçe jandarma komutanlığı da Evran Ağa'nın bu girişimini haklı bularak hazırlıklara başlamışlardı. Buna göre Evran Ağa biçerdöverlerini jandarma desteğinde tarlaya sokturarak ekinlerini kazasız belasız biçtirebilecekti. Bu da yüze yüze kuyruğuna getirdikleri bir uğraşın sona ermesi demekti. Üstelik olaya bu kez Adana valiliği el koymuştu. Kışın köylülerle jandarmaların kapışmalarından sonra, olaya müdahele yetkisi, Kaymakamlıkla, ilçe jandarma komutanlığının elinden alınarak, il jandarma alayının yetkisine verilmişti. İşi böylesine ciddi tuttuklarına göre, jandarmaların bu kez daha kalabalık ve hazırlıklı gelecekleri kuşku götürmezdi. Belki de köyü sarıp kuşatacaklar, her evin önüne birer jandarma dikerek kimseyi dışarıya çıkarmayacaklardı; ta ki Evran Ağa'nın biçerdöverleri tarladaki ekini biçip götürünceye kadar.

Gelişmelere bakılırsa, ne biçerdöver arayacak zamanları vardı ne de tartışıp konuşacakları zamanları. Şaşırıp paniğe kapılmadan ekinlerini bir an önce biçerek, sap sap taşımaları gerekliydi köye. Onca uğraş, emek, kavga, hapislik boşa gidebilirdi yoksa.

Evlere duyuru üstüne duyuru yapmaya başladılar hemen. İş, ele, orağa, elliğe ve tırpana kalmıştı çünkü. Kimin evinde orak, tırpan varsa ortaya çıkarıldı. Körelmiş ağızları bileğilendi. Komşu köylerden, oraklar tırpanlar getirildi. Ceyhan'daki nalburiye dükkânlarından yeterince orak ve tırpan satın alınarak eksikleri giderildi. Ve gün geçirmeden, kadın, erkek, genç, yaşlı, köyde kim varsa kolları sıvadı. Dört koldan ekinlerin biçimine başlandı. Her renkte, giyimde kadınlı erkekli insandan

kıvıl kıvıl kaynamaya başladı tarlanın yüzü. Eğilen, kalkan, oradan oraya koşan yüzlerce insan, orak ve tırpanlarıyla önlerinde sarı sarı uğunan, bir yanının üstüne uzanıp yatmış, arap saçı gibi de dolaşmış ekinlerin ucuna geçtiler. Orağı, tırpanı olmayanlar elleriyle yolmaya başladılar ekini. Tozdan, kılçıktan korunmak için mendiller sarıp doladılar boyunlarına. Tırpancılar ayrı bir saf tutarak, geniş ağızlı tırpanlarını savura savura, önlerinde geniş daireler çize çize, her vuruşta ekinlerini bir yanlarının üstüne yatıra sere, gerilerine ağır başaklı ekin desteleri bırakarak ilerlemeye başladılar. Eğilip kalkmaktan belleri ağrıyor, koltuk altları öküz gevmişcesine sarı terden köpürüyor, yüzleri burçak burçak tere batıyordu. Yorgunluktan, tasadan, telaştan, ağzı, dudağı, yüzü gözü pul pul kuruyup gevreyen, uçuklayanlar vardı. Genç kızlarla gelinlerin uzun örgülü saçları eğilip kalktıkça göğüslerini döğüyor, terden sıcaktan yanan göğüs altlarıyla koltukları ala topraklı ekşi ter kokuyordu.

Sivrisineklerin geceleri yiyip bitirdiği ellleri, yüzleri cılk yara olmuş, irinli küçücük birer çıbana dönüşmüştü. Yüzleri gözleri, üstleri başları sap, saman ve kılçıktı. Terli terli yanan gözleri birer kan çanağıydı. Avuç içleri kılçık ve sap batmalarından çatlamış, yarılmış, kuru birer marsığa dönüşmüştü. Ter ve kirden yeşeren giysileri bedenlerine yapışmış, asıl rengini unutmuştu. Güneş'te yanmış kavrulmuş elleri, yüzleri esmerleşmiş giderek kömüre dönüşmüştü. Uykusuzluktan, yorgunluktan, hırstan, elmacık kemikleri budak sivrisi çıkmıştı çoğunun. Yüzleri sıcaktan erimiş, gözleri küçülmüş, avurtları çökmüş, çukura kaçan gözleri yorgun, melül bir tuhaf bakar olmuştu. Yakıcı sıcağın etkisiyle burunları soluyup çatlamış, kabuk bağlamış, koyu kahverengi çillerle beneklenmişti yanakları. Saçları, kirpikleri, elleri ayakları, sapa kılçığa, toza doyarak yorulanlar, kısa süreli dinlenmelerde kanal suyuna girerek serinlemeye çalıştılar.

Erolla kardeşleri, Tahir, Memedo gibi güçlü kişiler, deste çekme işini üstlenmişlerdi. Omuzlarında kalın kendir ipleri,

sırtlarında kılçık ve sap batmalarından korunmak için çul eskilerinden arkaçlarıyla, desteden desteye koşarak, kucaklıyorlar, üstleri başları sapa desteye kesmiş olarak doğruluyorlar, olgun başaklı ekinleri kucaklarından kaya kaya, yere serdikleri iplerin üstüne yığıyorlar, sonra da yüklenip sırtlarına alarak, ağır başak yükünün altında iki büklüm olarak, köye doğru yürüyorlar, köyün güneyindeki geniş alana üst üste atıp yığıyorlardı.

Memedo, desteleri kucaklarken başaklara bakıyor, toprağın verimine, doğurganlığına şaşıyor, sevincinden simsiyah olmuş ala terli yüzü ışıyor, «hey maşallah be! Şu ekindeki başağa, tava, berekete bak arkadaş!» diye söyleniyordu.

«Orasını hiç sorma!» diyordu Erol da. «Şu yaşıma geldim Çukurova'da böylesine ağır, yüklü deste çekmedim arkadaş! Şuna bak, bir pırnazı eline al, adam döğ! Sırtım tanır yükleri benim. Şu mübareğin ağırlığından sanki göbeğim düşecek! Göreceksin bu yıl ambarlarımızın içi dışı buğdayla dolacak...»

Erol'la Memedo böyle kounuştukça, öbürlerinin de ağızları yüzleri sevinçten ışıyor, herkes birbirine bu bereketin sevincini anlatıyor, canlı, iştahlı, mutlu bir düğün havasında çalışarak durup dinlenmeden sap çekiyorlardı, karıncalar örneği. Yüzleri gidiş gelişlerin selinde, yürünen yollar, çalılar, ark içleri, çukurlar, dökülen savrulan başak ve sap artıklarıyla doluydu. Yerlere dökülen mor kılçıklı tokmak tokmak başakları çocuklar deşirip topluyorlar, sonra da götürüp sap yığınlarının üstüne atıyorlardı. Çalışan ana, baba, ağabey ve amcalarına testilerle su ve ayran taşıyorlardı sonra da.

Hava bir de sıcaktı ki... Ağır sıcak ortalığı kasıp kavuruyor, toprak tutuşmuş yanıyordu. Çalışan, uçan, yürüyen, sürünen ne kadar canlı varsa, soluğunu sıcak kesiyor, toprağı kına gibi yakıp eritiyor, bakan gözleri büzüp küçültüyor, değdiği yerleri arı sokmuşcasına ısırıyor, acıtıyor, yakıyordu: Biçilen buğday anızları sarı sarı gümüşi bir parıltıda yağan güneş ışınlarını besliyor güçlendiriyordu. Canlanan sinekler, kelebekler, kabuklu kabuksuz böcekler, değişik ses ve vızıltılarda uçarak

nohut tanesi hızında yüzlerine, gözlerine çarpıyor, ekin anızlarına yapışıp sıvanmış irili ufaklı sümüklü böcekler dökülüyor, yeryüzü, gökyüzü ağır yalıma kesmiş yanıyor, toprak çatlamış, otlar kupkuru kava dönüşüyordu. Kanatları terden cumculuk ıslanmış, ağızları yarı açık kuşlar uçmaya çalışıyorlar, kondukları yerde bir daha duramıyorlar, ağır bunaltıcı sıcakta kesilip kalıyorlardı. Gökten güneş değil ateş yağıyordu sanki. En ufak ipiltinin, serinliğin değil kendisi, düşü bile yoktu. Cehennem, toprağın yüzüne vurmuş çıkmıştı.

Uykusuz, tüneksiz, aşsız, ekmeksiz süren bu çalışma, geceli gündüzlü iki gün sürdü. Başaksız, sapsız kalan tarlanan yüzü, yükü alınmış dinlenmiş, ıssız anızlar yurduna döndü. Sırtlarda, kucaklarda taşınan tonlarca ağırlıktaki destelerden oluşan sap yığını, köyün güneyinde yükseldikçe yükseldi, tam bir minare boyunu aşan dev bir tepeye dönüştü. Aylardan beri süregelen bir uğraşın, kavganın verimi ve emeği gözlerinin önündeydi artık. Şimdi dillerinin ucuna geliveren tek düşünceleri ve istekleri şuydu: Binbir zorlukla biçip taşıdıkları bu sapları, zaman geçirmeden patozlara verip çektirerek, sapları sivri uçlu dirgenlerin çatalında patoz çarklarını ağızlarına atarak, sapı samanı birbirinden ayırmaktı. Ondan sonrası kolaydı artık; her hane, ortaya çıkan buğdayı bölüşerek, kendi payına düşeni çuvallayıp yükleyerek, ambarına dökecekti. Ondan sonra da değil jandarma, isterse ordu gelsindi üstlerine, umurlarında değildi. Hiçbir güç, çekip alamazdı ambarlarından o buğdayları çünkü,.

Doğu bulutlarının arasındaki delikten doğdu Güneş. Dağlar mavilendi. Geceden kalma gölgeler, renkler daha bir güçlendi. Kuşlar, arılar, böcekler ağızlandı. Göğün karnında asılı duran dev bir bulut parçası, içine güneşin bütün ışıklarını doldurmuşcasına parladı.

Koyu, açık, yeşil ışıltılara boğulan ağaç koruluklarının birinden çığlık çığlığa bir kuş küreni kalktı. Kalkmalarıyla birlikte bir kavak boyu yükseklikte ağır ağır dönmekte olan atmacalardan birinin, şimşek hızıyla ortalarına dalıp yükselmesi bir oldu. Birkaç renkli tüy düştü döne döne yere, pençesi doluydu atmacanın çünkü. Neye uğradıklarını şaşıran kuş sürüsü, korku vıcırtıları çıkararak, oradan oraya savuralarak, en yakın çalı kümelerinden birine sıvanıp gözden kayboldular. Atmaca ise, kaptığı kuşun etini, bir an önce kendi etine dönüştürebilmek için, tadına vara vara tüyleriyle birlikte yedi yuttu, kursağını mezar yaptı ona. Kuşcağız o kursakta ağır ağır eriyip özümsenerek, atmacanın kanatlarıyla pençelerini çalıştıran ağır kas gücüne katılacaktı; atmacanın hemcinslerinden birini daha kolayca kapıp yiyebilmesi için...

Kuş sürüsüyle atmacanın kavgasını gören köylülerden biri, şaşkın, tuhaf, deli gözlerle bir süre atmacanın ardından baktı. Kendi yazgısıyla, ölen kuşun yazgısı arasında bir bağ, bir ilişki görmüş, kurmuş gibi ölen kuşa içi yandı, hüzünlendi. Sonra da, «şu dünya ne tuhaf!» dedi. «Gücü gücü yetene saldırıyor, yiyor. Güçsüz olan güçlülerin yemi gıdası oluyor...»

Güneş yükselmeye, ısırıcı, parlak ışıkları ve kocaman ateş

yuvarlağı görünümüyle yanı yönü yakmaya başladı. Göğün karnında asılı duran dev bulut parçası, eridi, uçtu gitti. Değil ipilti, yaprak bile kıpırdamaz oldu.

Kuşluğu biraz geçe, Sarıbahçe'yi Ceyhan kozan ana yoluna bağlayan yolun ağzında gözle görülür bir kararma ve yığılma oldu. Delici siren seslerinin ardından, uzunca bir askeri araç konvoyu, ana yoldan saparak, sarsıcı, derin homurtular çıkararak, Sarıbahçe köyüne doğru yöneldi. Dokuz on araçlık konvoyun önünü uzun çubuk antenli, çamurluğu sarı boyalı, pırıl pırıl haki renkli bir cip çekiyor, gidilen yolun uyumuna göre çubuk anten öne geri sallanıyordu. Küt burunlu, önleri uzun, yüksek jandarma panzerleri de arkadan konvoyu izliyordu.

Ot biçen, biçtikleri otları toplayıp burma yapan, kamış kesen, taşıyan köylülerde şafak attı. İstenç dışı bir hareketle elleri ayakları çözüldü. Kanları çekilmiş gibi donup kaldılar bir an. Sonra da:

«Askerleer! Askerleeeer!» diye korku çığlıkları atarak köylerine doğru koşuştular. Kaçışları, bağırış çağırışları köyün içinde de sürdü. Sokak aralarına, kahveye, evlere girip çıkarak, telaşlı bağırışlarını sürdürdüler.

«Askerler!" Askerleeeer!..»

Sesleri duyabilen fırladı, duyabilen fırladı. Evlerde, kahvede, dükkânda, talfar gölgelerinde kimse kalmadı. Çay içenler çaylarını, cigara içenler cigaralarını bıraktılar. Askerlerin gelişlerini bir kez de kendi gözleriyle görebilmek için köyün batısına doğru koşuştular.

Belirli aralıklarla arkası arkasına dizilmiş upuzun araç konvoyunu, köylerini ana yola bağlayan ham toprak yolu ortalamış gördüler. Lanetli, gürültülü, tozlu, boğuk homurtular çıkararak ağır ağır geliyorlardı. İşte o an, o güne kadar duyumsadıkları bir korku ve telaş dalgası tüm duyularına işledi, yerleşti, yüzlerini, gözlerini yağmaladı, ağızlarını burunlarını kuruttu, zaman durdu da, ortalık alacakaranlığa kesti sanki. Jandarmanın geleceğini duymuşlardı, önceden biliyorlardı ya, böylesine büyük bir

askeri birliğin üstlerine gelebileceğini doğrusu düşünememişlerdi pek.

«Vay anasını be! Jandarma değil basbayağı ordu geliyor üstümüze. Hem de dişlerinin dibine kadar silahlı bir ordu bu,» diyenler, yılgıya kapılanlar, «yahu bizler ne yaptık ki de? İsyan bayrağı açıp devlete karşı gelmedik. Yalnızca kendi ektiğimiz ekini biçtik kaldırdık. Bu nasıl bir iştir ki, koca devlet, devletliğine bakmadan gelmiş bizimle uğrayışıyor?» diyenler...

«Bana kalırsa bunları gelişleri bu sefer tarla için değil. Olamaz da. Tarlalık bir işleri kalmadı ki gelsinler. Öyle olsaydı İnceyir köyünün üstünden iner girerlerdi tarlaya. Doğrudan üstümüze geldiklerine göre, ekini biçip taşıdığımızdan haberli olmalılar. Bu sefer ya köyümüzü ev ev sarıp kuşatacaklar, ya da biçip taşıdığımız saplara el koyacaklar. Evet evet, hiç kuşkum kalmadı, saplarımız için geliyor bunlar, saplarımız için...»

Korku dolu bu sessiz kaynaşmanın ardından her şey birden hızlandı. «Saplara! Saplara!» sesleri aldı ortalığı. Göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir kesinlik içinde, köyün açıklığındaki dev sap yığınına doğru koşuşmalar başladı. Ateş basmıştı tümünü sanki. Kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı ne kadar insan varsa saplara doğru akarak, çevresinde el ele tutuşarak, genişçe bir halka oluşturmaya başladılar sapların. Sonra bundan da vazgeçerek, karıncalar gibi çıkıp ağdılar sapların üstüne. Karışık, isyancı bir ruh hali içindeydiler. Altlarındaki başak yığınları yaşamlarından da ötede, her şeyin yerini almış, peşinden koşulan tek amaç olmuştu sanki. Gevremiş saplar altlarında kayıyor, birbirlerinin üstüne düşüyorlardı. Sapların üstüne çıkamayan yaşlılarla, kadınlar ve çocuklar, sapların yere yakın üstlerine çöküp oturarak, kimi de sapların üstüne yüzükoyun yatarak, elele verip kenetlenerek, bedenleriyle dev sap yığınlarını bir örtü gibi örtmeye çalıştılar. Birileri de nereden akıl etmişse etmiş, evinden getirdiği kocaman bir Türk bayrağını, kale burcuna dikermiş gibi dev sap yığınının en üstüne sapından çakmış, dikmişti.

Sap yığınlarının üstünde böylesine telaş ve kaygı yaşanırken, öte yanda ilk olay, köyün girişindeki daracık beton köprünün üstünde oldu. Başları beyaz örtülü, fistanlı, şalvarlı, sırtları, kucakları çocuklu dokuz on kadar kadın, daracık beton köprünün üstüne oturmuşlar, sırtlarını gelen araçlara dönmüşler, köprüyü araç geçişine kapamışlardı böylece.

Durumu gören yeşil kepli, sarı ayyıldız kokartlı, apoletli Binbaşı, haki renkli açık cipin içinden doğruldu. Karayağız, uzun boylu, insana biraz tepeden bakan, duygusuz, sert anlatımlı yüzüyle çevresine bakındı. Sonra da köprüyü araç geçişine kapayan kadınlara doğru seslendi. Bir uyarı ve ihtar havası vardı sesinde.

«Köprüyü derhal boşaltın! Kalkın oradan!»

Taşa söylenmişti bu sözler sanki. Ne araçlardan haberliydiler kadınlar sözde, ne de uyarıdan. Sırtları araçlara dönük olarak sırt sırta vermiş oturmuşlar, bebelerini de göğüslerine yastık misali bastırıp yatırmışlar, usulca nen çalıp söylüyorlardı.

Verdiği buyruğun yerine getirilmediğini gören Binbaşı, sinirlendi. Yineledi buyruğunu.

«Size söylüyorum, derhal kalkın oradan? Yolu geçişe kapatamazsınız?»

Kadınlarda yine ne bir kıpırtı oldu, ne de başlarını çevirip bakan.

Binbaşı, gerisinde duran cemselerden birine döndü.

«Çabuk iki asker gelsin oradan!»

Cemsenin ardından düşercesine atlayan iki asker, tüfekleri ellerinde, soluk soluğa komutanlarına doğru koştular.

«Buyurun komutanım!»

Binbaşı kadınları gösterdi.

«Derhal uzaklaştırın onları oradan!»

«Başüstüne kumandanım.»

Tüfekleri önlerinde çapraz tutuşta, kadınlara doğru koşuştular askerler.

«Emri duydunuz. Derhal kalkın buradan. Yoksa zor kullanmak zorunda kalacağız?»

Yüzü kösele gibi yanmış, kavrulmuş, pörtlek gözlü bir kadın, beyaz başörtüsünün ucuyla yüzünü gizledi.

«Zor kullanıpta ne yapacaksın len? Tüfeğin, kurşununla vuracak değilsin ya bizleri? Gavur dölü müyüz biz?»

«Çok konuşma! Hemen kalkıp gidecek misiniz yoksa...» diyerek tüfeğini başının üstüne kaldırarak dipçik vuruşuna geçti iki asker. Sözleşmişler gibi bebelerini köprünün üstüne yanyana uzatıp yatırarak yerlerinden kalktı kadınlar. Uz uz yürüyerek köprü ayağının üstünde bekleyişe geçtiler.

Binbaşı'nın hırçın sesi tekrar duyuldu öteden.

«Çocuklarınızı da, çocuklarınızı da alın köprünün üstünden. Yol üstüne çocuk yatırılmaz.»

«Sana ne?» diye hışımla söylendi yanık yüzlü, pörtlek gözlü kadın. «Bebek bizim değil mi? Canımız nereyi isterse oraya yatırırız. Ağızlarından lokmalarını almaya geldiğiniz bebelerimiz işte bunlar. Şimdi de eniklerimize acıyorsun kumandan? Kaldırmayacağız işte, kara sıcağın alnında kurusun ölsünler orada.»

Yanık yüzlü, pörtlek gözlü bir kadın, sözünü bitirir bitirmez, öteden çığ çığ sesi duyuldu bir başka kadının.

«Biz anayız anaa! Göğsümüzde süt kalmadı çekildi. Canımız kuru marsığa döndü. Söyle kumandan, neyle besleyelim bunları? Kediler gibi eniklerimizi mi yiyelim? Bunu yaparsak insanlığa da, sana da, bana da ayıp değil mi? Boşuna, uğraşmayın bizimlen. Yetti kalan gırtlağımızı sıktığınız, yettiii!..»

Bu öfkeli, gözü dönmüş, söyleğen kadınlarla tartışıp konuşacak zamanı yoktu Binbaşı'nın.

«Derhal kaldırın o çocukları oradan!» buyruğunu yineledi askerlerine.

Tüfeklerini omuzlarına asan iki asker, yerden alıp kaldırmak için çocukları üstlerine eğildiklerinde, «murdar elini sürme yavruma. Dokunma!..» diyerek alıcıkuş gibi atıldılar bebe-

lerinin üstüne kadınlar. Kısa süren bir itiş kakış oldu. Analarının kendileri için verdikleri uğraştan habersiz olan bebeler, topraktan, havadan fışkıran kavurucu sıcakta, körpecik ellerini kollarını kundaklarından çıkarmışlar, garip garip ağlaşıyorlar, tiz çığlıklar atıyorlardı. Sonunda ait oldukları yerde, analarının elinde kaldı bebeler. Başörtüleri çözülmüş, saçları başları darmadağın olmuş kadınlar köye doğru kaçışmaya başladılar.

Köprü açıldı. İki asker araçlarına geri döndüler. Ardından upuzun araç konvoyu hareketlendi. Daracık beton köprünün üstünden ağır ağır geçtikten sonra firezlerle kaplı tozlu tarlaların güneyine doğru saptılar. Dev sap yığınına seksen yüz adım kalınca durdular. Panzerler, gerilerine koyu duman tozları salarak, dünyanın öbür ucundan geliyorlarmış gibi keskin, delici, yılan ıslığını andıran sesler, vınıltılar çıkararak ezici ağırlıklarıyla da çatlamış yarılmış toprağı ezip un ufak ederek, dev sap yığınının çevresinde yerlerini aldılar. Araçlarından dökülürcesine inen çelik miğferli, haki renk giysili, tepeden tırnağa buyruğa ve göreve kesmiş yüz otuz jandarma, yüz otuz tüfek, kasatura, iki yüz altmış el, iki yüz altmış postalla donanımlı askerler, düğmelerine basılmışcasına düzenli, komutlu adımlarıyla, tüfekleri önlerinde çapraz tutuşta, terli, soluklu bir koşuda, toza, toprağa, sıcağa aldırmadan, önemli bir iş ve bir görev üstlenmişler gibi de bir önemlilik duygusu içinde, büyükçe bir çember oluşturarak, dev sap yığınının çevresini kuşattılar.

Binbaşı önde, Üsteğmen ile Başçavuş arkada, sap yığınını kuşatan askerlerin önleri sıra yürüdüler. Dokuz on metre yüksekliğindeki dev sap yığınının üstü, kadınlı erkekli her yaştan görülmemiş bir insan selinin baskınına uğramış gibiydi. Kimisi oturmuştu, kimisi yatmış uzanmıştı; elleri, ayakları ve bedenleriyle sapların üstünü sıkıca örtmüşlerdi. Sakallı sakalsız, kırışık alınlı, çökmüş, sararmış, kuru, buruşuk yüzler, derin çukurlarından bakan şikayetli, tedirgin, korkulu gözler, sıska, beyaz kollu, yalın ayak başı kabak sırmalı çocukların ağızlarından yükselen korkulu çığlıklar... Açlığı ve yoksulluğu, çaresizliği

böylesi bir insan görünümü ve kalabalığı resmedebilirdi ancak.

Askerlerine eksik gördüğü boşlukları doldurmalarını söyledi Binbaşı. Sonra da cipine doğru yürüyerek, sesbüyütücüsünü eline alarak kalabalığa doğru seslendi.

«Muhtar kimse derhal ortaya çıksın, gelsin buraya!»

O sıcakta önü düğmeli kalınca bir yün hırka giymişti Muhtar Fikri. Şapkasının altında yüzü, gözü, her yanı terliyor, ışıyordu. Şapkasını başından aldı, öbür eliyle de yüzünün gözünün terini silerek ortaya çıktı Muhtar. Kendisine ne soracaklardı da, kendisi ne yanıt verecekti, bilmiyordu. Şaşırmış, ürkek bir görünümü vardı.

«Binbaşının önüne gelince, yıllar önceki askerliğinden kalma hazır ol alışkanlığıyla durdu.

«Buyurun kumandan?»

Binbaşı, gözucuyla küçümsercesine baktı Muhtar'a.

«Sen misin Muhtar?»

«Evet, benim kumandan!»

«Muhtarları sensin de bu köylülerin hali ne böyle? Ha? Sen mi organize ediyorsun bunları böyle?»

«Hayır kumandan.»

«O zaman söyle köylülerine de, derhal boşaltsınlar sapların üstünü.»

Ellerini önünde kavuşturmuş duran Muhtar, bir Binbaşı'ya bir de köylülerine baktı. Çekimser ve isteksizdi sesi de.

«Söylesem de sözümü tutacaklarını pek sanmam kumandan.»

«Ne demek sözümü tutmazlar? Sen bunların muhtarı değil misin? Seni bunlar seçmediler mi? Muhtar demek devletin, hükümetin köydeki temsilcisi demektir. Mühürün yok mu senin?»

«Mühürüm var ama bu iş artık benim muhtarlığımı da, mühürümü de aştı kumandan. Bugüne kadar muhtarları olarak elimden geleni yaptım ben. Ama sonuç ortada, görünüyor. Köycek topraksızız biz. Hazineye ait beş yüz dönüm tarlaya

girince, başımıza gelmedik belalar kalmadı. Ağalar kurşun üstüne kurşun sıktılar üstümüze. Ardından jandarma geldi, mahkeme, keşif derken dayak yedik, tutuklandık. Ama aynı devletin binlerce dönüm toprağını yıllardan beri ağalar gani gani sürer, eker biçerlerken daha bir tek jandarmanın kapılarına gelip dayandığını ne ben ne de bu köylüler gördüler. Ama aynı hazine toprağının azıcığına bizler giriverince, ordunuzla şimdi de siz geldiniz üstümüze. Vallahi ne yapacağımızı bizler de şaşırdık kumandan?»

«Ukalalık etme! Nutuk çekesin diye çağırmadın seni buraya?»

«Vallahi nutuk da çeksem işin doğrusu bu kumandan! Bir karış toprağımız olmadığı halde, kanuna, devlete saygılı olmamız istenir yine de bizden. Ne yapacağımızı biz de şaşır...»

«Kes artık!» diyerek sertçe sözünü kesti Muhtar'ın, Binbaşı. Kızarıp bozaran, elini ayağını nereye koyacağını bilemeyen Muhtar, birdenbire usuna gelmiş gibi sağ elini yün hırkasının cebine daldırdı. Katlanıp bükülmekten eskimiş kirlenmiş, yanları köşeleri yer yer pılçarıp yırtılmış uzunca bir mektup zarfını cebinden çıkararak Binbaşı'ya uzattı. Adana beşinci Kolordu Komutanlığı amblemli, üç yıldızlı, üstünde bir elini havaya doğru kaldırmış Mehmetçik damgalı resmi bir zarftı bu.

«Nedir bu?»

«Buyurun okuyun kumandan! Kıbrıs savaşında bizler köycek kendi aramızda iki kamyon dolusu kavun karpuz toplayarak götürmüş, ordumuza yardım olsun diyerek, Kolordu Komutanlığı emrine vermiştik. Sağolsunlar, komutanlık da bu iyiliğimizi unutmamış olacak ki, geçen yıl bir teşekkür mektubu yazmış göndermişti bize. O mektup işte bu mektuptur kumandan. Buyurun okuyun!..»

Mektubu sessizce açıp okuyan Binbaşı'nın yüzü biraz değişir gibi oldu. Mektubu katlayıp zarfına koyduktan sonra geri verdi Muhtar'a.

Binbaşı'nın üstünde mektubun yaptığı etkiyi düşünen

Muhtar, duygulu, yarı ağlamaklı sesiyle:

«Bu köy düşman köyü değil kumandan! Şu halimize bakın; esir düşmüşüz gibi çepeçevre kuşatmışsınız bizi! Oysa hangi milletten olduğumuzu aha o tepenin üstündeki albayrağın rengi gösteriyor. Bizler o bayrak için çarpıştık, sizse gelmiş bizi kuşatıyorsunuz?»

«Kimsenin size düşman falan dediği yok,» dedi Binbaşı da. «Biz yalnızca kanunlara karşı gelinmesin istiyoruz.»

«Kanuna karşı gelen kim kumandan? Asıl karşı gelenler ağalardır. Hazinenin binlerce dönüm toprağını haksız yere gasp eden onlardır. Üstelik biz kimsenin malını mülkünü de çalmadık. Köymüzün bir yıllık yiyeceği buğdayların sapı, başağı bunlar. Bunca sapı, başağı göz göre göre size şimdi nasıl teslim edelim?»

«Ama kanun böyle istiyor. Elimdeki mahkeme kararı böyle istiyor. Ben de emir kuluyum. Bana verilen emirleri yerine getiririm yalnızca. Ağlamayı sızlanmayı bırak da, söyle köylülerine, iyilikle sapların üstlerini boşaltsınlar, kalkıp gitsinler. Zor kullanmak zorunda kalacağım yoksa.»

Muhtar çaresizce başını önüne eğdi.

«Az önce de söylediğim gibi sözümü tutacaklarını pek sanmam kumandan.»

Binbaşı sinirlenmişti. «Geç yerine ukala!» diyerek tersledi onu. Muhtar da şapkasını başına geçirerek, üzgün, yenik adımlarla köylülerinin arasına doğru yürüdü.

Konuşmaları can kulağıyla dinleyen köylülerin ortasında birden bir hareketlenme oldu. Çok yaşlı, gözleri çukura kaçmış, avurdu avurduna geçmiş, sivri çenesinin üstünde kıllar, siğiller çıkmış, bir elin avucunun üstüne doğru yumulup örtülmesi gibi de belden yukarısı, öne, karnının üstüne doğru yumulmuş Emlik Karı, yaşından beklenmeyen bir çeviklikle sapların üstünden kalktı. Öne doğru eğikti başı. Hep önde, ilk görebileceği, dokunabileceği bir şeyleri arıyormuş gibiydi. Binbaşı'ya doğru yürüdü. Binbaşı'nın önüne gelince durdu. Kuru marsığa benzeyen

parmaklarıyla, yer yer uçuklamış, yalama olmuş dudaklarını altlı üstlü tutup açarak, dişsizlikten kovalmış ağzını Binbaşı'ya gösterdi.

«Bak hele yavrum, bak hele!» dedi yaşlı, titrek sesiyle. «Bak şu iki kabuk var ya, iki kabuk! İşte bizler yıllardan beri bu iki kabuğun derdine düştük. Bu iki kabuğun arası dipsiz bir kuyu, doyma nedir bilmez. Yıllar yılı bizler bu kabuğun derdine düşmüşsek şimdi suç mu oldu bu yavrum? Sen de ana kuzususun, senin de ağzın süt emdi, ana göğsü gördü. Madem buğdayımızı sapımızı zorla almaya geldin elimizden, o zaman sizler gibi boğazı kıravatlı birer koca buluverin de bizler de açlığın elinden kurtulalım yavrum?»

Ne diyeceğini bilemeyen Binbaşı, duraladı birden. Karışan yüzü karardı. Emlik Karı'yı görmemiş, sözlerini de duymamış gibi yaparak, yanı başında duran Üsteğmen'e döndü. Ne ki Emlik Karı'dan kurtuluş yoktu.

«Sözümden gocunma yavrum! Sözümü alnına alınamazlık edip edipte düşüncemi hor görme! Anan yaşındaki ben karının dilini ardına bükmek olur bu, ağzıma tükürmek olur bu.»

Binbaşı birden Emlik Karı'dan yana dönerek:

«Eee, yeter, kes artık!» diye bağırdı. Sonra askerlerine Emlik Karı'yı işaret ederek, «alın, uzaklaştırın bunu buradan!» dedi.

Gerilerden fırlayıp gelen iki asker, koluna girerek oradan uzaklaştırmak istediler Emlik Karı'yı ya, direndi kadın. Bağırdı. Sesi ağı gibiydi.

«Karşımıza kurşunun tüfeğinle geldin diye kendini Hazreti Ali mi sandın yavrum? Urubana güvenip güvenipte kendini haklı, necip mi sandın? Kurşunla tüfek yiğitliğini yiğitlikten saymayız biz. Heye. Şuraya ölüme azıcık günüm kalmış zaten. Yarın divanı mahşerde iki elim yakanda olacak, unutma bunu!»

Binbaşı, Üsteğmen ve Başçavuş, cipe doğru yürüdüler sonra.

Binbaşı, sesbüyütücüsünü eline alarak, duygusuz, kalın,

bet sesiyle,

«Köylüler!» diye seslendi. «Beni dinleyin! Bu saplar ne sizindir ne de ağlarındır. Bu saplar doğrudan hazinenin malıdır. Devlet yeddi eminine teslim etmek üzere bu saplara el koyuyorum. Sapların üstlerini derhal boşaltın. Bu bir emirdir ve emrime uymanız için sizlere yirmi dakikalık bir süre tanıyorum. Herkes evine gitsin, ikinci bir emre kadar da dışarı çıkmasın. Verdiğim sürenin sonunda sapların üstünü boşaltmayanları üzülerek söylüyorum, zor kullanarak dağıtmak zorunda kalacağım. İçinizde görüyorum, çok yaşlı nineler, dedeler, bebeler var. İyi düşünün ve beni zor kullanmaya mecbur etmeyin... Direnenler olursa tutuklayarak merkeze götürme yetkim var. İşin gücün zamanında kimsenin işinden, evinden ayrı kalmasını istemem. Devletimiz güçlüdür, kanunlara karşı gelinmez. Lütfen verdiğim süreye uyunuz ve bizleri zor kullanmaya mecbur etmeyiz...»

Binbaşı'nın bu sözlerine karşın, dev sap yığınının üstünde ne bir kıpırtı, ne de bir hışırtı oldu. Köylülerin tümü de gırtlaklarına kadar dirençli bir sessizliğe gömülmüşler, Binbaşı ile askerlerine bakıyorlardı. Canlı oluşlarının tek kanıtı gözleriydi. Sıcakta alev alev yanan derileri, her an biraz daha kararıyor gibiydi. Belki de kemikleri kırılırcasına döğülecekler, dipçiklerin acısını kaslarıyla damarlarının her karesinde, santiminde duyacaklardı ama yine de saplarını vermiyecek bir kararlı görünüm içindeydiler.

Binbaşı, elindeki sesbüyütücüsünü Başçavuş'a verdikten sonra saatine baktı. Üsteğmen'le kafa kafaya vererek bir şeyler konuştular. Ardından birer cigara yaktılar.

Hava da öylesine kudurtucu, öylesine sıcaktı ki; yeryüzü güneşin dumansız kızgın soluğu altında boğulurcasına yanıp titriyor, gölgeler bile tütüyordu. O sıcakta yoğun bir bekleyiş sürecine girmişti herkes. Sıkıntı sarmıştı hepsini. Su içinde kalmışlar, vıcıkları çıkmıştı terden. Kavurucu sıcağın altında günlerce hiç kıpırdamadan unutulmuşlar gitmişler gibi kuru-

muş gevremişti derileri. Süzüle süzüle terler akıyordu üstlerinden. Güneş yanığı, sivrisinek ısırığı ve sap batınalarından cılk yara olmuş, yer yer, pul pul kabuk bağlamıştı derileri. Askeri, subayı, Başçavuş'u, uzak, yabansı belirsiz bir sessizlik içinde taş kesilmişler, dimdik ayakta bekliyorlardı. Kasılıp durmaktan çeneleri boyunlarına yapışmış kalmış gibiydi kimi askerlerin.

Zaman geçiyor, Binbaşı sürekli saatine bakıyordu. Hiç belli etmemesine karşın, içlerinde en sıkıntılı olanı Binbaşı'ydı aslında. Cigarasının dumanını sinirli sinirli içine çekiyor, üflüyordu. Köylülere tanımış olduğu sürenin bitimine az bir süre kalmasına karşın, buyruğuna uyacaklarına dair en ufak bir kıpırtı ve hareket yoktu onlarda. Bu da çileden çıkarıyordu onu. Nasıl davranmalı, ne yapmalıydı da, kazasız belasız şu görevinin üstesinden gelmeliydi? Süreyi biraz daha mı uzatsaydı? Ah ufacık bir kıpırtı, bir hareket, bir devinim görebilseydi, verdiği süreyi derhal uzatacak, saplara el koyma işlemini köylülerin direncini azar azar kırıp yorarak yerine getirmiş olacaktı. Ama değil kıpırtı, soluk alıp vermeyi bile unutmuşa benziyorlardı köylüler. Etleri kemikleri kaynamışcasına birbirlerine sıkıca sokulmuşlar, tostoparlak bir tuhaf insan yığını oluşturarak serilmiş kalmışlardı sapların üstüne. Sıcağı, teri, korkuyu neyi unutmuşlar, garip bir korku düşünü yaşıyor gibiydiler.

Birden bire hiç umulmayan bir şey oldu; hani güneşin alnında dura dura kav örneği kurumuş ot yığınlarına bir çıngı düşer de, ortalığı birden bire kızgın alevler alıverir, aynen öyle. Dev sap yığınının üstünü dolduran, örten yüzlerce insan da kıvıl kıvıl bir devinim ve harekettir başladı. Bir bağırma çağırma, bir patlama ve yarı ağlamaklı bir öykünmedir aldı. Sanki altlarındaki buğday sapları değil, batmak üzere olan bir gemiydi de, sulara batıp boğulmamak için korku ve dehşetle birbirlerine sarılıyorlar, bağırıp çağrıyorlardı. Çocuklarını kucaklarına alıp bastıran genç analarla, yaşlılar birbirlerine iyice sokulup kolkola girerek, etten kemikten oluşan bir zincire dönüşerek, son tükenişlerini yaşıyorlarmış gibi bağırıp çağırıyorlardı. Öylesine

bir bağırıp çağırmaydı ki bu, insanlıktan çıkmış, güneşte yanmış bitmiş, sinire, öfkeye kesmiş, saçları çalılaşmış, kurumuş dudakları uçuklamış, mosmor kesilmişti. Ellerini kollarını topluca havaya kaldırarak, acımasız, atılgan, korkak, zorlayıcı bir gözü kararmışlık içinde, sesleri, solukları tükenircesine bağırıyorlar, yoğun, yarı patlamalı ağızları, uğursuz, isterik, değişken bir çığlıkta,

«Biz düşman mıyız? Bizler de şehit nesliyiz! Hak aramak suç mu? Hayır, saplar da bizim, başaklar da.. Vermiyeceğiz!» diye bağırışıyorlar, kollarını yukarıya doğru kaldırarak, havanın boşluğunu döğüyor, yumrukluyorlardı. Çıldırmış, tutkulu, bilinçdışı, yoğun bir isteri nöbetine tutulmuş gibiydiler. Ölümle yaşamın arasına gerilmiş ince bir çizgiden farksız olan gözleri, hırstan, öfkeden iyice açılmıştı, sıcaktan da baskın ve yakıcıydı.

Kadın erkek yüzlerce köylünün sessizliklerini bozarak birden bire bağırıp çağırmaya başlamaları, Binbaşı ile yanındakileri şaşırttı çok. Neler olup bittiğini anlayabilmek için bir süre çevrelerine bakındılar. Sonra da köylülere biraz daha süre tanımanın, tanınan süreyi biraz daha uzatıp beklemenin anlamsızlığını görmüş anlamış gibi, düdüğünü ağzına doğru götürdü Binbaşı. Ve uzun uzun öttürerek kesin buyruğunu verdi. Askerlerin oluşturduğu geniş çember hareketlendi.

Operasyon başladı.

Osman Şahin, baş kişisi, işsizliğin, yoksulluğun, topraksızlığın ta kendisi olan **Başaklar Gece Doğar**'da 1975'lerin Çukurovası'nda, bütün köylülerin de katılımlarıyla gerçekleştirilen bir toprak işgalinin gerçek öyküsünü, kurulu düzenin ve onun yöneticilerinin ikiyüzlülüklerini, haksızlıklarını; yaşayabilmek için hayata elleri, ayakları, tırnaklarıyla tutunmak zorunda kalan ezilenlerin, sömürülenlerin, zayıfların gerçek gücünün altını çizerek anlatmaktadır.

Bugüne dek kimi öykü ve röportajları, İsveç, Polonya, Macar, Çek, Alman, Fransız ve İngiliz dillerine çevrilen *Osman Şahin*'in on sekiz öyküsü beyaz perdeye aktarıldı. Bu filmler on biri uluslararası, on dördü yurtiçi film şenliklerinde olmak üzere Türk sinemasına yirmi beş ödül kazandırdı. *Osman Şahin*'in daha önce yayınlarımız arasında yer alan *Kırmızı Yel, Acenta Mirza, Kıraleli, Ağız İçinde Dil Gibi, Acı Duman, Kolları Bağlı Doğan, Ay Bazen Mavidir* adlı öykü kitaplarından sonra, *Başaklar Gece Doğar* romanının da ilgiyle karşılanacağına, yankılar uyandıracağına inanıyoruz.

Kapak Fotoğrafı: İsa Çelik

ISBN 975 – 406 – 331 – 1